T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANKARA KENT TARİHİNE BİR KATKI: TURASAN BEY VE YEĞEN BEY
-HAYATI, HAYRÂTI VE VAKIFLARI-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE BEYZA ÇUHADAR

TARİH ANABİLİM DALI

ANKARA 2022

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANKARA KENT TARİHİNE BİR KATKI: TURASAN BEY VE YEĞEN BEY –HAYATI, HAYRÂTI VE VAKIFLARI-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE BEYZA ÇUHADAR

TARİH ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. HÜSEYİN ÇINAR

ANKARA 2022

ONAY SAYFASI

Hatice Beyza ÇUHADAR tarafından hazırlanan “Ankara Kent Tarihine Bir Katkı: Turasan Bey ve Yeğen Bey –Hayatı, Hayrâtı ve Vakıfları-” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KURUMU	İMZASI
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
Prof. Dr. Rahman ADEMİ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		
Doç. Dr. Mehmet DOĞAN	Kırıkkale Üniversitesi	
Kabul ☐ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi:

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Unvan-Ad-Soyad

…….

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Hatice Beyza Çuhadar

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar tüm aşamalarında her türlü öneri ile yol gösteren, akademik bilgi ve birikimi ile bana rehberlik eden ve kıymetli zamanını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Hüseyin Çınar'a teşekkürlerimi sunarım. Tez süreci boyunca gerek arşiv belgelerinin eksiklerini tamamlamada gerekse inşa kısmında desteğinden dolayı değerli arkadaşım Kadir Demirel'e teşekkür ederim. Bu süreçte yardımları ile bana güç veren ve güvenen arkadaşlarımın her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Hayatım boyunca desteklerini hiç esirgemeyen başta annem Reyhan Çuhadar, babam İhsan Çuhadar, abim Ömer Çuhadar ve kardeşim Tuğra Enes Çuhadar'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Turasan Bey, muhtemelen 14. yüzyılın ilk çeyreği ile 15. yüzyılın ilk çeyreği arasında, Ankara'nın Yabanâbâd kazasına bağlı Akçakavak / Tekke köyünde yaşamıştır. Turasan Bey Ankara merkezde ve Yabanâbâd'da vakıfları ve hayratı olan Ankara'nın önde gelen beylerinden biridir. Turasan Bey'in ölümünden sonra vakfının tevliyeti yeğeni Hızır Bâli'ye, halk arasındaki meşhur adı ile Yeğen Bey'e geçmiştir. Yeğen Bey, üzerine tevdi edilen bu görevle Ankara'nın önemli simalarından biri haline gelmiş; yaptığı hayrat ile Ankara merkezde, adını taşıyan bir mahallenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turasan Bey Vakfı, vakfın kuruluş yıllarında (15. yüzyılın ilk yarısında) orduya altı cebelü ile katkı veren bir vakıfken, Sultan I. Selim döneminde selatin vakfına dönüştürülmüş, böylelikle serbestiyetlik kazanarak devlet görevlileri tarafından müdahele edilmesinin önüne geçilmiştir.

Bu çalışmada, Turasan Bey ve Yeğen Bey'in hayatı, kurduğu vakıflar ve hayratı ile bunların Ankara'nın kent tarihine katkısı incelenmiştir. Ayrıca Turasan Bey'in kızkardeşi olması sebebiyle Hemşire Hatun olarak bilinen Yeğen Bey'in annesi Fatıma Hatun'un kurmuş olduğu vakıf ve hayratı da çalışmanın bir diğer konusunu teşkil etmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derleme-tarama usulü kullanılmıştır.

Çalışmada genel olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiye ile incelenen vakıflarla ilgili kayıtlar, Ankara şer'iyye sicillerinde ve Ankara sancağına ait vakıf tahrir defterlerinde bulunan konu ile ilgili kayıtlardan faydalanılmıştır. Nitekim 1463, 1522 ve 1571 tarihli tahrir defterlerindeki vakıf kayıtlarında, Ankara merkez ve Kuzeydeki Yabanâbâd, Murtazaâbâd ve Çubukâbâd kazalarında vakfa akar olmak üzere vakfedilmiş çok sayıda dükkan, köy ve mezra bulunmaktadır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan belgelerden tespit edildiği kadarıyla, vakfın ilk başlardaki kayıtlarında olmayan, İstanbul Divanyolu'nda vakıf dükkanları ve evleri bulunmakatadır. Bu durum, daha sonra payitahtta vakfa akar olmak üzere gayrimenkul satın alındığını ortaya koymaktadır. Turasan Bey, Yeğen Bey ve Hemşire Hatun'a ait vakıf hayratın sonraki dönemlerdeki durumu, çalışmada arşiv kaynaklarından takip edilmeye çalışılmış; bu vakıflara ait eserlerden bir kısmının yangın vb. afetlerden dolayı günümüze ulaşamadığı tespit edilmiştir. Vakfın günümüze ulaşan hayratı hakkında da bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Turasan Bey, Yeğen Bey, Hemşire Hatun /Fatıma Hatun, Vakıf, Yabanâbâd, Murtazaâbâd.

ABSTRACT

Turasan Bey, probably lived in the village of Akcakavak / Tekke, in Ankara's Yabanabad district, between the first quarter of the 14 and 15th centuries. Turasan Bey is one of the leading beys of Ankara, who has waqfs and charity in the center of Ankara and in Yabanabad. After Turasan Bey's death, the trusteeship of his waqf passed to his nephew, Hızır Bâli who is known as Yeğen Bey among the people. With this task entrusted to him, Yeğen Bey has become one of the important figures of Ankara; With his charity, he led to the emergence of a neighborhood called after his name in the center of Ankara. While the Turasan Bey's waqf was a waqf that contributed to the army with six armored retainer during the foundation years (first half of the 15th century), it was transformed into a selatin waqf during the reign of Sultan Selim I, thus gained freedom and was secured from interference by state officials.

In this study, the life, waqf and charity of Turasan Bey and Yeğen Bey, and their contribution to the city history of Ankara were examined. In addition, the waqf and charity founded by Fatıma Hatun, the mother of Yeğen Bey, known as Hemşire Hatun because she is Turasan Bey's sister, constituted another subject of the study.

In this study, compilation-screening method, one of the qualitative research methods, was used. In the study, the records related to the waqfs examined with the endowment in the archives of the General Directorate of Waqfs, the records related to the subject in the Ankara şer'iyye registers and the waqf cadastral registers of the Ankara sanjak were used. As a matter of fact, in the waqf records in the cadastral registers dated 1463, 1522 and 1571, there are many shops, villages and hamlets dedicated to the waqf in the central Ankara and in the towns of Yabanâbâd, Murtazaâbâd and Çubukâbâd in the North. In addition, as far as it is determined from the documents found in the Archives of the General Directorate of Waqfs, there are waqf shops and houses in Istanbul Divanyolu, which were not in the records of the waqfs in the beginning. This situation reveals that real estate was purchased in the capital city to flow to the waqf later on. The situation of the waqf charity belonging to Turasan Bey, Yeğen Bey and Hemşire Hatun in the following periods was tried to be followed from the archive sources in the study; Some of the works belonging to these wafqs were destroyed by fire etc. It has been determined that it has not reached the present day due to disasters. Information about the waqf's charity that has survived to the present is also given.

Keywords: Ankara, Turasan Bey, Yeğen Bey, Hemşire Hatun/Fatıma Hatun, Waqf, Yabanâbâd, Murtazaâbâd.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

KISALTMALAR DİZİNİ vii

TABLOLAR DİZİNİ ix

1. GİRİŞ 1

1.1. Konu, Kapsamı ve Sınırlılıkları 1

1.2. Kaynaklar Üzerinde Bir Değerlendirme 3

1.2.1. Arşiv Kaynakları ve Araştırma Eserleri 3

1.3. Ankara: Coğrafya ve Tarih 6

1.3.1. Ankara'nın Şehir Yerleşimi ve İdari Taksimatı 7

1. TURASAN BEY VE YEĞEN BEY 8

1.1. Ankara'da Bir Alperen: Turasan Bey 8

1.2. Yeğen Bey 9

2. TURASAN BEY VAKFI VE VAKFİYESİ 11

2.1. Turasan Bey Vakfiyesi 11

2.2. Vakfın Tarihsel Süreci 18

2.2.1. Turasan Bey Vakfı'nın Yönetimi 18

2.2.1.1. Mütevelli 18

2.2.1.2. Nazır 28

2.3. Turasan Bey Vakfı'nın Akaratı 29

2.3.1. Yabanâbâd, Murtazâbâd Kazaları ve Ankara Şehir Merkezi'ndeki Akaratı 29

2.3.2. İstanbul'daki Akaratı 39

2.4. Vakıf Gelirlerinin Toplanma Usulleri 44

2.5. Turasan Bey Vakfı Hayratı 45
2.5.1. Turasan Bey ve Tekke Köyü 45
2.5.1.1. Turasan Bey Camisi 51
2.5.1.1.1. Turasan Bey Camisi Görevlileri 52
2.5.1.2. Turasan Bey Zaviyesi 54
2.5.1.2.1. Turasan Bey Zaviyesi Görevlileri 55
2.5.1.3. Turasan Bey Türbesi 55
2.5.1.3.1. Turasan Bey Türbesi Görevlileri 57
2.5.2. Ağaların Çeşmesi 57
2.5.3. Kapalı Çeşme 58
2.5.4. Turasan Bey Hamamı 58
2.5.5. Hacı Arap Mescidi 59
2.6. Turasan Bey Vakfı'na Olan Müdahaleler 61
2.7. Turasan Bey Vakfı Hayratının Tamir ve Onarımı 65
2.8. Turasan Bey Vakfı'nın Osmanlı'nın Son Dönemindeki Durumu 68
3. YEĞEN BEY'İN VAKIF VE HAYRÂTI 71
3.1. Yeğen Bey Mahallesi 71
3.1.1. Yeğen Bey Camisi 75
3.1.1.1. Yeğen Bey Camisi Görevlileri 78
3.1.1.1.1. İmam 78
3.1.1.1.2. Müezzin 82
3.1.1.1.3. Vaiz 84
3.1.1.1.4. Hatib 85
3.1.1.1.5. Devirhan 87
3.1.1.1.6. Kayyım 90
3.1.1.1.7. Ferraş 92
3.1.1.1.8. Muarrif 93

3.1.1.1.9. Hafız 94

3.1.1.1.10. Şeyhü'l-Kurrâ 94

3.1.2. Yeğen Bey Medresesi 95

3.1.3. Yeğen Bey Çeşmesi 96

3.1.4. Fazıliye Medresesi 97

4. HEMŞİRE HATUN VAKFI VE HAYRÂTI 100

4.1. Hemşire Hatun Vakfı 100

4.1.1. Genegi Mescidi 101

4.1.2. Hacı Bayram-ı Veli Türbesi Cüzhanları 103

4.1.3. Vakfa Olan Müdaheleler 106

SONUÇ 109

KAYNAKÇA 111

EKLER 121

EK-1. Turasan Bey'in Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Bulunan Evâil-i Şevvâl 826/7-16 Eylül 1423 Tarihli Arapça Kaleme Alınmış Olan Vakfiyesi 121

EK-2. Turasan Bey'in Kızı Hundi Hatun'un Mezar Taşı (Kaynak: Ali Kılcı, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY*, Biyografi Net Yayıncılık, Ankara 2021, s. 63) 123

EK-3. Tekke Köyünde Turasan Bey Türbe Kapısı Ve Kitabesi (Kaynak: Ali Kılcı, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY*, s. 119) 124

EK-4. Turasan Bey Türbesi 125

EK-5. Yeğen Bey Cami (Kaynak: Uğur Kavas, *Yıldız Albümleri'nde Ankara Fotoğrafları*, Koza Matbaa, Ankara 2014) 126

EK 6. Sağ Yukarıda Görünen Uzun Minare Yeğen Bey Camisi'ne Ait. Sol Ortada Tabakhane Camii Minaresi (Kaynak: Erman Tamur, "Ankara'da Mahal İsimlerine Yansıyan Tarih-I", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 29, 2010, s. 60) 127

EK 7. 1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri v. 57b. 128

EK 8. Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt 130

EK 9. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Ferhad Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt 135

EK 10. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Rüstem Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt 138

EK 11. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Asmalı Mescid Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt 142

EK 12. 6 Muharrem 1188/19 Mart 1774 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt 145

EK 13. 9 Receb 1048/16 Kasım 1638 Tarihli Yeğen Bey Camisi'nin Tamirine Dair Kayıt 147

EK 14. Yeğen Bey Camisi'ne 5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844 Tarihli Hafız Mehmed Halife'nin İmamet Beratı 149

EK 15. Evâhir-i Ramazân 1027/10-20 Eylül 1618 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının Mütevellisi Kerime Hatun'un Vakfın Şartlarına Aykırı Davrandığına Dair Kayıt 152

KISALTMALAR DİZİNİ

a. g. e.	:	adı geçen eser.
a. g. m.	:	adı geçen makale.
a. g. t.	:	adı geçen tez.
AE. SAMD.III	:	Ali Emirî Sultan Ahmed III Fonu.
AŞS	:	Ankara Şer‘iyye Sicili.
AVTD	:	Ankara Vakıf Tahrir Defteri.
EV. MH.	:	Evkaf Muhasebe Kalemi.
EV. MKT. CHT.	:	Evkaf Mektubi Cihet Kalemi.
EV. MKT.	:	Evkaf Mektubi Kalemi.
BOA	:	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.
C. EV	:	Cevdet Evkaf Fonu.
der.	:	derleyen.
Edt	:	editör.
EV. THR.	:	Evkaf Tahrirat.
EV.	:	Evkaf.
H.	:	hicri.
haz.	:	hazırlayan.
M.	:	miladi.
MAD.d	:	Maliyeden Müdevver Defter.
MEBİA	:	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi.
ML. VRD. TMT. D.	:	Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Temettuât Defterleri Fonu.
NFSD.	:	Nüfus Defterleri Fonu.
TDVİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
TMSK. D	:	Temessük Defteri.
TS. MA. D.	:	Topkapı Sarayı Müze Arşivi Defteri Fonu.
DEFTER	:	Vakıflar Genel Müdürlüğü Defteri.

VGMA	:	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi.
vs.	:	vesaire.

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 1463 Tarihli 9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter'inde Akçakavak Köyünde Yaşayanlar 46
Tablo 2. 1522 Tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde Akçakavak Köyünde Yaşayanlar 48
Tablo 3. 1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde Akçakavak Köyünde Yaşayanlar 49
Tablo 4. 3 Cemâziyelâhir 1193/18 Haziran 1779 Tarihli Nerdübanlı Mescidi'nin Masrafları 67
Tablo 5. 29 Muharrem 1251/27 Mayıs 1835 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Yeğen Bey Mahallesi Sakinleri 72
Tablo 6. 29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1841 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Yeğen Bey Mahallesi Sakinleri 73
Tablo 7. Yeğen Bey Cami İmamları 81
Tablo 8. Ankara Hurufat Defterleri'ne Göre Yeğen Bey Camisi Ferraşları 92
Tablo 9. Yeğen Bey Camisi Muarrifleri 93
Tablo 10. Ücretini Hemşire Hatun Vakfından Alan Hacı Bayram-ı Veli Türbesi Cüzhanları 103

1. GİRİŞ

İslam tarihinde ve medeniyetinde önemli bir hayır kurumu olan vakıf, 8. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın sonlarına kadar bütün İslam devletlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında etkili olmuştur. Vakfın müessesesinin temelinde yardımlaşma ve beraberlik duygusunu pekiştirmiştir.[1] Vakıf kurmanın temelindeki bir diğer neden ise Allah'ın rızasını kazanma arzusudur.[2] Bu minvalde düşünen varlıklı hayırseverler, şehirde yaşayanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak vakıf eserlerinin inşasını ve devamlılığını sağlamışlardır. Cami, mescid, medrese, çarşı, han, hamam, çeşme gibi pek çok sosyal tesis inşa edilmiş ve şehirler bunların etrafında gelişim göstermiştir.[3]

Ankara şehrinde de çok sayıda vakıf eserine rastlamak mümkündür. Kızıl Bey, Ahi Şerafeddin gibi eserler Selçuklu/Beylikler dönemine aitken Karacabey Cami, Cenabi Ahmed Paşa Cami, Sarı Hatip Medresesi, Kurşunlu Han, Şengül Hamamı, Hacı Doğan Çeşmesi gibi halkın ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik eserler ise Osmanlı dönemine ait vakıf yapılarıdır.

Osmanlılar Dönemi'ne ait Ankara merkezde ve Yabanâbâd kazalarında vakıf eserleri bulunan Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının cami, medrese, türbe, zaviye, çeşme, hamam inşa ederek Ankara'nın dini, sosyal ve ilmi hayatlarına katkı sağlamıştır.

1.1. Konu, Kapsamı ve Sınırlılıkları

Vakıf müessesesi ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmış ve eserler ortaya konulmuştur. Daha önce Turasan Bey ve Yeğen Bey ile ilgili çalışma yapılsa da, bu şahıslar yüzeysel olarak ele alınmıştır. Çalışmada ele alınan Turasan Bey, muhtemelen 14. yüzyılın ilk çeyreği ile 15. yüzyılının ilk çeyreği arasında Ankara'nın Yabanâbâd kazasına bağlı Akçakavak köyünde yaşamış; Ankara merkezde ve Yabanâbâd'da vakıfları olan ümera sınıfına mensup bir beydir.

[1] Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *TDVİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 479.
[2] Ziya Kazıcı, *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1985, s. 28.
[3] Hüseyin Çınar- Miyase Koyuncu, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2015, s. 161.

Turasan Bey'in kız kardeşi, Hemşire Hatun olarak da bilinen Fatıma Hatun'un oğlu, halk arasında Turasan Bey'in yeğeni olması hasebiyle Yeğen Bey olarak bilinen Hızır Bâli ise, muhtemelen 14. yüzyılın ikinci yarısı ile 15. yüzyılın ortalarında Ankara'da yaşamış, bölgenin önemli simalarından ve beylerinden birisidir. Turasan Bey'in ölümünden sonra onun vakıflarının tevliyeti yeğeni Hızır Bâli'ye geçmiştir. Bu çalışmada, cami, mescid, zaviye, medrese, çeşme ve hamam gibi hayrat ile Ankara'nın merkezinde ve Yabanâbâd'da dini, sosyal ve kültürel alanlarda önemli hizmetlerin sunulmasına katkı sağlayan Turasan Bey'in, kızkardeşi Fatıma Hatun'un ve oğlu Hızır Bâli (Yeğen Bey)'nin vakıf ve hayratı hakkında ulaşılan arşiv kaynaklarından ve araştırma eserlerinden elde edilen bilgilerden bir biyografi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı, zaman olarak 15. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan süreçtir. Mekân olarak da Osmanlı dönemi Ankara'sı; Ankara merkez ve Turasan Bey'in vakıflarının olduğu Yabanâbâd kazasıdır. Yeğen Bey ve ailesinin Ankara ve çevresindeki vakıf ve hayratı, bu ailenin bölgenin imar ve iskanına katkısı, dini, sosyal ve kültürel hayata etkisi, bu ailenin soyundan gelenlere ait tespitler gibi konular çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Ayrıca bir şehrin imarında ve ihyasında vakıfların rolü, Yeğen Bey ve ailesi üzerinden, Ankara bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, Turasan Bey ve Yeğen Bey'in Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde üstlendikleri rol ve Ankara ve çevresinin tarihindeki yerini ana hatları ile ortaya koymak, bölgenin tarihine mikro ölçüde, yatay ve dikey araştırma metodu uygulanarak, ailenin sonraki dönemlerdeki kuşaklarına da kaynakların el verdiği ölçüde değinerek ortaya koymaktır.

Turasan Bey ve Yeğen Bey Bey'in hayatı, hayratı ve vakfı hakkında ortaya konulan bilgilerle, Ankara sancağının şehir merkezi ve kazalarının tarihine ve vakıf müessesesi literatürüne katkı sağlamak da çalışmanın bir diğer amacıdır.

Çalışmanın temel problemleri şunlardır:

- Turasan Bey ve ailesi kimdir? Ankara ve çevresine ne zaman gelmişler?
- Turasan Bey Ankara'nın Yabanâbâd kazasının Akçakvak köyünü neden mekan tutmuştur?
- Turasan Bey'in Ankara merkezi ile bağlantısı nedir?
- Turasan Bey'e II. Murad döneminde vakıf olarak verilen köyler ve gelirler

nelerdir?

- Turasan Bey Ankara'nın Yabanovası olarak bilinen bölgesinin Yabanâbâd'a dönüştürülmesinde katkısı nedir?
- Hemşire Fatıma Hatun kimdir? Kiminle evlenerek Ankara merkeze yerleşmiştir?
- Hemşire Hatun'un Ankara'daki hayratı nedir?
- Yeğen Bey, babasının değil de dayısının namı ile yürümüş, acaba neden?
- Yeğen Bey'in vakıf ve hayratının Ankara şehir tarihindeki yeri ve önemi nedir?
- Yeğen Bey'e Turasan Bey'den intikal eden vakıf eserleri nelerdir?
- Yeğen Bey'in vakıf hayratı nasıl bir mahalleye dönüşmüştür?
- Yeğen Bey hayrat ve vakfının Ankara'nın sosyal ve kültürel hayatına etkisi nedir?
- Yeğen Bey vakıf ve hayratının işleyişi nasıldır?

Çalışmada, bu sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak Turasan Bey'in vakfına ait II. Murad döneminde tescil edilen Evâil-i Şevvâl 826/7-16 Eylül 1423 tarihli vakfiyesi, çalışmanın ana temel kaynağını oluşturmuştur. Bunun yanı sıra daha önce kaleme alınan araştırma eserler, tahrir defterleri, şer'iyye sicilleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)'nde vakıfla ilgili bulunan kayıtlar kaynaklarımız arasında yer almıştır.

1.2. Kaynaklar Üzerinde Bir Değerlendirme

Kaynaklar, tarihi olaylar hakkında bilgi veren malzemelerdir. Bununla birlikte çalışmada kullanılan kaynaklar hakkında bilgi verilecektir.

1.2.1. Arşiv Kaynakları ve Araştırma Eserleri

Çalışmada ağırlıklı olarak arşiv belgeleri kullanılmıştır. Bunların başında şer'iyye sicilleri gelmektedir. Konu ile ilgisi tespit edilen belgeler tasnif edilerek özetleri çıkarılmıştır. Bu anlamda yararlanılan T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Meşihat Fonu'nda bulunan 464, 488, 489, 494, 497, 498, 499, 502, 503, 504, 506, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 518, 520, 525, 538, 543, 550, 558, 564, 568, 582, 583, 585, 586, 645,

652, 655, 674, 704, 713, 737, 752, 779, 786 numaralı defterlerdir. Defterlerden vakfa yapılan görevlendirmeler, vakfın geçirdiği tamir ve onarımlar, gelirleri ve mahkemeye yansıyan anlaşmazlıklar hakkında bilgiler elde edinilmiştir.

867/1463 Tarihli 9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter (MAD. d-9)'i, 928/1522 Ankara Vakıf Tahrir Defteri, 979/1571-1572 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri, olarak kaydedilen tahrir defterlerinden vakfın gelirlerinin yıllar içerisindeki değişimi karşılaştırılmış ve farklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emirî Sultan Ahmed III Fonu (AE. SAMD.III), Cevdet Evkaf Fonu (C. EV.), Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Temettuât Defterleri Fonu (ML. VRD. TMT. D.), Nüfus Defterleri Fonu (NFSD) ve Topkapı Sarayı Müze Arşivi Defteri Fonu'nda (TS. MA. D.) yer alan Turasan Bey ve Yeğen Bey ile ilgili bilgiler içeren arşiv kaynaklarından yararlanılmıştır.

Vakıflar Genele Müdürlüğü Arşivi, Evkaf Fonu'nda (EV.) yer alan Evkaf Mektubi Cihet Kalemi (EV. MKT. CHT.), Evkaf Mektubi Kalemi (EV. MKT.), Evkaf Muhasebe Kalemi (EV. MH.), Evkaf Tahrirat (EV. THR.) alt fonlardan konuyla ilgili belgelerden faydalanılmıştır. Temessük Defteri (TMSK. d.) Fonu'nda ise Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul'da akarlarının olduğuna dair belgeler tetkik edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi DEFTER Fonu'nda ise ilgili belgelerden yararlanılmıştır.

Vakfiye Defteri Fonun'da ise Turasan Bey Vakfı'nın vakfiyesi yer almaktadır. 2113 nolu defterin 326. Sayfası, 63. sırasında kayıtlı olan vakfiye Arapça olarak kaleme alınmıştır. Vakfiyeden vakfın şartları, hayratları, akaratları gibi bir çok konu hakkında bilgi edinilmiştir. Yeğen Bey ve Hemşire Hatun Vakıflarının ise vakfiyeleri yoktur eğer o dönemde yazılmışsa bile günümüze ulaşmamıştır.

Bununla birlikte vakıf eserlerine tayin ve terfi gibi işlemlerin kaydedildiği Hurufat Defterleri de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer almaktadır. Böylelikle 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 1057, 1058, 1060, 1061, 1063, 1067, 1068, 1071, 1072, 1137, 1138, 1140, 1143, 1144 numaralı defterlerden Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarında görev alan kişiler ve maaşları hakkında detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıfları ile ilgili kaleme alınmış olan Ali Kılcı *Ankara'da Bir Alperen Turasan Bey* adlı eserinde Turasan Bey ve Yeğen Bey'in kurduğu vakıf eserleri hakkında bilgiler içermektedir. Ahmet Nezihi Turan kaleme almış olduğu *Yabanâbâd Tarihini Ararken* isimli eserinde Turasan Bey Memleketi başlığı altında vakfiyede geçen vakıf akarlarını sahada yürüttüğü çalışmalarda elde ettiği bilgiler ışığında yorumlamıştır.

Özer Ergenç'in *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* adlı eserinde 16. Yüzyıl Ankarası'nın fiziki, sosyo-ekonomik vs. özelliklerinin kaleme alındığı bir çalışmadır. Rifat Özdemir'in kaleme almış olduğu *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara* isimli çalışması 19. Yüzyıl Ankarası'nın durumununn değerlendirildiği bir eser olmuştur.

Vakıf müessesesi konusunda Ahmet Akgündüz'ün *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesi*, Bahaeddin Yediyıldız'ın *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Nazif Öztürk'ün *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi* ve Hüseyin Çınar ile Miyase Koyuncu'nun çalışması olan *Vakıflar Kaynakçası* isimli eserler vakfın önemi, türleri, vakıfların işleyişi ve idaresi ile ilgili çalışma başlıca kaynaklardandır

Özer Ergenç'in "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler", Hüseyin Çınar'ın "Osmanlı Zamanında Yabanabad (Kızılcahamam-Çamlıdere) Kazasında Kurulmuş Olan Vakıflar", Mefail Hızlı'nın "Osmanlı Vakıf Eserlerinin İnşa, Tamir ve Restorasyonları, Ömer Lütfü Barkan'ın "İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğ'unda Aldığı Şekiller I: Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar" gibi birçok makale başvurulan kaynaklar arasında yerini almaktadır.

İbrahim Köse *Ankara Evkaf Defteri (1571)* isimli tezi Ankara'da yer alan vakıf eserleri hakkında önemli bilgiler veren kaynaklar arasında yer almaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi ve Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi'nde yer alan konu ile ilgisi bulunan birçok makaleden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra sözlükler ve sempozyum bildirileri de çalışmanın kaynakları arasında yerini almaktadır.

1.3. Ankara: Coğrafya ve Tarih

Ankara şehri İç Anadolu'nun kuzeybatısında, Ankara çayının geçtiği ovanın doğusunda yer almaktadır. Hatip çayının (Bentderesi) kenarında, sarp kayalık bir tepenin eteklerinde kurulmuştur. Bu da savunmaya son derece elverişli olduğunun olduğunu göstermektedir. İlkçağ'ın önemli ticaret yolları üzerine kurulmuş olması, Anadolu'nun eski şehirlerinden biri olması muhtemeldir.[4]

Şehirin dönem dönem ismi değişmiş ve farklı şekillerde anılmıştır. Ankras, Ankyra, Angora, Engürü, Engüriye gibi isimler Ankara'nın bilinen isimlerindendir.[5] Ankara Kalesi'nin Hititler tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.[6] Ankara muhtemelen Friglerin hakimiyeti döneminde şehir özelliğini kazanmıştır.[7] Daha sonrasında şehir, Galatlar ve Romalıların hakimiyetine geçmiştir.[8]

1071 Malazgirt Zeferi'nden sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılması ile birlikte de Anadolu'yu hızla hakimiyetleri altına almaya başlamışlardır. Ankara 1127 yılında Danişmendli Hükümdarı Emir Gazi tarafından fethedilmiştir.[9] 1304 yılında ise İlhanlılara tabi olan şehir de yaklaşık otuz yedi yıl hüküm sürmüşlerdir. Bu dönemde Ankara ticaret, sanayi ve tarımda önemli bir üretim merkezi haline gelmiştir.[10] 1341 yılında Alaaddin Eretna burada bağımsızlığını ilan etmiştir.[11] Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa Ankara şehrini 1354 yılında Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine katmıştır. Ancak 1360 yılında Osmanlı hükümdarı olan I. Murad'ın şehri ahiler ile anlaşarak şehri tekrar aldığı bilinmektedir.[12] Şehir, 1402 yılında timur ve Yıldırım Bayezid arasında meydana gelen Ankara Savaşı ile Osmanlı hakimiyetinden çıksa da Çelebi Mehmed'in bölgeye tekrar egemen olması ile Osmanlı topraklarına katılmıştır.[13] 17.

---

[4] Sargon Erdem, "Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 201.
[5] Erdem, a. g. m., s. 202.
[6] Afif Erzen, *İlkçağlarda Ankara*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1946, s. 9.
[7] Erzen, *a. g. e.*, s. 29.
[8] Rifat Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 21.
[9] Abdülkerim Özaydın, "İslâmî Dönem Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s.204
[10] İlhan Erdem, "İlhanlılar Döneminde Ankara", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarihte Ankara Sempozyumu"*, edt. Yılmaz Kurt, C. I, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 2012, s. 136.
[11] Özaydın, a. g. m., s. 204.
[12] Sevgi Aktüre, "16. Yüzyıl Ankara'sı Üzerine Bilinenler", *Tarih İçinde Ankara*, der. Ayşıl Tükel Yavuz, Ankara 2000, s. 20.
[13] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 60-74.

Yüzyılda Celali İsyanları nedeniyle şehir yağmalanarak talan edilmiştir.[14] Halk, Celali saldırılarına bir önlem olarak şehri sur ile çevrelemiştir.[15]

1.3.1. Ankara'nın Şehir Yerleşimi ve İdari Taksimatı

Ankara şehrinin merkezi konumunda Kale vardır. Kale ve çevresi *Yukarı Yüz*, Hacı Bayram Camii'sinden başlayan ve Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan bölge *Aşağı Yüz* olarak adlandırılmıştır.[16]Ankara şehrini saran surların 16. yüzyılda üç kapısı mevcut olup isimleri şunlardır: Cenabi, Doğan Bey ve Araba Pazarı kapılarıdır.[17] 1785-1840 tarihleri arasında ise şehirde on aded kapı bulunmaktadır. [18]

16. yüzyılın sonlarında şehirde 85 mahalle bulunmaktadır. Ankara'da bulunan mahaller çoğunlukla bir dini yapı etrafında oluşmuştur. Bunun yanı sıra aynı meslekten veya aynı adetlere sahip insanların biraraya gelerek oluşturduğu mahallelerde vardır.[19] 1785-1830 yılları arasında Ankara'daki mahalle sayısı 87 iken 1830 sayımıyla birlikte 107 mahalleye ulaşmıştır. Bunlardan 57'sinde Müslüman, 27'sinde gayrımüslim, 23'ünde ise hem Müslümman hem gayrımüslim halk yaşamaktadır.[20]

Ankara 1462 yılına kadar Anadolu Eyalet merkezliği yapmıştır. Bu tarihten sonra Anadolu Eyalet merkezinin Kütahya'ya taşınması ile Ankara sancak durumuna düşmüştür.[21] 1463 tarihinde Ankara Sancağı on bir idari birimden meydana gelmektedir. Bunlar, Bacı, Çubuk, Kasaba, Karacadağ, Mürtedova, Bınarili, Yabanovası, Şorva/Şorba, Mudrıb ve Uruş'dur.[22] 17. yüzyılda ise Ankara dokuz kadılık bölgesine ayrılırken[23] 18. yüzyılda mutasarrıflığa dönüştürülmüştür.[24]

---

[14] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 102-106.
[15] Hülya Taş, *XVII. Yüzyılda Ankara*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 106-107.
[16] Rıfat Özdemir, "Osmanlılar Devri Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 206.
[17] Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 16.
[18] Özdemir, *a. g. e.*, s. 303-304.
[19] Özer Ergenç, "XVI. Yüzyıl Ankara'sının Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 106-109.
[20] Özdemir, *a. g. e.*, s. 92-98.
[21] Özdemir, a. g. m., s. 207.
[22] Emine Erdoğan, *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defteri'nin Analizi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Bili Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 24.
[23] Taş, *a. g. e.*, s. 33.
[24] Özdemir, a. g. m., s. 207.

1. TURASAN BEY VE YEĞEN BEY

1.1. Ankara'da Bir Alperen: Turasan Bey

Turasan Bey, XIV. yüzyılın ilk çeyreği ile XV. yüzyılın ilk çeyreği arasında, muhtemelen Ankara'da ve Ankara'nın Yabanâbâd kazasına bağlı Akçakavak köyünde yaşamış umera sınıfına mensup bir beydir. Hayatı hakkında geniş ve ayrıntılı bilgiye ulaşmak dönemin kaynak sınırlılığından dolayı pek mümkün değildir. Turasan Bey hakkında elimizdeki en eski ve önemli belge, Evâil-i Şevvâl 826/7-16 Eylül 1423 tarihli kendi adına düzenlenmiş vakfiyedir.

Turasan Bey'in, günümüzde Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı olan Tekke köyünde türbesi bulunmaktadır. Türbe kitabesinde ve arşiv belgelerinde Turasan Bey'in babasının adı Duman /Toman /Tuman Ağa olarak geçmektedir.[25] Babasının, ismi dışında ailesi hakkında elimizde bilgi mevcut değildir. Ancak aileye Tomanoğulları/Tumanoğulları dendiği rivayet edilmektedir. Yine aynı kitabede yer alan bilgiye göre Turasan Bey, Ramazân 824/Ağustos 1421 yılında vefat etmiştir. Doğum tarihi hakkında elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tahmini olarak en erken, XV. yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuştur. Turasan Bey hakkında ilk ve geniş bilgiye vakfiyesinden ulaşmaktayız. Vakfiyede Paşa Hatun adında bir kızı, Fatıma Hatun adında bir kızkardeşi ve Yeğen Bey adıyla ünlenen Hızır Bâli adında bir yeğeni olduğu bilgisi yer almaktadır.

Turasan Bey ve Yeğen Bey'in vakıfları Yabanâbâd ve Ankara'nın zengin vakıfları arasında yer almaktadır. Turasan Bey'in bu denli önemli emlak ve araziyi nasıl mülk edindiğine dair Ahmet Nezihi Turan; I. Murad döneminde yayılma ve genişleme aşamasında Ankara Kalesi'nin Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle, Osmanlı Devleti'nin bölgede kalıcı hale gelebilmek için İlhanlı yönetiminin tesirini unutturması gerekiyordu. Turasan Bey'in de kalenin fethine katılıp buradan şöhret kazanmış olabileceği ve sonrasında geniş bir toprağın

[25] "Turasan bin Toman Beg", İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, *928/1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri (AVTD),* v. 60b.; "Toman oğullarından Turasan Bey", *AVTD, 928/1522*, v. 64a.

Osmanlı'ya katılmasındaki katkısından dolayı, Turasan Bey'e bölgeyi iskan etmesi ve şenlendirmesi şartıyla verilmiş olması ihtimali üzerinde durmuştur.[26]

1.2. Yeğen Bey

Yeğen Bey'in adı, Yeğen Bey Cami kitabesinde Hacı Ahmed bin Hızır Yegan/Yeğen[27] olarak kaydedilse de, Turasan Bey vakfiyesinde "... *oğulluk edüp yetiştirdiği ve hizmetinden hoşnud olup seçtiği öz kız kardeşi oğlu olan güzel huylu, öğülen, ahlaklı, aziz ve muhterem emir ve Yeğen Bey adı ile meşhur olan Hızır Bâli*[28] olarak karşımıza çıkmaktadır. Belgelerde de *Yeğen Bey dimekle ma'rûf Hızır Bâli* [29] ismi kullanılmaktadır. Hızır Bâli, Turasan Bey'in kızkardeşi Fatıma Hatun'un oğludur. Bundan dolayı Yeğen ismiyle ünlenmiş ve bu isimle tanınır olmuştur. Dayısının vefat etmesiyle bütün mal varlığı büyük oranda Yeğen Bey'e kalmış olmalıdır. Ayrıca vakfiyede, vakfın tevliyet ve nezaret görevinin Yeğen Bey'in ve evladının üzerindein olduğu belirtilmiştir.

Yeğen Bey, Turasan Bey'in hayratına ek olarak Ankara merkezde bir cami, medrese ve zaviye yaptırmıştır. Kendi vakfını kurdukdan sonra mı bu hayratları yaptı sorusu akıllara gelmektedir. Çünkü bazı mütevelli atama kayıtlarında Turasan Bey Vakfı mütevellisi[30] veya Yeğen Bey Vakfı mütevellisi[31] diye geçerken, bazılarında ise her iki vakıf kaydı birlikte verilmiştir.[32] Yeğen Bey'e ait ayrı vakıf var mı? Bu konuda bilgi sahibi değiliz, çünkü ayrı bir vakfiye günümüze ulaşamamıştır.

Yeğen Bey'in vefat tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ankara sancağına ait günümüze ulaşan en eski tahrir defteri, 1463 tarihli Maliyeden Müdevver Tahrir Defteri'dir. Burada, Turasan Bey Vakfı'nın mütevellisi olarak Yeğen Bey'in oğullarının adı yer

---

[26] Ahmet Nezihi Turan, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Ankara 1999, s. 63-64.
[27] Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı*, Başbakanlık Yazımevi, Ankara 2001, s. 236.
[28] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), *Vakfiye Defteri*, 2113, s. 328.
[29] *AŞS 568*, 163/476.
[30] *AŞS 498*, 119/838. "Turhasan Bey Evkafının mütevelli ve nazırı …"
[31] *AŞS 504*, 11/73. "Yeğen Bey Vakfının mütevellisi Edhem Çavuş …"
[32] *AŞS 645*, 205/301. "Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının vâkıf evladından olup mütevellisi olan …"

almaktadır.[33] Bu bilgi bize Yeğen Bey'in 1463 tarihinden önce vefat ettiğine işaret etmektedir.

Belgelerden Yeğen Bey'in Mehmed Çelebi ve Mustafa Çelebi adında iki oğlu olduğunu öğrenmekteyiz.[34] Yeğen Bey'in birde Hundi Hatun adında kızı olduğu Mübarek Galip ve Yusuf Akyurt'un Ahi Şerafeddin Türbesinde tespit ettikleri tarihi bulunmayan mezar taşından öğrenmekteyiz. Mezar taşının ***ön cephesinde****: Kâle aleyhi's-selâm. El-mevtü selme lâ yeseddühâ. İlâ yevmi'l-kıyâmeti sadaka.* ***Arka cephesinde****: İtteesalet el-merhûme el-mağfûre. El-muhtâcilâ rahmeti rabbihi'l-gafûr Hundi. Hatun bint-i el-merhûm Yeğen Bey*[35]

XVI. yüzyıl kayıtlarında Turasan Bey'in torunları olarak geçen Ahmed Çelebi, Mustafa Çelebi'nin, Esen Hatun ise Mehmed Çelebi'nin kızıdır. Ahmed Çelebi, dönemin ve bölgenin önde gelen ailelerinden olan Binari Bey'in kızı Ümmi Hatun ile evlenmiştir. Bu iki aile evlilik yolu ile akrabalık kurarak o dönemdeki güçlerini ve etkilerini pekiştirmişlerdir. Ümmi Hatun'un vefat etmesiyle Ahmed Çelebi, eşinin ruhu için cüz okunması şartıyla, Çubukâbâd'ın Uçarı köyünde bulunan üç bahçenin gelirini vakfetmiştir.[36] Esen Hatun'un da çocukları olduğu kayıtlara geçmiştir ancak isimleri verilmemiştir.[37]

---

[33] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *867/1463 Tarihli 9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter (MAD. d-9)*, v. 145a.
[34] *AVTD, 928/1522*, v. 57b.
[35] ***Arka Cephe Anlamı:*** *Merhume, bağışlanmış, mağrifet sahibi Rabbinin rahmetine muhtaç merhum Yeğen Bey kızı Hundi Hatun göç etti.* Bkz. Ali Kılcı, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY*, Biyografi Net Yayıncılık, Ankara 2021, s. 61
[36] Hüseyin Çınar-Osman Gümüşçü, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*, Bilge Yayınevi, Ankara 2002, s. 132-228.
[37] *AVTD, 928/1522*, v. 64b.

2. TURASAN BEY VAKFI VE VAKFİYESİ

2.1. Turasan Bey Vakfiyesi

Vakıf kelimesi köken itibariyle Arapça olup kelime anlamı olarak *durdurmak, alıkoymak* anlamlarına gelmektedir. Vakıf, bir kimsenin Allah'a yakınlaşmak maksadıyla mallarını sosyal veya dini bir amaç için tahsis etmesidir.[38] *Vakfiye* ise vakıf kurumunun hangi şartlarla çalıştırılacağı, amacı, yönetim biçimi gibi izlenecek kuralların vâkıf yani vakfı kuran kişi tarafından hazırlanan ve kadı tarafından tasdik edilen bir belgedir.[39]

Vakfiyenin bölümleri ise şunlardır: Birinci bölümde, kadı veya kadıaskerin tescil, tevkiî ve tasdik ibaresi bulunur; bu kısım vakfın hukuki geçerliliği açısından son derece önemlidir. İkinci bölüm ise davet kısmıdır. Burada Allah'a hamd u sena Hz. Muhammed'e ise salat ve selamın ardından dünyanın geçici olup asıl olanın ahiret olduğuna dair ayet ve hadislere yer verilmektedir. Bu bölümün hukuki açıdan ehemmiyeti yoktur. Üçüncü kısımda ise vâkıfın kişisel bilgileri yer alırken, dördüncü bölümde ise mütevellinin tarifi yapılmaktadır. Beşinci bölümde vakfedilen malın yani mevkufun miktarı, bulunduğu yer tek tek yazılarak malın tanımı yapılır. Altıncı bölümde ise vakfın şartlarına geçilir. Vakıf gelirlerinin öncelikli olarak hangi alanlarda harcanağı, tevliyetin ve nazırlığın kimlerin üstlenebileceği gibi hususlar da burada belirtilir. Yedinci bölümde vakıftan rücû kısmı yer almaktadır. Bu bölüm vâkıfın vakfettiği malları mülkiyetinden çıkartırken, vefatından sonra mirasçılarının vakfı iptal yoluna gitmesine karşı alınmış bir önlemdir. Sekizinci kısım ise vakfı bozmak isteyenlere veya vakfın şartlarını maksadına aykırı olarak kullanmak isteyenlere beddua edilmektedir. Dokuzuncu bölümde tarih, onuncu bölümde ise şühûdü'l-hâl yer almaktadır.[40]

Turasan Bey Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer almaktadır. 2113 nolu defterin 326. sayfası, 63. sırasında kayıtlı olan vakfiye Arapça olarak kaleme alınmıştır. Vakfiye es-Seyyid Mehmed Saadeddin mührü ile tasdik edilmiş ve devamında Allah'a hamd,

---

[38] Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s. 8.
[39] Mehmet Ali Ünal, *Paradigma Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 711.
[40] Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 360-366.

Hz. Peygamberimize salat u selam ve dünyanın geçiciliğinden bahseden ayet ve hadisler yer almıştır. Ardından vakfın mevkufu yani vakfedilen akarı sıralanmıştır.

Vakfiyede yer aldığı üzere Turasan Bey Vakfı'nın Ankara'daki vakıf akarı şunlardır: Ankara merkezde ve çevresinde; Bendderesi'nde yer alan yarı hisseli hamam, hamamın yanındaki buzluk ve karlık, Kalaba Vadi'sindeki üzüm bağıdır.

Turasan Bey'in zaviyesinin ve türbesinin bulunduğu, günümüzde Kahramankazan'a bağlı, eski adı Akçakavak olan Tekke köyünün bulunduğu çevrenin adı vakfiyede Çakmak Divanı olarak kaydedilmiştir. Vakfın Çakmak Divanı'ndaki akarı yani gayrimenkul gelirleri, Turasan Bey'in türbe ve zaviyesinin bulunduğu Akçakavak köyünün tamamıdır. Bu köy vakıf köyü olup burada elde edilen hububatın yanı sıra Müezzin Yakup, Kaplu Bey, Tanrıvermiş, İnebeği, Tellak Mukbil, Kutlu ve oğlu Ali, Hamza ve oğlu Selçuk, Nerkis ve oğlu Kutlu Bey, Kadri Bey, Nikola ve karısı Merih ve kızı Çınar, Şahin ve karısı Nevruz ve Gülbaha(r), Saruca, Kali, Dürdane, Şahin, Balaban ve eşi Nevbahar, oğlu Hamza'dır. Bu isimler vakfiyenin kurulduğu tarihte Akçakavak köyünde yaşayanlardır. Bu kişiler, vakfın reayası hükmündedir. Burada vakfedilen gelir/akar, devlete verilmesi gereken şer'î ve örfi vergilerin Turasan Bey'in vakıf hayratına tahsisidir. Bu köyden toplanacak vergilerin tahsili Turasan Bey vakfına aittir. Aynı şekilde Çakmak Divanı'nında bulunan Sarıbulak, Şenlik ve Virancık (Çakmak Örencik) köylerinin hububatlarından alınan öşür vergisi de Turasan Bey vakfına tahsis edilmiştir. Firuz köyününden ise Saruca, oğlu Şeyh Hasan, Şeyh Ali ve eşi Gülsene isimli reaya da elde ettikleri hububat ile Turasan Bey vakfı içine dahil edilmişler ve vakfı reayası olarak kaydedilmişlerdir.[41]

Vakfiyede, günümüzde Çeltikçi'ye doğru Kızılcahamam tarafından akan Koca Çay ya da diğer adı ile Kirmir'in suladığı arazi içinde yer alan Gümele ve Bağviran (Bağören) köylerinin bulunduğu mahal Erdemi Divanı olarak kaydedilmiş; bu bölgedeki Aşağı Gümele ve Bağviran köyleri hububatları ve reayaları/köleleri vakfedilmiştir.[42] Bu kayıt bize Aşağı Gümele ve Bağviran köylerinin vergi gelirlerinin Turasan Bey Vakfı içinde olduğunu göstermektedir.

[41] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, 2113, s. 327.
[42] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.

Günümüzde, bir zamanlar nahiye merkezi de olan Çeltikçi ve çevresi vakfiyede Pazar Divanı olarak kaydedilmiştir. Yakın zamanlara kadar Çeltikçi'de perşembe günleri çevre köylerden gelen satıcıların mallarını pazarladığı, alışveriş yapılan bir pazar kurulmaktaydı. Çeltikçi'nin içinde kurulan bu pazarın daha önce, bu köy dışında, Başağaç, Güneysaray ve Kurumcu'ya doğru çıkan yol üzerinde, Çakmaklık denilen yerde kurulduğu, bölgede yaşayan yaşlılar tarafından rivayet edilmektedir. Boş arazide kurulan bu pazar, muhtemelen daha sonra Çeltikçi köyüne taşındı. Turasan Bey vakfiyesinde, burada kurulan pazardan tahsil edilen vergi ile Pazar Divanı'ndaki Ovakay (Ovakayı) köyü pirinç ve benzeri hububatı ile vakfedildiği yer almaktadır.[43] Burada sorulması gereken bir başka soru Ovakay isimli yerleşme birimi neresidir? Günümüzde bu civarda o adla bir yerleşme birimi bulunmamaktadır. Vakfiye sonrasında kayıt altına alınan tahrir defterlerinde, 15-16. yüzyıllarda Çeltikçi adıyla bir köy bulunmamakta; ancak 19. yüzyılda bu isimle bir köy adı kayıtlarda yer almaktadır. Acaba Ovakay isimli yerleşim birimi, prinç de yetiştirildiğine göre sonraki adıyla Çeltikçi köyü müdür? Yoksa bir başka köy mü? Vakfiyede Pazar Divanı'nda kayıt altına alınan köyler ve vergi gelirleri Turasan Bey Vakfı için önemli gelir kaynaklarıdır. Bu sorular şimdilik Turasan Bey Vakfı ile ilgili akılda kalan sorular olarak bir kenarda duracaktır.

Günümüzde Kahramankazan ve çevresi Osmanlı dönemi kayıtlarında Mürtedovası olarak geçmektedir. Bu bölge aynı zamanda Murtazaâbâd kazası olarak da isimlendirilmiştir. Vakfiyede, Mürtedovası'ndaki Yundband köyünün hububatı ve Mihal, Balaban ve eşi Kalli, Dürdane, Gülbahar ve Sebile isimli beş kölesi ile vakfedildiği belirtilmiştir.[44] Yundband köyü ile ilgili Ali Kılcı, Kadı Ahmed Çelebi'nin 1428 tarihli Arapça vakfiyesinden elde ettiği bilgiyi şu şekilde aktarmaktadır:

Turasan Bey Vakfı için Yundband Köyünü satın alırken, satıcı olarak karşısına çıkan Mehmed bin Laçin, kendisini köyün sahibi Mehmed bin Yunus olduğunu söyleyip, yazdığı satış belgesini vermiştir. Turasan Bey'in bu satışta ne kadar para ödediği belli değildir. Daha sonra köyün sahibi olarak ortaya çıkınca, karşısına bu defa esas mal sahibi Kadı Ahmed'in dedesi Yunus oğlu Mehmed çıkmış ve onunla mahkemelik olmuşlardır. Turasan Bey mahkemeye elindeki satış belgesini sunup mülkiyet iddiasında bulunmuştur. Kadı huzurunda

[43] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.
[44] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.

cereyan eden duruşmada, Yundband köyünün Kadı Çelebi namile meşhur Yunus oğlu Mevlânâ Mehmed'in mülkü iken burasını vakfettiği ortaya çıkmıştır. Turasan Bey mahkemede,

"Evvelce Umur Bey bin Çelebi bin Timurtaş Paşa'nın ve Hamza Bey bin Yahşi Bey'in huzurlarında kabul ettiğim gibi, Yunus oğlu Mehmed bana burasını satmadı ve mülkiyetini bana verdiğine dair bir söz de söylemedi, bana bir satış belgesi de vermedi, Mahkemeye dunduğum belgeyi Mehmed bin Laçin kendisinin Mehmed bin Yunus olduğunu söyleyip, kendi elile yazdığını söyliyerek bana vermişti. Olayın aslını öğrenince Ahmed Çelebi o köyü bana kiraya verdi. Benim ondaki tasarrufum hak ve mülkiyet tasarrufu değil ancak kiracılıktan ibarettir" dedi. Beş bin dirhem karşılığında kiralanan köyün kirasını ise Turasan Bey, tevliyet ve nezaret görevini yürüten Yeğen Bey'e ödetmiştir. Bu olayın ise 14. Yüzyılın ortalarında yaşandığı ihtimali üzerinde durmuştur.[45]

Vakfiyede ayrıca, Yabanovası (Yabanâbâd) içinde yer alan Ağcain köyünün tamamı, bağları ve Mihal, babası Yorgi, kızı Gerne ve eşi Mariye isimli Rum köleleri ile vakfedilmiştir. Bu köy günümüzde Kızılcahamam'a bağlı Mahkeme Ağcin köyüdür.[46]

Turasan Bey'in vakfiyesinde, yukarıda ayrı ayrı belirtilen vakıf akarın vakfedildiği hayrat ise vakfiyede Çakmak Divanı olarak geçen Akçakavak köyünde, vâkıfın yaptırdığı cami, zaviye ve türbedeki hizmetler ve hizmetlilerdir.[47]

Vakfiyeden, vakfın akarlarının iki ayrı aşamada oluşturulduğunu anlamaktayız. İlk önce yukarıda ayrıntılı olarak belirtilen köyler ve diğer akar; ikinci aşamada ise Ankara Bendderesi'nde daha önce vakfedilen yarı hisse hamamın diğer yarısı ile Çukurpare diye meşhur olan Hasanyeri denilen arazi vakfedilmiştir. İkinci aşamadaki vakıf akara, Çakmak Divanı'nda yer alan Evci mezrasının tamamı ve Erdemi Divanı'nda yer alan Bağviran köyünde bulunan üzüm bağı da eklenerek vakfedilmiştir. Vakfiyeye eklenen bir başka akar ise Avdan adıyla anılan avlık yerdir. Burası da vakfa gelir olmak üzere vakfedilmiştir.[48] Günümüzde Çamlıdere'ye bağlı Avdan isimli bir köy bulunmaktadır. Ancak vakfın bulunduğu ve akarlarının yer aldığı bölgeye uzak bir yerde olmasından dolayı burasının olması mümkün değildir. Avdan denilen yer muhtemelen Akçakavak/Tekke köyü civarındaki dağlık arazidir.

---

[45] Kılcı, *a. g. e.*, s. 84-85.
[46] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113,* s. 327.
[47] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113,* s. 327.
[48] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113,* s. 328.

Vakfiyelerde, vâkıfın (vakfın kurucusunun) belirlediği şartlar da yer alır.[49] Diğer İslam devlet ve toplumlarında olduğu gibi, Osmanlı Devlet'inde de vâkıfın şartları, mahkeme güvencesinde uygulanmıştır.[50] Turasan Bey'in vakfiyesinde de vakıf ve hayrat ile ilgili şartlara da yer verilmiştir. Bu şartlardan ilki, vakfın gelirlerinin, vakfın kurucusunun Akçakavak köyünde yaptırdığı cami, zaviye ve türbenin tamir ve onarımına harcanması yönündedir. Bu işle ilgilenen kişinin vakıf yapıları iyileştirerek işleyişin eksiksiz ilerlemesini sağlaması istenmiştir. Akçakavak'taki camide, müslüman ve ehil olan bir kişinin imam olması ve beş vakit namazları kıldırması, aynı zamanda Cuma günleri ve bayram günleri de hutbe okuması vakfiyedeki şartlardandır. Bir diğer şart ise zaviyenin her daim açık olmasıdır. Gelen misafirlerin kovulmadan, azarlanmadan ihtiyaçlarının giderilmesi ve isteyenin de tekke yakınında ikamet edebilmesidir.

Vakfiyede zaviye ile ilgili şu şartlara yer verilmiştir: *Zâviyede günde iki defa yemek pişirilmesi; orada hazır bulunanlarla, misafirlerin, mukîm ve mücâvir olanların ondan yemeleri; oraya binek hayvanı ile bir misafir gelirse hayvanına alaf verilmesi; eğer şanlı, şerefli ve itibarlı bir kimse misafir olarak gelirse ona şânına layık sûrette en güzel şekilde i'zâz ve ikrâm olunması* istenmiştir.[51]

Vâkıf Turasan Bey, Kalaba vadisinde bulunan üzüm bağından elde edilen mahsulün beşte bir gelirini kızı Paşa Hatun için vakfetmiştir. Evkaf gelirlerinin nakit veya ayni olarak beşte biri mütevellinin iken geriye kalan beşte dörtlük kısmı cami, zaviye ve türbenin ihtiyaçlarına ayrılmıştır. Vakfin giderleri arasında cuma namazlarında camide Kur'an okuyan hafızlara verilen vazife ücreti de yer almaktadır. Bu vazife ücreti caminin masraflarından biridir. Vakfiyede belirtilen giderlerden biri de vakıfta bulunan hademelerin sayısı yetersiz gelirse yeni hademeler alınması ve bu kişilerin vakıf tarafından giydirilmesi şartıdır. Ayrıca güzel huylu bir şeyhin, tekkede/zaviyede vazifelendirilmesi ve bu kişiye mütevellinin berlirlediği miktarda vazife ücreti verilmesi vakfiyede belirtilmiştir. Yapılan harcamalardan sonra vakfın gelirinden artan kısmın kullanımında mütevelli serbest bırakılmış; isterse fakir,

[49] Hasan Yüksel, "Vakfiye", *TDVİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 469.
[50] Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İkinci Baskı, İstanbul 1996, s. 267.
[51]VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327-328.

fukara ve ulema için harcaması, ya da yeni yerler satın alarak vakfın ömür boyu devam etmesine katkı sağlaması istenmiştir.[52]

Vakfiyenin devamında tevliyet şartlarından bahsedilmiştir. Turasan Bey hayatta olduğu sürece vakfın yönetiminin / tevliyetinin ve denetiminin / nezaretinin kendi üzerinde olması şartını koşmuştur. Kendinden sonra Kalaba vadisinde yer alan üzüm bağının tevliyet ve nezaretini kızı Paşa Hatun'a vermiş, kalan bütün evkafın tevliyet ve nezaretini oğlu gibi yetiştirdiği, kız kardeşinin oğlu olan Yeğen Bey olarak bilinen Hızır Bâli'ye bırakmıştır. Yeğen Bey'den sonra vakfın tevliyetinin, onun evladından olanlara intikal etmesi istenmiştir.[53]

Turasan Bey'in vakfının şartlarının belirtilmesi akabinde, vakfı bozmak isteyenlere beddua edilmiş; bu kimselerle ilgili; *Allah'ın gazabına uğrar, Allah'ın, meleklerin, peygamberlerin ve bütün insanların hepsinin laneti onun üzerine olsun. Onun hasmı Allah ve resûlüdür. Melekler ona buğz eder* ifadesine yer verilmiştir.[54] Beddua kısmının ardından vakfiyeye sonradan mülk olarak eklenen akarlar tanıtılmıştır. Bunların da kardeşinin oğlu Yeğen Bey'e ve sonrasında nesilden nesile vakıf olduğu belirtilmiştir. Vakfiyenin sonunda vakfın tescil tarihi olarak; Evâil-i Şevvâl 826/7-16 Eylül 1423 tarihi yer almaktadır. Ardından da vakfiyenin tesciline şahitlik eden kimseler, bir başka ifade ile şuhûdü'l-hâl verilmiştir. Vakfın şahitleri; Ali oğlu Mustafa oğlu Mehmed, Mevlânâ Bahaeddin oğlu Mevlânâ Celaleddin ve çocuğu Hamidüddin ve Şehabeddin ve Mehmed ile Nâib Mevlânâ Şemseddin'dir.[55]

Vakfın hukuki bağlayıcılığının ilk adımı tescil edilmesidir. Bu işlem vâkıf, hayattayken de vefatından sonra da yapılabilirdi.[56] Vakfiye, Yeğen Bey olarak bilinen Hızır Bâli adına H. 826/M. 1423 yılında Turasan Bey'in vefatından iki yıl sonra tescil edilmiştir. Vakfiyede, vakfın hükme bağlanması şu cümlelerle anlatılmıştır: ... *adı geçen vâkıf, muhtelif meclislerde, tekrar tekrar bu vakıfları ikrâr ederek, bu ikrârına da zeyilde isimleri yazılı âdil müslümanlardan bir grubu şâhit olarak göstermiştir. Ve bu vakfın sıhhat ve lüzûmuna tam olarak hüküm verilmiştir. Muhkem sûrette hükme bağlanmıştır.*[57] Vakfın kuruluşunun

---

[52] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[53] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.; Turan, *a. g. e.*, s. 125-126.
[54] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[55] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328-329.
[56] Akgündüz, *a. g. e.*, s. 156-157.
[57] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s.328.

bağlayıcılık kazanmasıyla birlikte vâkıfın şartları kesinlik kazanır ve değiştirilmesi istisnai olayların dışında mümkün değildir.[58]

Turasan Bey'in vakfı Bahaeddin Yediyıldız'ın tanımlamasına göre "yarı-âilevî" vakıf katagorisinde yer almaktadır. Bu tür vakıflarda amme hizmeti gören kamu kurumları kurularak masrafları ve çalışanların maaşları karşılanıyor. Ancak vakfın yönetimi vâkıf ve akrabalarının üzerine bırakılmaktadır. Aynı zamanda vakıf gelirden artan para vâkıfın akrabaları arasında dağıtılmaktadır. [59]

Vakfedilen malların satılması, hibe edilmesi, borç için el konulması mümkün değildir.[60] Vakfiyede de bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: *... satılamaz, miras bırakılamaz, hibe olunamaz, rehin verilemez, hiç bir suretle mülk olarak alınamaz, daha faideli dahi olsa başkası ile istibdal olunamaz.*[61]

Sahih vakıf, vâkıfın vakfa akarat tahsis ettiği menkul ve gayrimenkullerin mülkiyet hakkının şahsına ait olduğu vakıflardır.[62] Turasan Bey'in vakfı da sahih vakıf grubunda yer almaktadır. Vakıflarına akarat olarak vakfettiği yerler büyük oranda kendi mülküdür. 1463 tarihli Maliyeden Müdevver Defterde yer alan bilgiye göre Yeğen Bey, Çubukabâd'da bulunan Cücük köyünü Tomacı oğullarından satın alarak Ankara'da yaptırdığı mescide vakfetmiştir.[63] Yine aynı defterde Turasan Bey, Yabanovası'na bağlı Sarıbulak köyünü Ahi Paşa'dan satın almış ve Akçakavak köyünde bulunan mescid ve zaviyesine vakfetmiştir.[64]

Osmanlı Devleti'nde eşküncilü mülk arazi, devlete ait olabileceği gibi yüksek mülkiyet hakkı birisine satılmış veya usulüne uygun olarak bağışlanmış da olabilir. Bununla beraber toprakların sahibi devlet olmaya devam etmiştir. Gerek toprak sahibi gerekse devlet her türlü haklarını ve vergilerini toplama hakkını, hayatta olduğu sürece ve ölümünden sonra da mirasçıları yoluyla mülk olarak istediği şekilde tasarruf edilebilecek bir gelir halinde, bedeli karşılığında satmış, bağışlamış veya eşküncilü mülk olarak askerlere dağıtmıştır. Bu tarz mülk sahipleri sefere gitmeseler bile cebelü gönderme zorunlulukları vardır. Bu işleyişin dışına

---

[58] Akgündüz, a. g. e., s. 264-265.
[59] Yediyıldız, *a. g. e.*, s. 17.
[60] Ömer Lütfi Barkan, "İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğ'unda Aldığı Şekiller I: Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 6, S. 1, 1940, s. 160.
[61] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.
[62] Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 87.
[63] BOA, *MAD-9*, v. 21a.
[64] BOA, *MAD-9*, v. 145b.

çıkılmadığı takdirde devlet mülklere müdahele etmemiş, alınıp satılmış, miras yoluyla parçalanmış hatta vakfedilmeleri bile mümkün olmuştur.[65]

1522 Tarihli Ankara Vakıf Defter'ine göre; *defter-i köhne*de yani 1463 tarihli tahrir defterinden önce yazılan defterde, Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıfları'nın altı cebelü vermesi gerektiği ifade edilmektedir. Daha sonra bu sayı üçe indirilmiş, Sultan Selim Han zamanında ise vakıf, selatin vakfı haline getirilerek serbestiyetlik verilmiştir. Böylelikle vakfın *bâd-ı hevâsına ve yavasına, beytü'l-mâlına* ve *mâl-ı gâyibine kimsenin müdahele etmemesi* gerektiği vurgulanmıştır.[66] Bu durum belgelere de yansımıştır. Evâsıt-ı Ramazân 938/16-26 Nisan 1532 tarihli kayıtta, Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'nın önceden altı cebelüsü olduğu halde bu sayı daha sonrasında üçe indirildiği, Sultan Selim zamanında ise bu vakfın selatin vakfı haline getirilerek, serbestiyet üzere kaydolunduğu belirtilmiştir. Ancak yapılan son tahrirde deftere yanlışlıkla üç cebelüsü vardır yazılmıştır. Bu yapılan yanlışlığın düzeltilmesi istenilmiştir.[67] Bu durum Turasan Bey ve Yeğen Bey vakıflarının serbest statüde eşkincilü vakıf olduğunu ortaya koymaktadır. Böylelikle vakıf, hem şer'î, hem de örfi vergileri toplama hakkını elde etmiştir.

2.2. Vakfın Tarihsel Süreci

2.2.1. Turasan Bey Vakfı'nın Yönetimi

2.2.1.1. Mütevelli

Mütevelli, vakfın işlerini yürütmekle görevli olan kişidir. Vakıf, vâkıfın belirlediği şartlar doğrultusunda yönetilmek zorundadır. Vâkıf, mütevelli tayininde ilk mütevelliyi ve sonrasında gelecek olan kişinin yanı sıra vazifessi karşılığında ne kadar ücret alacağı da belirtilmiştir.[68] Turasan Bey, vakfiyesinde tevliyet şartlarını açıklamış ve ödenecek ücret konusunda vakıf gelirlerinin nakit veya ayniyatının beşte biri mütevelliye ait olduğu ifade edilmiştir. Çoğunlukla tevliyet atamalarında mütevellilerin alacağı ücret belirtilmemiştir.

---

[65] Çınar-Gümüşçü, *a. g. e.*, s. 264-265.
[66] AVTD, 928/1522, v. 57b.
[67] BOA, *AE. SAMD.III*, 160-15733-001-001.
[68] Nazif Öztürk, "Mütevelli", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 217.

Turasan Bey, tevliyet ve nezaret görevini hayatta olduğu sürece kendi yürütmüş, 1421 yılında vefat etmesiyle görev Yeğen Bey'e geçmiştir. Tevliyet ciheti vakfın evlatları arasında müştereken de idare edilebilmiştir. 1463 tarihli tahrir defterinde tevliyet ve nezaret görevleri Yeğen Bey'in oğulları Mustafa Çelebi ve Mehmed Çelebi'ye geçmiştir.[69] 1522 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde Evâil-i Ramazân 938/16-26 Nisan 1532 tarihli belgede Mustafa Çelebi'nin vefatıyla oğlu Ahmed Çelebi, Mehmed Çelebi'nin ölümüyle kızı Esen görevi teslim almıştır.[70]

1571 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde ise mütevellilik görevi vakıf evladlarından olan İskender oğlu Mustafa'ya verilmiştir. Aynı defterde Evâhir-i Muharrem (10)59/3-13 Şubat 1649 tarihli belgede Abdülbaki'nin göreve getirildiği belirtilmiştir. [71]

Tevliyet, vakfiyede belirtildiği üzere Yeğen Bey'den sonra *onun evlâdına, evlâdı evlâdına batından batına, nesilden nesile intikal edecektir* ifadesi bulunmaktadır. Bundan dolayı görev, vakıf evlatlarından ehil olana verilmekteydi. Tevliyet görevini tasarruf edecek kişilerde aranması gereken özellikler *aslâh-ı evlâd*, *ekber* ve *erşed* olarak nitelendirilen vasıflardır.[72] Bu özelliklere uymayan ve görevini kötüye kullanıp suistimal edenler görevden alınmıştır. Ayrıca görevine yerine getirmeyen mütevelliler yerine evkaf nazırlığınca yeni atama yapılmıştır.

Evâil-i Rebîülâhir 1014/16-26 Ağustos 1605 tarihli beratda Mustafa isimli şahıs İstanbul'da mahkemeye başvurarak mütevelli olan Turasan Bey'in Yeğen Bey Cami'ni harap ederek, cami görevlilerine maaşını eksik vermiş olduğundan vakfın şartlarını yerine getirmemiştir. Turasan'dan sonra görev Hacı Sinan isimli şahısa verilmiş ancak ehil olmadığı gerekçesiyle görevden alınmış ve tevliyet Mustafa'ya verilmiştir. Mustafa harap edilen camiyi onarmış, görevlilerin maaşını zamanında vermiş ve herkesin kendisinden memnun olduğu sicil kayıtlarına geçmiştir. Ferman tarihinden dört beş yıl önce Yabanâbâd kadısı olan Abdüllatif'den Turasan hile ile berat alıp, Mustafa'nın tasarrufuna hukuğa aykırı olarak müdahale ettiğini ifade edilmektedir. Ankara kadısı Mustafa'nın beratını yenilemesi için arz vermiş ve Mustafa'nın beratı almasından sonra diğer kadıların ve müderrislerin asla dahl olmamaları ve sebepsiz yere mütevellilik görevini kimseye tevcih etmemeleri tenbih edildiği

---

[69] BOA, *MAD-9*, v. 145a.
[70] *AVTD, 928/1522*, v. 57b.
[71] Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, 979/1571 Ankara Vakıf Tahrir Defteri, v. 67a, 84b.
[72] *AŞS 645*, 205/301.; VGMA, *EV. MH.*, 836-220.

halde emre uymayıp dahl ve zulmettiklerini Sadarete bildirmiştir. Fermanda kadılardan durumu teftiş etmeleri ve berat gereğince tevliyet Mustafa'nın üzerindeyse göreve devam ettirilmesi ve hukuksuz yere kimseye tasarruf ettirmemeleri istenilmektedir. Ayrıca kadılardan naiplerine hukuksuz yere kimseye berat vermemelerini ve vakfın malından bir şey alınmasının önüne geçmelerini ve suçu olmadığı halde Mustafa'nın görevden alınması durumunda tekrar berat ile Mustafa'nın göreve döndürülmesi gerektiğini fermanda ifade edilmiştir.[73]

Evâil-i Safer 1052/1-10 Mayıs 1642 tarihinde vakfın mütevellisi olan Seyyid Ahmed görevlerini yerine getirmeyip aynı zamanda vakfa hıyanet etmesiyle yerine Mustafa geçmiştir.[74] Akçakavak Tekye isimli köy halkından Abdülbaki mütevelli olmuş 1209 senesinden itibaren köyün mahsulünden 1.350 guruş vakfa ait mal onun zimmetinde birikmiştir. Ancak Abdülbaki bu parayı vakfa vermemekte inat etmiştir. 29 Şevvâl (1)218/11 Şubat 1804 tarihinde Yabanâbâd naibine gönderilen fermanda durumun araştırılması, eğer Abdülbaki üzerinde vakfa ait mal çıkarsa bunun vakıf için tahsil edilmesi gerektiği bildirilmiştir.[75]

5 Muharrem 1047/9 Haziran 1637 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nda mütevelli olanlar görevlerini yerine getirmedikleri sebebiyle Evkaf nazırı ilamı mucebince 1047 Muharreminin yedinci günü Edhem Çavuş mütevelli tayin olunmuştur.[76]

Vakıflara, mütevellinin görevi devredebileceği çocuğu bulunmaması veya mevcut mütevellinin görevini kötüye kullanması durumunda ecanipten yani dışarıdan mütevelli atanabilirdi. Ancak Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakfı'nın mütevellisi olan Turasan Bey'in vefat etmesiyle ecanibden Edhem ve Mustafa Çavuş isimli kişiler tevliyeti ellerine geçirerek vakfa gadretmişlerdir. Bu nedenle Şevvâl 1030/Eylül 1621 tarihinde görev onlardan alınarak vakıf evladından olan Abdülbaki'ye görev tevcih edilmiş ve kendisine berat verilmiştir.[77] Abdülbaki görevini yerine getirdiği dönemde İstanbul'a arzuhal göndererek ecanipten Edhem ve Mustafa Çavuş'un tevliyeti bir şekilde ele geçirdiklerini, vakfın mallarını yediklerini ve kendisine gadrettiklerini bildirmiştir. Aynı zamanda vakfın malını yiyenlerden geri alınması ve tevliyet görevinin kendisinde olduğunu gösteren emr-i şerif taleb etmiştir. Evâhir-i Şevvâl

[73] *AŞS 494*, 290/?,
[74] *AŞS 515*, ?/935.
[75] BOA, *AE. SSLM. III*, 364-20793/1.
[76] *AŞS 512*, 176/615.
[77] *AŞS 503*, ?/1269.

1030/7-16 Eylül 1621 tarihinde Ankara ve Yabanâbâd kadılarına gönderilen fermanda, kadılardan durumun kontrol edilmesi ve eğer olayın Abdülbaki'nin izah ettiği şekilde gerçekleştiği doğrulanırsa Edhem ve Mustafa Çavuş ile yabancıların vakfa müdahale etmelerinin önlenmesi istenilmştir.[78]

Tevliyet görevine taarruzlar ve görevi kötüye kullanmaya dair suçlamalarda vardır. Evâil-i Cemâziyelâhir 1022/19-28 Temmuz 1613 tarihli sicil kaydına göre Mahmud, aldığı beratla vakfın nazırlığını ve mütevelliliğini yapmaktadır. Mahmud, İstanbul'a giderek vâkıfın şartına aykırı olarak kendisinden önce mütevelli ve nazır olan Edhem ve Abdurrahman'ın vakfın malını yediklerini, vakfın mezralarını ucuza tapuya verdiklerini ve vakıf ile kendisine gadrettiklerini ayrıca Ebulkasım ve kardeşi Abdi'nin ise vakfın korularını kesip satmaları sebebiyle gadrettiklerini bu nedenle kendilerinden vakfı uğrattıkları zararın tahsili için elinde fetva olduğunu bildirmiştir. Bu kişilerin işe başladıkları tarihten itibaren üç yıllık muhasebelerinin görülüp zımmetlerinde kalan vakıf malı her ne ise alınması için emir talep etmiştir. Mahmud'un talebi kabul görmüş ve Ankara ve Yabanâbâd kadılarına gönderilen fermanda, kadılardan muhasebeleri görülen veya görülmeyen günlerin üzerinden 15 yıl geçmediyse müfredat defterlerine bakarak ve yerli halktan ehl-i vukuf kişilere sorularak konuyu araştırmaları istenilmiştir. Muhasebe yapıldıktan sonra vakfın malını yiyen kişilerde vakfa ait ne miktar mal var ise vakf için almaları gerektiği bildirilmiştir.[79] Evâhir-i Cemâziyelâhir 1022/7-16 Ağustos 1613 tarihli kayıtta ise vakfa *hums* (beşte bir) mahsul ile mütevelli ve nazır olan Edhem, Dergah-ı Mualla'ya arzuhal sunarak, evkafa kendisinin beratla mütevelli ve nazır olduğunu, hizmetini yerine getirip vakfı ihya ettiğini ve bu nedenle azlini isteyecek bir durum olmadığını ifade etmiştir. Evlattan olan Abdurrahman ve Mahmud bir şekilde tevliyeti ve nezareti kendi üzerlerine alarak vakfın malını yemişlerdir. Bu sebebden dolayı görevden alınmışlar ve görev Edhem'e geçmiştir. Görevi tekrardan ele geçirmesiyle Edhem, Abdurrahman ve Mahmud'un vakfın malını yedikleri gerekçesiyle kadıya başvurmuştur ve muhasebe defterlerinin kontrol edilmesini istemiştir. Eğer Abdurrahman ve Mahmud'un zimmetlerinde vakfa ait mal var ise alınarak vakfın masraflarına harcanması için kadılara ferman gönderilmiştir.[80] Evâsıt-ı Şabân 1022/25 Eylül-5 Ekim 1613 tarihli bir ay sonraki kayıtta ise Edhem İstanbul'a giderek arzuhal vermiştir. Tevliyet ve nezaret görevine

[78] *AŞS 503*, ?/1270; *AŞS 503*, ?/1293.
[79] *AŞS 498*, 109/800.
[80] *AŞS 498*, 119/839.

Abdi, Mahmud ve Abdurrahman isimli kişilerin müdahelelerinin men edilmesi için emri şerif istediğini bildirmiştir. Ankara, Yabanâbâd ve Şorba kadılarına gönderilen fermanda ismi sayılan kişilerin müdahelelerinin önlenmesi emredilmiştir. Yabanâbâd Kadısı ise Edhem'in azlini gerektirir durumu bulunduğu mahkemede ispatlanırsa nezaretin kendisine verilmemesi konusunda uyarılmıştır.[81]

Evâhir-i Rebîülevvel 1027/17-27 Mart 1618 tarihinde vakfın mütevellisi olan Kerime Hatun'dur. Ancak bazı kişiler tevliyete ve nezarete ve sair görevlere haksız yere taaruz idüb kendilerine vazife ve görev yaratarak vakfa gadretmişlerdir. Bu kişilerin men edilmesi için Yabanâbâd kadısına ferman gönderilmiştir.[82] Evâhir-i Şabân 1035/17-26 Mayıs 1626 tarihinde Edhem Çavuş isimli şahıs İstanbul'a gönderdiği arzuhalde Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi olan Abdülbaki'nin vakıf evladının kullanımına şart edilmiş bir kısım araziye müdahele ederek bunların vakıf evladları tarafından kullanılmasına müdahele etmiştir. Bu nedenle Abdülbaki'nin tasarruflarına dahlinin engellenmesini talep etmiştir.[83] Vakfın tevliyeti Mustafa isimli şahsın tasarrufundayken dışarıdan başkası gelip askeri tarafından verilen beratı göstermeleriyle kendisine haksızlık yapıldığını Dersaadet'e gidip bildirmiştir. Evâhir-i Rebîülevvel 1054/27 Mayıs-6 Haziran 1644 tarihinde askeri tarafından verilen beratın dikkate alınmaması ve Mustafa'nın görevinde devam etmesi için yeni bir berat verilmiştir.[84]

1646 yılında es-Seyyid Ahmed, Mustafa ve Ahmed isimli şahısların arasında tevliyeti elde etme mücadelesi yaşanmıştır. 25 Rebîülâhir 1056/10 Haziran 1646 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellilik görevi es-Seyyid Ahmed'de iken bir şekilde Ahmed ve Mustafa'nın üzerine geçmiştir. Sonrasında görev tekrardan es-Seyyid Ahmed'e verilmiştir.[85] 5 Receb 1056/17 Ağustos 1646 tarihinde tevliyet Mustafa'nın üzerinde iken es-Seyyid Ahmed türlü hainliklerle görevi üzerine almış. Kadıya başvurulduğunda ise görevin tekrar Mustafa'ya verilmesine karar verilmiştir.[86] 25 Receb 1056/6 Eylül 1646 tarihinde ise vakfın mütevellilik

[81] *AŞS 498*, 119/838.
[82] *AŞS 502*, 229/842.
[83] *AŞS 506*, 152/457.
[84] *AŞS 516*, 214/760.
[85] *AŞS 518*, 170/547.
[86] *AŞS 518*, 154/488.

görevini es-Seyyid Ahmed'in üzerinden bir şekilde Ahmed ve Mustafa isimli kişiler almış ancak sonrasında görev tekrardan es-Seyyid Ahmed'e verilmiştir.[87]

5 Receb 1118/13 Ekim 1706 tarihinde Ankara'nın Tekke köyünden vakfın tevliyet cihetini yürüten Abdurrahman oğlu Mustafa Bey, Rüstem Na'al Mahallesi'nde yaşayan es-Seyyid el-Hacc Abdullah Efendi oğlu es-Seyyid el-Hacc Ahmed Efendi'yi Yeğen Bey Vakfı'na ait Çubukâbâd kazasına bağlı Cücük köyünün öşür ve rüsumunu fuzuli yere aldığı gerekçesiyle mahkemeye şikayet etmiştir. Mahkemede es-Seyyid Ahmed'in vakıf malından el çekmesini ve zikr olunan köyün gelirinin ondan alınarak kendisine geri verilmesini talep etmiştir. Es-Seyyid Ahmed mahkemede kendisinin de vakıf evladından olduğunu ve babadan oğula tevliyet ile tasarruf ettiğini ve Yeğen Bey Vakfı'na Mustafa'nın Turasan Bey Vakfı'na ise kendilerinin mütevelli olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine kendisinden kanıt istenilmiştir. Yeğen Bey Cami mürtezikalarından imam es-Seyyid Ahmed Halife ve muarrif Ahmed Halife ve cüzhan Mustafa Halife isimli şahıslar mahkemeye şahit olarak katılmışlardır. Şahitliklerinde es-Seyyid el-Hacc Ahmed Efendi'nin Yeğen Bey'in vakfının tevliyetini yetmiş seksen seneden beri babadan oğula (*Eba an ceddin*) tasarruf ettiğini ve vâkıf şartı gereğince üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiğini bildirmişlerdir. Sonuç olarak Mustafa'nın talebi kabul görmemiş ve Ahmed Efendi köyün gelirlerini almaya devam etmiştir. [88]

Tevliyet görevini yütütenler kendilerinden önce mütevelli olanların vakfı zarara uğrattıkları iddiasıyla şikayetlerde bulunmuşlardır. 1031/1621-1622 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi Edhem Çavuş kendisinden önce mütevelli olan Abdülbaki'nin vakfın bir senelik malı olan ve muhtelif köylerden oluşan toplam 23.900 akçesini kabz ettiği gerekçesiyle mahkemeye başvurmuş ve bu paranın Abdülbaki'den alınarak kendisine geri verilmesini talep etmiştir. Abdülbaki ise cevabında üç köyün mahsulünden başkasını almadığını ifade etmiştir.[89] Ankara, Tunalı ve Yabanâbâd kadılarına gönderilen fermanda Hasan isimli şahsın Dersaadet'e giderek arzuhal sunduğu ve adı geçen kadılıklarda mevcut Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının tevliyetinin kendisine verildiği ifade etmiştir. Kendisine berat verildiğini bildirerek emr-i şerif verilmesini rica etmiştir. 25 Ramazân 1046/20 Şubat 1637 tarihinde atama fermanı gönderilmiştir. Fermanda eskiden olduğu gibi

[87] *AŞS 518*, 78/316.
[88] *AŞS 568*, 163/476.
[89] *AŞS 504*, 11/73.

görevini ifa etmesi ve fermandan sonra görevden alınan mütevellilerin veya başkasının dahl ve taarruz ettirilmemesi tenbih edilmektedir. Ayrıca önceki mütevellilerin Hasan'ın tarihine düşen mahsülden herhangi bir şey aldıkları mahkemece incelenip doğrulanırsa bunlardan alınıp muhasebe ve müfredat defterleri ile İstanbul'a gönderilmeleri istenmiştir.[90]

Tevliyet 1187/1173 tarihinde Abdülbaki'nin görevden alınmasıyla el-Hacc Ahmed'e verilmiştir.[91] El-Hacc Ahmed İstanbul'a arzuhal sunarak vakfın tevliyetini vâkıfın şartı gereğince Abdülbaki'nin görevden alınmasıyla kendisi tasarruf ettiğini bildirmektedir. Arzuhalinde Yabanâbâd kazasının Tekye köyünde oturma hakkı mütevelli olanlara mahsus olan bir ev, vakfın anbarında mevcut vakıf mahsülü ve fukaralara yedirmek için bakır kap kacak bulunduğu ve vakfın muhasebesinin görülmesini talep ettiğinde eski mütevellinin muhasebesinin görülmesinden imtina ettiğini bildirmektedir. Eski mütevelli ayrıca ev ve eşyaları da babam Mehmed'ten miras kaldı diyerek vermemekte ve vakfın arazisinin işlenmesine de engel olmaktadır. El-hacc Ahmed *aslah-ı ekber-i evlâd-ı vâkıfdan* olduğu gerekçesiyle hakkının kendisine verilmesi için yardım talep etmektedir. 23 Ramazân 1187/8 Aralık 1773 tarihinde talebinin yerine getirilmesi için mahallinde mahkeme kurularak gerekli yargılamaların yapılması için emir gönderilmiştir.[92]

Mütevellilerin görevden ayrılma şekilleri çoğunlukla vefat etmelerinden kaynaklıdır. 25 Zilka'de 1047/10 Nisan 1638 tarihinde vakfın mütevellisi olan Edhem Çavuş'un vefatıyla yerine es-Seyyid Ahmed göreve tayin edilmiştir.[93] Yeğen Bey ve Turasan Bey vakıflarının mütevellisi olan Abdülbaki oğlu Mehmed'in vefatıyla görev vâkıfın şartı doğrultusunda *aslah ve ekber evlâd-ı vâkıfdan* olan oğlu Mehmed oğlu el-Hacc Ahmed'e geçmiştir. Ancak görev ona tevcih edilmeden önce kendi feragati doğrultusunda görev el-Hacc Ahmed'in amcasının oğlu Abdülbaki Halife'ye tevcih edilmiştir. Abdülbaki Hailfe'nin başka bir yerde olmasından dolayı görevi ifa edemeyecektir. Bu nedenle vakfın evladlarından *aslah ve ekber olan* el-Hacc Ahmed mütevellilik görevini üstlenmiş ve görevi ifa edebileceğine dair güvenilir kişiler de şahitlik etmiştir. Bu doğrultuda el-Hacc Ahmed dilekçe vermiş ve merkeze bildirmiştir. 10 Rebîülevvel 1187/1 Temmuz 1773 tarihinde el-Hacc Ahmed mütevellilik görevine

---

[90] *AŞS 512*, 195/672.
[91] VGMA, *DEFTER*, 259-12.
[92] VGMA, *DEFTER*, 259-13.
[93] *AŞS 513*, 168/481.

kavuşmuştur.[94] Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakfı'nın tevliyet görevi 14 Cemâziyelevvel 1265/7 Nisan 1849 tarihinde Süleyman oğlu Mehmed Efendi'de iken vefat etmesiyle 12 Rebîülevvel 1268/5 Ocak 1852 tarihinde İbrahim oğlu Mustafa Efendi'ye geçmiştir.[95] *Ekber ve aslah ve erşedi evlâd-ı vâkıfdan* İbrahim oğlu Mustafa'nın vefatıyla 7 Cemâziyelâhir 1277/21 Aralık 1860 tarihinde Akçakavak karyesinde on dokuzuncu hane bir numarada bulunan kırk iki yaşındaki Hasan oğlu Osman'a görev verilmiştir.[96] Hasan oğlu Osman Beşe'nin vefatıyla 7 Receb 1284/4 Kasım 1867 tarihinde Mustafa oğlu Hasan'a görev tevcih edilmiştir.[97] Vakıf evladlarından olan Mustafa oğlu Hasan Halife'nin 7 Muharrem 1300/18 Kasım 1882 tarihinde vefatıyla yine vakıf evladlarından olan Mehmed oğlu Abdullah Halife 3 Receb 1301/29 Nisan 1884 tarihinde göreve tayin edilmiştir.[98]

Mütevellilerin vakfı zarara uğratacak her türlü durumun karşısında durmaları gerekmekteydi. Vakıf binalarının işlevselliğini sürdürmeleri için tamir ve onarımından sorumlu olmuşlardır. Bu sorumluluğa rağmen vakıf mallarına zarar vererek, vakıf şartlarına aykırı davrananlarda olmuştur. Evasıt-ı Ramazân 938/16-26 Nisan 1532 tarihli kayda göre Yeğen Bey ve Turasan Vakıflarına ait Gümele köyünde yaşayan ve Ali Kethüdaoğlu olarak bilinen sipahi bir çiftlik kurarak öşür toplamış, köylünün dağılmasına ve vakfın zarara uğramasına neden olmuştur. Vakfın mütevellisi Abdülbaki İstanbul'a gönderdiği arzuhalinde vakfın köyüne kimsenin müdahale ettirilmemesi için emir gönderilmesini talep etmiştir.[99]

20 Cemâziyelevvel 1002/11 Şubat 1594 tarihli sicil kaydına göre vakfa *hums* yani beşte bir mahsul ile mütevelli olan Turasan Bey Vakfı'nın mallarını zarara uğratmış, vakıf mallarından yararlananlara karşı görevlerini yerine getirmeyerek bu kişileri incitmiştir. Bu yüzden görevden alınarak yerine yine beşte bir mahsul ile Mahmud göreve getirilmiştir.[100]

Evâhir-i Ramazân 1027/10-20 Eylül 1618 tarihinde mütevelli olan Mustafa'nın oğlu Edhem Çavuş ve İstanbul'dan mekkâri (deve) toplamak için gönderilen görevli ile vakıf köylerini gezmişlerdir. Edhem Çavuş, görevli memur ve Edhem Çavuş'tan önce mütevelli

---

[94] *AŞS 645*, 205/301.
[95] VGMA, *EV. MKT. CHT.*, 269-420.
[96] *AŞS 752*, 207/388; VGMA, *EV. MH.*, 836-220.
[97] VGMA, *EV. MKT.*, 1305-302; VGMA, *EV. MKT. CHT.*, 197-40.
[98] VGMA, *EV. MKT.*, 1305-304.; VGMA, *EV. MKT.*, 1305-306.; VGMA, *EV. MKT.*, 1305-308.; VGMA, *EV. MKT.*, 1305-170.
[99] BOA, *AE. SAMD.III*, 160-15733-001-001.
[100] *AŞS 489*, ?/A1

olan Kerime Hatun'un vekili olan gılman-ı acemiyandan Abdullah'ın oğlu Ali Beşe isimli kişi ile mahkemeye gitmişlerdir. Vakfiyede mahsulün beşte biri mütevelli olanlara şart edilmiş olduğundan geri kalanını Yabanâbâd'a bağlı Akçakavak köyünde inşa edilen tekyenin gelen gideninin yiyecek ve içeceğine sarf olunsun diye vakfiyede kayıtlıdır. Kerime Hanım mahkeme gününden üç sene önce tevliyeti kendi üzerine almış ve Dergah-ı Ali kapıcılarından Mehmed ve Abdüsselam isimli kişiler birer sene, kocası (zevci) Mehmed Çavuş bir sene ve bir sene de Seyyid Hasan ve Mustafa isimli kişiler vekillik etmişlerdir. O senelerde elde edilen mahsulun tamamını alıp satmış ve vakfa hiçbir şekilde harcamayarak kendine ayırmıştır. Mahkemenin görüldüğü tarihte dahi Ali Beşe vakfa ait olan gelirleri alıp vakfa bir akçe ve bir zerre bir şey sarf etmediğinden vakfın mütevellisi Edhem Çavuş konuyu mahkemeye taşıyarak malın alınmasını talep etmiştir. Ali Beşe mahkemede kendisine durum sorulduğunda *fi'l-hakîka evkâf-ı mezbûreye berât-ı sultânî ile mütevelliye olan merkûme Kerime Hatun evkâf-ı mezbûrun iş bu senede olan mahsulünü iki yüz guruşa bana ber-vech-i maktû' virüb vâkı' olan mahsulü şart-ı vâkıf üzere levâzım-ı tekyeye harc u sarf itmedim ve ba'de'l-yevm dahi etmezin. Bu ana gelince cem' ve tahsîl itdüğimi müvekkileme irsâl itdüm.* [101]demiştir. Bu durum üzerine tekyenin etrafında bulunana köylerin halkından birkaç kişi mahkemeye çağrılarak şahitlik yapmaları istenmiştir. Şahitler üç senedir Kerime Hatun'un mütevelliye olduğunu ve tekyenin kapısının açılmadığı gibi gelen gidene de kesinlikle bir buğday tanesi yiyecek bile verilmediğini, tekyenin misafirhanelerinden oturmaya uygun bir oda olmadığını ve cümleten harap olduğunu söylemişlerdir.[102]

Kerime isimli kadın İstanbul'a arzuhal edip Turasan Bey Vakfı'nın tevliyeti Yegan Bey'in evlad-ı evladına meşruta olması sebebiyle kendisinin vakfın mütevellisi olduğunu ve vakıf köylerinin serbest olarak deftere kaydedildiği halde beylerbeyi, subaşıları ve sancak adamlarının gelip vakıf köylerinden ücretsiz olarak tuz, yem, koyun, kuzu ve sair ihtiyaçlarını karşıladığını bunun önüne geçilmesini istemektedir. Evâhir-i Rebîülevvel 1028/7-17 Mart 1619 tarihinde Yabanâbâd kadısına gönderilen fermanda bu durumun önüne geçilmesi ve

[101] Hakikatte, Evkafa sultan beratıyla mütevelliye olan Kerime Hatun, bu iki vakfın bu senede olan mahsulünü 1.200 guruşa bana muayyen bir bedel karşılığında vermiş ve elde edilen gelir vâkıfın şartı üzere tekyeye sarf etmedim. Bugünden sonra da etmem. Bu ana gelince topladığım ve tahsil ettiğimi müvekkileme gönderdim.
[102] *AŞS 503*, ?/13.

beylerbeyi, subaşıları ve sancak adamlarının köylülerden kaftan, nal baha veya yiyecek namına bir şeyler almalarının engellenmesi istenilmiştir.[103]

Mütevellilik görevi tevcih edilmesine rağmen beratın gönderilmediği durumlarda olmuştur. 28 Ağustos (1)315/9 Eylül 1899 tarihinde vakıf evladından Abdullah Ağa'ya görevi Vilayet İdare Meclisi tarafından bildirilmesine rağmen beratı gönderilmemiştir. Vakfa ait muhasebe koçanlarından 1311/1895-96 ve 1312/1896-97 senelerine ait olanlar gönderildiği halde 1293/1877-78 senesinden 1314/1898-99 senesine kadar olan vakıf koçanlarının gönderilmediği bunların bir an önce gönderilmesi ve muhasebe işlemlerinin yapılması gerektiğine dair Ankara Vilayetine ve Evkaf muhasebeciliğine yazı gönderilmiştir.[104]

Raiyyetlik olarak nitelendirilen çiftçi köyünde durmak ve toprağını ekip biçmek zorundaydı. Toprağını ekmediği yıl için devlet öşür alamayacağı için çiftçi ya devlete yada tımar sahibine çift-bozan vergisi vermek durumundaydı. Aynı zamanda devlet istediği zaman köyünü terketmiş çiftçiyi eski yerine döndürme hakkı vardı. Bu durum vakıf reayası içinde geçerli olmuştur.[105] Turasan Bey ve Yeğen Bey vakıflarının mütevellisi olan Mustafa İstanbula'a sunduğu arzuhalde, vakıf köylerindeki raiyyet ve raiyyet oğullarından bazılarının yerlerini terkederek kasaba, köylere veya askeri çiftliklere yerleştiklerini belirtmiştir. Bu kişilerin eski yerlerine geri gönderilmesi için ferman istemiştir. Ancak köylüler, köylerini terkedeli on beş sene olduğunu ifade edip dönmeyi reddetmişlerdir. Evâhir-i Şevvâl 1111/10-19 Nisan 1700 tarihinde Ayaş, Murtazaâbâd ve Çubuk kadılarına gönderilen fermanda vakıf reayaları göç ettikleri yerde avarız hanesine kaydolmamışlar ise eski köylerine nakil ve iskan edilmeleri ancak avarız hanesine kaydolmuş ise eski köylerine dönmelerine gerek olmayıp bulundukları yerden raiyyet vergisini vermeye devam etmeleri emrolunmuştur.[106]

11 Şevvâl 1204/24 haizran 1790 tarihli kayda göre Turasan ve Yeğen Bey Vakıflarının köylerinde yaşan halk yerlerini terkeden başka bir kazaya gittiklerinden ve köylerin boş kalmasından dolayı vakıf zarara uğramıştır. Bu nedenle vakıf köylerinde yaşayan eski reayanın gittikleri yerden kaldırılarak tekrar vakıf köylerine geri dönderilmesi istenmiştir.[107]

---

[103] *AŞS 502*, 277/978.
[104] VGMA, *EV. MKT.*, 2503-420.
[105] Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, C. II, Tekin Yayınları, Ankara 1979, s. 125-126.
[106] *AŞS 563*, ?/776.
[107] BOA, *C. EV.*, 56-2782-001-001.

Son olarak ise Turasan ve Yeğen Bey Vakıflarının 1328/1913 tarihinde mütevellisi Hüseyin Bey'dir ve aldığı ücret ise 3656 guruşdur. 29 Nisan 1339/23 Nisan 1923 tarihinde İbrahim Efendi vakfın mütevellilik görevine atanmıştır. İbrahim Bey'in vefatıyla Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarına mütevelli tayini yapılmamıştır.[108]

2.2.1.2. Nazır

Osmanlı vakıf müessesinde nazır, mütevellinin vakıf işlerindeki tasarruflarını kontrol eden kişidir. Nazır tayini ise vakfiyenin şartları esas alınarak yapılmıştır.[109] Turasan Bey Vakfı'nın, mütevellilik görevinde olduğu gibi nazırlık cihetinde de ilk görev Turasan Bey'in iken vefatıyla birlikte Yeğen Bey bu vazifeyi üstlenmiştir. Yeğen Bey'in ardından Yeğen Bey'in oğulları Mustafa Çelebi ve Mehmed Çelebi'ye görev tevcih edilmiştir.[110] Sonrasında ise görevi Mustafa Çelebi'nin oğlu Ahmet Çelebi, Mehmed Çelebi'nin kızı Esen Hatun üstlenmiştir.[111] 1571 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde ise tevliyet ve nezaret görevi vakıf evladlarından olan İskender oğlu Mustafa'ya verilmiştir.[112]

5 Şabân 996/30 Haziran 1588 tarihinde ise Turasan Bey Vakfı'nın nazırı Seyyid Nimetullah olmuştur.[113] Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'nın tevliyet ve nezaret görevinin tevcih edildiği belgelerde genel olarak iki görev de aynı kişiye verilmiştir. Evâil-i Cemâziyelâhir 1022/19-28 Temmuz 1613 tarihinde tevliyet ve nezaret görevi Mahmud'dadır. Ancak Mahmud İstanbul'a giderek kendinden önce vâkıfın şartına aykırı olarak mütevelli ve nazır olan Edhem ve Abdurrahman'ı vakfın malını yedikleri ve vakfın mezralarını ucuza tapuya verdikleri vakfı zarara uğrattıkları zararın tahsili için elinde fetva olduğunu bildirmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki Mahmud'dan önce Edhem ve Abdurrahman vakfın tevliyet ve nezaretini görevini ifa etmişlerdir.[114] Evâhir-i Cemâziyelâhir 1027/7-16 Ağustos 1613 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın beşte bir mahsul ile mütevelli ve nazırı Edhem'dir. Edhem İstanbul'a arzuhal sunarak görevini ifa ettiği sırada azlini gerektirecek bir durum olmadığı

---

[108] Kılcı, *a. g. e.*, s. 91.
[109] Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 65.
[110] BOA, *MAD-9*, v. 145a.
[111] *AVTD, 928/1522*, v. 57b.
[112] *AVTD, 558/1571* v. 67a.
[113] *AŞS 488*, 271/?.
[114] *AŞS 498*, 109/800.

halde vakıf evladından Abdurrahman ve Mahmud görevlerini kendi üzerlerine almışlardır. Ancak görev tekrardan Edhem'e verilmiştir.[115] Evâsıt-ı Şabân 1022/25 Eylül-5 Ekim 1613 tarihinde Turasan Bey Vakfı'nın mütevelli ve nazırı Edhem Baba'dır. İstanbul'a sunduğu arzuhalde Abdi, Abdurrahman ve Mahmud isimli kişilerin tevliyet ve nezaretine müdahelelerin önlenmesini istemiştir.[116]

8 Şevvâl 1029/6 Eylül 1620 tarihinde ise Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'nın nazırı ve mütevellisi Kerime Hatun olmuştur.[117] 1 Receb 1174/6 Şubat 1761 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın nezaret görevini bir akçe ile yürüten Abdülbaki'nin mirasçısı olmadan vefat etmesiyle görevi tasarruf hakkı Ahmed oğlu İbrahim'e geçmiştir. Ancak beratı kaybolmuştur. Naibin arzıyla görev tevcih edilmiştir.[118]

2.3. Turasan Bey Vakfı'nın Akaratı

2.3.1. Yabanâbâd, Murtazâbâd Kazaları ve Ankara Şehir Merkezi'ndeki Akaratı

Vakfın akarâtı hakkında ilk ve ayrıntılı bilgilere Yeğen Bey olarak anılan Hızır Bâli adına tescil edilen H. 826/M. 1423 tarihli Turasan Bey vakfiyesinden[119] ulaşmaktayız. Vakfiyeden sonraki en önemli kaynağımız vakıf kayıtlarının yer aldığı tahrir defterleridir. Bunlardan da ilki Fatih Sultan Mehmed döneminde tutulan Ankara sancağına ait H. 867/M. 1463 Tarihli Maliyeden Müdevver Defterler arasında yer alan tahrir defteridir.[120] İkincisi Kanuni döneminin başlarında kayıt altına alınan H. 928/M. 1522 Tarihli Ankara Vakıf Defteri'dir.[121] Üçüncüsü ise H. 979/M. 1571 Tarihli Ankara Vakıf Defteri'dir.[122] Vakfiye ve vakıf tahrir defterlerinde Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarına ait akarâtı /gelirleri hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

1463 tarihli defterde Ankara'nın Yabanovası nahiyesinde Akçakavak köyünün ve bu köye bağlı olan Çiçeklü mezrasının gelirleri yine aynı köyde bulunan Turasan Bey

---

[115] *AŞS 498*, 119/839.
[116] *AŞS 498*, 119/838.
[117] *AŞS 503*, 259/1562.
[118] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/110.
[119] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 326.
[120] BOA, *MAD-9*.
[121] *AVTD, 928/1522*.
[122] *AVTD. 558/1571*.

Mescid/Cami ve Zaviyesi'ne aittir. Akçakavak'da 7 çift, 3 nim, 12 bennak ve 2 ekinlü bennak olmak üzere 25 hane vardır. Çiçeklü mezrasına bağlı iki çiftlik yer, Hızırdağı yaylaları ve dört parça çayırdan (Viran, Milan, Çerkeşviran ve Değirmen) elde edilen gelir 455 akçedir. [123] 1522 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde ise Akçakavak köyü Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlıdır. Köyde 27 kişi, 16 haneden 2047 akçe tahsil edilmiştir. Elde edilen bu gelirler Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Akçakavak köyünün sınırında yer alan Virançayır, Çiçekli ve Kurdbayırı mezraları ile Güzpınar, Kuşburnu, Ovacık ve Hızırdağı yaylaklarının geliri olan 200 akçe Ankara'nın merkezinde bulunan Hacendi Mahallesi'ndeki Turasan Bey'in kızkardeşi Fatıma Hatun Mescidi (Genegi-Keneki) müezzinine vakf edilmiştir.[124] 1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde ise köyde 65 kişi, 52 haneden elde edilen hasıl 3047 akçedir. Akçakavak köyünün sınırında yer alan Çayırviran değirmeni, Virançayır, Çiçeklü ve Kurtbayırı mezraları ile Güzpınar, Kuşburnu, Ovacık ve Hızırdağı yaylaklarından elde edilen 250 akçe Fatıma Hatun tarafından Genegi (Keneki, Kereke) mescidi müezzinine vakfedilmiştir.[125] 1463 tarihli defterde 24 haneden alınan akçe belirtilmemiştir. 1522 tarihli defterde 27 kişi, 16 haneden 2047 akçe, 1571 tarihli defterde 65 kişi, 52 haneden 3047 akçe elde edilmiştir. Hane sayısı 1463'den 1522'ye %13 artmıştır. 1522 ve 1571 yıllarında ise kişi sayısı %141 artarken hasılı %49 artmıştır.

1463 Tarihli Ankara Livası Mufassal Tahrir Defter'ine göre Yabanovasına bağlı Sarıbulak köyünü Turasan Bey, II. Murad zamanında Ahi Paşa'dan satın alıp mescid/cami ve zaviyesine vakfetmiştir. Bu tarihte Sarıbulak köyünde 15 çift, 1 nim çift, 11 bennak, 1 ekinli bennak olmak üzere 28 hane vardır. Aynı zamanda köyde yer alan hassa çiftliğini vakıf reayası sürmüştür. Ancak köyün hasılı verilmemiştir.[126] 1522 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlı olan köyde 52 kişi, 38 haneden tahsil edilen hasıl 3298'dir. Elde edilen gelirler ise Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. [127] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde ise 48 kişi, 45 hane olarak kaydedilmiştir. Bu hanelerden elde edilen gelir ise 3498 akçedir.[128] 1463 tarihli defterde 28 haneden elde edilen hasıl yazılmamıştır.

---

[123] BOA, *MAD-9*, v. 145a-145b.
[124] *AVTD, 928/1522*, v. 57b-58b.
[125] İbrahim Köse, *Ankara Evkâf Defteri (1571),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, s. 236-237.; *AVTD. 558/1571*, v. 84b-85a.
[126] BOA, *MAD-9*, v. 145b.
[127] *AVTD, 928/1522*, v. 59a.
[128] Köse, *a. g. t.*, s. 238.; *AVTD, 558/1571*, v. 85b.

1522 tarihli defterde 52 kişi, 38 haneden 3298 akçe, 1571 tarihli defterde ise 48 kişi, 45 haneden 3498 akçe elde edilmiştir. Hane sayısı 1463'den 1522'ye %90 artmıştır. 1522'den 1571'e ise hane sayısı %7 azalırken hasılı ise %6 oranında artmıştır.

1463 Tarihli Tahrir Defteri'nde Firuz köyü Sarıbulak köyüne bağlıdır ve gelirleri Turasan Bey Zaviye ve Mescid/Camisi'ne vakfedilmiştir. Bu tarihte köyde, 17 çift, 4 nim, 16 bennak olmak üzere toplamda 37 hane vardır. Köyün hasılı verilmemiştir. Bu köyde yer alan hassa çiftlik, vakıf reayası tasarrufundadır.[129] 1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde Firuz, Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlı müstakil bir köy haline gelmiştir. Gelirleri ise Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Bu dönemde 61 nefer, 46 haneden elde edilen gelir 2910 akçedir.[130] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde ise 62 kişi, 61 haneden elde edile hasıl yine 2910 akçedir.[131] 1463 Tarihli defterde 37 kişiden elde edilen hasıl yazılmamıştır. 1522 tarihli defterde ise 61 kişi 46 haneden 2910 akçe, 1571 tarihli defterde ise 62 kişi, 61 haneden 2910 akçe elde edilmiştir. Hane sayısı 1463'den 1522'ye %61 artmıştır. 1522'den 1571' ise hane sayısı %2 artarken hasılı değişmemiştir.

1463 Tarihli Ankara Livası Mufassal Tahrir Defteri'ne göre Virancık köyünü, I. Murad zamanında Yazıcı İskender tasarruf etmiştir. Bu köyü Turasan Bey Çerkes Ahi Paşa'dan almış, zaviyesine ve mescid/camine vakfetmiştir. Turasan Bey'e satmadan önce Çerkes Ahi Paşa, Çerkes Ahi Arif'ten almıştır. Köyde 9 çift, 13 nim çift, 10 bennak olmak üzere toplamda 32 hane vardır. Defterde toplam hasıl belirtilmemiştir. [132] 1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde ise köyün gelirleri Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Bu tarihte 62 nefer, 37 haneden elde edilen gelir 2760 akçedir.[133] 1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde Virancık köyü Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlıdır. Köyde, 68 kişi, 66 hane varken elde edilen gelir 2760 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyün hasılı Turasan Bey Cami'ne vakfedilmiştir.[134] 1463 tarihli defterde 32 haneden elde edilen hasıl yazılmamıştır. 1522 tarihli defterde ise 62 haneden 2760 akçe, 1571 tarihli defterde ise 68 haneden 2760 akçe elde edilmiştir. Hane sayısı 1463'den 1522'ye %96 artmıştır. 1522'den 1571 tarihine hane sayısı %10 artarken hasılı değişmemiştir.

---

[129] BOA, *MAD-9*, v. 146a.
[130] *AVTD, 928/1522*, v. 59b.
[131] Köse, *a. g. t.*, s. 239.; *AVTD, 558/1571*, v. 86a-86b.
[132] BOA, *MAD-9*, v. 146b.
[133] *AVTD, 928/1522*, v. 63a-63b.
[134] Köse, *a. g. t.*, s.245-246.; *AVTD, 558/1571*, v. 89a-89b.

1463 Tarihli Tahrir Defter'ine göre Bağviran köyünün yarısı Turasan Bey'in tasarrufundayken, I. Murad zamanında diğer yarısı İsmail'den satın alınmıştır. Turasan Bey'in Mescid/Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiş ve Yeğen Bey'in oğulları mütevelli kılınmıştır. Köyde 10 çift, 4 nim çift, 6 bennak ve 1 ..., olmak üzere 21 hane vardır. Köyün hasılı verilmemiştir. [135] 1522 tarihli Ankara Evkaf Defter'inde Bağviran köyü Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlıdır. Elde edilen gelir Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Köyde 48 nefer, 28 hanenin hasılı 1234 akçedir.[136] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde köyde 84 nefer, 71 hane kaydedilirken 1994 akçe toplanmıştır.[137] 1463 tarihli defterde 21 kişiden elde edilen hasıl yazılmamıştır. 1522 tarihli defterde ise 48 kişiden 1234 akçe, 1571 tarihli defterde ise 84 kişi, 71 haneden 1994 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1463'den 1522'ye %132 artmıştır. 1522'den 1571 tarihine kıyasla kişi sayısı %74 artarken hasılı yaklaşık %62 artmıştır.

1463 Tarihli Tahrir Defteri'nde Gümele köyü, Bağviran köyüne bağlıdır. Turasan Bey Mescid/Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiş olub, Yeğen Bey'in oğulları mütevelli kılınmıştır. 6 çift, 5 nim çift, 8 bennak ve 1 ekinli bennak olmak üzere 21 hane kaydedilmiştir. Aynı zamanda Hatib Abdullah'ın hatiplik görevindeyken tasarruf ettiği vakıflar şunlardır: Bağviran'da Durdu Çiftliği, Gümele'de bulunan çiftlik, Akçakavak'da ağaç çiftliği, Kuzviran'da yarım, Bağviran'da hissesi Çiftliği.[138] 1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde köy Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlı olan köyün gelirleri Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Bu tarihte 30 nefer, 21 haneden elde edilen gelir 4750 akçedir.[139] 1571 Tarihli Evkaf Defter'inde ise köyde 59 kişi, 54 hane vardır. Köyün hasılı 5950 akçedir.[140] 1463 tarihli defterde 21 haneden elde edilen hasıl yazılmamıştır. 1522 tarihli defterde ise 30 kişi, 21 haneden 4750 akçe, 1571 tarihli defterde ise 59 kişi, 54 haneden 5950 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1463'den 1522'ye %30 artmıştır. 1522'den 1571 tarihine kıyasla kişi sayısı %97 artarken hasılı ise %25 artmıştır.

---

[135] BOA, *MAD-9*, v. 147a.
[136] *AVTD, 928/1522*, v. 60b-61a.
[137] Köse, *a. g. t.*, s. 241-242.; *AVTD, 558/1571*, v. 87a.
[138] BOA, *MAD-9*, v. 147a-147b.
[139] *AVTD, 928/1522*, v. 60a.
[140] Köse, *a. g. t.*, s. 240-241; *AVTD, 558/1571*, v. 86b.

1463 Tarihli Ankara Livası Mufassal Tahrir Defteri'nde Turasan Bey Pazar Divanı köyünü Dündar Bey oğulları ve kızlarından satın almış, Turasan Bey Mescid/Cami ve Zaviyesi'ne vakfetmiştir. Köyde 14 çift, 8 nim çift, 41 bennak, 1 muaf olmak üzere 64 hane vardır. Hanelerin hasılı ise 2997 akçedir.[141] 1522 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde köyün hasılı Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Köyde 158 nefer, 95 hane kaydedilmiştir. Neferlerden elde edilen gelir ise 6140 akçedir.[142] 1571 Tarihli Evkaf Defter'inde Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlı olan köyde 238 kişi, 213 haneden elde edilen gelir 9140 akçedir. Elde edilen hasıl Turasan Bey Camisi'ne vakfedilmiştir.[143] 1463 tarihli defterde 64 haneden 2997 akçe, 1522 tarihli defterde ise 158 kişi, 95 haneden 6140 akçe, 1571 tarihli defterde ise 238 kişi, 213 haneden 9140 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1463'den 1522'ye %147 artarken hasılı ise yaklaşık %105 oranında artmıştır. 1522'den 1571 tarihine kıyasla kişi sayısı %51 artarken hasılı ise yaklaşık % 49 artmıştır.

1463 Tarihli Tahrir Defter'ine göre Ağcain köyünün gelirleri diğer köyler gibi Turasan Bey Zaviye ve Mescid/Camisi'ne vakfedilmiştir. 1 çift, 9 nim çift, 7 bennak olmak üzere köyde 17 kişi vardır. Hanelerden elde edilen gelir yazılmamıştır. [144] 1522 Tarihli Evkaf Defteri'ne göre köy, Yabânabâd Nahiyesi'ne bağlıdır. Köyün hasılı Turasan Bey Zaviye ve Camisi'ne vakfedilmiştir. Ağcain köyünde 42 nefer, 27 haneden elde edilen gelir 2587 akçedir. Aynı zaman köyde bulunan yarım çiftlik yerin mütevellisi olan Turasan Bey, Mustafa Bey ile ortaklaşa buraya çeltik ekip gelirlerini vakfa vermiştir.[145] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde köyün gelirleri Turasan Bey Camisi'ne vakfedilmiştir. Köyde 65 nefer, 56 haneden elde edilen gelir 3584 akçedir.[146] 1463 tarihli defterde 17 haneden elde edilen hasıl yazılmamıştır. 1522 tarihli defterde ise 42 kişi, 27 haneden 2587 akçe, 1571 tarihli defterde ise 65 kişi, 56 haneden 3587 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1463'den 1522'ye %148 artmıştır. 1522'den 1571 tarihine kıyasla kişi sayısı %55 artarken hasılı ise yaklaşık %39 artmıştır.

1463 Tarihli Ankara Tahrir Defteri'ne göre Cücük köyünü Yeğen Bey, Tomacı oğullarından satın almış ve Ankara şehrinde yaptırdığı Cuma mescidine vakfetmiştir.[147] 19

---

[141] BOA, *MAD-9,* v. 148a-148b.
[142] *AVTD, 928/1522,* v. 61b.
[143] Köse, *a. g. t.,* s. 243-245.; *AVTD, 558/1571,* v. 88a-89a.
[144] BOA, *MAD-9,* v. 148b.
[145] *AVTD, 928/1522,* v. 63b-64a.
[146] Köse, *a. g. t.,* s. 246-247.; *AVTD. 558/1571,* v. 89b-90a.
[147] Çınar-Gümüşçü, *a. g. e.,* s.234.

çift, 34 bennak olmak üzere 53 hane bulunmaktadır. Hanelerden elde edilen gelir ise 4385 akçedir.[148] 1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde Çubuk Nahiyesi'ne bağlı olan köy Cücükler olarak kaydedilmiştir. Köyün ve bu köye bağlı olan Yarımca mezrasının gelirleri Ankara'nın merkezinde bulunan Yeğen Bey Camisi'ne vakfedilmiştir. Vakfın tasarrufu Yeğen Bey'in evladlarından Mustafa Çelebi oğlu Ahmed Çelebi'ye verilmiştir. Köyde 65 nefer ve 37 haneden elde edilen gelir 5225 akçedir.[149] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'ne göre köyün ve Yarımca mezrasının geliri aynı yere vakfedilmiştir. Bu tarihte 95 nefer, 91 haneden elde edilen gelir 5221 akçedir. [150] 1463 tarihli defterde 53 haneden 4385 akçe, 1522 tarihli defterde ise 65 kişi, 37 haneden 5225 akçe, 1571 tarihli defterde ise 95 kişi, 94 haneden 5221 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1463'den 1522'ye %21 artarken hasılı yaklaşık %19 artmıştır. 1522'den 1571 tarihine kıyasla kişi sayısı yaklaşık %45 artarken hasılı %0,1'den az oranda azalmıştır.

1463 Tarihli Ankara Livası Mufassal Tahrir Defteri'ne göre Orta köyü, mülk-tımar olarak Yeğen Bey'in oğulları Mehmed ve Mustafa'ya aittir. I. Murad zamanında ise Yeğen Bey tasarruf etmiştir. Köyde 5 çift, 9 nim çift, 16 bennak, 1 imam ve 1 hür olmak üzere 32 hane vardır. Hanelerin hasılı ise 1361 akçedir.[151]

1463 Tarihli Tahrir Defter'inde Doymuş (Toymuş, Tutmuş) köyü, Yeğen Bey'in oğulları Mehmed ve Mustafa'ya mülk-tımar olarak intikal etmiştir. I. Murad zamanında atalarının tasarrufundadır. Köyde 8 çift, 5 bennak, 1 imam olmak üzere 14 haneden elde edilen gelir 936 akçedir.[152]

1463 Tarihli Ankara Tahrir Defteri'nde Çalta köyü, Yeğen Bey'in oğulları Mehmed ve Mustafa'nın mülk tımarıdır. I. Murad zamanında Türkman kardeşi Hızır tasarrufundadır. Köyde 12 çift, 13 bennak, 1 imam olmak üzere 26 haneden elde edilen gelir 1090 akçedir.[153]

1463 Tarihli Ankara Livası Mufassal Tahrir Defterin'e göre Yabanovası'na bağlı İsaca köyü, mülk-tımar olarak Yeğen Bey'in oğulları Mehmed[154] ve Mustafa'ya aittir. Mülkten I. Murad zamanında Musa tasarruf etmiştir. Köyde 8 çift, 1 nim, 8 bennak olmak üzere 17 hane

---

[148] BOA, *MAD-9*, v. 21a-b.
[149] *AVTD, 928/1522*, v. 73b-74b.
[150] Köse, *a. g. t.*, s. 209-211.; *AVTD. 558/1571*, v. 67a-68b.
[151] BOA, *MAD-9*, v. 149a.
[152] BOA, *MAD-9*, v. 149b.
[153] BOA, *MAD-9*, v. 149b-150a.
[154] İsim bazı yerlerde şedde ile yazılmasından dolayı iki türlü okunmuştur.

vardır. Ancak köyün geliri belirtilmemiştir. İsaca köyüne bağlı Yuva Şeyh mezrası Mehmed ve Mustafa'nın mülk tımarıdır. I. Murad döneminde mezradan babaları Yeğen Bey tasarruf etmiştir.[155] Mezrada 4 çift, 5 bennak olmak üzere 9 hane vardır. Ancak bu mezraadan elde edilen gelir kaydedilmemiştir.[156]

1463 Tarihli Ankara Tahrir Defteri'nde Mürtedova'sına bağlı olan Eyüm Ağaç mezrası I. Murad döneminde Budak Bey'den satın alınmış, sonrasında Yeğen Bey oğullarının tasarrufuna bırakılmıştır. Mezrada üç çiftlik yer ve bir hassa çiftliği vardır. Mezranın geliri belirtilmemiştir.[157]

1522 Tarihli Evkaf Defter'inde Hacendi Mahallesi'nde yer alan Hemşire-i Turasan Bey Mescidi'ne; mescid yakınında yer alan dükkanların kirası Turasan Bey'in kızkardeşinin mescidine vakfedilmiştir. Aynı zamanda dükkanların birinden de imam tasarruf etmiştir. Karacakaya yakınlarında bulunan çiftlikten elde edilen 100 akçe vakfedilmiştir. Üç dükkandan senelik 122 akçe gelir müezzin ve aydınlatma yağına vakfedilmiş olup artan aydınlatma yağından imam ve müezzin tasarruf etmiştir. Toplamda 292 akçe vakfedilmiştir.[158] 1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde ise 1522 tarihinde verilen bilgiler tekrar edilmiştir.[159]

1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı olan Evci köyü 1463 tarihli defterde mezra olarak kaydedilmiştir. 1463 tarihli defterde evladlık vakıf olan bu mezranın, Yeğen Bey'in oğulları Mehmed Çelebi'nin vefatıyla kızı Esen Hatun'un ve Mustafa Çelebi'nin vefatıyla oğlu Ahmed Çelebi'nin tasarrufuna geçtiği aktarılmıştır. Mezra da Esen Hatun'un çocuklarının iki çiftlik yeri ve Ahmed Çelebi'nin de iki çiftlik yeri vardır. Köyde 7 nefer 3 haneden elde edilen gelir ise 2132 akçedir[160] 1571'de Evci köyünde 14 nefer, 13 haneden elde edilen hasıl 2132 akçedir.[161] 1522 tarihli defterde 7 kişi, 3 haneden 2132 akçe, 1571 tarihli defterde ise 14 kişi, 13 neferden 2132 akçe elde edilmiştir. Kişi sayısı 1522'den 1571' e %100 artarken, hasılı aynı kalmıştır.

---

[155] BOA, *MAD-9*, v. 150a.
[156] BOA, *MAD-9*, v. 150b.
[157] BOA, *MAD-9*, v. 150b.
[158] *AVTD, 928/1522*, v. 3a.
[159] Köse, *a. g. t.*, s. 144.; *AVTD, 558/1571*, v. 26a.
[160] *AVTD, 928/1522*, v. 64b.
[161] Köse, *a. g. t.*, s. 247-248.; *AVTD, 558/1571*, v. 90a, 90b.

1522 Tarihli Evkaf Defteri'nde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı olan Kuzviran gelirleri Turasan Bey Cami'nin hatibine vakfedilmiştir. 29 hane 17 neferden elde edilen gelir 1337 akçedir.[162] 1571'de ise Kuzviran köyünde 38 nefer, 35 haneden elde edilen hasıl 2337 akçedir.[163] 1522'den 1571'e kişi sayısı %125 artarken, hasılı yaklaşık %75 artmıştır.

1571 Tarihli Evkaf Defter'ine göre Yenişehir Mahallesi'nde yer alan Turasan Bey Mescidi'ne; yıllık 540 akçe geliri olan Turasan Bey'in hanesini imam tasarruf etmiştir. Mescid civarında bulunan 3 dükkan kullanılamaz halde olduğu için gelir elde edilememiştir. Tahte'l-kala da bulunan dükkanın yıllık geliri 48 akçedir. Mescid civarında bulunan 3 hanenin kirası aylık 15 akçedir ve yine mescid civarında bulunan zeminhane harap halde olduğundan gelir elde edilememiştir. Bezzâzistan'da bulunan dükkanların yeri eski ve yıkık olduğundan geliri yoktur. Hacı Kasım kızı Fatıma Hatun 2000, Burhan oğlu Ali Fakih 1000, Mestancı Boz Said 1000 akçe geliri imam için vakfetmiştir. Hundi Hatun 500, Örenkuş nam Hatun 500 akçe aydınlatma için vakfetmiştir. Hacı Arab Mahallesi'nde bulunan vakıf zeminhaneden elde edilen 12 akçe müezzine vakfedilmiştir. Yeğen Bey Camisi'nde bulunan on nefer hafıza günlük bir cüz okuması şartıyla yarım akçe vakfedilmiştir. [164]

1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde Ankara şehir merkezinde bulunan Şeyh Yağmur Ovası'nın geliri olan 100 akçe Yeğen Bey'in oğlu Mehmed Çelebi tarafından Hacı Bayram hanedanına vakfedilmiştir.[165]

1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri'nde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı Akçakavak köyünde yer alan Turasan Bey Zaviye ve Camisi'ne; Ahi Tuğrul ve Ahi Çerkeş'e ait olan Karacakaya köyünü I. Murad zamanında Turasan Bey satın alarak mescid/cami ve zaviyesine vakfetmiştir. Köyde 3 neferden elde edilen gelir ise 471 akçedir. Ankara'dan elde edilen gelirler ise şu şekildedir: Yarı hamam hissesinden elde edilen aylık 3500 akçe vakfedilmiştir. Hamamın önünde yer alan bahçe kullanılamaz halde olduğu için gelir elde edilememiştir. Hamamın yanında bulununan bahçeden ise senelik 100 akçe vakfedilmiştir. Kalaba Vadisi'nde yer alan bahçenin senelik 200 akçelik geliri vakfedilmiştir. Derban Gülci Bey mezrasının senelik 50 akçe olan kirası vakfedilmiştir. …. Otri'de yer alan bağçenin senelik geliri olan 35

---

[162] *AVTD, 928/1522*, v. 61a.
[163] Köse, *a. g. t.*, s 242.; *AVTD, 558/1571*, v. 87b.
[164] Köse, *a. g. t.*, s. 103-104.; *AVTD. 558/1571*, v. 6a.
[165] Köse, *a. g. t.*, s. 172.; *AVTD. 558/1571*, v. 43a.

akçe vakfedilmiştir. Hamamın karşısında yer alan bahçeden 10 akçe vakfedilmiştir. Tahte'l-Kal'a da bulununan 13'ü kullanılabilir, 2'si kullanılamaz halde olan 15 tane dükkanın 1488 akçe senelik geliri vakfedilmiştir. Taht-ı namazgah da bulununan zeminden senelik 150 akçe, Haffaf Çarşı'sındaki 6 adet dükkandan ise senelik 600 akçe vakfedilmiştir. .... Hattab için tahsis edilen zemin ve Ahi Mahallesi'ndeki dükkanlar kullanılamaz halde olduğu için geliri yoktur. Toplam geliri ise 6279 akçedir.[166]

1571 Tarihli Evkaf Defter'inde Evlad-ı Turasan Bey Vakfı Mustafa Çelebi oğlu Ahmed Çelebi ve Mehmed Çelebi kızı Esen Hatun tasarrufundadır. Vakfa Ankara'dan toplamda 3800 akçe vakfedilirken bu akçenin, senelik 3500 akçesi yarı hisseli hamamdan, senelik 300 akçesi ise Band Vadi'sinde yer alan Çukurpare bahçesinden elde edilmiştir.[167]

1571 Tarihli Evkaf Defteri'nde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı Kızılviran köyü yakınında yer alan Çukurviran mezrası kimsenin tasarrufunda değildir. Eski zamandan beri mezranın gelirleri vakfa verilirmiş.[168]

Akçakavak, Sarıbulak, Firuz, Virancık, Bağviran, Gümele, Pazar Divanı ve Ağcain köyleri hem vakfiyede hem de defterlerin tamamında yer almıştır. Vakfiyede Akçakavak, Sarıbulak, Virancık ve Firuz köyleri Çakmak Divanı'nda yer alırken, Gümele, Bağviran, Evci mezrası Erdemi Divanı'nda, Ovakayı köyü Pazar Divanı'nda, Ağcain köyü ise Yabanovası'nda yer almaktadır. Ancak bu köyler, 1463 tarihli defterde Yabanovası'na tabi iken, 1522 tarihli defterde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı olduğu kaydedilmiştir. Vakfiyede Akçakavak, Gümele, Bağviran ve Ağcain köyleri köleleri ile vakfedilirken defterlerde kölelerden bahsedilmemektedir. 1463 senesinde köy özelinde hasıllar yazılmazken Ağcain köyünün içinde Turasan Bey vakıflarının toplam hasılı 23391 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu akçenin köylerin toplam hasılı olduğu düşünülmektedir. 1522 senesinde köylerin toplam hasılı 25726 akçe iken 1571 senesinde ise 32896 akçedir. Bu gelirler 1463 ve 1522 tarihli defterlerde Turasan Bey Mescid/Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilirken, 1571'de ise Pazar Divanı, Virancık ve Ağcain köylerinin hasılları Turasan Bey Camisi'ne diğer köylerinki ise cami ve zaviyesine vakfedilmiştir. Defterlerde toplam hasılda en büyük paya Pazar Divanı sahiptir. Pazar

[166] Köse, *a. g. t.*, s. 185-186.; *AVTD. 558/1571*, v. 51b-52a.
[167] Köse, *a. g. t.*, s. 186.; *AVTD. 558/1571*, v. 52a.
[168] Köse, *a. g. t.*, s. 240.; *AVTD. 558/1571*, v. 86b.

Divanı'nın günüzde Çeltikçi olarak bilinen yerin çevresidir.[169] Günümüzde Kahramankazan ilçesine bağlı Akçakavak köyü Tekke/Verimli, Sarıbulak köyü Sarıayak, Virancık köyü Örencik Kızılcahamam ilçesine bağlı, Bağviran köyü Bağören, Ağcain köyü Mahkeme Ağcin adını alırken, Gümele köyünün adı aynı kalmıştır. Ayaş ilçesine bağlı Firuz köyü Feruz adını almıştır. Cücükler köyü vakfiyede yer almamaktadır. Çubuk Nahiyesi'ne bağlı olan köy, 1463 tarihli defterde Cücük olarak geçerken 1522 ve sonrasında Cücükler adını almıştır. 1522 ve 1571 defterlerinde köye Yarımca mezrasının tabi olduğu görülmektedir. Köyün gelirleri 1463'de Yeğen Bey'in Ankara'da yaptırdığı Cuma mescidine aktarılırken, 1522 ve 1572 yıllarında Yeğen Bey Cami'ne aittir. Akyurt ilçesine bağlı köyün adı Cücük olarak kalmıştır. Yabanâbâd Nahiyesine bağlı Orta, Doymuş (Toymuş, Tutmuş), Çalta, İsaca köyleri, İsaca köyüne bağlı Yuva Şeyh ve Mürtedovası'na bağlı Eyüm Ağaç mezraları sadece 1463 tarihli defterde yer almaktadır. Gelirlerinin hangi yapıya vakfedildiği belirtilmemiştir. Köyler mülk-tımar olarak Yeğen Bey'in oğulları Mehmed ve Mustafa'nın tasarrufuna bırakılmıştır. Günümüzde Ortaköy Kızılcahamam'a, Doymuş Çamlıdere'ye, Çalta köyü Çalta adını almış ve Kazan'a bağlıdır. Vakfiyede Erdemi Divanı'nda yer alan Evci mezrası 1463'de de mezra olarak anılırken, 1522 ve 1572 tarihli defterlerde köy olarak kaydedilerek tasarrufu Yeğen Bey'in torunlarına bırakılmıştır. Defterlerde Yabanâbâd Nahiyesi'ne bağlı olan köy günümüzde Ayaş ilçesine bağlıdır ve adı aynı olarak kalmıştır. 1522 ve 1572 defterlerinde geçen Kuzviran köyünün gelileri Turasan Bey Cami hatibine aittir. Günümüzde Kızılcahamam'a bağlı olan köy Bezcikuzören adını almıştır. Hacendi Mahallesi'nde yer alan Hemşire-i Turasan Bey Mescidi vakfiyede ve 1463 tarihli defterde yer almamaktadır. 1522 ve 1571 tarihli defterlerde mescide 292 akçe vakfedilmiştir. 1571 tarihli defterde Yenişehr Mahallesi'nde bulunan Turasan Bey Mescidi'ne toplamda 5780 akçe vakfedilirken Şeyh Yağmur Ovası'nın geliri ise Yeğen Bey'in oğlu Mustafa tarafından Hacı Bayram hanedanına vakfedilmiştir. Vakfiyede ve 1571 tarihli defterde yer alan Bendderesi'nde bulunan yarı hisseli hamamdan elde edilen 3500 akçelik hasılat ve Çukurpare adıyla anılan araziden elde edilen 300 akçelik hasılat Turasan Bey Vakfı'na aittir. Kalaba Vadisi'nin 200 akçelik geliri ise Akçakavak köyünde yer alan Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakfiyede yer alan Ovakayı köyü, Mürtedovası'ndaki Yundband köyü ve Avdan ile ilgili defterlerde bilgiye

[169] Hüseyin Çınar, "Yabanâbâd ve Şorba'dan Kızılcahamam'a: İdari Yapıda Yaşanan Değişim", *Yabanâbâd'dan Kızılcahamam'a Kızılcahamam 100 Yaşında*, edt. Seyfettin Erşahin, Hüseyin Çınar, İbrahim Ethem Arıoğlu, Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayını, Ankara 2016, s. 72.

rastlanılmamıştır. Günümüzde Yundband köyü Kahramankazan ilçesine bağlı olmakla birlikte Günbaşı adını alırken Avdan adında Çamlıdere ilçesine bağlı bir köy vardır ancak bu köyün vakfa ait olması ihtimali uzaktır.

2.3.2. İstanbul'daki Akaratı

Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının Yabanâbâd, Çubukâbâd, Murtazaâbâd ve Ankara merkezde bulunan akarlarının yanı sıra İstanbul'da da akarları vardır. Vakfiyede ve tahrir defterlerinde İstanbul'daki akarlarına dair bilgi bulunmazken Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan belgelerden bu bilgiler elde edilmiştir. Fakat bu mülklerin ne zaman veya nasıl satın alındığına dair bir malumat yoktur.

İstanbul *Divanyolu*'nda bulunan akarlar şehrin en önemli ve merkezi yolu konumunda yer almaktadır. Divanyolu, Bizans döneminde önemli yere sahipken Osmanlı döneminde de bu değerini kaybetmemiştir. 15. Ve 16. yüzyıllarda II. Mehmed, ilk Osmanlı Sarayı ve Topkapı Sarayı'nı Divanyolu ve çevresine yaptırmıştır. Böylelikle devletin birimleri bu civarda yoğunlaşmış ve buranın önemi artarak devam etmiştir.[170]

Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının İstanbul'daki akarları ile ilgili ilk kayıt 1 Rebîülevvel 1137/18 Kasım 1724 son kayıt ise 12 Cemâziyelâhir 1287/9 Eylül 1870 tarihlidir.

Kayıtta, Turasan ve Yeğen Bey Vakıflarına ait İstanbul'da Divanyolu'nda yer alan Hoca Ferhad Mahallesi'ndeki evin 1 Rebîülevvel 1137/18 Kasım 1724'den 15 Safer 1268/10 Aralık 1851'ine kadar kimlerin tasarrufuna geçtiği anlatılmaktadır. İlk olarak aylık on beş akçe ile tasarruf eden Melek Mehmed Paşa kızı Fatma Sultan hakkını kethüdasına bırakmıştır. 7 Şabân 1139/30 Mart 1727 tarihinde ise Mehmed Ağa'nın vefat etmesiyle oğlu Mehmed Emin ile kızları Zeyneb ve Ümmügülsüm'e kullanım hakkı geçmiştir. Ancak Ümmügülsüm rızasıyla bu hakkını kardeşleri Mehmed Emin ve Zeyneb Hatun'a bırakmıştır. Beş yılın ardından Mehmed Emin çocuğu olmadan vefat etmesiyle hakkını kardeşi Zeyneb Hatun'a bırakmıştır. 3 Receb 1158/1 Ağustos 1745 tarihinde ise Zeyneb Hatun rızasıyla haklarını Halil kızı Hatice Hatun'a bırakmıştır. Bir yıldan kısa sürede tasarruf hakkını elinde bulunduran Hatice Hatun 23 Cemâziyelevvel 1159/13 Haziran 1746 tarihinde Mustafa oğlu es-Seyyid

[170] Şükrü Sönmezer-Selçuk Seçkin, "İstanbul Mescitleri", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 226.

Ahmed ve eşi Abdullah kızı Zeyneb Hatun arasında evin kullanım hakkını paylaştırarak hakkından ferağ etmiştir. Yedi sene sonrasında Zeyneb Hatun yarı hissesini kendi isteği dahilinde eşi Mustafa oğlu es-Seyyid Ahmed'e vermiştir. Es-Seyyid Ahmed bir yıl gibi kısa sürenin sonunda Abdullah oğlu Mustafa'ya haklarını devretmiştir. 1 Rabiülevvel 1176/20 Eylül 1762 tarihinde ise Mustafa rızasıyla haklarından vazgeçmiş ve Hacı Mehmed oğlu el-Hacc Mustafa Efendi'ye kullanım hakkını devretmiştir. İki yılın ardından Mustafa Efendi ise, Abdullah oğlu el-Hacc Mustafa Efendi'ye bırakmıştır. Mustafa Efendi altı yıl sonunda hakkından ferağ etmiş ve Ali oğlu Ömer Ağa'ya geçmiştir. Ömer Ağa 5 Şevvâl 1192/27 Ekim 1778 tarihinde yarı hissesini eşi Ahmed kızı Fatma Hatun'a vermiştir. İki senenin ardından vefat eden Fatma Hatun yarı hissesini oğulları Ahmed ve Hüseyin'e bırakmış ancak onlarda Ali oğlu Öner Ağa'ya vermişlerdir. 1 Cemâziyelevvel 1220/28 Temmuz 1805 tarihinde ise Ömer Ağa hissesini kendi rızasıyla eşi Abdullah kızı Rukiye Hatun'a bırakmıştır. Daha sonrasında ise Ömer Ağa hissenin diğer yarısını da eşi Rukiye Hatun'a vermiştir. Ayda otuz beş akçe kiralı dükkanın tasarrufu Rukiye Hatun'dan şahitler eşliğinde Ali oğlu Hasan Ağa'ya intikal etmiştir. 17 Şabân 1246/31 Ocak 1831 tarihinde Hüseyin Ağa'nın vefat etmesiyle oğlu Tevfik Monla'ya geçmiş ancak o da Mehmed Emin Efendi kızı Tabibe Hanım'a bırakmıştır. Tabibe Hanım evin tamamı, dükkanın ise yarı hisesinin kullanım hakkına sahiptir. Dükkanın diğer yarısı ise Ali oğlu Hasan'da idi. 15 Safer 1268/10 Aralık 1851 tarihinde Hasan yarı hissesini Abdullah kızı Zeyneb Hatun'a bırakmıştır. [171]

1 Cemâziyelevvel 1217/30 Ağustos 1802 tarihli belgede Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının gelirlerinden olan İstanbul Divanyolu'nda aylık on beş akçe getirisi olan bir kapılı üç kepekli attar dükkanı ile yanındaki iki kepenk terzi dükkanlarının yarısına mutasarrıf olan Dergah-ı Ali baş kapıcılarından es-Seyyid Taha Abdullah Ağa'nın vefat etmesi nedeniyle mutasarrıf olduğu yarım dükkan hissesi kızları Şerife Vahide Hanım ve Şerife Vidade Hanımlara kalmıştır. Vidade Hanım'ın da vefat etmesi nedeniyle Vidade Hanım'ın hissesi Seyyid Abdullah Efendi, Seyyid Ataullah Efendi ve kızı Şerife Hanım'a kalmıştır. Daha sonra Şerife Fatma Hanım'ın da çocuksuz olarak vefat etmesi nedeniyle ondan kalan hisse Şerife Vahide Hanım'a verilmiştir. Bununla birlikte vakfın gelirlerinden hisseleri bulunan Seyyid Abdullah ve Seyyid Ataullah Efendiler de haklarını Şerife Vahide Hanım'a bırakmıştır. Buna göre Şerife Vahide Hanım aylık on beş akçe getirisi olan dükkanların yarısına tasarruf

[171] VGMA, *TMSK. d.*, 1093-5.

edecektir. 23 Muharrem 1219/4 Mayıs 1804 tarihinde Şerife Vahide Hanım tasarrufunda bulunan hissesini kendi rızasıyla Agob oğlu Artin'e bırakmıştır. Aylık otuz akçelik kirası getirisi olan üç kepenkli attar dükkanı ve bitişiğinde terzi dükkanın tasarruf hakkı bulunan Agob oğlu Artin terzi dükkanını kendi rızası ile yedi ay sonra on beş akçe kira bedeli ile terzi Avadık oğlu Artin'e bırakmıştır. Avadık oğlu Artin ise on üç yılın ardından dükkanı eski sahibi olan Agob oğlu Artin'e vermiştir. 11 Şabân 1240/31 Mart 1825 tarihinde ise Artin on beş akçelik kirası olan dükkanı ve attar dükkanını Kürkçü Aci Haçadur ve karısı Karabet kızı Ahsabet'e vermiştir. On dört yılın sonunda ise Aci Haçadur tasarrufunda bulunan dükkanların yarısını Bedros oğlu Minas'a diğer yarısını ise Ohannes kızı Margarid'e bırakmıştır. Ancak bu kişiler attar ve terzi dükkanlarını borçları olması sebebiyle kiralarını borca mukabil verilmek üzere mülklerini rehin olarak vermişlerdir. Rebîülevvel 1255/Şubat-Mart 1846 yılında Kabril dükkanları eski sahipleri olan Minas ve Margarid'e bırakmıştır. 12 Cemâziyelâhir 1287/12 Eylül 1870 tarihli kayda göre Hoca Ferhad Mahallesi'nde Bâb-ı Hümâyûn Caddesi'nde 213 numaralı attar ve terzi dükkanlarının arsaları Minas ve Margarid'in tasarrufunda iken Minas'ın vefatı ile otuz sekiz buçuk Osmanî lirası kıymetinde olan yarı hisseli yer beş çocuğuna kalmıştır. Ancak çocuklar ve anneleri olan Margarid hisselerini kendi rızaları dahilinde Giritli rençber Sideri oğlu Argiri'ye yetmiş yedi Osmanî karşılığında bırakmışlardır.

19 Rebîülevvel 1191/27 Nisan 1777 tarihinde ise Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının gelirlerinden olan İstanbul Divanyolu'nda Asmalı Mescid yakınlarında bulunan ve etrafı Abdurrahman, Aişe Hatun, Ömer Ağa, Berber Hasan zevcesi Aişe Hatun evleri ve yol ile çevrili olan aylık otuz beş akçeye kiralı iki kapılı dükkanlar vardır. Bu dükkanlardan altı hisse itibarıyla her ay beş akçeye kiralı babası Tatezade Seyyid Feyzulalh Ağa'dan kalan iki adet eski temessükte zikr olunduğu şekilde aylık beş akçe kira ücretiyle mutasarrıf olan Seyyid Feyzullah Ağa oğlu Seyyid Mehmed Ağa babasından kalan hissesini rızasıyla temessük sahibi annesi Havva kızı Emine'ye bırakmış ve iki adet temessükteki kendi hakkında vazgeçmiştir.[172]

Divanyolu'nda Hoca Rüstem Mahallesi'nde dört kepenkli, iki kapılı Yeğen Bey Vakfı'na ait dükkan bulunmaktadır. Buradan 1 Muharrem 1105/2 Eylül 1693 tarihinden 19 Rebîülâhir 1247/27 Eylül 1831 tarihine kadar kimlerin tasarruf ettiği sırasıyla verilmiştir. 1

[172] VGMA, *TMSK. d.*, 1093-4.

Muharrem 1105/2 Eylül 1693 tarihinde Beycan Hatun kızı Ayşe'nin tasarrufunda olan dükkan Ayşe'nin günlük bir akçe icâre-i mü'eccele karşılığında kendi isteğiyle İsmail oğlu İbrahim Çelebi'ye geçmiştir. Kayıtlara göre 19 Rebîülâhir 1247/27 Eylül 1831 tarihinde en son Yusuf oğlu Yakub kendi rızası ile Mehmed Esad Ağa kızı Hatice Hanım'da kalmıştır.

Yeğen Mehmed Bey Vakfı'na ait Hoca Rüstem Mahallesi'nde üst katta bir oda ve bir sofa orta katta bir oda ve bir sofa ve bir mutfak ile alt katta mutfak ve kenef aylık on beşer akçe kirası olan bir evin tasarrufuna eski temessük gereğince Mahmud kızı Zeyneb Hatun ile diğer yarısına eşi Mustafa oğlu Halil mutasarrıflar iken Halil Ağa aylık yedi buçuk akçe kiralı yarı hissesini rızasıyla 5 Safer 1191/15 Mart 1777 tarihinde Osman kızı Hanife Hatun'a rızasıyla bırakmıştır. Hissenin diğer yarısı ise Mahmud kızı Zeyneb Hatun' kalmıştır. Hanife Hatun kendi hissesini iki yıl sonra kardeşi Osman Ağa oğlu Mehmed Ağa'ya vermiştir. Mehmed Ağa'nın vefat etmesiyle büyük kız kardeşi Fatma'ya intikal etmiş ancak otuz üç yılın sonunda Fatma da kendi isteğiyle 1 Receb 1225/2 Ağustos 1810 tarihinde annesi İbrahim kızı Emine Hatuna bırakmıştır. Yirmi bir yıllık tasarrufun ardından Emine Hatun aylık on beş akçe kiralı arsasındaki hakkından şahitler huzurunda vazgeçmiş ve el-Hacc Mehmed Esad Ağa kızı Hadice Hanım'a bırakmıştır.[173]

Mehmed kızı Şerife Habibe Hatun çörekçi esnafından Hasan oğlu Mehmed Ağa'yı dava etmiştir. Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının cabisi olup her iki vakfın İstanbul'da Binhane yakınında Asmalı Mescid Mahallesi'nde bulunan aylık otuz akçe kira bedeli olan ev ve buranın bitişiğinde aylık on beş akçelik bir evin de üçte iki hissesi Şerife Hanım'a aittir. Üçte birlik hisse ise eşi Mehmed Ağa'nın olduğu halde ortaklaşa tasarruflarındayken, Şerife Hanım kendisinin tek başına mutasarrıf olduğu otuz akçelik evin dörtte üçünü ve on beş akçe kira bedeli olan evden mutasarrıf olduğu üçte iki hisselerini 1 Cemâziyelâhir 1257/21 Temmuz 1841 tarihinde vakfa harcamak ve evleri tamir etmek şartıyla eşi Mehmed Ağa'ya mütevelli izniyle vermiştir. Ancak Mehmed Ağa evleri tamir etmediğinden eşi Şerife Hanım kocasına bıraktığı hakkını kendisine geri verilmesi talebinde bulunmuştur. Eşi Mehmed ise cevabında Şerife Hatun'un üçte bir hissesini baba bir erkek kardeşi es-Seyyid el-Hacc Hüseyin Efendi'nin vefatından önce 24 Rebîülâhir 1257/15 Haziran 1840 tarihinde kendisinden 1200 guruş karşılığında satın aldığını ve toplam 2345 guruş masraf ettiğini ve bunun kendisine

[173] VGMA, *TMSK. d.*, 1093-7.

ödenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak evkaf müfettişinin kararıyla Şerife Hanım'ın hakkının geri verilmesi kararlaştırılmıştır.[174]

6 Muharrem 1188/19 Mart 1774 tarihli belgede Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının gelirlerinden olan İstanbul Divanyolu yakınında Süleyman Paşa Hanı'nın bitişiğinde bulunan evler ve dükkanların kiralarının tahsili, ferağ ve intikali için bir vekil atanması gerekmektedir. Daha önceden kaymakam tayin edilen Musa vakfın işlerini görmede tembellik ettiğinden dolayı Musa görevden alınmıştır. Musa'nın yerine Saray-ı Atik Teberdarlarından İbrahim Ağa 1 Muharrem 1188/14 Mart 1774 tarihinde kaymakam tayin olunmuştur. Bu hususta kendisine berat verilmiştir.[175]

Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının İstanbul ile bağlantısı akarlarının dışında Asmalı Mescid görevlilerininin ücretleri vakıf tarafından karşılanmaktadır. 25 Muharrem 1232/31 Ocak 1831 tarihli kayıtta Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakfı'ndan almak üzere İstanbul'da müteveffa Hoca Ferhad olarak bilinen Asmalı Mescid'de günlük üç buçuk akçe ücretle cüzhan, bir akçe ile abkeş, iki akçe ile bevvab olan Seyyid Hasan'ın vefat etmesiyle yerine oğulları Muhammed ile Musa geçmiştir. Ancak Muhammed'in vefat etmesiyle Musa padişaha sunduğu arzuhalde kardeşinin evlatsız olarak vefat etmesi nedeniyle görevin sadece kendisine verilmesi için Anadolu Muhasebesine derkenar yazılması ve kendisine yeni bir berat verilmesi talebinde bulunmuştur.[176]

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul'daki akarları Divanyolu'nda yer almıştır. Burada bulunan mülkler ise şunlardır: İki kepenkli attar dükkanı, yanındaki iki kepenk terzi dükkanının yarısı, Süleyman Paşa Hanı bitişiğindeki olan evler dükkanlar, Hoca Ferhad Mahallesi'nde yer alan ev, Hoca Rüstem Mahallesi'ndeki ev, dükkan Asmalı Mescid Mahallesi'ndeki Şerife Hatun evleri. Şehrin önemli ve merkezi konumda yer alan dükkanlar ve evlerden elde edilen kiralarının hangi vakıf eserine aktarıldığı belirtilmemiştir.

---

[174] VGMA, *EV. MH.*, 648-300.
[175] BOA, *TS. MA. E.*, 820-42.
[176] BOA, *TS. MA. E.*, 810-67.

2.4. Vakıf Gelirlerinin Toplanma Usulleri

Vakfın akar akar taşınmazlarını malın değeri üzerinden kiraya verme ve buradan gelecek olan gelirleri tahsil etme görevi mütevelliye aittir.[177] Vakıf taşınmazlarının, icâre-i vahîde, icâre-i vahîde-i kadîme, mukataa ve icâretyn usulü olmak üzere dört şekilde kiraya verilme usulü vardır.[178] İcareteyn usûlünde kiracı ile anlaşma sırasında mütevelli, kiracıdan bir defaya mahsus peşin kira denilen *icâre-i mu'accele* alır. Birde *icâre-i mü'eccele* denilen ertelenmiş kira alınmaktadır. Bu meblağ yapının gerçek ederinin çok altında olup, değiştirilmesi muhtemel olmayan ayın veya yılın belli dönemlerinde ödenen bedeldir.[179] Yeğen Bey Vakfı mütevellileri vakfa ait yerleri icaretyn usulü ile kiraya vermişlerdir.[180]

25 Safer 1001/1 Aralık 1592 tarihinde Turasan Bey Vakfı'nın mütevellisi olan Turasan'ın vekili olan İbrahim oğlu Mehmed Çelebi Eskiciler Çarşısında vakfa ait olan dükkanı ayda yirmi akçeye Götüroğlu Müstecab'a kiraya vermiştir. İcareteyn usulünde kiracıların vefatı üzerine tasarruf hakkı evladına geçebildiği gibi, hakkını başkasına ferağ etme hatta icareteynli akarların tasarruf edenin borçları karşılığında vefâen ferâğ yoluyla teminat olarak gösterilmesinin mümkün olduğu düzenlemelerle ortaya koyulmuştur.[181]1 Şevvâl 1046/26 Şubat 1637 tarihinde Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının Ankara'da mevcut iki kıta mebkalesi Yahya Kadı oğlu Mehmed Çavuş tarafından kiralanmıştır. Ancak vefatı sonucu hakkı erkek çocuklarına geçmesi gerekiyorsa da erkek çocuğu olmadığından boş kalmıştır. Bu nedenle her sene kirasını vakfa ödemek koşuluyla es-Seyyid Mahmud Efendi, Mehmed Efendi'nin ödediği kira miktarının aynısını ödemek üzere mebkaleye talip olmuştur. 23 senede bir kira sözleşmesinin yenilenmesi ve kirasını her sene ödemek şartıyla es-Seyyid Mahmud Efendi mebkaleye mutasarrıf olmuştur.[182] 1137/1724-1725 tarihinde Emirzade el-Hac Ahmed Efendi'nin vefatıyla Sovuk Kuyu yakınında olan bostan arsasının kullanım hakkı büyük kızı Şerife Emine Hatun'a geçmiştir. Senelik vakfa bin akçe vermek suretiyle vakıf tarafından izin verilmiştir.[183]

---

[177] Öztürk, a. g. m., s. 217.
[178] Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, s. 110-114.
[179] Süleyman Kaya, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 114.
[180] *AŞS 499*, 6/54.; *AŞS 511*, 214/569.; *AŞS 516*, 7/23.
[181] Ahmed Akgündüz, "İcareteyn", *TDVİA*, C. 21, İstanbul 2000, s. 390.
[182] *AŞS 512*, 190/662.
[183] *AŞS 585*, 177/574.

3 Safer 1128/28 Ocak 1716 tarihli hüccet kaydında Ankara Halife Bayezıd Mahallesi'nde Yeğen Bey Vakfı'na ait icareteyn ile kiralık olan kalaycı dükkanını es-Seyyid Ahmed Çelebi'nin 55 kuruş bedel ile es-Seyyid Emin Mehmed Efendi'ye sattığına ve birbirlerinin zimmetlerini ibra ettikleri ifade edilmiştir.[184]

Vakfiyede belirtildiği gibi mütevelliler vakfın artan paralarını değerlendirmekte özgür bırakılmışlardır. 9 Şabân (1)106/25 Mart 1695 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi ve vaiz olan Mustafa oğlu eş-Şeyh Veliyüddin Efendi ile Hacı Bayram Mahallesi'nde oturan el-Hac Ahmed kızı Döndü arasında mülk satışı gerçekleşmiştir. Buna göre vakfın mütevellisi Ankara'da Karaoğlan Çarşısında üç bakkal dükkânı ve yine aynı çarşıda bir adet bakkal dükkânı Döndü'den altmış üç guruşa vakıf için satın alarak, dört dükkânı vakfa dahil etmiştir.[185]

2.5. Turasan Bey Vakfı Hayratı

2.5.1. Turasan Bey ve Tekke Köyü

Günümüzde Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı olan Tekke köyü, Osmanlı döneminde Yabanâbâd nahiyesine bağlı idi. Vakfiyede ise Çakmak Divanı'nda yer almaktaydı.

Turasan Bey bu köye yerleşmeden önce köyün adı *Akçakavak*'tır. Ancak Turasan Bey'in burada hakimiyet kurması ile birlikte *Beyköyü* olarak anılmaya başlamıştır. Vakfiyede de bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: *...Akçakavak diye meşhûr olan köyün tamamı ki şimdi Beyköyü namı ile anılır...*[186] Daha sonra Turasan Bey'in köye zaviye/tekke yaptırmasından dolayı *Tekke* ismini almıştır.[187] Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte 30 Kasım 1925 tarihinde Tekke ve Zaviyeler kapatılınca muhtemelen köyün ismi bu dönemlerde *Verimli* olarak değiştirilmiştir. Ancak yıllar sonra köy halkının başvurusu ile *Tekke* ismi geri alınmış ve halen bu isimle anılmaktadır.

---

[184] *AŞS 574*, ?/197.
[185] *AŞS 558*, 305/408.
[186] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.
[187] VGMA, *EV. MKT.*, 2385-22. "... *Yabanabad kazâsına tâbi' Tekye karyesinde..".*

Turasan Bey'in Akçakavak köyünü seçmesinde ormanın sıklığı, kar suyunun soğukluğu ve bolluğu, havasının temizliği etkili olmuştur. Az bir nüfusa sahip bu köy, Turasan Bey'in burayı kendine yurt edinmesiyle şenlenmiştir. Çevre köylerinde eşkiya korkusu ile Turasan Bey'in hakimiyetine girmek istemesiyle Turasan Bey'in daha da güçlendiğini söylemek mümkündür.[188]

1463 Tarihli 9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter'inde Akçakavak köyünün gelirini köyde bulunan Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfetmiştir. Köyde ise 25 kişi yaşamakta olup köyün geliri verilmemiştir.

Tablo 1. 1463 Yılında Akçakavak Köyünde Yaşayanlar[189]

Sıra	Adı		Baba Adı	
1	Durmuş			ç (çift)
2	Hacı Elvan			k (bennak)
3	Mansur			ç
4	Oruç Bey			k
5	Lütfullah			k
6	Elvan			ç
7	Ali			k
8	Süleyman			ekinli bennak
9	Emir			ç
10	İsa			k
11	Süleyman			ç
12	Hamza			k
13	Mustafa			k
14	Mehmed			ekinli bennak
15	Bahşayış			k
16	Mehmed Fakih			ç
17	Ömer			k

[188] Hüseyin Çınar, "Osmanlı Zamanında Yabanabad (Kızılcahamam-Çamlıdere) Kazasında Kurulmuş Olan Vakıflar", *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi Sempozyumu 21-22 Ekim 1995*, Yayına Hazırlayanlar: Kemal Gürab, Eyüb Sanay, Seyfettin Erşahin, Ankara 1997, s. 45.
[189] BOA, *MAD-9*, v. 145a-145b.

18	Sinan Fakih			ç
19	Mümin Şeyh			k
20	Yusuf	v	Eyüp	nim çift
21	Durası			k
22	Mustafa Fakih			nim çift
23	Davud			nim çift
24	Seydi			k
25	Yunus			

1522 Tarihli Ankara Vakıf Defteri'ne göre Akçakavak köyünde 27 kişi yaşamaktaydı. Bunlardan beşi *muhassıl* olarak kaydedilmiştir. Muhassıl Arapça kökenli olup *tahsil edici* anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde ise devlete ait vergileri toplayan görevlilere verilen isimdir.[190] Akçakavak, vakfın merkez köyü olmasından dolayı vakfın gelirlerini tahsil eden kişiler buradan seçilmiştir. Köyün geliri ise yine Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Akçakavak köyünün devamında zaviyede görevli olan on beş hizmetkarın isimleri sıralanmıştır. Bunun yanısıra köyde on adet derbenci olduğunu görülmüştür.

Farsça kökenli olan *derbend* kelimesi *der* ve *bend* kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. *Geçit tutma* anlamlarına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde ıssız yerlerin şenlendirilmesi, yolların ve seyahat emniyetinin sağlanması amacıyla kurulmuş bir müessesedir. Derbendciler vegilerden muaf tutulmuşlardır. Güvenliği sağlamanın dışında ihtiyaç dahilinde yolculara rehberlik hizmeti de vermişlerdir.[191] Akçakavak köyünde bulunan derbencilerin isimleri Ahmed oğlu Piri, Mahmud oğlu Süleyman, Süleyman biraderi Haydar, Üveys oğlu Turasan, Abdullah oğlu İskender, Veled oğlu Budak, Mahmud oğlu Mustafa, Mustafa biraderi Musa, Elvan oğlu Musa, Abdi oğlu İskender şeklinde sıralanmıştır.

[190] Yücel Özkaya-Ali Akyıldız, "Muhassıl", *TDVİA*, C. 31, Ankara 2020, s. 18.
[191] Yusuf Halaçoğlu, "Derbend", *TDVİA*, C. 9, İstanbul 1994, s. 162.

Tablo 2. 1522 Yılında Akçakavak Köyünde Yaşayanlar[192]

Sıra	Adı		Baba Adı	
1	Seydi	v (veled-i)	Piri	nim
2	Mahmud	v	Elvan	nim
3	Baki Fakih	v	Haydar	m
4	Üveys Fakih	v	İsa	nim
5	Sevindik	v	Turgud	nim
6	Mehmed	v	İskender	m
7	Seydi Ahmed	birader-i	o	m
8	Veli	birader-i	o	m
9	Mustafa	v	İskender	k
10	Elvan	v	Mahmud	m
11	Muharrem	birader-i	o	m
12	Hızır	v	Musa	m
13	Ali	v	Musa	m
14	Abdi	v	Hızır	m
15	Ramazan	v	Süleyman	nim
16	Pir Gaib	v	Yakub	k
17	Seydi	v	Abdullah	m
18	Musa	v	Toman	k
19	Piri	v	Ahmed	k
20	Ahmed	v	Mahmud	muhassıl
21	Mehmed	birader-i	o	muhassıl
22	İsmail	v	Kasım	muhassıl
23	İskender	birader-i	o	muhassıl
24	Piri	v	Ahmed Fakih	k
25	Ramazan	birader-i	o	k
26	Hüseyin	v	Mahmud	muhassıl
27	Hâssa Durmuş	v	Abdullah	nim

[192] *AVTD, 928/1522*, v. 57b-58a.

1571 Tarihli Ankara Evkaf Defter'inde Akçakavak köyünün 1708 akçelik geliri Turasan Bey Cami ve Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Köyde ise 65 kişi yaşamaktadır.

Tablo 3. 1571 Yılında Akçakavak Köyünde Yaşayanlar[193]

Sıra	Adı		Baba Adı	
1	İdris	v	Piri	nim
2	Abdi	birader-i	o	k
3	Turgud	v	o	m
4	Himmet	v	Mahmud	k
5	Ahmed	birader-i	o	m
6	Ali	v	Dede Balı	nim
7	Balı	birader-i	o	m
8	Hüseyin	v	o	m
9	Mahmud	birader-i	o	k
10	Timurhan	birader-i	o	k
11	Zekeriya	v	İsa	k
12	Piri Veli	v	Abdi	k
13	Vahid	birader-i	o	k
14	Pir Ahmed	v	Pir Gaib	k
15	Sultan Şah	v	Pir Gaib	k
16	Ali	v	Seydi	k
17	İmir Şah	v	Muzaffer	k
18	Veli	v	Muzaffer	k
19	Mustafa	v	o	k
20	Seydi	v	Piri	k
21	İvaz	v	Elvan	nim
22	Sadık	birader-i	o	k
23	Mehmed	v	Mustafa	k
24	Yakub	birader-i	o	k

[193] *AVTD. 558/1571*, v. 84b-85a.

25	Emir	v	Üveys Fakih	nim
26	Mansur	v	Hacı	nim
27	Burhan	v	Ali	nim
28	Ali	v	o	m
29	Musa	birader-i	o	k
30	Menteşe	birader-i	o	k
31	Ferhad	v	Cafer	nim
32	Pir Gaib	v	o	m
33	Maksud	birader-i	o	k
34	Mustafa	v	İskender Şah	resm 33
35	Hüseyin	v	o	k
36	Elvan	b	o	k
37	Mustafa	b	o	k
38	Bekir	v	Zafer	nim
39	Halil	b	o	m
40	Hızır	b	o	k
41	Abdullah	v	Budak	nim
42	Ebulleys	v	Velid	nim
43	İshak	b	o	k
44	Behlül	b	o	m
45	Veli	v	Yusuf	nim
46	Ali	b	o	m
47	Receb	v	Mahmud	nim
48	Turhasan	v	Mehmed Şah	resm 37
49	Abdülcebbar	v	Evdek	nim
50	Abdurrahman	birader-i	o	m
51	Ömer	v	o	k
52	Hamza	v	Perden	nim
53	Vildan	v	Hasan	nim
54	Mehmed	v	o	m

55	Mahmud	v	Abdullah	imam ve hatib
56	Mehmed	v	o	m
57	Pervane	v	Abdullah	müezzin
58	Yusuf	v	o	k
59	Tursun	v	Hızır	k
60	Kasım	v	o	m
61	Veli	v	Turasan	k
62	Pirbende	v	Sevindik	nim
63	Salih	birader-i	o	k
64	Hüseyin	birader-i	o	k
65	Nebi	birader-i	o	k
66	Memi	birader-i	o	k
67	Seydi Ahmed	birader-i	o	nim

Tekke köyünde Turasan Bey'in inşa etmiş olduğu cami, zaviye ve türbesi bulunmaktadır. Köyün gelirleri de bu vakıf eselerine vakfedilmiştir.

2.5.1.1. Turasan Bey Camisi

Cuma namazı kılınan ve hutbe okunması için minber bulunan mescidler cami, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mabedler ise mescid olarak anılmaktadır.[194]

Vakfiyede Turasan Bey Camisi, ... *Çakmak nâhiyesinde/Ağcakavak köyünde aydın ve şerefli bir mevkide binâ etmiş olduğu ve içinde vakti geçirilmeden ve kısaltılmadan namaz kılınması içün yapılan bir bâb câmi-i şerîf* ...şeklinde ifade edilmiştir. Vâkıf, camide vakti geçirilmeden ve kısaltılmadan namaz kılınmasını istemiştir. Aynı zamanda tamire ihtiyacı olan yerlerin yenilenmesi için gerekli özenin gösterilmesini ve hayrâtlarının ebeden ayakta kalmasını istemiştir.[195]

Turasan Bey Cami günümüzde Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı Tekke köyünde bulunmaktadır. Cami, kare planlı, küçük ve oldukça sade yapıdadır. Tekke köyünün

[194] Ahmet Önkal, "Cami", *TDVİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 238.
[195] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113,* s. 327.

girişinde bulunan caminin minaresi yoktur bu nedenle önünde yer alan devşirme sütun ezan taşı olarak hizmet vermiştir. Cami yıllar içerinde tamirata ihtiyaç duymuş ve onarılmıştır. Bu yüzden orjinalliğini koruduğunu söylemek güçtür. 1958 yılında köy halkı tarafından onarılan cami, 2011 yılında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tadilat edilmiştir.[196]

2.5.1.1.1. Turasan Bey Camisi Görevlileri

Vâkıf, vakfiyesinde camide vazifelendirilmek için imam ve hafız görevlilerinden bahsetmiştir. Ancak görevleri karşılığında alacakları ücret belirtilmemiştir. Vakfiyede imamın görevleri şu şekilde aktarılmıştır: ... *camide muttaakî, dindâr bir kimse imam olub beş vakit namazlarda imamlık yapar, Cuma günleri hutbe okur ...*[197] Vakfiyedeki ifadelerden de anlaşıldığı üzere hatiplik ve imamlık görevi aynı kişiye verilmiştir. Ancak ulaşılan belgelerden yola çıkılarak zamanla bu iki görev için farkli iki kişi de vazifelendirilmiştir.

Vakfiyede vakfın gelirinin nerelere aktarılacağı açıklanırken camide görevlendirilecek olan hafızlardan bahsedilmiştir: ... *her Cuma namazında mescidde hazır bulunan hâfızlara münâsib görülen şekilde nakit ve ayniyât olarak verilir...*[198] Vakfiyede sadece imam ve hafızlardan bahsedilmiş olmakla birlikte konu ile ilgili bir belgeye rastlanılmış onda da vakfın gelirlerinin giderlerini karşılamadığı ile ilgili bir belgedir. Caminin imam ve hatibine verilen ücret kırk guruş olarak kayıtlara geçmiştir.[199] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde hatiplik vazifesi ile ilgili belgelere ulaşılmıştır. 1571 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde ise cami görevlilerinden çerağdar ve müezzin ile ilgili bilgi vardır.

Farsça kökenli bir kelime olan *çerağ*, içine yağ konulup fitil takılmak suretiyle aydınlatmada kullanılan eski yağ kandillerine verilen isimdir. Osmanlı Devleti'nde "-dar" kelimesinin eklenmesiyle *çerağdar* kelimesi ortaya çıkmıştır. Tekke, cami ve mescitlerde kandillerin yağ ve fitillerini hazırlayan, geceleri yakan cami hademesi ve derviş hakkında

---

[196] Kılcı, *a. g. e.*, s. 101-106.
[197] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[198] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[199] BOA, *TS. MA. D.*, 5584-01-02.

kullanılan bir tabirdir.[200] 1522 tarihli Ankara Vakıf Defter'inde Akçakavak köyünün anlatıldığı kısımda Turasan Bey Cami çerağdarı da aktarılmıştır. Temurhan Fakih oğlu Ahmed Fakih o dönemde caminin çerağdarlık vazifesini yerine getirmiştir.[201]

Müezzin, çağrıda bulunan, ezan okuyan, kamet getiren kimse anlamlarına gelen[202] müezzinin ücreti, Osmanlı Devleti'nde cami vakfı tarafından karşılanmaktadır. 1522 tarihli Ankara Vakıf Defter'inde Turasan Bey Camisi müezzini ve hizmetkarı Salih oğlu Musa Fakih olduğu aktarılmıştır.[203] 1111/1699-1700 tarihli hurufat kaydında senelik ücreti bir müd buğday olan Ömer köyü terk etmiştir. Bunun üzerine müezzinlik görevi Hasan isminde bir şahsa verilmiştir.[204]

Cuma ve bayram namazları başta olmak üzere belirli ibadetler esnasında vaaz ve nasihat içerikli konuşmaları yapan kişiye hatip denilmektedir.[205] Gurre-i Cemâziyelevvel 1104/8 Ocak 1693 tarihli hurufat kaydında Turasan Bey Camisi'nde hatiplik vazifesini üstlenen Mehmed'in beratı yenilenmiştir. Görevi karşılığında ise günlük bir akçe almıştır. 1115/1703 tarihli hurufat kaydına göre ise tekrardan Mehmed'in beratı yenilenmiştir. Senelik ücreti ise üç müd buğdaydır. 1717 yılında vefat eden Mehmed'in yerine müezzinlik vazifesine oğlu Süleyman getirilmiştir. Bir yıl gibi kısa zaman sonrasında görev, Süleyman'dan Mustafa'ya, bir yıldan daha da az bir sürenin geçmesi ile görev Ahmed'den İbrahim'e intikal etmiştir. Yaklaşık on yıl görevde kalan İbrahim, vazifeyi kendi isteği ile bırakmasıyla Süleyman hatiplik vazifesine uygun görülmüştür. Süleyman ise 1730 yıllarının sonuna doğru görevi Mehmed Halife'ye bırakmıştır.[206]

---

[200] Mehmed Zeki Pakalın, "Çerağ", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 351-352.; Mehmed Zeki Pakalın, "Kandilci", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 159.
[201] *AVTD, 928/1522,* v. 58a.
[202] Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Müezzin", *TDVİA,* C. 31, s. 489.
[203] *AVTD, 928/1522,* v. 58a.
[204] Hüseyin Çınar, "Hurûfât Defterlerinde Yabanâbâd Kazası Vakıfları", *Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Geçmişten Günümüze Çamlıdere Sempozyumu*, Yayına Haz. Mehmet Ali Çakmak- Mehmet Mandaloğlu, Yağmur Ofset, Kayseri 2013, s. 124.
[205] Mustafa Baktır, "Hutbe", *TDVİA,* C. 18, İstanbul 1998, s. 425.
[206] Çınar, a. g. m., s. 124-125.

Turasan Bey Camisi'nin hatibi İbrahim oğlu Mustafa'nın vefat etmesiyle 3 Cemâziyelahir 1245/30 Kasım 1829 tarihinde oğlu Hasan Halife göreve atanmıştır.[207]

Kırk sekiz yıllık görevin ardından Mustafa oğlu Hasan Efendi vefat etmiştir. Boş kalan hatiplik görevine oğlu İbrahim'in gerekli bilgiye sahip olmadığı gerekçesiyle imtihan ile ehil olduğuna kanaat getirilen Mustafa oğlu Melikoğlu İbrahim Efendi'ye verilmiştir.[208] Ancak yapılan araştırmada İbrahim'in 1254/1838-39 doğumlu olduğu ve askerliğini yaptığı anlaşılmıştır. Kendisine görev verilmesinde herhangi bir sakınca bulunmadığı Askeriye'den öğrenilmiştir.[209]

Turasan Bey Camisi görevlilerinden hatiplerin görevleri çoğunlukla vefat etmeleriyle sona ermiştir. Görev ise babadan oğula geçerek devam etmiştir. Ancak göreve uygun olmayan evladlar olduğunda ise görev yeteneği olan başka birine intikal etmiştir. Altmış altı yıllık süreçte üç hatip vazife yapmıştır.

2.5.1.2. Turasan Bey Zaviyesi

Zaviye, genel olarak bir şeyh ile dervişlerinin yaşadığı küçük kapsamlı tekkeler için kullanılan bir kelimedir.[210] Vakfiyede ise Turasan Bey Zaviyesi, *... gelen her fukâraya açık olan bir bâb zâviye ...* şeklinde tanımlanmıştır. Zaviyenin her daim açık olması, isteyenin misafir olabileceği, isteyenin ise mücâvir olarak kalabileceği, misafirlere iyi davranılması gerektiği vakfın şartları arasında yer almıştır. [211]

Zaviyede günde iki defa yemek pişirilip ikram edilmesi ve gelenlerin hayvanları ile de ilgilenilmesi gerektiği vakfiyede vurgulanmıştır. Gelen misafir önemli mevkide olan birisi ise şanına layık bir şekilde ağırlanması ve ikramda bulunulması istenmiştir. [212]

Turasan Bey Zaviyesi, zaman içerisinde tamirata ihtiyaç duymuş ancak onarılmasına rağmen günümüze ulaşamamıştır. Bu yüzden ana yapısı ve mimarisi hakkında bilgi elde edilememiştir.

---

[207] VGMA, *EV. MKT. CHT*., 419-40.; VGMA, *EV. MKT. CHT*., 266-366.; BOA, *C. EV*., 216-10773-002-001.; BOA, *TS. MA. E*., 820-43.; VGMA, *EV. MKT. CHT*., 127-278.
[208] VGMA, *EV. MKT. CHT*., 419-44.
[209] VGMA, *EV. MKT. CHT*., 419-47.
[210] M. Baha Tanman-Sevgi Parlak, "Tekke", *TDVİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 371.
[211] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327-328.
[212] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.

2.5.1.2.1. Turasan Bey Zaviyesi Görevlileri

Vâkıf, vakfiyesinde zaviyede vazifelendirilmek için hademe ve şeyh görevlilerinden bahsetmiştir. Ancak görevleri karşılığında alacakları ücret belirtilmemiştir. Vakfiyede, hademelerin yetersiz geldiği düşünüldüğü takdirde yenilerinin alınması veya hademe sayısının çoğaltılması istenmiştir.

Şeyh, kelimesi kökeni itibariyle *yaşlı adam* anlamına gelmektedir. Şeyh, tekke ve zaviyelerde müritlere rehberlik ederek onlara doğru yolu gösteren kişi anlamında gelen bir terimdir.[213] Turasan Bey, vakfiyesinde bir şeyhin tayin edilmesini istemiştir. ... *Güzel yüzlü, güzel huylu, iyi geçim ehli zâhid bir kimse Şeyh ta'yîn olunup ona, mütevellînin münâsip gördüğü ve şânına layık nisbette bir maaş verilir ...* ifadeleriyle şeyh tayininden bahsedilmiştir. [214]

1522 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde ise zaviye görevlileri sıralanmıştır. Zaviyenin anbardarı olarak Selamet oğlu Durdu Fakih görev almıştır. Aydınlatma ile görevli olan şahıs ise Abdullah oğlu Kasım'dır. Arapça kökenli olan ve ekmekçi, ekmek yapan, ekmek satan anlamlarına gelen *habbaz* zaviyede bulunan görevliler arasında yer almıştır.[215] 1522 yılında ise Hamza oğlu Muzaffer vazifede yer almıştır. Zaviyenin temizlik işleri ile o dönemde Ahmed oğlu Hızır görev almıştır. Zaviyenin tamirat işleri ile ilgilenen ise Abdi oğlu Cafer'dir. Aynı zamanda Hızır oğlu Adul (Ödül), kardeşi Bekir, Şabân oğlu Receb, Turgud oğlu Salih, Mahmud oğlu Hamza, İsa oğlu Mehmed, Şahmemlik oğlu İskender isimleri zaviyenin hizmetlileri arasında sayılmış ancak görevleri ve görev yerleri belirtilmemiştir.[216] Sıralanan görevlilerin ücreti hakkında bilgi verilmemiştir. 1763 tarihinde ise türbede iki hizmetkar bulunmakta olup vazifeleri karşılığında kırk guruş almışlardır.[217]

2.5.1.3. Turasan Bey Türbesi

İslam coğrafyasında tanınmış kişilerin gömülü olduğu mezar anıtlara türbe denilmektedir.[218] Vakfiyede, Turasan Bey Türbesi ... *içinde sâkin olmağı arzuladığı ve zarar*

---

[213] Reşat Öngören, "Şeyh", *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 50.
[214] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[215] Pakalın, "Habbaz", *a. g. e.*, C.I, s. 692.
[216] *AVTD, 928/1522*, v. 58a.
[217] BOA, *TS. MA. D.*, 5584-01-02.
[218] İsmail Orman, "Türbe", *TDVİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 464.

ziyândan âsûde cennet bahçelerinden bir bahçe olmasını Allah'tan dilediği bir bâb türbe... ifadeleriyle geçmektedir.[219]

Türbenin kapısında bulunan kitabede şunlar yazılmıştır:

عمر هذا الروضة المباركه الامير الكبير طورسا ن بك [220]

بن طومان اغا فى شهر رمضان سنة اربع و عشرين و ثمانما

Türkçesi ise şu şekildedir:

Vefat eden Duman Ağa'nın oğlu, büyük emir Turasan Bey için Ramazân 824/Ağustos-Eylül 1421 tarihinde bu mübarek kabir yapılmıştır.[221]

Turasan Bey'in türbesi, kendisi vefatından önce mi yoksa vefatından sora Yeğen Bey tarafından mı yaptırıldı belli değildir. Turasan Bey'in vefatından sonra bu kitabenin yaptırılıp yerine takılmış olması muhtemel bir durumdur. Türbe, kare planlı, içte kubbe, dışta piramid görünümlü bir küllah ile örtülüdür.[222]

Osmanlı'nın son dönemlerinde türbe harap olmuştur. Zaviyede çıkan yangın türbeye büyük oranda zarar vermiştir. Vakfın o dönemdeki mütevellisi olan Paşa, türbeyi kendi çabasıyla onarmaya çalışmıştır. Cumhuriyet döneminde ise vakıf, nitelikli çalışmasının bitmesi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü mütevelli tayininde bulunmamıştır ve vakfa devlet tarafından el konulmuştur. Daha sonra tekke ve zaviyelerin kapatılması ile türbe daha da harap hale gelmiş ve terk edilmiştir. 1990 yılında Paşa Taşkoparan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne talepte bulunmuş ve türbenin onarılmasını istemiştir. Yılın sonlarına doğru gerekli onarım yapılmış ve türbe yok olmaktan kurtarılmıştır. Günümüzdeki şeklini alan[223] Turasan Bey Türbesi günümüzde Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı Tekke köyünde yer almaktadır.

---

[219] VGMA, *Vakfiye Defteri*, *2113*, s. 327.
[220] Ammere haze'l-ravzatü'l-mübâreke emîri'l-kebîr Turasan Bey bin Duman Ağa fî şehr-i Ramazân sene erba'a işrin ve semâni mi'e (Ramazân 824/Ağustos-Eylül 1421)
[221] Kılcı, *a. g. e.*, s. 118.
[222] Kılcı, *a. g. e.*, s. 106.
[223] Kılcı, *a. g. e.*, s. 119-120.

2.5.1.3.1. Turasan Bey Türbesi Görevlileri

Vâkıf, vakfiyesinde türbe görevlilerine dair sadece türbeye devam edenlere nakit ve ayniyatlarının verilmesi gerektiği vurgusunda bulunmuştur. Bunun dışında türbede görev alacak vazifeliler veya görevleri karşılığında alacakları ücret konusunda bilgi verilmemiştir.

1522 tarihli Ankara Vakıf Defteri'nde ise türbeye ait bir tane görevliye yer verilmiştir. Bu da türbedardır. Türbedar, türbe bekçisi yerine kullanılan bir tabirdir. Türbenin temizlik işlerine bakmaları da vazifeleri arasındadır.[224] Abdullah oğlu Mahmud Fakih o dönemde türbedarlık vazifesini yerine getirmiştir.[225]

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde türbe vazifelileri hakkında bilgiler veren belgelere ulaşılmıştır. 29 Zilhicce 1176/11 Temmuz 1763 tarihli belgede türbedara 9 guruş verildiği ifade edilmiştir.[226]23 Rebîülâhir 1302/9 Şubat 1885 tarihli kayıtta Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıflarının günlük bir akçe vazife ile bevvablık ve günlük bir akçe vazife ile bekçi ve yedi hisseden yarım hisse ile yarım hisse türbedarlık ve günlük bir akçe vazife ile türbedarlık görevleri Şeyh Mansura oğlu es-Seyyid Mehmed Efendi'ye ve yedi hisseden bir hisse ferraşlık görevi ise Batum muhacirlerinden Hoca Ahmed Efendi'ye tevcih edilmiştir.[227]

Turasan Bey Türbesinde, elde edilen belgelere göre türbedar, bevvab ve ferraş görevlileri bulunmaktadır. Vazifeleri karşılığında ise günlük bir akçe almışlardır.

2.5.2. Ağaların Çeşmesi

Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı Tekke köyünde bulunan iki çeşmeden biridir. Caminin yanında yer alan çeşme *Ağaların Çeşmesi* olarak bilinmektedir. Çeşmenin kitabesinde yer alan bilgiye göre 1182/1768-69 yılında vakfın mütevellisi Mehmed Ağa tarafından yapılmıştır.

Çeşmenin kitabesinde şunlar yazmaktadır:

---

[224] Mehmed Zeki Pakalın, "Türbedar", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 539.
[225] AVTD, 928/1522, v. 58a.
[226] BOA, *TS. MA. D.*, 5584-01-02.
[227] VGMA, *EV. MKT. CHT.*, 197-40.

في سبيل الله تعالى صاحب الحيرات [228]

والحسنات متوللى محمد اغا

ماشاالله تاريح سنه

Türkçesi ise şu şekildedir:

Bu çeşme Turasan Bey Vakfı'nın mütevellisi Mehmed Ağa tarafından 1768-69 yılında yaptırılmıştır.[229]

2.5.3. Kapalı Çeşme

Tekke köyündeki bir diğer çeşme de Kapalı Çeşme'dir. Köyün üst tarafında yer alan çeşmeye tadilat sırasında eklemeler yapılmıştır. Çeşmenin kitabesi ve bazı taşları orjinalliğini korumaktadır. Çeşmenin kitabesinde yer alan bilgiye göre 1283/1866-67 tarihinde Ömer oğlu İbrahim tarafından yaptırılmıştır.

Çeşmenin kitabesinde şunlar yazmaktadır:

Fî sebilillâh Te'âlâ sâhibi'l-hayrât ve'l hasenât Ömer oğlu İbrahim ruhi içün Fatiha sene 1283.[230]

2.5.4. Turasan Bey Hamamı

Ankara'da 15. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen vakıfların çoğunluğu toplum sağlığı açısından şehrin çeşitli bölgelerine hamamlar yaptırmışlardır. Ankara'da ümerâ vakıflarının hamam inşasına önem vermeleri ticari sebeplere dayanıyordu. Ankara, ticaret yollarının geçiş güzegahında bulunmakta ve sof ticaretinin en önemli ticaret merkezi konumunda yer almaktaydı. Bu nedenle şehre gelen tüccarların temizlik ihtiyacının karşılanması toplum sağlığı açısından önemli bir konuydu.[231]

Turasan Bey Hamamı, 15. yüzyıl hamamları arasında yer almaktadır. Turasan Bey Vakfiyesi'nin akarları iki aşamada tamamlanmış olup, hamamın yarısı ilk aşamada, diğer

---

[228] Fî sebilillâh Te'âlâ sâhibi'l-hayrât ve'l hasenât mütevellî Mehmed Ağa Maşaallah tarih sene 1182/1768-69.
[229] Kılcı, *a. g. e.,* s. 123.
[230] Kılcı, *a. g. e.,* s. 127.
[231] Ahmet Köç, "XV. Yüzyılda Ümera Vakıfları ve Ankara'nın Gelişimi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 12, S. 22, Aralık 2009, s. 184.

yarısı ise ikinci aşamada vakfedilmiştir. Ankara merkezde bulunan hamamın ilk aşamadaki vakfedilmesi şu ifadelerle açıklanmıştır; *...su değirmenine giden köprünün üst tarafında Bendderesi'nde kâin hamamın yarısı ki, bânisinin ve vâkıfının ismi ile tahditten müstağnidir...* [232]İkinci aşamada ise şu ifadeler kullanılmıştır: *... Adı geçen vâkıf işbu vakıftan sonra Bendderesi'nde su değirmenine giden köprünün üstündeki mezkûr hamamın nısfını dahi vakf eylemiştir...*[233]

Ankara'nın zâhirinde diye tarif edilen, vakfiye ve tahrir kayıtlarda geçen ifadelerle Bendderesi kenarına konumlandırılan hamam Turasan Bey tarafından yaptırılmıştır.[234] Ancak hamamın tam olarak konumu bilinmemektedir.

1521 ve 1530 yıllarında hamamın geliri 3500 akçe iken[235], 1571 tarihinde de bu gelir yarı hisseli hamamdan elde edilmiştir.[236] Cemâziyelâhir 1009/Aralık-Ocak 1600-1601 tarihli kayda göre hamam günlük beş akçe ile kiraya verilmiştir. Bu da yıllık 1800 akçe geliri olduğu anlamına gelmektedir.[237]

Hamama gelen su ile ilgili anlaşmazlıklarda çıkmıştır. 29 Zilka'de 953/21 Ocak 1547 tarihli fermana göre Turasan Bey Hamamı'nın suyuna duvar yaparak suyu engelleyen Hatiboğlu'nun bu davranışına mahal verilmemesi için Ankara kadısına ferman gönderilmiştir.[238]

2.5.5. Hacı Arap Mescidi

14-15. yüzyıl mescidlerinden olan Hacı Arap Mescidi'nin hangi tarihte yaptırıldığı hakkında bir bilgi mevcut değildir. Hacı Arap Mahallesi'nde bulunan mescidin belgelerden elde edilen bilgiye göre Turasan Bey inşa etmiştir.[239] Günümüzde Koyun Pazarı Bakırcılar

---

[232] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.
[233] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 328.
[234] Ergenç, *a. g. e.*, s. 29.
[235] Kılcı, *a. g. e.*, s. 149.
[236] *AVTD, 558/1571*, v. 52a.
[237] Kılcı, *a. g. e.*, s. 149.
[238] Kılcı, *a. g. e.*, s. 149.
[239] *AŞS 518*, 132/441. "*...Ankara mahallâtında el-Hâcc Arap Mahallesi'nde vâkı' merhûm Turhasan Bey'in binâ eyledüği mescid-i şerîfde…"*

Çarşısı, Asker Sokakta bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı olan mescid, düz ahşap tavanlı basit bir yapıda olan mescidin iki mihrabı bulunmaktadır.[240]

Ankara şer'iyye sicillerinde ve Ankara hurufat defterlerinde Hacı Arap Mesicidi'ne rastlanılmıştır. Hurufat defterinde Hacı Arap Mesicidi ile ilgili on iki kayıt bulumaktadır. Bunlarda yedisi müezzin ataması, dördü imam ataması ve biri ise mütevelli ile ilgilidir. Hacı Arap Mahallesi'nde bulunan mescid ile ilgili ilk kayıt 15 Muharrem 1056/3 Mart 1646, son kayıt ise Rebîülevvel 1243/Eylül Ekim 1827 tarihlidir.

15 Muharrem 1056/3 Mart 1646 tarihli sicil kaydına göre Ankara'da el-Hacc Arap Mahallesi'nde Turasan Bey'in inşa ettiği mescidde günlük bir akçe karşılığında üç vakitte müezzin olan Ahmed vefat etmiştir. Bu yüzden müezzinlik görevine Mehmed Dede'nin geçmesi için kadıya danışılmış ve günlük bir akçe ile göreve başlamasına karar verilmiştir.[241]

Cemâziyelevvel 1140/Aralık-Ocak 1727-1728 tarihli hurufat kaydına Hacı Arap Mescidi'nde bir akçe ile müezzin olan Derviş Mehmed vefat etmiş ve yerine Durmuş Halife geçmiştir. Durmuş on üç yıl görevde kaldıktan sonra kendi isteği ile görevi bırakmıştır. İbrahim müezzin olarak mescide atanmıştır. Gurre-i Muharrem 1155/Mart 1742 tarihli hurufat kaydına göre günlük bir akçe karşılığında müezzinlik görevinde bulunan Hacı Durmuş oğlu İbrahim Halife vefat etmiştir. Bunun üzerine büyük oğlu İsmail'e görev tevcih edilmiştir. Yaklaşık on altı yıl görevde kalan İsmail'in vefat etmesiyle yerine büyük oğlu es-Seyyid el-Hacc İbrahim geçmiştir. Kırk iki yıl gibi uzun bir süre görevini ifa eden Seyyid el-Hacc İbrahim vefat etmiştir. Böylelikle göreve oğlu Seyyid Hafız Ali uygun görülmüştür. Günlük bir buçuk akçe ile mescidde müezzin olan Hafız Ali dokuz yıl görevde kalmıştır. Daha sonra görevi kendi isteği ile bırakmış ve yerine Memiş Mehmed oğlu Seyyid İbrahim geçmiştir. Şabân 1239/Nisan 1824 tarihli kayda göre ise Hacı Arap Mescidi'nde günlük bir akçe karşılığında müezzin olan Memiş oğlu Seyyid İbrahim'in vefat etmesiyle oğulları Memiş Mehmed ve Seyyid İbrahim müştereken görevi ifa etmeleri istenmiştir.[242]

---

[240] Sabih Erken, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C. I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1963, s. 438.
[241] *AŞS 518*, 132/441.
[242] Adem Çetin, *Hurufat Defterlerindeki Kayıtlara Göre Ankara İl Merkezindeki Dini Mimari Yapılar*, Ankara Üniversitesi Soyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 408-409.

Hacı Arap Mahallesi'nde bulunan Hacı Arap Mescidi müezzinleri görevlerini ifa etmeleri karşılığında günlük bir akçe almışlardır. Bu kayıtlara göre 178 yıllık zaman diliminde müezzinlerin isimleri bilinmekte olup çoğunlukla görevden vefat veya kendi istekleri doğrultusunda ayrılmışlardır. Genel olarak vazife, babadan oğula intikal etmiştir.

Hacı Arap Mahallesi'nde yer alan Hacı Arap Mescidi'nde Rebîülevvel 1188/Mayıs-Haziran 1774 tarihinde üç vakitte imam olan Abdülcelil kendi isteği ile görevi kardeşinin oğlu Hacı Abdülkerim oğlu Seyyid Mehmed Said'e bırakmıştır. On dokuz yıllık görevin ardından Seyyid Mehmed Said imamlık görevini kendi isteği ile bırakmış ve yerine Seyyid Halil oğlu Dayızade es-Seyyid İbrahim geçmiştir. Seyyid İbrahim yaklaşık altı yıl vazifesini yerine getirmiş ve kendi isteği ile imamlık vazifesinden çekilmiştir. Bunun üzerine görev es-Seyyid Halil oğlu es-Seyyid Abdurrahim'e tevcih edilmiştir. Rebîülevvel 1243/Eylül Ekim 1827 tarihinde günde üç vakit imam ve evkafın mütevellisi olan es-Seyyid Abdurrahim'in vefat etmesiyle göreve büyük oğlu es-Seyyid Mehmed Emin'in geçmesi uygun görülmüştür.[243]

Hacı Arap Mescidi imamlarının görevlerini yapmaları karşılığında alacakları ücret belirtilmemiştir. Bu kayıtlara göre 53 yıllık zaman zarfında imamların isimleri bilinmektedir. Çoğunlukla görevden kendi istekleri veya vefat ile ayrılmışlardır. Genel olarak vazife, babadan oğula veya akrabalara intikal etmiştir.

2.6. Turasan Bey Vakfı'na Olan Müdahaleler

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'na dışarıdan müdaheleler de olmuştur. Bu müdaheleler çoğunlukla vakıf malının tassarufu konusunda ortaya çıkmıştır. 2 Zilka'de 1057/29 Kasım 1647 tarihinde Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Abdülbaki ile Halil Beşe oğlu Ali Beşe isimli şahıs arasında Yabanâbâd kazasına bağlı Akçakavak isimli köyün tasarrufu hakkında ihtilaf çıkmıştır. Belgede Ali Beşe'nin köyü timar ile tasarruf ettiği ve timarı beratına katib Mustafa aracılığıyla kaydettirdiği ifade etmektedir. Ancak bu arazi vakıf arazisi olması hasebiyle kâtip Mustafa vâkıfın şartına aykırı olarak cebelü ihdas ettiğinden kendisi görevden

[243] Çetin, *a. g. t.*, s. 408-410.

alınmıştır. Mustafa'nın yerine Abdülbaki mütevelli nasp olunmuş ve Mustafa muarazadan menedilmiştir.[244]

28 Safer 1134/18 Aralık 1721 tarihinde ise Yeğen Bey Vakfı'nda mütevveli olan Abdülfettah oğlu Abdülbaki Yarımca Mezrası olarak bilinen iki kıta mebkaleye haksız yere ele geçirdikleri gerekçesiyle es-Seyyid Kasım Çelebi ile es-Seyyid el-Hacc Ahmed Efendi kızı Şerife Emine adlı kişileri kadıya şikâyet etmiştir. Es-Seyyid Kasım Çelebi ile Şerife Emine'nin vekili ve kocası olan es-Seyyid el-Hacc Ahmed Efendi mahkemeye çağrılmıştır. Yapılan davada Ankara eteğinde Sovuk Kuyu yakınlarında yer alan bir taraftan Yeğen Bey Vakfı tarlası, bir taraftan Toygarzade tarlaları ve iki taraftan yol ile çevrili olan bu yerin Abdülfettah oğlu Abdülbaki'nin elinde bulunan defter-i hakani sureti üzere geliri Yeğen Bey Cami hizmetçilerine vakfedilmiştir. Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Abdülbaki mahkemede bu yerin Asel Yeri olarak bilindiğini ve babadan oğula kendilerinin tasarruf ettiği bahçe yeri olduğunu ve kendilerinin vakfı olduğu iddiasıyla bu yerleri başkasına kiraladığını ifade etmiş ve bu yerden el çekmeleri gerektiğini mahkemede dile getimiştir. Es-Seyyid Kasım Çelebi ise cevabında zikr olunan yerlerin kendi cedleri Köse Seyyid Ahmed'in çocuklarına vakf eylediği gerekçesiyle kendilerinin burayı zapt ettiğini ve Yeğen Bey Vakfı'ndan olduğunu bilmediklerini ifade etmiştir. Asel yeri olarak bilinen bahçe kayıtlarda der-zahr-ı Ankara (Ankara'nın arkasında) olarak kaydedilmiştir. Ankara'nın zeyli (eteği) batı tarafında ve zahrı (arkası) ise doğu tarafında yer almaktadır. Yarımca Mezrası daha doğuda bulunduğundan, Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Abdülbaki'den Yarımca Mezraası'nın kadimden Yeğen Bey Vakfı evkafına ait olduğunu gösteren delil talep edilmiştir. Adaletli olduğu bilinen hür müslümanlardan olduğu bilinen kişiler mahkemede yaptıkları şahitlikte Yarımca Mezrasının Ankara zeylinde doğu tarafında Sovuk Kuyu yakınında olduğunu ve halen es-Seyyid Kasım Çelebi ve Şerife Emine'nin zaptlarında olan mebkalenin Yarımca Mezrası olduğunu ve kadimden Yeğen Bey Cami'nin vakfı olduğunu ve bunu bu şekilde bildiklerini söylemişlerdir. Yapılan davanın sonucunda iki adet mebkalenin Yeğen Bey Vakfı'ndan olduğu sonucuna ulaşılmış ve es-Seyyid Kasım Çelebi ile Şerife Hanım'ın bu mebkaleden el çekmelerine karar verilmiştir.[245]

---

[244] *AŞS 520*, 24/78.
[245] *AŞS 583*, 11/34.

4 Cemâziyelâhir 1170/24 Şubat 1757 Hacı Seyyid oğlu Seyyid Ahmed Vakfı'nın mütevellisi es-Seyyid Kasım Halife oğlu es-Seyyid Mehmed Halife ile Yeğen Bey Vakfı mütevellisi olan Abdülfettah oğlu Abdülbaki oğlu Mehmed Ağa arasında Sovuk Kuyu olarak bilinen yerde mevcut Yarımca Mezraasındaki mebkalenin kullanımı hakkında anlaşmazlık çıkmıştır. Es-Seyyid Mehmed Halife Asel yeri olarak bilinen yerde ceddi Seyyid Ahmed isimli vâkıf tarafından beş adet vakıf mebkale bulunduğunu ve bunun 1.060 akçe kira getirisi olduğunu ve vâkıf evladı olarak kendisinin bunu tasarruf ettiğini bildirdikten sonra Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Mehmed Ağa'nın 35 seneden beri Yeğen Bey Vakfı'nın mebkalesidir diyerek tasarruf ettiğini ve kendisinin bu araziden el çektirilmesini talep etmiştir. Mehmed Bey ise mahkemedeki cevabında bu arazinin eski zamandan kendi günlerine dek Yeğen Bey Vakfı'nın yeri olduğunu ve ceddi Abdülfettah mütevelli iken onun tasarruf ettiğini onun vefatıyla kardeşi Ali Ağa isimli kişinin mütevelli olduğunu ve onun da vefatı ile babası Abdülbaki Ağa'nın mütevelli olup mebkaleyi zabt ettiğini ve mebkaleden gelen kira gelirini aldığını ifade etmiştir. Ayrıca, es-Seyyid Mehmed'in babası es-Seyyid Kasım'ın da mahkeme tarihinden 35 sene önce mebkaleye tasarruf etmek amacıyla el koyduğunu ve bundan dolayı kendi babası Abdülbaki Ağa'nın Ankara mutasarrıfı Yusuf Paşa'ya başvurduğunu ve yapılan mahkeme sonucunda es-Seyyid Kasım Halife'nin mebkaleden el çektirildiğini belirtmiştir. Babasının vefatı sebebiyle mebkaleye Mehmed Ağa tasarruf etmektedir. Yine de mahkemede Mehmed Ağa'dan iddiasına kanıt olarak delil istenmiştir. Mahkemeye şahitler çağrılmıştır. Şahitler ise Yarımca Mezrası olarak bilinen yerdeki beş adet mebkalenin 700 guruş icare-i müeccele ile Yeğen Bey Vakfı'na ait olduğunu ve 100 senedir vakıf mütevellisi olanların mebkalenin kirasını aldıklarını söylemişlerdir. Sonuç olarak bu yerin Yeğen Bey Vakfı'na ait olduğu kanıtlanmış ve Hacı Seyyid oğlu Seyyid Ahmed isimli vâkıfın torunları bir kez daha haksız çıkmıştır.[246]

5 Rebîülevvel 1135/11 Şubat 1723 tarihinde Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi olan Abdülbaki İstanbul'a arzuhal göndererek vakıf köylerinden Cücükler ve Ankara merkezinin eteğinde bulunan Yarımca Mezrası için Ankara'da Hacı Seydi oğlu Seydi Ahmed Vakfı'nın mütevellisi olan Seyyid Ahmed isimli kişi Yeğen Bey Vakfı'nın olan Yarımca Mezrasına Hacı Seydi oğlu Seyyid Ahmed Vakfı'nın yeridir diyerek devlet kayıtlarına aykırı olarak müdahele ve kabz ederek Yeğen Bey Vakfı'nın mahsulüne gadr eylemiştir. Evkaf defterindeki kayıtlar

[246] *AŞS 624*, 66/132.

kontrol edildiğinde Çubuk Nahiyesine bağlı hasılı 5.221 akçe olan Cücükler köyü Ankara merkezindeki Yeğen Bey Cami vakfıdır ve Ankara şehir merkezinin eteğinde olan Yarımca Mezrası da keza Yeğen Bey'in Vakfı'na aittir. Evkaf defterinde muharrir kalemiyle bu şekilde yazılmış olduğu görülmektedir. Bu kayıtlar defter emini Mehmed tarafından merkeze bildirilice merkezden Ankara naibi ve Murtazaâbâd kadısına ferman gönderilmiştir. Fermanda Yarımca Mezrasının Yeğen Bey Cami Vakfı'na ait olduğu bildirilmektedir ve Hacı Seydi oğlu Seydi Ahmed Vakfı'nın Yarımca Mezrasına müdahale etmesine izin verilmemesi ve Yeğen Bey'in Vakfı olan mezranın mahsul ve vergilerinden almışlar ise kendilerinden alınarak Yeğen Bey Vakfı'na verilmesi emredilmektedir.[247]

27 Cemâziyelâhir 1135/4 Nisan 1723 tarihinde ise Niğde kadısı Emirzâde olarak bilinen es-Seyyid Abdullah Efendi oğlu es-seyyid el-Hac Ahmed Efendi'nin büyük kızı Şerife Emine Yarımca Mezrasındaki mebkaleyi tasarruf etmek istemiştir. Ancak Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Yarımca Mezrasındaki mebkalenin Yeğen Bey Vakfı'na ait olduğu gerekçesiyle tasarrufuna mâni olmuştur. Halbuki Şerife Emine'nin babası epey zamandan beri bu yeri tasarruf etmektedir. Vefatından sonra da bu yerin tasarruf hakkı Şerife Emine'ye geçtiği iddiasıyla Şerife Emine kadıya başvurmuştur. Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi ise bu mebkalenin vakfa ait olduğunu ve Şerife'nin babasının dahi mebkaleyi mütevellinin izni olmadan kullandığını belirtmiştir. Dolayısıyla Şerife Emine Hanım mebkaleyi kullanmaktan menedilmiştir.[248]

5 Muharrem 1137/24 Eylül 1724 tarihinde Murtazabad'ın Mirgazi köyünden Osman Paşa oğlu Muslu Paşazâde Mehmed Emin Bey ile Rüstem Na'al Mahallesi'nden İbrahim Efendi oğlu es-Seyyid Ebu Kasım Efendi Yeğen Bey Evkafı mülhakatından Sovuk Kuyu yakınlarında mevcut Yarımca Mezrası olarak bilinen ve vakfa senelik beş yüz guruş getirisi olan arazi ile alakalı mahkemeye gitmişlerdir. Muslu Paşazâde Mehmed Emin Bey kendi tasarrufunda olan mebkalenin vakıf mütevellisi aracılığıyla es-Seyyid Ebu Kasım Efendî'ye ücretsiz olarak verildiğini ve kendisinin bu arazide hiçbir şekilde dahlinin bulunmadığının mahkemeye kayıtlarına geçmesi istediğini bildirmiştir.[249]

---

[247] *AŞS 583*, 146/500.
[248] *AŞS 583*, 76/265.
[249] *AŞS 585*, 7/?.

2.7. Turasan Bey Vakfı Hayratının Tamir ve Onarımı

Osmanlı döneminde vakıf yapıları itina ile inşa edilmiş ve korunmak istenmiştir. Bu yüzden yapıların zamanla ve kullanım süreciyle tamirat ve onarım gereksinimleri doğmuştur.[250] Vakıf kurumları üzerindeki onarım çalışmalarında vakfın ebedi olarak sürekliliğini sağlamak esas amaçtır. Yapıların niteliğine ve ihtiyacına göre değişen müdaheleler söz konusudur. Kimi zaman onarılmış, kimi zamanda yeniden inşa edilmiştir.[251] Vakfiyelere de kamu yararı adına yapılan eserlerin tamir ve onarımı için vâkıf tarafından şartlar eklenmiştir. Turasan Bey Vakfının vakfiyesinde yer alan şartlardan ilki de vakfın gelirlerinden tamir ve onarım var ise bunlara öncelik verilmesidir. Bu yapılarla ilgilenen kişinin yapılarda eksiklik olmayacak şekilde bakımına dikkat etmesi vurgulanmıştır.[252]

Vakıf eserlerine büyük çapta zarara uğratan faktörlerin başında doğal afetler gelmektedir. Bunları yangın, lodos, sel, deprem ve yıldırım düşmesi olarak sıralamak mümkündür. Lodos yapıların genellikle çatı kısmında tahribata neden olmaktaydı, bunun zamanında onarımı gerçekleşmezse yapının bütününü etkileyecek sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktaydı.[253] Bunun yanı sıra savaş ve isyanlarla beşeri unsurların vakıf yapıları üzerinde büyük bir yıkımı söz konusudur.[254] Osmanlı Devletinde onarım süreci öncelikle vakfın mütevvellisi veya diğer görevlilerinin mahkemeye resmi talepde bulunmasıyla başlamaktaydı. Sonrasında ise kadı tarafından mimar, naib, üstadlardan oluşan heyet oluşturulmaktaydı. Bu heyet tarafından kontrol ve keşif yapılarak onarımda ihtiyaç duyulacak malzemelerin listesi çıkarılıp, maliyet hesaplanarak rapor şeklinde mahkemeye sunulmaktaydı. Mahkemece rapor ve şahitler değerlendirilerek onarıma onay verilmekteydi.[255]

---

[250] İbrahim Yılmaz, "Osmanlı Klasik Döneminde Vakıf Yapıların Korunmasında Onarım Çalışmaları", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, İstanbul 2017, s. 40.
[251] Tuba Akar, "Tanzimat Öncesinde Vakıf Kurumu ve Yapıların Korunması", *Vakıflar Dergisi*, S. 33, Ankara 2010, s. 91.
[252] VGMA, *Vakfiye Defteri, 2113*, s. 327.
[253] Mefail Hızlı, "Osmanlı Vakıf Eserlerinin İnşa, Tamir ve Restorasyonları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, Bursa 1993, s. 223-224.
[254] Ahmet Köç, "Ankara'da Eşkıyalar Tarafından Gerçekleştirilen Vakıf Gayrımenkullerinin Tahribatı", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, İstanbul 2017, s. 75
[255] İbrahim Yılmaz-S. Ümit Dikmen, "Osmanlı Döneminde Yapıların Onarım ve Restorasyonunda Tasarım ve Onay Süreci", *23. Uluslararası Katılımlı Yapı&Yaşam Kongresi*, Bursa 2011, s. 170-171.

Celali İsyanları döneminde Ankara'da bulunan vakıflar yıkıcı tahribata uğramışlardır. Vakıfların, bu tahribatı kendi imkanlarıyla tamir edebilmesi güç olduğundan *icareteyn usûlü* ile gayrımenkullerini tamir ve onarım olanağı elde etmişlerdir.[256]

Karakaş Celali şehre büyük tahribatlar vermiş ve Yeğen Bey Vakfı'nın dükkanını yakarak kullanılamaz hale getirmiştir. 23 Muharrem 1022/15 Mart 1613 tarihli kayıtta vakfın mütevellisi Mustafa oğlu Ethem 30 akçe icare-i mu'accele karşılığında kiraya vermeyi talebinde bulunmuştur.[257]

Ankara şer'iyye sicilinde yer alan 28 Cemâziyelâhir 1045/9 Aralık 1635 tarihli hücette Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'na ait olan Tahte'l-kal'a'da yer alan dükkan Mustafa Paşa oğlu Mehmed Beşe'ye kiraya verilmiştir. Ancak dükkan eşkiyalar tarafından harap edilmiş, dükkanın tamirine 30 seneyi aşkın süredir önem verilmemiştir. Bu yüzden kiracı Mehmed Beşe 200 akçe kirasını peşin olarak verecek ve aydan aya ise kendisinden 15 akçe alınacaktır. 33 sene kiraya verilen bu dükkanın her 3 senede bir sözleşmesi yenilecektir.[258]

5 Cemâziyelâhir 1053/21 Ağustos 1643 tarihli kayıtta Tahte'l-Kal'a'da Demürciler sokağında vakfa ait dükkan vardır. Dükkanı kiralayan ise el-Hacc Mehmed oğlu Mehmed'dir. Eşkıyaların istilası sırasında dükkan yakılmış ve tamire muhtaç duruma gelmiştir. Vakıf, dükkanın tamirine izin vermemiş, bunun üzerine kiracı Mehmed, kendi parasıyla dükkanı tadilat etmek istemiştir. Vakfa senede 25 akçe kira vermek ve her 3 senede bir akd yenileme koşuluyla dükkanı 99 sene kiralamıştır. [259]

Ankara şer'iyye sicillerinde Yeğen Bey Camisi'nin tamiratı ile ilgili kayıtlarda vardır. 5 Rebîülevvel 1014/20 Ağustos 1605 tarihli kayıtta Yeğen Bey Camisi'nin o dönemde mütevellisi olan Turasan tarafından caminin harap edildiği, cami görevlilerinin maaşlarını eksik olarak verdiği ve vakfa vefasızlık ettiği aktarılmaktadır. Ancak tamiratına dair bilgi verilmemiştir.[260]

9 Receb 1048/16 Kasım 1638 tarihli bir başka kayıda göre Yeğen Bey Camisi'nin çatısının bir kısmı çökmüş ve vakfın mütevellisi olan Seyyid Abdülkadir oğlu Seyyid Ahmed Çelebi mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme tarafından bir mimar ve naib gönderilmiştir. Mimar başı olan Haydar oğlu üstad Habil ve adamları caminin 18 hurucu, 15 hane direk ve 2

---

[256]Köç, a. g. m., s. 75.
[257] *AŞS 499*, 6/54; Köç, a. g. m., s. 65.
[258] *AŞS 511*, 214/569.
[259] *AŞS 516*, 7/23.
[260] *AŞS 494*, 290/?.

dikme direklerinin ayaklarının çürüdüğünü ve bundan dolayı direklerin yağmurdan etkilendiği ve tamir edilmesi gerektiği aktarılmıştır. Caminin usta ve ırgad vs. masraflarının hepsi 5.000 akçe olacağı tahmininde bulunmuşlardır.[261]

15 Zilka'de 1056/23 Aralık 1646 tarihinde Yeğen Bey Vakfı mütevellisi Seyyid Abdülkadir oğlu Seyyid Ahmed Çelebi Yeğen Bey Camisi'nin tamire muhtaç olduğuna dair mahkemeye başvurmuştur. Kadı tarafından oluşturulan heyet raporunda 1.360 akçe masraf olacağı öngörüsünde bulunmuşlardır.[262]

Yeğen Bey ve Turasan Bey'in yaptırdığı Ankara Hacendi Mahallesi'nde Nerdübanlı Mescidi ile ilgili kayıtada rastlanılmıştır. 3 Cemâziyelâhir 1193/18 Haziran 1779 tarihli kayıtta mescidin uzun zamandır kullanılamayacak halde olduğu vurgulanmıştır. Vakfın da izni alınarak, vakfın mütevellisi Mevlânâ es-Seyyid Halil Efendi, şehrin başmimarı Hacı Salih Beşe ve kalfa başlarından Usta Mehmed ve Usta Ali ve Yehudoğlu Asvader camide incelemeler yapmışlardır. İncelemeler sonucunda caminin çatısının tekrar yapılmasına ve yıkılmış olan duvarların ise tamir edilmesine karar verilmiştir. Kereste, tahta, kiremid, kerpiç, usta ve ırgad vs. malzemelerin masrafı 605 guruş olarak hesaplanmıştır.[263]

Tablo 4. 1779 Yılında Nerdübanlı Mescidi'nin Masrafları

	Araba	Aded	Guruş	Baha
Altısı bir kereste	10		40	
Dördü bir kereste	5		20	
Dokuzu bir kereste	15		60	
On ikisi bir kereste	10		40	
Tahta		2000		80
Ekseri kıymeti tahta				40

[261] *AŞS 513*, 96/308.
[262] *AŞS 518*, 101/376.; Kadir Demirel, *Ankara Kent Tarihine Bir Katkı: Kızıl Bey – Hayatı, Hayrâtı ve Vakıfları-*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s. 28.
[263] *AŞS 652*, 58/132.

Kerpiç		500		25
Kiremid		10000		50
Dabane kiremidi		2000	20	
Kireç				40
Taş				20
Toplam tahmini usta ve ırgad ücreti				150
Saka ve kulab vs. malzeme			20	
Toplam				605

Akçakavak köyünde yer alan Turasan Bey Cami ve Tekyesi'nin tamiratı ile ilgili kayıt 14 Temmuz 1286/26 Temmuz 1870 tarihlidir. Cami ve tekyede yapılan keşifler sonucunda 6.610 guruş masraf çıkarılmıştır. Bu masrafında Maliye Nezareti tarafından karşılanmasına karar verilmiştir.[264]

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının taşınmazları Celali İsyanları sırasında hayli zarara uğramış ve uzun yıllar buraların tadilatına bütçe ayrılamamıştır. Bu gayrımenkullerin ticari hayata katılabilmesi icareteyn usûlü ile mümkün olmuştur. Yeğen Bey Cami, yıllar içerisinde beşeri ve doğal unsurlardan ötürü pek çok kez tadilata ihtiyaç duymuştur. Yapılan onarım faaliyetleri neticesinde caminin orjinalliğini tam anlamıyla koruduğu düşünülmemektedir.

2.8. Turasan Bey Vakfı'nın Osmanlı'nın Son Dönemindeki Durumu

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıfları 14. yüzyıldan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar kamuya hizmet vermiştir.

1 Mart 1284/13 Mart 1868 tarihli muhasebe kaydına göre Turasan Bey Cami, Tekke ve Zaviyesi'nden oluşan vakfının toplam geliri 4754 guruştur. Giderler ise tek tek kaleme

[264] VGMA, *EV. MH.*, 1473-284.

alınmıştır. Kayda göre mütevelli Hasan Halife 1400 guruş, hitabet cihetini tasarruf eden Hasan Efendi 300 guruş, tekkenin türbedarına 100 guruş, cami ve tekkedeki kandil ve mumların yakılması için 370 guruş, zaviyenin tamir masrafı için 500 guruş, tekke ve zaviyenin mefruşatı için 300 guruş, zaviyenin ayende ve revendesi için yemek masrafı 1784 guruş masraf yapılmıştır.[265] Toplam giderin 4754 guruş olduğu kayıtta gelir ve giderin eşit olduğu anlaşılmaktadır.

1 Mart 1286/13 Mart 1870 tarihli muhasebe defterine Yeğen Bey Camisi ve Zaviyesi'nin geliri olarak 2549 guruş aşar bedeli kaydedilmiştir. Yine bu kayda göre mütevelli Hüseyin Efendi 249 guruş, caminin imamı ve müezzini olan Hafız Hasan Efendi 847 guruş, hatip Hüseyin Efendi 726 guruş, cüzhan, devirhan ve ferraş olan İbrahim Efendi 726 guruş vakıftan görevi karşılığı ücret almaktadır.[266] Buna binaen vakfın masraflarının toplamı 2549 guruşdur. Vakfın geliri ve giderinin eşit olduğu ve vakfın fazlasının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'nın mütevellisi ile Ankara Evkaf Müdürü arasında geçmiş senelerdeki vakıf muhasebesi görülmesi esnasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. 29 Cemâziyelevvel 1265/22 Nisan 1849 tarihli kayıtta Yeğen Bey ve Turasan Bey Vakıfı'nın muhasebesi görülürken mütevelli Süleyman oğlu Ali'den eski Ankara Evkâf müdürü Rıfat Efendi toplam 6200 guruşu zimmetine geçirmiştir. Mütevellinin torunları olan Mehmed ve Abdullah zimmete geçirilen bu paranın müdürden alınarak vakfa iade edilmesini talep etmişlerdir.[267]

18 Haziran 1314/30 Haziran 1898 tarihli Ankara Vilâyet-i Celîlesi ve Evkaf Muhasebeciliğine gönderilen yazıda Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının son dönem mali hesaplarının görülmediği ve bunun biran önce muhasebe koçanları ile birlikte Maliye Nezareti'ne gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.[268]

---

[265] VGMA, *DEFTER*, 1975-62.; VGMA, *DEFTER*, 1975-63.; VGMA, *DEFTER*, 1975-64.
[266] VGMA, *DEFTER*, 1954-159.; VGMA, *DEFTER*, 1956-44.
[267]VGMA, *EV. THR.*, 325-280.; VGMA, *EV. THR.*, 227-116.
[268] VGMA, *EV. THR*, 2385-22.

Vakfin son mütevellisi 29 Nisan 1339/23 Nisan 1923 tarihinde atanan İbrahim Efendi olmuştur. 1341/1925 senesinde vefat eden mütevelli İbrahim Efendi'den sonra Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakfı'nın idaresine başka bir tayin yapıldığı görülmemektedir.[269]

20. Yüzyıla kadar vakıf eserleri faaliyetlerini sürdürmüş ancak bu yüzyılla birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından mazbut vakıf haline getirilerek idaresini müdürlük yürütmüştür.[270] Ankara'da 1916 yılında başlayan yangın şehrin pek çok yapısına zarar vermiştir. Bunlardan biri de Yeğen Bey Camisi'dir. Cami bu yangında harap olarak kullanılamayacak hale gelmiştir.[271] Turasan Bey Cami ve Türbesi günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak bir çok tadilattan geçmesi nedeniyle ilk günkü yapısını koruduğunu söylemek güçtür. Turasan Bey Zaviyesi ise zaman içerisinde tahribata uğrayarak günümüze ulaşamamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar varlığını sürdüren vakıf sonrasında özel mülkiyete geçmiştir.[272]

---

[269] Kılcı, *a. g. e.*, s. 91.
[270] Kılcı, *a. g. e.*, s. 72,
[271] Avram Galanti, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, Ankara 2005, s. 237.
[272] Kılcı, *a. g. e.*, s. 78.

3. YEĞEN BEY'İN VAKIF VE HAYRÂTI

3.1. Yeğen Bey Mahallesi

Nüfusu kalabalık idari merkezlere şehir adı verilmektedir.[273] Osmanlı Devleti, şehiri *...cuma'ası kılınır ve bazarı durur yer...* olarak kanunnamelerinde tanımlamıştır.[274] Max Weber ise şehir tanımını *... bir şehir yerleşiminde kale, Pazar, mahkeme bulunması ve o yerleşimin kısmî bir özerklik ile kendi kendini yönetebilmesi gerekmektedir...* şeklinde yapmaktadır.[275]

Mahalleler şehir hayatının en küçük idari birimini oluşturmaktadır. Mahalleler, ya meslektaş insanların birarada olmak istemeleri yada bir dini yapı etrafında insanların toplanmaları ile oluşmaktadır.[276] Mahalleler cami, mescit, medrese, muallimhane, çeşme, dükkan, kabristan, hamam gibi hem sosyal hem de dini yapıları içerisinde bulundurmaktadır.[277]

1522 ve 1601 yıllarındaki mahalle listelerinde adı bulunmayan Yeğen Bey Mahallesi 1830 nüfus sayımında varlığını ortaya koymaya başlamıştır.[278] 1 Mart 1281/13 Mart 1865 tarihli muhasebe kaydında Yeğen Bey Mahallesi'nde Yeğen Bey Camisi'nin bulunduğu görülmektedir. 1830 sayımından sonra ortaya çıkan Yeğen Bey Mahallesi'nin Yeğen Bey camisi, medresesi, çeşmesi, Fazıliye Medresesi ve Sedükoğlu Muallimhanesi'ni kapsayacak şekilde kurulmuş olması muhtemeldir.[279]

Rifat Özdemir'in *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara* isimli çalışmasında yer alan krokide Yeğen Bey Mahallesi'nin konumu belirtilmemiştir. Ancak Yeğen Bey Camisi'nin yeri gösterilmiştir. Yeğen Bey Camisi, Yeğen Bey Mahallesi'nde yer aldığından krokide kuzeyinde Konurca ve Voltarin Mahalleleri, güneyinde İmam Yusuf Mahallesi, güneybatısında Eyne Bey

---

[273] Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş-I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 40.
[274] Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler", *Şehir Toplum Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 94.
[275] Max Weber, *Şehir Modern Kentin Oluşumu*, Bakış Yayınları, İstanbul 2010, s. 105-106.
[276] Rifat Özdemir, *a. g. e.*, s. 75.
[277] Adalet Bayramoğlu Alada, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 106.
[278] Özdemir, *a. g. e.*, s. 91.
[279] VGMA, *DEFTER*, 1954-159.

Hamamı, doğusunda ise Eşenhor Mahallesi, batısında ise Hatuni Mahallesi yer almaktadır. Cami şehrin Aşağı Yüz olarak adlandırılan kısmında yer almaktadır.[280]

1830 yılındaki sayıma göre Yeğen Bey Mahallesi'nde 13 müslüman erkek nüfus kayıt altına alınmıştır. Bunlardan ikisi vefat etmiş, ikisi ise ticaret yapmak için başka şehir ve ülkeye gidip gelmişlerdir. Bunlardan 5'i 0-20 yaş arası, 4'ü 21-39 yaş arası, 2'si ise 50 ve 50 yaş üstü grubu arasındadır. Mahallenin en yaşlısı olan Halil 80 yaşında yani Rebîülevvel 1250/Temmuz-Ağustos 1834 tarihinde, mahallenin en küçüğü olan Molla Abdurrahman oğlu Halim ise bir yaşında vefat etmiştir Bu kişinin dışında en yaşlı kişi 55 yaşındaki Ahmed Çelebi'dir. Mesleği ise berberliktir. Berberlik dışında başka meslek belirtilmemiştir.[281]

29 Muharrem 1251/27 Mayıs 1835 tarihli nüfus sayımına göre Yeğen Bey Mahallesi'nde 12 müslüman erkek nüfus kayıt altına alınmış olup, 3 kişisi vefat etmiştir. Bunlardan 6'sı 0-20 yaş arası, 2'si 40-49 yaş arası, 1'i ise 50 ve 55 yaş üstü grubunda bulunmaktadır. Mahallenin en yaşlısı 60 yaşındaki Seyyid Ahmed olup mesleği berberdir. Berber Ahmed'in oğlu Mehmed ise terzilik ile uğraşmaktadır. Berber Ahmed'in diğer oğlu ise mektebe gitmektedir. Mahalle sakinlerinden Süleyman oğlu Abdurrahman Efendi ise katiblik yapmaktadır. Halil oğlu Ali ise Seyyid Ağa'nın hizmetkarlığını yapmaktadır.

Tablo 5. 29 Muharrem 1251/27 Mayıs 1835 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Yeğen Bey[282] Mahallesi Sakinleri[283]

1. Hadem Salahaddin Efendi/Uzun boylu kır sakallı Süleyman Seyyid Ağa veled-i Hacı Ali. Sinn (Yaş) 55 (fevt 1253)
2. Derzi uzun boylu şâbb-ı emred Mehmed Emin veled-i merkûm Seyyid Ağa. Sinn (Yaş) 18 (fevt 1257)
3. Küçük Halil oğlu şâbb-ı emred Ali veled-i Halil. Sinn (Yaş) 15 (Merkûm Seyyid Ağa'nın

[280] Özdemir, *a. g. e.*, s. 303.
[281] Musa Çadırcı, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara Büyük Şehir Belediyesi Eğitim Kültür Daire Başkanlığı, Ankara 2000, s. 115.
[282] Mehmed Yeğen Bey olarak kaydedilmiştir.
[283] BOA, *NFSD* 1741, s. 196.

hizmetkârıdır.)
4. Berber uzun boylu ak sakallı Seyyid Ahmed veled İsmail. Sinn (Yaş) 60
5. Derzi şâb-ı emred Mehmed veled-i merkûm Berber Ahmed. Sinn (Yaş) 18
6. Mektebde şâbb-ı emred Ali diğer veled-i merkûm Berber Ahmed. Sinn (Yaş) 15
7. ... şâbb-ı emred İbrahim diğer veled-i merkûm Berber Ahmed. Sinn (Yaş) 12
8. Kâtîb kısa boylu kara sakallı Abdurrahman Efendi veled-i Süleyman. [284] Sinn (Yaş) 40
9. Berber Süleyman veled-i merkûm (fevt 1252)
10. Eşekci orta boylu kara sakallı Eşekcioğlu Ahmed veled-i Ömer. Sinn (Yaş) 40
11. Şâb-ı emred Ömer veled-i Ahmed. Sinn (Yaş) 5
12. Ahmed diğer veled-i merkûm Ahmed. Sinn (Yaş) 2

29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1841 tarihli nüfus sayımına göre Yeğen Bey Mahallesi'nde 9 kişi kaydedilmiştir. Bunlardan 6'sı 0-20 yaş arası, 2'si 40-49 yaş arası ve 1'i 50 ve 55 yaş üstü grubunda yer almaktadır. Mahallenin en yaşlısı yine değişmemiş 67 yaşında olan İsmail oğlu Seyyid Ahmed'dir.

Tablo 6. 29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1841 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Yeğen Bey Mahallesi Sakinleri[285]

1. Kısa boylu kara sakallı Abdurrahman Efendi veled-i Osman. Sinn (Yaş) 40
2. Oğlu Satılmış. Sinn (Yaş) 1
3. Uzun boylu ak sakallı Berber Ahmed veled-i İsmail. Sinn (Yaş) 67
4. Asitâne oğlu orta boylu ter bıyıklı Mehmed. Sinn (Yaş) 18

[284] Osman yazılmışken üzeri kırmızı kalem ile çizilip Süleyman yazılmıştır.
[285] BOA, *NFSD* 1742, s. 70.

5. Diğer oğlu şâb-ı emred Ali. Sinn (Yaş) 17
6. Diğer oğlu şâbb-ı emred eşekci İbrahim. Sinn (Yaş) 14
7. Orta boylu kara sakallı ırgad Ahmed veledi Ömer. Sinn (Yaş) 40
8. Oğlu şab-ı emred Ömer. Sinn (Yaş) 7
9. Diğer oğlu Ahmed. Sinn (Yaş) 5

29 Zilhicce 1261/29 Aralık 1845 tarihli Temettuat Defterine göre Yeğen Bey Mahallesi'nden 2 kişi kaydedilmiştir. Osman oğlu Hafız Abdurrahman ve berber esnafından Ahmed Çelebi kayıt altına alınmıştır.[286]

5 Safer 1264/12 Ocak 1848[287], 8 Cemaziyeahir 1264/12 Mayıs 1848[288], 18 Cemâziyelâhir 1265/11 Mayıs 1849[289] tarihli nüfus defterlerinde *Mahalle-i Yeğen Bey yoklanmışdır* yazmaktadır. 1924 Haritası'nda Yeğen Bey Mahallesi *Yenge Bey* olarak gösterilmiştir.[290] Yeğen Bey Mahallesi Hatuniye Mahallesi yerine yazılmış, Yeğen Bey Camisi ise haritada gösterilmiş ancak ismi yazılmamıştır.[291]

Dini ve etnik yapılar, bir arada bulunma isteği ile mahalle oluşturmuşlardır. Ankara'da bulunan Eşenhor, Behlül, Çakırlar, Voltarin mahalleri tamamen gayrimüslimlerden oluşurken, Kazur Ali, Hacı Doğan, Balaban mahalleleri ise hem gayrimüslim hemde müslümanların ikamet ettiği mahallerdendir. Bunların yanı sıra tamamen müslümanların yaşadığı mahallelerde vardır. Kızıl Bey, Hacı Arap, Rüstem Na'al mahallelerinde de müslüman ahali yaşamaktadır. Rifat Özdemir'e göre Yeğen Bey Mahallesi de tamamen müslümanlardan oluşan bir mahalledir.[292] Ancak rastlanılan sicil kaydında mahallede gayrimüslim ahalininde yaşadığı ortaya çıkmıştır. 27 Cemâziyelevvel 1312/26 Kasım 1894 tarihli kayda göre Yeğen

[286] BOA, *ML. VRD. TMT. D*. 188, s. 2.
[287] BOA, *NFSD* 18181, s. 5.
[288] BOA, *NFSD* 18183, s. 6.
[289] BOA, *NFSD* 18187, s. 7.
[290] Erman Tamur, "**,** "Ankara'da Mahal İsimlerine Yansıyan Tarih-I", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S.29, 2010, s. 68
[291] Gökçe Günel-Ali Kılcı, "Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, Ankara 2015, s. 84.
[292] Özdemir, *a. g. e.*, s. 93-96.

Bey Mahallesi sakinlerinden ve Rum milletinden Şişmanoğlu Bedos Efendi oğlu Yovan Efendi Seferihisar'ın Günyüzü nahiyesinde on hisseli İğdir yatağından beş hissesine tapuyla mutasarrıf olan Beypazarı kasabası ahalisinden Hacı Hafız Ağa'nın varislerinden beş hisseyi ücreti karşılığında satın almıştır. Hacı Hafız Ağa'nın kızı ve varisi olan Zeliha da mahkemede eşi Hafız Emin Efendi aracılığıyla kendi hissesini 20 Osmanlı lirası karşılığında Şişmanoğlu Yovan Efendi'ye satmıştır.[293]

Günümüzde Yeğen Bey Camisi Ankara'nın Denizciler Caddesi civarında olduğu düşünülmektedir.[294] Bundan dolayı Yeğen Bey Mahallesi'nin de Denizciler Caddesi çevresinde kurulmuş olması muhtemeldir.

Osmanlı Dönemi'nde Yeğen Bey Mahallesi sınırları içerisinde Yeğen Bey Cami, Yeğen Bey Medresesi, Yeğen Bey Çeşmesi, Fazıliye Medresesi ve Sedükoğlu Muallimhanesi gibi sosyal ve dini yapılar yer almaktadır.

3.1.1. Yeğen Bey Camisi

Camiler, başlangıçta sadece Cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan *el-mescidü'l-câmi'* (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış haliyken zaman içerisinde, cuma namazı kılınan ve hutbe okunması için minber bulunan mescidler cami, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mabedler ise mescid olarak anılır hale gelmiştir.[295]

Yeğen Bey Camisi 15. Yüzyıl camilerindendir. Caminin kitabesinden H. 842/M. 1438-39 yılında, II. Murad devrinde ve Yeğen Bey diye meşhur olan Hızır Bâli tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Caminin önünde Yeğen Bey Medresesi bulunmaktadır.[296] Cami ve medrese Ankara'nın Eşenhor Mahallesi'nde yer almaktadır.[297] Ancak 1 Mart 1281/13 Mart 1865 tarihli muhasebe kaydında caminin Yeğen Bey Mahallesi'nde bulunduğu görülmektedir. [298]Özer Ergenç, caminin bugünkü Denizciler Caddesi'ndeki vergi dairesinin karşısında yer

---

[293] *AŞS 786*, 118/135.
[294] Ergenç, *a. g. e.*, s. 26.
[295] Önkal, a. g. m., s. 238.
[296] İbrahim Hakkı Konyalı, *Ankara Camileri*, Kültür Matbaacılık, Ankara 1978, s. 91.
[297] *AŞS 737*, ?/236.
[298] VGMA, *DEFTER*, 1954-159.; VGMA, *DEFTER*, 1954-50.; VGMA, *DEFTER*, 1956-44.

aldığını belirtirken[299], Mübarek Galib, caminin konumunu eski Adliye binasının olduğu yer olarak ifade etmiştir. Kitabe, Adliye binasının temeli açılırken bulunmuştur.[300]Kitabe, beyaz mermer üzerine yazılmış olup hava şartlarından dolayı tahribata uğramıştır. Cami kitabesi bugün Etnografya Müzesi'nde yer almaktadır.[301] Arapça olarak kaleme alınmış ve şunlar yazılmıştır:

١[302] عمر هذا الجامع المبارک فی عهد سلطان السلاطین

مدالله ظله علی العالمین السلطان ابن

٢ السلطان سلطان مراد بن محمد خان

خلد ملکه وابد دولته مفخر الامرا

الا کابر حاجی احمد بن حضر

٣ الشهیر بیکان بک مضی الله ایام فی البر والاحسان

طلباً لمرضات ربه المنان فی تاریخ سنه ثنتین واربعین و ثمانمائه [303]

Türkçesi ise şu şekildedir:

Yegan diye şöhret bulmuş Hızır oğlu, emirlerin ve ileri gelenlerin övüncü, Hacı Ahmed -Allah iyilik ve ihsan içinde günlerini geçirtsin, Mehmed Han'ın oğlu, sultanların sultanı, sultan oğlu sultan Murad'ın -Allah yeryüzünde onun gölgesini devamlı kılsın, devletini ve mülkünü ebedileştirsin- zamanında, çok ihsan edici Rabbi'nin rızalarını taleb ederek 842 tarihinde bu mübarek camiyi inşa ettirdi.[304]

Yeğen Bey Camisi, gayrimüslim ve müslüman nüfusun birarada oturuduğu Eşenhor Mahallesi'nde bulunmaktadır. Farklı dine mensup kişilerin birlikte yaşaması bazı sorunlara sebebiyet vermiştir. 7 Muharrem 1084/24 Nisan 1673 tarihli sicil kaydı bu duruma örnek

---

[299] Ergenç, *a. g. e.*, s. 26.
[300] Mübarek Galib, *Anadalu Türk Asar ve Mahkukatı Tetebbuatına Esas Ankara*, C. I, Matbaa-i Amire, İstanbul 1923, s. 51.
[301] Tüfekçioğlu, *a. g. e.*, s. 236-237.
[302]'Amera hâze'l-câmi'a'l-mübârek fî 'ahdi's-sultâni's-selâtîn medde'llâhü zıllehû 'ale'l-âlemîn es-Sultân bin es-Sultân Sultân Murad bin Mehmed Han hallide mülkühu ve übbide devletühu mefharu ümerâi ve'l-ekâbir Hacı Ahmed bin Hızır eş-şehîr bi-Yegan medallâhu eyyâmehu fi'l-birri ve'l-ihsân raleben li-merzâti rabbihi'l-mennân fî târîhi senedi isneyn ve erba'în ve semânimâye.
[303] Galib, *a. g. e.*, s. 51.
[304]Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Dini Ve Sosyal Yapıları,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1971, s. 95.; Tüfekçioğlu, *a. g. e.*, s. 237.

olarak gösterilebilir. Yeğen Bey Camisi etrafında elli dört gayrimüslimin evi var iken gayrimüslimler evlerinden ihraç edilmişlerdir. Evlerini Müslümanlara satmaları istenmiş, anlaşmayada varılmış ancak Ankara sancağı mutasarrıfı Mehmed Paşa emre uymadıkları gerekçesiyle 800 guruş talep etmiştir. Gayrimüslim halk da bu miktarı ödemek istmedikleri için mahkemeye başvurmuştur.[305]

Bizans dönemine ait Klemens Kilisesi Adliye binasının arkasında yer almıştır. 1438 tarihinde bu kilisenin Yeğen Bey tarafından camiye çevrildiği, eskiyen binanın terkedildikten sonra yanına minareli bir mescid yapıldığı ve bunun 1916 tarihindeki yangında kullanılmayacak hale geldiği aktarılmaktadır.[306] Ancak Ali Kılcı ve Gökçe Günel bu bilginin doğru olmadığını ortaya koymuşlardır. 1730 tarihli vakfiyeden aktarılan ...*Çıkrıkçılar sûkunda kâin tarafeyni Kasab oğlu Davud ve Ali Çelebi nam kimesneler mülkleri ile tarafeyni harabe kenise yeri ve tarik-i âmm ile mahdud birbirine muttaasıl iki bab mülk çıkrıkçı...* ifadeleriyle faaliyette olan caminin harabe kilise olmadığı açıklamışlardır.[307]

Yeğen Bey Camisi 1916 yılındaki büyük Ankara yangınında yanarak harap olmuş yalnız minaresi kalmıştır. Minaresinin bazı yerlerinde özellikle minare kapısının iki yanında çiniler yer almaktadır. Kütahya çinilerinden daha eski olup Ankara'da ilk çinicilik sanatının başladığı zamana ait olması ihtimaller dahilindedir. Çiniler, Ankara Etnografya Müzesine alınmıştır.[308]

Yeğen Bey Zaviyesi'nin varlığına daha önce hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak 1 Mart 1283/13 Mart 1867 tarihli muhasebe kaydında ...*Nezâret-i Celîle-i Evkâf-ı Hümâyûn mülhâk Ankara'ya tâbi' Nefs kasabasına ( )sinde kâ'in Yeğen Bey Zaviyesi vakfının...* ifadeleriyle Yeğen Bey Zaviyesi'nin varlığı ortaya konulmuştur. [309] Yeğen Bey Cami ve Zaviyesi'nin görevlileri aynı kişilerden oluşmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda birbirlerine

---

[305] Canan Çetinkaya, *XVII. Yüzyılda Ankara Gayrimüslimleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2021, s. 55.
[306] Ernest Mamboury, *Ankara Gezi Rehberi*, Fransızca 2. Basımı, edt. Araş. Gör. Dr. Çağrı Eroğlu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2014, s. 204-205.; Semavi Eyice, "Ankara'nın Kaybolan Bir Eseri: Klemens Kilisesi", *Ankara Dergisi*, C. 1, S. 2, Ankara 1991, s. 5-6.
[307] Ali Kılcı-Gökçe Günel, *Bir Ankaralı Tüccarın Kentine Katkıları: İbadullah Vakfı*, Ankara 2019, s. 56.; Kılcı, *a. g. e.*, s. 173.
[308] Galib, *a. g. e.*, s. 51.
[309] VGMA, *DEFTER*, 1955-165.

yakın olma veya caminin bir kısmının zaviye olarak kullanılması ihtimali göz önüne gelmektedir.

3.1.1.1. Yeğen Bey Camisi Görevlileri

Ankara şer‘iyye sicilleri, Ankara hurufat defterleri ve arşiv belgelerinden yola çıkılarak camide vazifeli görevliler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bundan yola çıkılarak Yeğen Bey Camisi’nde imam, müezzin, vaiz, hatib, devirhan, kayyım, ferraş, muarrif, hafız ve şeyhü’l-kurra olmak üzere on adet vazifeli saptanmıştır.

3.1.1.1.1. İmam

Osmanlı Devleti’nde imamlar, Müslüman topluma en geniş hizmeti veren kesimin başında gelmektedir. Hizmet sahaları da çeşitlilik göstermektedir. Atamaları genellikle vakıf mütevellisinin arzı ile gerçekleşmiş ve padişah beratı ile göreve başlamışlardır. İmamlar maaşlarını hizmet verdikleri mescid ve camilerin vakıflarından almışlardır.[310] Padişah beratı ile atanmalarından dolayı askeri sınıfta yer alan imamlar *avârız-ı divâniyye* ve *tekâlîf-i örfiyye*den muaf sayılmışlardır.[311]

Ankara hurufat defterlerinde Yeğen Bey Cami imamları ile ilgili dört kayıt bulunmaktadır. Ancak Yeğen Bey Cami imamı ile ilgili ulaşabildiğimiz en eski kayıt 30 Zilka‘de 1027/13 Kasım 1618 tarihli sicil kaydıdır.

Yeğen Bey Cami imamı ile ilgili ulaşılan ilk kayıt 30 Zilka‘de 1027/13 Kasım 1618 tarihli sicil kaydıdır. Doğan Bey Vakfı’ndan Yeğen Bey Camisi’ne imam olanlara günlük üç akçe tayin edilmiştir. Belgede Yeğen Bey Cami imamı olan Süleyman Halife oğlu Mevlânâ Abdülkerim, Doğan Bey Vakfı mütevellisi olan Hüsnü oğlu Ali Çavuş’u vazifesi karşılığında kendisine tayin edilen günlük üç akçeyi vermediği gerekçesiyle mahkemeye vermiştir. Mahkemede Ali Çavuş’un geçen seneden beri kendisine ücretini vermediğini ifade etmiş ve bu paranın kendisine güzeştesiyle (faiziyle) ödenmesini talep etmiştir. Ancak Doğan Bey Vakfı’nın mütevellisi vakfın artan parası olmadığını, vakfın nazırı ve cabisi ile muhasebe defterlerinin kontrol edildikten sonra artan para çıktığı taktirde vereceğini ifade etmiştir. Bu

[310] Kemal Beydilli, “Osmanlı Devleti’nde İmamlık”, *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 181.
[311] Halil İnalcık, “Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu”, *Belleten,* C.XXIII, Ankara 1959, s. 595-596.

durum Yeğen Bey Cami imamının kardeşi ve vekili olan Hüseyin Efendi'nin talebiyle kayıt altına alınmıştır.[312]

Rebîülevvel 1105/Kasım 1693 ve 1115/1703-1704 tarihli hurufat kayıtlarına göre Abdüllatif'in görevi bırakmasıyla oğlu Seyyid Ahmed imamlık vazifesini üstlenmiş ve karşılığında günlük yarım akçe almıştır.[313] Muharrem 1114/Temmuz 1731 tarihli hurufat kaydında ise beratının verildiği belirtilmiştir.[314] Kırk üç sene Yeğen Bey Camisi'nin imamlığını yapmıştır.

Şabân 1159/Ağustos 1746 tarihli kayda göre caminin imamlığını yapan Abdüllatif oğlu Ahmed vefat etmiştir. Oğlu Seyyid Abdüllatif'in ise görevi yapmaya yeteneği olmaması sebebiyle uygun görülen Osman Halife oğlu Hafız Seyyid Ömer'e görev tevcih edilmiş ve vazifesi karşılığında günlük iki akçe almıştır.[315]

15 Zilka'de 1244/19 Mayıs 1829 tarihli kayda göre camide imamlık görevini yürüten Seyyid Osman görevi bırakmış ve oğlunun bu görevi yerine getirmeye yeteneği olmamasından dolayı Şevvâl 1217/Ocak-Şubat 1803 tarihinde görev Uğuri Mustafa ve Seyyid Abdurahman tarafından ortaklaşa yerine getirilmiştir. Seyyid Mustafanın vefat etmesiyle, Seyyid Abdurrahman'da görevden alınmıştır. Bu nedenle İsmail oğlu Hafız Ali Halife göreve getirilmiş ve günlük iki akçe ile göreve başlamıştır. Hafız Abdurrahman mahkemeye başvurarak görevin kendisine verilmesini talep etmiştir. Mahkemede imamlık görevinin yarısına beratla tasarruf hakkı kendisinde iken, hizmetinde kusuru olduğundan görevinin kendisinden alınarak Hafız Ali'ye tevcihinin gerçeğe aykırı olduğunu ifade etmiştir. Kendisine verilen bir adet ferman gereğince mahkemede hazır bulunan cami cemaatinden konu hakkında bilgi talep edilmiştir. Şahitler ise Hafız Abdurrahman'ın kendi halinde olmadığını, caminin mefruşatını telef ve zayi etmesi nedeniyle cemaatin nefretini kazanacak davranışlarda bulunduğunu Hafız Ali'nin ise kendi halinde bulunduğunu ve imamlık görevine layık olduğunu bildirmişlerdir. Bundan dolayı imamlık görevinin eskiden olduğu gibi İsmail oğlu Hafız Ali Halife tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. [316]

---

[312] *AŞS 502*, 32/122.
[313] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/11.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/9.
[314] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1068/133.
[315] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1061/118.
[316] *AŞS 713*, 117/117.; VGMA, *DEFTER*, 283- 102.

İsmail oğlu Hafız Ali Halife'nin vefatı ile göreve Mehmed oğlu Abdullah geçmiştir. Onunda vefat etmesiyle birlikte Abdullah'ın oğlu Mehmed Emin ve Ali Halife'nin oğulları Hafız Mehmed ve İsmail arasında görevin tevcihi konusunda birçok belgede bilgi bulunmaktadır. [317]Ancak durum en açık şekilde 5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844 tarihli sicil kaydında ifade edilmiştir. İsmail oğlu Hafız Ali Halife'nin vefatı ile imamlık görevi Mehmed oğlu Hafız Abdullah Halife tarafından bir vesile ile ele geçirilmiştir. Ancak vefat eden Hafız Ali Halife'nin çocukları olan Hafız Mehmed ile Asakir-i Tanzimat-ı Şahane Kolağalarından İsmail imamlık görevinin kendilerine verilmesini arzuhal ile talep etmişlerdir. Sadrazam tarafından gönderilen yazıda Hafız Mehmed ve İsmail'in gerçekten Hafız Ali Halife'nin öz çocukları olduğu bildirilmiştir. Fakat Hafız Abdullah Halife'nin de bir oğlu bulunmaktadır. İmamlık görevini de oğlu Mehmed Emin'e bırakarak vefat etmiştir. İmamlık görevinin Mehmed Emin'e verilmesi için bildirilmiştir. Adet olduğu üzere bir kişi görev yaparken vefat ederse, vefatlarından sonra görev evladı bulunur ise evladına verilmektedir. Bu nedenle Hafız Ali'nin çocukları Hafız Mehmed ve İsmail meclise çağrılmıştır. Mecliste İsmail görevden el çektiğini bildirmiştir. Hafız Mehmed ise tahsil-i ulum-ı nâfi'a ile (faydalı ilimler öğrenmeyle) meşgul olduğundan görev için ehil ve erbab bulunduğu ve görevi yerine getirme konusunda istekli olduğunu Evkaf-ı Hümayun müfettişi merkeze bildirmiştir. Böylelikle Hafız Abdullah Halife'nin vefatıyla oğlu Mehmed Emin'e intikal eden imamlık görevi ondan alınarak Hafız Ali'nin oğlu Hafız Mehmed'e verilmiş ve vazifesi karşılığında günlük iki akçe almıştır.[318]

[317] VGMA, *EV. MH.*, 76-246.; VGMA, *EV. MH.*, 365-260.; VGMA, *DEFTER*, 306-902.; BOA, *C.EV.*, 27-1338-01-01.; BOA, *C.EV.*, 27-1338-01-02.; BOA, *C.EV.*, 27-1338-02-01.; BOA, *C.EV.*, 27-1338-02-02.
[318] *AŞS 737*, ?/236.

Tablo 7. Yeğen Bey Cami İmamları

Selef	Sebep	Halef	Tarih
Mevlânâ Abdülkerim bin Süleyman Halife			30 Zilka‘de 1027/13 Kasım 1618
Abdüllatif	ferağ (görevi bırakma)	es-Seyyid Ahmed	Rebîülevvel 1105/Kasım 1693
Seyyid Ahmed	fevt (ölüm)	Hafız Seyyid Ömer bin Osman Halife	Şabân 1159/Ağustos 1746
Hafız Seyyid Ömer bin Osman Halife	ferağ (görevi bırakma)	Uğuri Mustafa ve Seyyid Abdurahman	Şevvâl 1217/Ocak-Şubat 1803
Uğuri Mustafa ve Seyyid Abdurahman	fevt (ölüm)- ref (görevden alma)	Hafız Ali Halife bin İsmail	15 Zilka‘de 1244/19 Mayıs 1829
Hafız Ali Halife bin İsmail	fevt (ölüm)	Hafız Abdullah bin Mehmed	5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844
Hafız Abdullah bin Mehmed	fevt (ölüm)	Mehmed Emin Halife bin Hafız Abdullah	5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844
Mehmed Emin Halife bin Hafız Abdullah	görevden alınmış	Hafız Mehmed bin el-Hacc Ali	5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844
Hafız Mehmed bin el-Hacc Ali	ferağ (görevi bırakma)	Hafız Hasan bin Ali Efendi	19 Şevvâl 1268/6 Ağustos 1852

19 Şevvâl 1268/6 Ağustos 1852 tarihli belgede ise el-Hacc Ali’nin oğlu Hafız Mehmed kendi rızası ile görevi bırakmış (ferağ) ve yerine Ali Efendi’nin oğlu Hafız Hasan’ın göreve getirilmiştir.[319]

Yeğen Bey Camisi’nde imamet görevinde cihetini yerine getirenler genel olarak günlük iki akçe almışlardır. İmamlar, *evkât-ı hamse* olarak adlandırılan beş vakitte imamlık yapmışlardır.

[319] VGMA, *EV. MH.*, 361-138.

İmamların görevi sadece camiyle sınırlı kalmamış, mahalleyi ilgilendiren her türlü konuyla yakından ilgilenmiştir. Doğum-ölüm, evlenme, boşanma, mahallede bulunanların tespiti, dışarıdan gelenlerin belirlenmesi ve kaydedilmesi gibi faaliyetler imamlar tarafından yürütülmüştür.[320]Mahallenin düzen ve asayişini denetleyen aynı zamanda sosyo-kültürel pek çok konunun birinci muhattabı konumunda yer almışlardır.[321]

3.1.1.1.2. Müezzin

Osmanlı şehir hayatında çok çeşitli vazifeleri üstlenen mahalle imamlarının yardımcısı olarak müezzinler görev yapmaktaydı. Müezzinler, padişah beratı ile göreve başlamalarından dolayı vergi mükellefiyetinden muaftılar. Müezzinler de cami ve mescidlerin vakıflarından maaşlarını almışlardır. Tayinler vakıf mütevellisinin teklifi ve Şeyhülislam'ın onayı ile hazırlanan beratla olurken II. Murad devrinde bu işleyiş değişmiş ve tayin teklifi Evkaf-ı Hümayun Nezareti tarafından yapılmıştır. Bunun içinde kadı ilamı, adayın dilekçesi ve mütevellinin arzı gerekli görülmüştür.[322]

Ankara hurufat defterlerinde Yeğen Bey Cami müezzinliği ile ilgili on adet kayda rastlanılmıştır. Bu kayıtların ilki 1103/1691 tarihiyle başlamaktadır. Son kayıt ise Safer 1227/Şubat-Mart 1812 tarihiyle son bulmaktadır.

Evâhir-i Rebîülâhir 1014/4-13 Eylül 1605 tarihli sicil kaydına göre beş akçe karşılığında görevde bulunan Ebubekir beratını kaybettiğini kadı naibine iletmiştir.[323] 1103/1691 tarihli hurufat kaydına göre Mehmed vefat etmiş ve yerine bir buçuk akçe karşılığında Hafız Mustafa müezzin olmuştur.[324] Otuz altı yıllık görevin sonunda vefat eden Hafız Mustafa'nın yerine Mahmud oğlu Abdullah, Ramazân 1139/Nisan-Mayıs 1727 tarihinde günlük bir buçuk akçe karşılığında *evkât-ı hamse* (beş vakit) ve *eyyâm-ı cum'ada* (cuma günleri) görev yapmak şartıyla atanmıştır.[325]

---

[320] Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğünde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü,* Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 7-8.
[321] Mefail Hızlı, "Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair", *TESAM Akademi Dergisi,* C. I, S. 1, 2014, s. 45.
[322] Küçükaşçı, a. g. m., s. 494.
[323] *AŞS 464*, 284/?.
[324] VGMA, *Hurufat Defteri,* 1138/4.; VGMA, *Hurufat Defteri,* 1140/56.
[325] VGMA, *Hurufat Defteri,* 1143/82.; VGMA, *Hurufat Defteri,* 1068/134.

Bununla birlikte yirmi dört yıl görevde kaldıktan sonra vefat etmiş, Şevvâl 1164/Ağustos 1751 tarihinde bir buçuk akçe karşılığında müezzinlik görevi oğlu Şerafeddin'e geçmiştir.[326] 1 Cemâziyelahir 1172/30 Ocak 1759 tarihli kayda göre Şerafeddin Halife rızası ile görevi bırakmasıyla amcası Mahmud'un oğlu Numan Halife göreve atanmıştır.[327] Ancak Şabân 1178/Ocak-Şubat 1765 tarihli kayda göre ise Mahmud oğlu Numan Halife bir şekilde görevi ele geçirmiş ve vazife tekrardan Şerafeddin ve kardeşi İbrahim'e tevcih edilmiştir.[328]

Müezzin tayinlerinde dini bilgi yanında ses ve musiki bilgisi de aranmaktaydı. Ancak görev küçük yerleşim yerleri ve kırsal kesimlerde babadan oğula veya aile bireylerinden birine geçmektedir. Bu ölçünün her zaman geçerli olmadığının bir göstergesi niteliğindedir.[329]

Rebîülevvel 1204/Kasım-Aralık 1789 tarihli kayda göre bir buçuk akçe karşılığında *evkât-ı hamse* (beş vakit) ve *eyyâm-ı cum'ada* (cuma günleri) müezzinlik görevini Seyyid Şerafeddin ve karındaşı İbrahim'in görevi bırakmasıyla Ahmed oğlu Süleyman göreve atanmıştır.[330]

Bir buçuk yıl görevde kalan Ahmed oğlu Süleyman'ın görevi bırakması ile Receb 1205/Mart-Nisan 1791 tarihinde göre Mustafa oğlu Mustafa'ya *evkât-ı hamse* (beş vakit) ve *eyyâm-ı cum'ada* (cuma günleri) bir buçuk akçe şartıyla görev tevcih edilmiştir.[331] Yirmi bir yıl vazifeyi yürüttükten sonra Safer 1227/Şubat-Mart 1812 tarihinde görevi bırakan Mustafa'dan görev es-Seyyid İsmail ve Ahmed oğlu Seyyid Mehmed'e müştereken ifa etmeleri şartıyla göreve atanmışlardır.[332]

Yeğen Bey Camisi müezzinleri *evkât-ı hamse* ve *eyyâm-ı cum'ada* günlük bir buçuk akçe karşılığında görev yapmışlardır.

---

[326] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1061/129.
[327] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/104.
[328] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1057/44.
[329] Küçükaşçı, a. g. m., s. 494.
[330] VGMA, *Hurufat Defteri*, 530/182.
[331] VGMA, *Hurufat Defteri*, 530/184.; *AŞS 668*, 140/232.
[332] VGMA, *Hurufat Defteri*, 533/67.

3.1.1.1.3. Vaiz

İbadethanelerde cemaati dini konularda bilgilendiren, iyiliği öğütleyen ve eğitici konuşmalar yapan kişiye vaiz denilmektedir.[333] Ankara hurufat defterlerinde Yeğen Bey Camisi vaizi ile ilgili toplam on bir kayıt bulunmaktadır. İlk kayıt 15 Şevvâl 1113/15 Mart 1702 son kayıt ise Zilhicce 1232/Ekim 1817 tarihlidir.

15 Şevvâl 1113/15 Mart 1702 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nin *eyyâm-ı cum'ada* günlük bir akçe ile vaizlik görevini yürüten eş-Şeyh Veliyüddin kendi rızası ile görevi oğlu İsmail Halife'ye devretmek için kadı naibine başvurmuş ve bir engel olmadığı görülmüştür.[334] 1 Muharrem 1116/6 Mayıs 1704 tarihli hurufat kaydına göre ise vaiz İsmail'in görevi yenilenmiştir.[335]

Safer 1140/Eylül 1727 tarihli kayda göre eyyâm-ı cum'ada günlük bir akçe karşılığında vaiz olan Ali'nin vefat etmesiyle Eyübzade Mehmed göreve gelmiştir.[336] Muharrem 1143/Temmuz 1730 tarihli kayıtta cuma günleri günlük bir akçe ile vaiz olan olan Mehmed'in görevi bırakmasıyla ve oğlunun da bu görevi yapmaya yeteneği olmamasından dolayı Seyyid Nasuh vaizlik görevine atanmıştır.[337] Yedi yıl görev yaptıktan sonra Seyyid Nasuh görevi kendi isteği ile bırakmıştır. Böylece görev Yahya oğlu Halil'e tevcih edilmiştir.[338]

Yahya oğlu Halil'in yirmi yılllık görevinin ardından vefat etmesiyle oğlunun da görevi yapmaya yeteneği olmamasından dolayı 24 Receb 1170/14 Nisan 1757 tarihinde Mehmed oğlu Osman göreve atanmıştır.[339] Safer 1179/Temmuz 1765 tarihli kayıtta ise Mehmed oğlu Osman, görevi isteği dahilinde ulemadan oğlu Derviş Mehmed'e bırakmıştır. Yevm-i cum'ada yaptığı görev karşılığında günlük bir akçe almıştır. [340]

Yeğen Bey Camisi'nde vaiz ve nasihlik görevinin birlikte yürütüldüğü dönemlerde olmuştur. Vaiz ve nasih olan Derviş Mehmed'in vefat etmesiyle oğlunun da bu görevi yerine

---

[333] Hasan Cirit, "Vaaz", *TDVİA*, C. 42, s. 404.
[334] *AŞS 564*, 84/869.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/7.
[335] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1067/168.
[336] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1143/83.
[337] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1144/18.
[338] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1068/153.
[339] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/92.
[340] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1057/45.

getirecek yeteneği olmamasından dolayı Ali oğlu Mehmed 24 Muharrem 1216/6 Haziran 1801 tarihinde göreve atanmıştır.[341] Ancak bir yıl gibi kısa bir süre görev yapan Ali oğlu Mehmed görevi kendi isteği ile bırakmıştır. Yerine bu görevi hakettiği aşikar olan Abdullah oğlu Mehmed Zilhicce 1216/Nisan 1802 tarihinde atanmıştır. Yevm-i cum'ada vaiz ve nasihlik görevi karşılığında günlük bir akçe almıştır.[342]

Abdullah oğlu Mehmed yaklaşık dokuz yıl Yeğen Bey Camisi'nin vaizliğini yapmıştır. Görevi ise kendi rızası ile bırakmıştır. Safer 1226/Şubat 1811 tarihinde ise Veli oğlu es-Seyyid Ali vaizlik ve nasihlik görevine atanmıştır.[343]

Son olarak Zilhicce 1232/Ekim 1817 tarihli kayda göre Veli oğlu Ali çocuğu olmadan (bilâ-veled fevt) vefat etmiştir. Bu durumun ahali tarafından bildirilmesi ile Ali oğlu Ali Avni'ye görev tevcih edilmiştir. Yevm-i cum'ada vaiz ve nasihlik görevi karşılığında günlük bir akçe almıştır.[344]

Yeğen Bey Camisi vaizleri, vaazlarını Cuma günleri cemaate vermişlerdir. Bu görevin karşılığında ise günlük bir akçe almışlardır.

3.1.1.1.4. Hatib

Cuma ve bayram namazları başta olmak üzere belirli ibadetler esnasında vaaz ve nasihat içerikli konuşmaları yapan kişiye hatip denilmektedir.[345] Osmanlı Devleti'nde cuma hatiplerinin imamlardan ayrı bir yeri bulunmaktaydı. Aynı zamanda Cuma namazlarının hatipler tarafından kıldırılması adet olunmuş bir durum haline gelmiştir.[346]

Ankara hurufat defterlerinde Yeğen Bey Camisi hatibi ile ilgili on iki kayda rastlanılmıştır. Ancak bu kayıtların her biri yeni atama bilgisi vermemektedir. Aynı kişinin atanması ile ilgili bir kaç bilgi bulunmaktadır.

---

[341] VGMA, *Hurufat Defteri*, 531/117.
[342] VGMA, *Hurufat Defteri*, 531/118.
[343] VGMA, *Hurufat Defteri*, 533/65.
[344] VGMA, *Hurufat Defteri*, 534/131.
[345] Baktır, a. g. m., s. 425.
[346] Johs Pedersen, "Hatib", *MEBİA*, C. V, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987, s. 365.

Rebîülevvel/Eylül-Ekim 1697 tarihli hurufat kaydına göre Yeğen Bey Camisi'nde hatib olan Şeyh Veliyüddin'in vazifeden ayrılmasıyla yerine İsa atanmıştır.[347] Muharrem 1143/Temmuz 1730 tarihli kayda göre ise günlük bir akçe karşılığında caminin hatibi Mehmed'dir.[348] Ancak Receb 1143/Ocak 1731 tarihinde ise Mehmed'in görevi bırakmasıyla oğlunun da bu görevi yerine getirecek yeteneği olmamasından dolayı görev Seyyid Mehmed'e tevcih edilmiştir.[349]

Seyyid Mehmed yaklaşık yirmi üç yıl hatiplik görevini yapmıştır. Vazifeden kendi rızası ile el çekmiş (kasr-ı yed) yerine Halil atanmıştır.[350] Bir akçe karşılığında hatip olan Halil'in beratı Şevvâl 1172/Mayıs 1759 tarihinde yenilenmiştir.[351] Halil on dört yıllık görevin ardından vazifeyi kendi rızası ile oğlu Seyyid Abdullah'a bırakmıştır.[352]

Cemâziyelahir 1167/Mart 1754'ten Şevvâl 1198/Ağustos 1784 yılına kadar yaklaşık on altı sene boyunca Seyyid Abdullah hatiplik görevini üstlenmiştir. Seyyid Abdullah vefat edince oğulları Seyyid Halil ve Seyyid Mehmed'e bir akçe ile görev tevcih edilmiştir.[353]

Kırk yıllık görevin ardından Yeğen Bey Camisi'nde hatiplik görevinin yarı hissesini elde bulunduran Seyyid Abdullah oğlu Seyyid Halil vefat etmiştir. Yarı hisselli görev Muharrem 1240/Ağustos 1824 tarihinde oğlu Seyyid Mehmed Tevfik'e geçmiştir.[354] Seyyid Halil oğlu Seyyid Mehmed Tevfik beş yıl görevde kalmıştır. Çocuğu olmadan vefat etmesiyle birlikte anneden bir olma kardeşi Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Mehmed Naim Halife göreve atanmıştır.[355]

23 Rebîülâhir 1298/25 Mart 1881 tarihli son belgede ise Yeğen Bey Camisi hitabet vazifesinde es-Seyyid Müfid? oğlu Seyyid Hüseyin Efendi'nin görevde olduğu anlaşılmaktadır.[356]

---

[347] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1140/58.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1067/168.
[348] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1144/18.
[349] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1068/131.
[350] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1061/133.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/82.
[351] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/105.
[352] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1072/92.
[353] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/70.
[354] VGMA, *Hurufat Defteri*, 535/98.
[355] VGMA, *Hurufat Defteri*, 536/76.
[356] VGMA, *EV. MKT. CHT.*, 126-281.

20 Rebîülevvel 1066/16 Şubat 1656 tarihinde Edhem Çavuş oğlu Ahmed Ağa, babası Edhem Çavuş'un ruhu için her gün birer cüz okunmasını istemiştir. Bunun için Yeğen Bey Camisi hatibi İbrahim Halife ile Kızıl Bey Camisi müezzini Ali Halife'yi her gün öğle namazından sonra okumaları için görevlendirmiştir. Görevi karşılığında hatib ve müezzin birer akçe almışlardır.[357] Bu bakımdan hatipler camideki görevleri dışında ek gelir sağlayacak başka vazifelerde de bulunmuşlardır.

3.1.1.1.5. Devirhan

Vâkıfın şartı gereğince namaz vakitlerinden önce Kur'an-ı Kerim okumakla ve hatim indirmekle görevli olan kimselere devirhan denilmiştir.[358] Yeğen Bey Camisi'nde de görev yapan devirhanlarla ilgili Ankara hurufat defterlerinde yirmi beş kayıt bulunmaktadır. İlk kayıt Rebîülâhir 1103/Aralık-Ocak 1691-1692 son kayıt Rebîülevvel 1247/Ağustos 1831 tarihine aittir.

Rebîülâhir 1103/Aralık-Ocak 1691-1692 tarihli hurufat kaydına göre Yeğen Bey Camisi'nde devirhan olan Mehmed vefat etmesiyle Diğer Mehmed görevi bir şekilde ele geçirmiştir. Ancak onun görevden alınmasıyla Mehmed'in oğlu Ahmed, günlük bir akçe karşılığında göreve getirilmiştir.[359]

Muharrem 1105/Eylül-Ekim 1693 tarihli kayda göre Ali kendi isteği ile vazifeyi oğlu Hidayetullah'a bırakmıştır.[360] Hidayetullah'ın dört yıllık görev süresinin ardından vefat etmesiyle yerine Ahmed oğlu Osman geçmiştir. Görevini cuma günü ifa etmiş ve karşılığında günlük bir akçe almıştır.[361] 1 Receb 1115/10 Kasım 1703 tarihinde Osman'ın vazifesi iki akçe karşılığında yenilenmiştir.[362] Otuz altı yıllık görevin ardından Ahmed oğlu Osman kendi rızası ile görevi Ahmed oğlu Molla Mustafa'ya görevi bırakmıştır.[363] Muharrem 1185/Mayıs 1771

---

[357] *AŞS 525*, 70/197.; Demirel, *a. g. t.*, s. 78.
[358] Ünal, *a. g. e.*, s. 194.
[359] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/3.
[360] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/10.
[361] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1140/58.
[362] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1067/167.
[363] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1068/146.

tarihli kayda göre devirhanlık görevini yürüten Ahmed'in vefat etmesiyle görev büyük oğlu Seyyid Halil'e intikal etmiştir.[364]

Yeğen Bey Camisi'nde günlük bir akçe ile devirhan olarak vazifelendirilen Ahmed oğlu Mustafa görevini kendi isteğiyle Şevvâl 1185/Ocak 1772 tarihinde Halil oğlu es-Seyyid Abdullah Halife'ye bırakmıştır. Ancak bir süre sonra beratını yeniletip Seyyid Abdullah Halife'nin devirhanlığına müdahale etmeye fırsat ararken çocuğu olmadan vefat etmiştir. Beratını yeniletmesinden ve çocuğu olmamasından dolayı devirhanlık görevi Şevvâl 1195/Eylül 1781 tarihinde Feyzullah oğlu Seyyid Mustafa'ya verilmiştir. Ancak güvenilir kişilerin bu görevin Seyyid Abdullah'ın hakkı olduğunu bildirmesiyle devirhanlık görevi Feyzullah oğlu Seyyid Mustafa'dan alınarak tekrar es-Seyyid Abdullah'a verilmiştir. Devirhanlık cihetinin Seyyid Abdullah'a verilmesini naib devlete bildirmiştir. Naibin talebi doğrultusunda Seyyid Abdullah devirhanlık görevi için 30 Aralık 1781 tarihinde yeni bir berat almıştır.[365]Dört yıllık görevin ardından vefat eden Seyyid Abdullah'ın yerine oğulları Seyyid Halil ve Seyyid Mehmed'e görev intikal etmiştir.[366]

Cemâziyelevvel 1201/Şubat 1787 tarihli kayda göre devirhan olan Seyyid Ahmed'in görevi bırakmasıyla Hafız Ali göreve gelmiştir.[367] Hacı Salih oğlu Hafız Ali on dokuz yıl görevin ardından vefat etmiştir. Bu yüzden vazife oğlu Hüseyin'e intikal etmiştir ve görevi karşılığında günlük bir akçe almıştır.[368] Hafız Ali oğlu Hüseyin sekiz yıl vazifesini yerine getirmiştir. Çocuğu olmadan vefat etmesiyle yerine Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Hafız Ali atanmıştır. Aynı tarihli kayıtta ise Abdullah'ın oğulları olan Seyyid Halil ve Seyyid Mehmed devirhanlık vazifesi ile Şevvâl 1198/Ağustos 1784 tarihinde görevlendirilmişlerdir. Kardeşlerden Seyyid Mehmed'in vefat etmesiyle Zilka'de 1229/Ekim 1814 tarihinde Seyyid Mehmed'in hissesine oğlu Seyyid Mehmed Naim uygun görülmüştür.[369] Muharrem 1240/Ağustos 1824 tarihli kayda göre ise Seyyid Halil'in vefat etmesiyle görevin yarı hissesi oğlu Seyyid Mehmed Tevfik'e verilmiştir.[370]

---

[364] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1058/10.
[365] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1058/12.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/63.; *AŞS 655*, ?/165.
[366] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/70.
[367] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1060/164.
[368] VGMA, *Hurufat Defteri*, 532/162.
[369] VGMA, *Hurufat Defteri*, 534/128.
[370] VGMA, *Hurufat Defteri*, 535/98.

Kayıtlarda sadece devirhan olarak vazifelendirilenlerin yanında hem devirhan hemde muarrif olarak görevlendirilen kişilerde vardır. Ramazân 1137/Mayıs 1725 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nde muarrif ve devirhanlık görevinde kimse bulunmamaktadır. Bu yüzden Molla Ahmed günlük bir buçuk akçe karşılığında göreve getirilmiştir.[371] On bir yıl görevin ardından vefat eden Ahmed'in yerine Ramazân 1148/Ocak 1736 tarihinde oğlu Mustafa getirilmiştir.[372] Kırk beş yıl görevde kalan Mustafa Şevvâl 1195/Eylül 1781 tarihinde görevden kendi isteği ile bırakmıştır. Devirhanlık ve muarriflik görevlerine Seyyid Mustafa atanmıştır.[373]

Seyyid Mustafa otuz bir yıl görevini ifa etmiştir. Ancak Safer 1227/Şubat 1812 tarihinde devirhan ve muarriflik görevini kendi isteği ile bırakmıştır. Günlük bir buçuk akçe karşılığında Seyyid İbrahim oğlu Hafız Ali'ye görev tevcih edilmiştir.[374] On beş yıllık görevin ardından vefat etmiştir. Seyyid İbrahim oğlu Hafız Ali'nin yerine oğulları Seyyid Hafız Mehmed ve Seyyid Hafız İbrahim geçmiştir.[375] Rebîülevvel 1247/Ağustos 1831 tarihinde kardeşlerden Seyyid Hafız Mehmed vefat etmiştir. Bu yüzden görev kardeşi Seyyid Hafız İbrahim'e kalmıştır.[376]

5 Cemâziyelevvel 1247/12 Ekim 1831 tarihli kayda göre es-Seyyid Ali oğlu Seyyid Hafız İbrahim'in vefat etmesiyle oğullarından Said Efendi'nin alaymüftüsü olması nedeniyle göreve gelememiştir. Diğer oğlu Hafız Ali Efendi'nin bu göreve ehliyeti bulunduğundan kendisinin bu göreve atanmış ve berat verilmiştir. Vazifesi karşılığında ise günlük bir buçuk akçe almıştır.[377]

21 Şubat 1317/6 Mart 1902 tarihinde ise Yeğen Bey Camisi'ne devirhan ve muarriflik görevine es-Seyyid Hafız Ali oğlu Seyyid Hafız İbrahim Halil atanmıştır. Vazifesi karşılığında ise o da günlük bir buçuk akçe almıştır.[378]

---

[371] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1137/82.
[372] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1068/143.; VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/79.
[373] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/63.
[374] VGMA, *Hurufat Defteri*, 533/67.
[375] VGMA, *Hurufat Defteri*, 535/96.
[376] VGMA, *Hurufat Defteri*, 536/77.
[377] VGMA, *DEFTER*, 892-50.
[378] VGMA, *EV. MK. CHT.*, 512-512.

Yeğen Bey Camisi devirhanları genel olarak cuma günleri görevlerini yerine getirmişlerdir. Vazifeleri karşılığında ise günlük bir akçe alırken, hem devirhan hem muarrrif olanlar bir buçuk akçe almışlardır.

3.1.1.1.6. Kayyım

Kayyım, camilerde temizlik işlerini yapan vazifeli anlamına gelmektedir. Camilerin temizlik ve bakımlarının yapılmasında ve caminin namaza kadar temiz hale getirilmesinde etkin rol oynamıştır.[379]

Ankara hurufat defterinde kayyım ile ilgili on dört kayda rastlanılmıştır. İlk kayıt Ramazân 1104/Mayıs 1693 son kayıt ise Rebîülevvel 1247/Ağustos 1831 tarihlidir.

Ramazân 1104/Mayıs 1693 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nde kayyım olan İbrahim'in üzerinden alınan görev Mustafa'ya nim akçe karşılığında tevcih edilmiştir.[380] Şabân 1164/Haziran 1751 tarihli kayda göre ise Ahmed isimli kayyımın vefat etmesiyle görev oğlu Ali'ye intikal etmiştir.[381] Dokuz yıl görev yapan Ali vefat etmiştir. Oğlunun da bu görevi yerine getirecek yeteneği olmamasından dolayı İsmail oğlu es-Seyyid Osman'a görev tevcih edilmiştir.[382] Altı yıl görevin ardından vefat eden es-Seyyid Osman'ın yerine göreve oğlu Seyyid İbrahim intikal etmiştir. Görevinin karşılığında ise bir akçe almıştır.[383] Seyyid İbrahim'in vefat etmesiyle Cemâziyelevvel 1189/Haziran 1775 tarihinde oğlu Seyyid Osman'a görev tevcih edilmiştir.[384]

Üç yıl gibi kısa bir süre görev yapan Seyyid Osman çocuğu olmadan (bilâ-veled fevt) vefat etmiştir. Bunun üzerine Seyyid Ali oğlu Seyyid Ahmet göreve getirilmiştir.[385] Seyyid Ahmed on dokuz yıl vefat edene kadar görevde kalmıştır. Rebîülevvel 1212/Ağustos 1797 tarihinde yerine oğlu Seyyid Mehmed geçmiştir.[386]

---

[379] İsmail Özmel, "Kayyım", *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 107.
[380] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/5.
[381] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1061/129.
[382] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1063/110.
[383] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1057/46.
[384] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/45.
[385] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1071/50.
[386] VGMA, *Hurufat Defteri*, 531/111.

Seyyid Ahmed oğlu Seyyid Mehmed görevinde bir yılı doldurmadan ve çocuğu olmadan vefat etmiştir. Göreve Mustafa oğlu Abdülhamid getirilmiştir.[387] Dört yıllık görevinin ardından vefat eden Abdülhamid'in yerine Receb 1217/Ekim 1802 tarihinde oğlu Ali'ye bir akçe karşılığında görev tevcih edilmiştir.[388] Abdülhamid oğlu Ali'nin vazifeyi bırakmasıyla Zilhicce 1222/Ocak 1808 tarihinde es-Seyyid İbrahim oğlu es-Seyyid Hafız Ali göreve getirilmiştir.[389] Dört yılın ardından görevini bırakan es-Seyyid Hafız Ali'nin yerine Feyzullah oğlu Seyyid Mustafa'ya görev verilmiştir.[390]

Cemâziyelahir 1236/Mart 1821 tarihli kayda göre dokuz yıl vazifesini icra eden Feyzullah oğlu Seyyid Mustafa çocuğu olmadan vefat etmiştir. Kayyımlık görevi ise Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Hafız Ali'ye tevcih edilmiştir.[391] Seyyid Hafız Ali'nin vefat etmesiyle Rebîülâhir 1243/Ekim 1827 tarihinde vazife oğulları Seyyid Hafız Mehmed ve Seyyid Hafız İbrahim'e görevi müştereken ifa etmeleri şartıyla verilmiştir.[392]

Rebîülevvel 1247/Ağustos 1831 tarihli kayda göre kayyımlık görevini ifa eden Seyyid Hafız Mehmed ve Seyyid Hafız İbrahim kardeşlerden Seyyid Hafız Mehmed çocuğu olmadan vefat etmiştir. Bunun üzerine onun yarı görev hissesi de kardeşi Seyyid Hafız İbrahim'e verilmiştir ve kayyımlık görevine devam etmiştir.[393]

Yeğen Bey Camisi kayyımları vazifeleri karşılığında günlük bir akçe almaktaydılar. Kayyımlık görevi için herhangi bir ilim tahsiline gerek olmadan, kişinin sağlıklı olduğunu gösteren bilirkişi raporu olması yeterliydi. Görevden ayrılma sebepleri genellikle vefat olmakla beraber kendi isteği ile görevden ayrılmalarda görülmekteydi. Vefat eden kayyımların yerine varsa oğlu tayin edilir, birden çok oğlu olması durumunda ise büyük olan tercih edilirdi. Eğer görevi yerine getirecek ehliyeti yoksa vazifeye dışarıdan biri atanırdı.[394]

Yeğen Bey Camisi'nde vazifeli kayyımlar genel anlamda vefat edene kadar görevlerini yerine getirmişlerdir. Vefatla ayrılmış dahi olsalar görev süreleri uzun değildir. Ortalama altı

---

[387] VGMA, *Hurufat Defteri*, 531/112.
[388] VGMA, *Hurufat Defteri*, 532/157.
[389] VGMA, *Hurufat Defteri*, 532/166.
[390] VGMA, *Hurufat Defteri*, 533/67.
[391] VGMA, *Hurufat Defteri*, 534/134.
[392] VGMA, *Hurufat Defteri*, 535/96.
[393] VGMA, *Hurufat Defteri*, 536/77.
[394] Özmel, a. g. m., s. 107.

yıl vazifede kalmışlardır. Kayıtlara göre en uzun hizmette bulunan on dokuz yılla Seyyid Ali oğlu Seyyid Mehmed isimli kayyımdır.

3.1.1.1.7. Ferraş

Vakıf eselerinin temizlik işleri ile ilgilenen görevlilere *ferraş* denilmektedir. Vakıf görevlileri ile özellikle kayyımlarla arasında iş bölümü bulunmaktadır.[395] Ankara hurufat defterlerinde ferraşlık görevi ile ilgili iki adet kayıt bulunmaktadır. İlk kayıt Rebîülevvel 1110/Eylül 1698 son kayıt ise Zilhicce 1114/Nisan-Mayıs 1703 tarihlidir.

Evâhir-i Rebîülevvel 1086/14-24 Haziran 1675 tarihli sicil kaydında Yeğen Bey Camisi'ne es-Seyyid Abdullah Efendi'nin vakf eylediği paradan karşılanmak üzere günlük bir akçe ile vazifelendirilecek ferraşa ihtiyaç olduğu kadı naibine bildirilniştir.[396]

Rebîülevvel 1110/Eylül 1698 tarihli hurufat kaydına göre günde bir akçe karşılığında ferraş olan Ahmed'den vazife Mustafa'ya geçmiştir. [397] Beş yıl görevde kalan Mustafa'nın vefat etmesiyle Zilhicce 1114/Nisan-Mayıs 1703 tarihinde Seyyid Muhammed göreve atanmıştır.[398]

Tablo 8. Ankara Hurufat Defterleri'ne Göre Yeğen Bey Camisi Ferraşları

Selef	Sebep	Halef	Tarih
Ahmed	-	Mustafa	Rebîülevvel 1110/Eylül 1698 t
Mustafa	Fevt	Seyyid Muhammed	Zilhicce 1114/Nisan-Mayıs 1703

Yeğen Bey Camisi ferraşları vazifeleri karşılğında günlük bir akçe almaktaydılar. Ücret, es-Seyyid Abdullah Efendi'nin vakf eylediği paradan karşılanmıştır. Beş yıllık süreçte üç ferraş görev yapmıştır.

[395] Tasin Yazıcı-Mehmed İpşirli, "Ferrâş", *TDVİA*, C. 12, İstanbul 1995, s. 408-409.
[396] *AŞS 543*, ?/761.
[397] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1140/60.
[398] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1138/9.

3.1.1.1.8. Muarrif

Cami veya tekkelerde hayır sahiplerinin isimlerini hayır ile yad eden kişilere muarrif denirdi. Bir şeyi etraflıca anlatan, tarif eden anlamlarına da gelmektedir.[399]

Receb 1166/Mayıs 1753 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nde muarriflik görevinin ücreti Muarrifzade isimli vâkıf tarafından karşılanmaktadır. Günlük bir akçe karşılığında Mustafa'ya görev tevcih edilmiştir.[400]

7 Cemâziyelâhir 1235/22 Mart 1820 tarihli sicil kaydına göre Muarrifzade isimli vâkıf Yeğen Bey Camisi'nde muarriflik yapanlar için yevmi bir akçe tayin etmiştir. Camide muarriflik yapan Madenzade Ali Efendi ücretini mütevelliden her sene almaktadır. Ancak bu sene hizmetinin bedelini vakfın mütevellisi Karazade Molla Nureddin'den taleb ettiğinde mütevelli vermekten imtina etmiştir. Bu nedenle Madenzade Ali Efendi mütevelliyi kadıya şikayet ederek ücretinin ödenmesini taleb etmiştir. Bir senelik ücreti olan üç guruşun ödenmesi için vakıf mütevellisi Molla Nureddin'e temlik olunmuştur.[401]

Tablo 9. Yeğen Bey Camisi Muarrifleri

Selef	Sebep	Halef	Tarih
Mustafa			Receb 1166/Mayıs 1753
Madenzade Ali Efendi	Parasını mütevelliden alamamış		7 Cemâziyelâhir 1235/22 Mart 1820
Es-Seyyid İsmail ve es-Seyyid Mehmed	Vefat	Es-Seyyid İsmail'in oğlu Hafız Hasan Efendi	25 Rebîülâhir 1275/2 Aralık 1858

25 Rebîülâhir 1275/2 Aralık 1858 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nde günlük bir buçuk akçe karşılığında beş vakit namaz ve Cuma günleri muarriflik görevlerini sürdüren es-

[399] Pakalın, "Muarrif", *a. g. e.*, C. II, s. 552.
[400] VGMA, *Hurufat Defteri*, 1061/132.
[401] *AŞS 704*, 12/14.

Seyyid İsmail ve es-Seyyid Mehmed Efendilerin vefat etmeleriyle es-Seyyid İsmail'in oğlu Hafız Hasan Efendi'ye görev tevcih edilmiştir.[402]

Yeğen Bey Camisi'nde muarriflik görevini yapanlar vazifeleri karşılığında günlük bir veya bir buçuk akçe almışlardır. Yüz beş yıllık süreçte dört muarrif görev yapmıştır. Muarriflik görevini tek bir kişi üstlendiği gibi devirhan ve muarriflik görevlerinin birlikte yürütüldüğü de olmuştur.

3.1.1.1.9. Hafız

Vakıf eserlerinde Kur'an-ı Kerim okumakla veya hatim indirmekle görevli olan kişilere denirdi. Yeğen Bey Camisi'nde görev alan hafızlık vazifesi ile ilgili hurufat kayıtlarında bilgi bulunmazken şer'iyye sicillerinden sadece bir belgeye ulaşılmıştır.

Evâhir-i Şabân 1050/10-20 Aralık 1640 tarihli kayıtta Yeğen Bey Camisi'nde hafız olan Mehmed Halife'nin vefat etmesiyle yerine diğer Mehmed Halife geçmesi uygun görülmüştür. Vazifesi karşılığında ise günlük bir akçe almıştır.[403]

3.1.1.1.10. Şeyhü'l-Kurrâ

Kıraat ilmini öğreten ve kıraat alimleri arasında bu ilimdeki uzmanlığını ifade etmek amacıyla *şeyhü'l-kurra* terimi kullanılmıştır.[404] Ankara hurufat defterlerinde şeyhü'l-kurralık görevi ile ilgili iki adet kayıt bulunmaktadır.

Şabân 1224/Eylül 1809 tarihli kayda göre Yeğen Bey Camisi'nde Şeyhü'l-kurra olan Hüseyin oğlu Mustafa çucuğu olmadan vefat etmiştir. Ulemadan Süleyman oğlu Kurrâ Hafız Mustafa'ya görev tevcih edilmiştir. Haftada iki gün görev yapmış ve ücreti Suluhan yakınlarında attarlar sokağında yer alan attar dükkanının kirasından karşılanmıştır.[405]

---

[402] VGMA, *EV. MKT.*, 63-56.
[403] *AŞS 514*, 234/948.
[404] Recep Akakuş, "Reîsülkurrâ", *TDVİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 545.
[405] VGMA, *Hurufat Defteri*, 533/62.

Dört yıl görev yaptıktan sonra Süleyman oğlu Kurra Hafız Mustafa vefat etmiştir. Şeyhü'l-kurralık görevi oğlu Hafız Abdullah'a geçmiştir. Haftada iki günlük vazifenin karşılığı ise attar dükkanının kirasından alınmıştır.[406]

Yeğen Bey Camisi şehü'l-kurrâları haftada iki gün görevlerini ifa etmişlerdir. Bununla birlikte ücretleri ise Suluhan yakınlarındaki bir attar dükkanından karşılanmıştır. Görevden ayrılma nedenleri ise genellikle vefat şeklinde olmuştur. Çocuğu olmadan vefat eden şeyhü'l-kurralardan sonra yeteneği olan başka bir şahsa intikal etmiştir.

3.1.2. Yeğen Bey Medresesi

Medrese, sözlükte "okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak" anlamına gelen ders (dirâse) kökünden bir mekân ismidir.[407] Osmanlı Devleti'nde medrese sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksek okul ve üniversite eğitimine denk gelen, İslami kimliği sebebiyle sadece müslümanların eğitim aldığı bir kurumdur.[408] Medreselerde verilen eğitim-öğretim vakıflar aracılığı ile sürdürülmekteydi.[409]

15. yüzyıl medreselerinden olan Yeğen Bey Medresesi Ankara'nın Eşenhor Mahallesi'nde, Yeğen Bey Camisi'nin önünde yer almaktadır. Camiyle birlikte H. 842/M. 1438-39 yılında, II. Murad devrinde Yeğen Bey tarafından yapıldığı bilinmektedir.

Yeğen Bey Medresesi ile ilgili kitabe veya belge bulunamamasından dolayı müderrislik yapacak olanların ücreti, medrese de başka bir vazifelinin bulunup bulunmadığı, medreseye ait gelir kaynaklarının nerelerden ibaret olduğu bilinmemektedir.

Evâhir-i Zilhicce 1035/12-21 Eylül 1626 tarihli sicil kaydına göre Yeğen Bey Ankara'da bir cami ve Yabanâbâd kazasında bir zaviye bina etmiş olduğu halde medreseye meşruta herhangi bir şey mevcut değildir. Ancak birkaç seneden beri vakıftan hisse almak için bazın kimseler zaviyeyi medrese diyerek alıp vakıf mütevellilerinden vâkıf şartına ters olarak ulufe almakta ve vakıf malını yiyeyerek vakfa gadretmektedirler. Medrese adıyla verilen buk'a olup, buk'a müstehak birine tevcih olunup mutasarrıf olanlar Yeğen Bey Cami'de Cuma günü

---

[406] VGMA, *Hurufat Defteri*, 534/126.
[407] Nebi Bozkurt, "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 323.
[408] Mehmed İpşirli, "Osmanlı Dönemi Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 327.
[409] Ziya Kazıcı, "Osmanlı Eğitim ve Öğretim Sisteminde Genel Medreseler", *Osmanlı*, edt. Güler Eren, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 162.

vaaz ve nasihat etmek üzere şart koşulmuştur. 50 akçe ile medreseden emekliliği seçen ve cuma günü halka vaaz ve hadisleri nakl ve tefsir eden Mevlânâ eş-Şeyh Ahmed bu görevi yerine getirmeye uygun olduğundan zaviyede 20 akçe ile bukalık görevi kendisine verilmiştir.[410]

18 Ramazân 1020/24 Kasım 1611 tarihli sicil kaydında Yeğen Bey Medresesinin müderrisi ve vakfın mütevellisi olan Turhasan oğlu Abdurrahman'dır. Öncesinde müderris olan Kasım Efendi'nin mahkeme dilekçesinde o dönemde mütevellli olan Mahmud'dan on beş müdd buğday ve taşımak içün eşek almıştır. Mahmud ise vakfın otuz beş müdd buğdayına el koymuştur. Kasım, eşeği getirsin ben buğdayı vereyim demiştir.[411]

Ali Kılcı, Yeğen Bey Medresesi'nin harap olduğunu ve bunun yerine Fazıliye isimli yeni bir medrese yapıldığı iddiasında bulunmuştur.[412]

3.1.3. Yeğen Bey Çeşmesi

Farsça'da "göz" anlamındaki çeşm kelimesinden gelen çeşme sözcüğü çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözlere çeşme denilmesi bunların akıtıldığı küçük yapılara çeşme isminin verilmesine neden olmuştur.[413] Osmanlı Devleti'nde suyun halkla buluşması devlet denetiminde gerçekleştirilmiştir. Su tesislerinin inşası devlet tarafından yapılsa da şahıslar menbalardan buldukları suları istedikleri takdirde devletin su yoluna katabilir veya vakıf çeşmesi yaptırabilirlerdi.[414]

Yeğen Bey Çeşmesi, Yeğen Bey Camisi'nin önüne inşa edilmiştir. Yeğen Bey Çeşmesi'nin suyu Elmadağ'dan gelmekte olup makbul olduğu söylenmektedir.[415] 20 Şabân 1127/21 Ağustos 1715 tarihli kayıtta Yeğen Bey Çeşmesi'ne rastlanılmaktadır. Hacı Bayram-ı Veli, Kızıl Bey, Yeğen Bey vakıf çeşmeleri ile Ankaravî Mehmed Efendi Evkafı'na ait Şengül Hamamı'na, İshak Paşa'nın Ankara'ya getirdiği sudan su cereyan etmektedir. Suyun künkünü

---

[410] *AŞS 506*, 94/357.
[411] *AŞS 497*, 36/305.; Hüseyin Çınar, *H. 1020-1021 Tarihli 13 Numaralı Ankara Şer'iye Sicili -Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s. 190.
[412] Kılcı, *a. g. e.,* s. 180.
[413] Semavi Eyice, "Çeşme", *TDVİA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 227.
[414] Çınar- Koyuncu, *a. g. e.,* s. 169.
[415] İbrahim Yavuz İşçen, *Osmanlı Dönemi'nde Ankara'nın Mahalle Çeşmeleri*, Cadde Anafartalar Kuyumcuları Yayınları, Ankara 2019, s. 112.

Kattanin, Sabuni, Hacı Murad, Teke Ahmed, Hacı Musa, Mukaddem, Hacendi, Öksüzce, Eşenhor mahallelerinde ikamet eden kişiler delmişler ve kişisel işleri için musluk açıp, çamaşır yıkayıp ve bahçe sulamışlardır. Bu durum İshak Paşa Vakfı'na zarar vermekle kalmamış çeşme suyuna da kıtlık getirmiştir. Künkleri delen her bir kişinin vakıf suyuna zarar verdiği ve zarar verdikleri yerleri tamir etmedikleri surette vakıf çeşmelerine suların gelmeyeceğine dair ortak görüşe varılmıştır. Su künklerini delenlerin men edilmesi ve her birinin buraları tamir etmesi istenmiştir.[416]

Karacabey Mamuresi'nde evâhir-i Muharrem 1128/15-25 Ocak 1716 tarihinde Karacabey torunlarından Abdülhadi ile Hacı Bayram-ı Veli mütevellisi arasında çıkan ihlifta, Yeğen Bey Çeşmesi ile ilgili bilgi verilmektedir.[417] Bu durum 23 Cemâziyelevvel 1223/16 Ağustos 1808 tarihli sicil kaydına da yansımıştır. Kocabeyzade es-Seyyid Abdülhadi Efendi Evkafı mütevellisinin isteği üzerine Hacı Bayram-ı Veli Çeşmesi, Kızıl Bey Çeşmesi ve Yeğen Bey Çeşmesi'nden faydalanan kişiler ile birlikte Yeğen Bey Çeşmesi yakınında bulunan maksimde toplanılmıştır. İshak Paşa suyu eskiden beri bir taş teknenin içinde birikmiş, buradan taksim edilmiş ve bu suyun yarım hissesi de Yeğen Bey Çeşmesi'ne ait olduğu belirtilmiştir. Vakfın mütevellisi teknenin taş kapak ile kapatılmasını, horasan ile bina edilmesini, maksimin kapısının kilitlenmesini ve hissedarlar dışında başka bir kişinin içeriye girmemesini talep etmiştir. Daha önce yapılan horasanın yıkılması ve kilidinin kırılması sonucunda hamamın suyunda kıtlık olduğunu belirtmiştir.[418] Belgeden de anşılacağı üzere Yeğen Bey Çeşmesi yakınlarında maksim bulunmaktadır. Şehre getirilen suların kollara ayrılacağı yerlere maksimler yapılarak debi ölçümü yapılıp şehir içindeki şebekelere su dağıtımı yapılmıştır.[419]

3.1.4. Fazıliye Medresesi

Medrese, es-Seyyid Şeyh İbrahim oğlu es-Seyyid Feyzullah tarafından yaptırılmıştır. Medresenin hangi tarihte yaptırıldığı hakkında bir bilgi mevcut değildir. Cumhuriyet yıllarına

---

[416] Demirel, *a. g. t.*, s. 97.
[417] İbrahim Hakkı Konyalı, *Ankara Abidelerinden: Karacabey Mamuresi Vakfiyesi, Eserleri ve Tarihi*, Neşiri: İzzet Karacabey, İstanbul Bürhaneddin Matbaası 1943, s. 8-9.
[418] Demirel, *a. g. t.*, s. 97-98.
[419] Yılmaz Önge, "Vakıf Müessesesinde Su ve Önemi", *1 inci Vakıf Haftası (5-11 Aralık 1983)*, haz. İ. Ateş- K. Erdoğan, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1984, s. 25.

kadar faaliyette olan Fazıliye Medresesi, Rifat Özdemir'e ve 21 Muharrem 1212/16 Temmuz 1797 tarihli sicil kaydına[420]göre Eşenhor Mahallesi'nde[421] yer almaktadır. Ancak Yeğen Bey Mahallesi'nin kurulması ile Yeğen Bey Mahallesi'nde faaliyetlerine devam etmiştir.[422]

Ankara hurufat defterlerinde kaydına rastlanılmayan Fazıliye Medresesi'ne şer'iyye sicilleri ve arşiv belgelerinde rastlanılmıştır.

Evâhir-i Şabân 1159/Eylül 1746 tarihli kayıttan es-Seyyid Şeyh İbrahim oğlu es-Seyyid Feyzullah yaptırdığı medresenin mütevelliliğine büyük oğlu Seyyid Şeyh Ahmed Halife'yi görevi getirmiştir.[423] 21 Muharrem 1212/16 Temmuz 1797 tarihli sicil kaydına göre Ankara Eşenhor Mahallesi'nde bulunan Fazıliye Medresesi'nde günlük yirmi akçe ile vazifelendirilen müderris Ömer oğlu Mehmed vefat etmiştir. Yerine ise Bursalızade es-Seyyid Mustafa tayin edilmiştir.[424]

14 Safer 1303/22 Kasım 1885 tarihinde Fazıliye Medresesi'nin müderrisliği günlük bir akçe karşılığında Ali oğlu Ali Avni Efendi'ye verilmiştir.[425] 12 Mayıs 1302/24 Mayıs 1886 tarihli sicil kaydına göre ise Yeğen Bey Mahallesi'nde olan Fazıliye Medresesi'nde müderris olan Semercizade Ali Efendi yerine oğlu Tahir geçmiştir. Onun da vefat etmesiyle torunları bu göreve gelememiş ve Boyacı Ali Mahallesi'nde ikamet eden el-Hacc Hacı Kasım Efendi oğlu Seyyid Mehmet Rıfat Efendi yirmi akçe karşılığında göreve gelmiştir.[426]

29 Şevvâl 1303/31 Temmuz 1886 tarihli iki belgede Fazıliye Medresesi'nin uzun süredir müderrisi bulunmadığı bu nedenle birinin müderris olarak tayin edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.[427]

Eski Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi (Hacı Kazım oğlu Mehmed Rıfat Efendi), 25 Şabân 1326/22 Eylül 1908 tarihli kayıtta bir süre Fazıliye Medresesi'nde müderrislik yaptığı öğrenilmiştir. Daha sonradan görevi bırakmıştır.[428]

---

[420] *AŞS 674*, ?/212. "*Medîne-i Ankara da Eşenhor Mahallesi'nde vâkı' Fazıliye Medresesi...*"
[421] Özdemir, *a. g. e.*, s. 62.
[422] *AŞS 779*, ?/677. *"Ankara mahallâtından Yeğen Bey Mahallesi'nde vâkı' Fazıliye evkâf-ı şerîfesinden…*"
[423] Kılcı, *a. g. e.*, s. 180.
[424] *AŞS 674*, ?/212.; Özdemir, *a. g. e.*, s. 62-63.
[425] VGMA, *EV. MKT.*, 1337-304.
[426] *AŞS 779*, ?/677.
[427] VGMA, *DEFTER*, 2169-10.; VGMA, *EV. MKT.*, 1337-126.
[428] Galanti, *a. g. e.*, s. 262.; Kılcı, *a. g. e.*, s. 181.

Yeğen Bey Mahallesi'nde medresenin yanı sıra muallimhanede vardır. Muallimhaneler, Osmanlı eğitim öğretim faaliyetlerinde ilköğretim seviyesinde öğrenci yetiştirmiştir. [429]Muallimhanelerdeki işleyiş ise beş ve altı yaşındaki çocuklara alfabe, yazı, okuma, Kur'ân-ı Kerim ve dört işlem öğretilmesinden ibarettir.[430]

Yeğen Bey Mahallesi'nde Sedükoğlu Muallimhanesi bulunmaktadır.[431] Ancak bu eğitim kurumu ile ilgili Ankara hurufat defterlerinde ve şer'iyye sicillerinde bilgiye rastlanılmamıştır. Sedükoğlu Muallimhanesi'nin yapılış tarihi ve inşasını yapan kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

[429] Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 12.
[430] Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilat Tarihi*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s. 19.
[431] Ergenç, *a. g. e.*, s. 27.

4. HEMŞİRE HATUN VAKFI VE HAYRÂTI

4.1. Hemşire Hatun Vakfı

Turasan Bey'in kardeşi, Yeğen Bey'in ise annesi olan Hemşire Hatun'un adı Fatıma Hatun'dur.[432] Turasan Bey'in kızkardeşi olmasından dolayı *Hemşire* adıyla tanınır hale gelmiştir. Hemşire Hatun'un Ankara'da bir vakfı ve hayratı bulunmaktaydı. Hemşire Hatun Vakfı'nın vakfiyesi günümüze kadar intikal etmediği için vâkıfın şartları, vakıf eserleri ve akarlarının neler olduğu tam olarak bilinmemektedir. Ankara'nın Hacendi Mahallesi'nde Turasan Bey tarafından Hemşire Hatun adına bir mescit yaptırılmıştır. Hemşire Hatun Vakfı gelirlerinin bir kısmı buraya vakfedilmiştir.[433] Aynı zamanda Hacı Bayram-ı Veli Türbesi cüzhanlarının ücreti Hemşire Hatun Vakfı tarafından karşılanmıştır.

Hemşire Hatun Vakfı'nın yönetiminden sorumlu olan mütevellilerden sadece üçünün ismi tespit edilebilmiştir. Evâsıt-ı Zilhicce 1080/1-11 Mayıs 1670 tarihinde Hemşire Hatun Vakfı'nda mütevelli olan es-Seyyid Mehmed Efendi'nin vefatıyla göreve Seyyid Ahi Şerafeddin'in geçmesi uygun bulunmuştur.[434] 10 Cemâziyelahir 1134/28 Mart 1722 tarihinden bir yıl ve dört yıl sonraki sicil kayıtlarında da Salih Efendi oğlu Zahremeddimağazade es-Seyyid el-Hacc Mehmed Efendi vakfın mütevellisi olduğu görülmektedir.[435]

Hacı Bayram-ı Veli Türbesi'nde Hemşire Hatun Vakfı'nın mütevellileri, görevlerini yerine getirmeleri karşılığında aldıkları ücret belirtilmemiştir. Bu kayıtlara göre 52 yıllık zaman zarfında mütevellilerin isimleri bilinmektedir. Mütevelliler görevden çoğunlukla vefat yolu ile ayrılmışlardır.

Mütevelliler aynı zamanda vakıf mallarının işlevselliğini sürdürebilmeleri için tamir ve onarım konuları ile de yakından ilgilenmişlerdir. 10 Zilka'de 1135/12 Ağustos 1723 tarihli kayda göre Kayaş Deresi olarak bilinen yerde mevcut Hemşire Kadın Vakfı'nın mütevellisi olan Salih oğlu Müderris es-Seyyid el-Hacc Mehmed Efendi vakıf mallarının tamire ihtiyaç

---

[432] *AVTD, 928/1522,* v. 58b.
[433] Hüseyin Çınar, "Osmanlı Döneminde Ankara'da Vakıf Kuran Kadınlar", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 25-26 Ekim 2011) Bildiriler,* C. I, Editör: Yılmaz Kurt, Ankara 2012, s. 294.
[434] *AŞS 538,* 161/511.
[435] *AŞS 582,* 62/197.; *AŞS 586,* 292/?.; *AŞS 583,* 114/411.

duyduğu gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur. Buna göre Kayaş Deresi'ndeki bir adet bahçenin dört duvarı, bir adet değirmen ve değirmenin misafirhanesinin olukları, çarkı ve bendi zamanın geçmesi dolayısıyla tamire muhtaç bir hale gelmiştir. Ancak vakfın tamir ücretini karşılayabilecek parası bulunmamaktadır. Bu nedenle vakfın mütevellisi el-Hacc Mehmed daha sonra vakıftan geri almak üzere kendi malından tamir ettirmiştir. Mahkemeden de yaptığı masrafın tahmin ve keşfedilmesini istemektedir. Bunun üzerine hassa mimarlardan Ali oğlu Monla Veli, Mehmed oğlu Usta Halil, Ali oğlu Ahmed vesair inşaat işlerinden anlayan kişiler Kayaş Deresi'ne gitmişlerdir. Bahçenin, değirmen ve menzilliklerin her birini inceleyerek toplam yapılan masrafın 900 guruş olduğunu ve bundan daha ucuza olmayacağını bildirmişlerdir.[436]

4.1.1. Genegi Mescidi

14 ve 15. yüzyıl mescidlerinden olduğu düşünülen Genegi Mescidi, günümüzde Ulucanlar Caddesi Oluk Sokakta bulunmaktadır. Mescid, Turasan Bey tarafından kızkardeşi Fatıma Hatun adına yaptırılmıştır. Cami dış mimarisi ile sade bir yapıya sahipken, iç mimarisindeki ahşap işçiliği Selçuklu özelliğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Ezanlığı ve minaresi bulunmayan mescid, alçı mihrabıyla dikkat çekmektedir.[437] Genegi Mescidi, Kur'an kursu olarak kullanılmış olup 1996 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tadilat ettirilerek tekrardan ibadete açılmıştır. [438]

1522 Tarihli Ankara Vakıf Defter'inde Genegi Mescidi, ... *Vakf-ı Mescid-i Hemşire-i Turasan Bey der-mahalle-i Hacendi...*[439] *ve ... Ankara'da Hacendi Mahallesi'nde Turasan Bey hemşîresi Fatıma Hatun ki Genegi dimekle meşhûrdur...*[440] ifadeleriyle geçmektedir. Defterde mescid yakınında yer alan dükkanların kirası, Karacakaya yakınlarında bulunan çiftlikten elde edilen 100 akçe Genegi Mescidi'ne vakfedilmiştir. Aynı zamanda üç dükkandan senelik 122 akçelik gelir müezzin ve aydınlatma yağına vakfedilmiş olup artan aydınlatma yağından imam ve müezzin tasarruf etmiştir. Dükkanların birinden de imam tasarruf etmiş olup toplamda 292

---

[436] *AŞS 583*, 114/411.
[437] Güray Kırpık-Mevlüt Çam-Abdülkerim Erdoğan-Ali Kılcı-Abdurrahman Yağmur Topraklı, *Şehr-i Kadîm Ankara*, C. 3, Semih Of-set Matbaacılık, Ankara 2015, s. 361.
[438] Erken, *a. g. e.*, s. 361.
[439] *AVTD, 928/1522*, v. 3a.
[440] *AVTD, 928/1522*, v. 58b.

akçe vakfedilmiştir.[441] Bunun yanı sıra Turasan Bey, Akçakavak köy sınırında yer alan Mansuroğulları'nın elinde bulunan hasılı 200 akçe olan çiftliği Genegi Mescidi'nin müezzini için vakfetmiştir.[442] 1522 yılı Ankara Sancağı Tahrir Defter'inde ise dükkanlar ve Karacakaya Köyü'ndeki çiftlikten 694 akçe, Abbas Hacı Ali oğlu Mehmed, Genegi, Mukaddem ve Asitane mescidlerine on yedi bin akçe vakfetmiştir. Genegi Mahallesi'ndeki Muytaplar Karhanesi'nden, Ulucanlar Çarşısı'ndan, Genegi Mahallesi'ndeki dükkanlar ve nukud vakıflarından elde edilen 2330 akçe vakfa aittir. Akçakavak köyünde yer alan çiftlikten elde edilen 200 akçelik gelir ise Genegi Mescidi müezzinine vakfedilmiştir.[443] 1571 Tarihli Evkaf Defter'inde de mescidin toplam geliri değişmemiştir. 1700 akçesilik önemli bir payı Hacı Ali oğlu Hoca Mehmed günde altı cüz okunması şartıyla Genegi Mescidi, Mukaddem Mescidi ve Asitane Mescidi'ne vakfetmiştir. Geri kalanı ise para vakfı, sekiz dükkan, bir hane ve iki handan elde edilen gelirdir. Bunun yanı sıra 1522 Tarihli Ankara Vakıf Defter'inde verilen bilgiler tekrar edilmiş ancak sadece Akçakavak köyü sınırındaki çiftliğin hasılı 50 akçe daha artmıştır.[444]

Yeğen Bey ve Turasan Bey'in inşa ettiği Ankara Hacendi Mahallesi'nde Nerdübanlı Mescidi 3 Cemâziyelâhir 1193/18 Haziran 1779 tarihli sicil kaydında *...Yeğen Bey ve Turhasan nâm sâhibü'l-hayrın binâ eyledikleri medîne-i Ankara'da Hacendi mahallesinde vâkı' Nerdübanlı Mescid...* ifadeleri ile geçmektedir. Belgede mescidin uzun zamandır harap halde olduğu vurgulanmış, tamiri için incelemeler yapılmış ve 605 guruşluk masrafın olduğu belirtilmiştir.[445] Bu kayıttla birlikte Genegi Mescidi'nin, Nerbübanlı Mescidi olarak da anılıyor olabileceği düşünülmüştür.

Genegi Mescidi'nde imamlar görev almıştır. 21 Cemâziyelâhir 1222/26 Ağustos 1807 tarihinde Seyyid Hafız Ahmed Halife ve Hasan imam olarak atanmışlardır. 1273/1816 tarihinde ise Ömer oğlu Ali Efendi'ye görev tevcih edilmiştir. Altmış yedi yıllık uzun süreli görevin ardından yaşlanan Ali Efendi'nin yerine Mustafa Efendi uygun görülmüştür. Mustafa Efendi kırk iki yıl vazifede kaldıktan sonra oğlu Ahmed Efendi mescide imam olarak

---

[441] *AVTD, 928/1522,* v. 3a.
[442] *AVTD, 928/1522,* v. 58b.
[443] Güray Kırpık-Mevlüt Çam-Abdülkerim Erdoğan, *Şehr-i Kadîm Ankara,* C. 2, Semih Of-set Matbaacılık, Ankara 2015, s. 136-141-162.
[444] Köse, *a. g. t.,* s. 144.; *AVTD. 558/1571,* v. 21a-21b-26a-85a.
[445] *AŞS 652,* 58/132.

atanmıştır. 23 Mart 1929 tarihinde Hüseyin Efendi görevi üstlenirken, 14 Temmuz 1936 tarihinde ise Necati isimli şahıs cami imamlığı görevini ifa etmiştir.[446]

Genegi Mescidi'nin imamları, görevlerini yerine getirmeleri karşılığında günlük iki akçe almışlardır. Üç vakitte imamlık görevini ifa etmişlerdir. Bu kayıtlara göre 129 yıllık zaman zarfında imamların isimleri bilinmektedir. Mescidde görev alan başka görevliler varsa da bunlara ulaşılamamıştır.

4.1.2. Hacı Bayram-ı Veli Türbesi Cüzhanları

Ankara Hurufat Defteri, Ankara şer'iyye sicilleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde tespit edilen Hacı Bayram-ı Veli Türbesi'nde Hemşire Hatun Vakfı'ndan ücreti karşılanan cüzhanlar ile ilgili ilk kayıt 1 Cemâziyelâhir 1115/12 Ekim 1703, son kayıt ise 2 Rebîülevvel 1263/19 Şubat 1847 tarihlidir.

Tablo 10. Ücretini Hemşire Hatun Vakfından Alan Hacı Bayram-ı Veli Türbesi Cüzhanları

Selef	Sebep	Halef	Tarih
Ömer	Berat tecdîdi		1 Cemâziyelâhir 1115/12 Ekim 1703
Musa	fevt	Ahmed Baba	1 Şabân 1116/29 Kasım 1704[447]
Mehmed	fevt	Şeyh Salih	1 Muharrem 1123/19 Şubat 1711[448]
Mehmed	fevt	Oğlu Ahmed Halife	Muharrem 1144/Temmuz Ağustos 1731[449]
Ali	fevt	Carullah Halil Halife	Safer 1145/Temmuz-Ağustos 1732[450]
Carullah	bila veled fevt	Mehmed Halife ibni Ali	Cemâziyelâhir 1148/Ekim-Kasım 1735[451]

[446] Kılcı, *a. g. e.*, s. 154.
[447] *AŞS 566*, 392/281.
[448] Çetin, *a. g. t.*, s. 638.
[449] Çetin, *a. g. t.*, s. 639.
[450] Çetin, *a. g. t.*, s. 639.

İbrahim Halife ibni el-Hacc Abdullah	beratı zayi‘		Muharrem 1151/Nisan-Mayıs 1738[452]
Seyyid Hasan bin Mehmed	fevt	Halil bin Kasım	Rebîülevvel 1160/Mart-Nisan 1747[453]
Abdurrahman bin Mustafa	fevt	Mehmed bin Ahmed	Receb 1163/Haziran-Temmuz 1750[454]
Seyyid Abdurrahim	fevt	oğlu Seyyid İsmail	Şabân 1165/Haziran-Temmuz 1752[455]
Seyyid İsmail	kasr-ı yed	Hafız Hacı Mehmed ve Kasım Halife	Şabân 1167/Mayıs-Haziran 1754[456]
Mehmed bin Ahmed	berat tecdidi		1 Rebîülâhir 1172/2 Aralık 1758[457]
Ali	fevt	Hacı Bayram-ı Veli evladından Zahid Baba	Rebîülâhir 1180/Eylül-Ekim 1766[458]
Mehmed bin Ali	fevt	Oğlu Abdurrrahman Halife	5 Ramazân 1185/12 Aralık1771[459]
Salih	bila veled fevt	Mustafa bin İbrahim	Receb 1186/Eylül-Ekim 1772[460]
Mehmed bin Ahmed	fevt	oğlu Osman	Cemâziyelevvel 1189/Haziran-Temmus 1775[461]
Seyyid Hüseyin	bila veled fevt	Hafız Ahmed	Cemâziyelevvel 1190/Haziran-Temmuz

[451] Çetin, *a. g. t.*, s. 641.
[452] Çetin, *a. g. t.*, s. 642.
[453] Çetin, *a. g. t.*, s. 643.
[454] Çetin, *a. g. t.*, s. 643.
[455] Çetin, *a. g. t.*, s. 644.
[456] Çetin, *a. g. t.*, s. 644.
[457] Çetin, *a. g. t.*, s. 645.
[458] Çetin, *a. g. t.*, s. 646.
[459] *AŞS 643*, ?/216.
[460] Çetin, *a. g. t.*, s. 646.
[461] Çetin, *a. g. t.*, s. 646-647.

			1776[462]
Mustafa (Devirhn)		oğlu Feyzullah	Rebîülâhir 1193/Nisan-Mayıs 1779[463]
Seyyid İbrahim	fevt	Mehmed Said bin Derviş Mehmed	Cemâziyelâhir 1195/Mayıs-Haziran 1781[464]
Ahmed	berat tecdidi		Receb 1196/Haziran-Temmuz 1782[465]
Ahmed	bila veled fevt	Seyyid Hacı Hafız Hüseyin bin Seyyid Halil	Zilhicce 1196/Kasım-Aralık 1782[466]
Seyyid Abdurrahman	fevt	Seyyid Mehmed bin Seyyid Mustafa	Safer 1199/Aralık-Ocak 1784-1785[467]
Seyyid Mehmed bin Seyyid Mustafa	bila veled fevt	Babası Seyyid Mustafa bin Mehmed	Rebîülâhir 1200/Şubat-Mart 1786[468]
Mehmed Said bin Derviş Mehmed	ferağ	İbrahim bin İbrahim	Rebîülevvel 1202/Aralık-Ocak 1787-1788[469]
Seyyid Mustafa bin Mehmed	fevt	sulbi oğlu Seyyid Abdurrahman	Rebîülâhir 1202/Ocak-Şubat 1788[470]
Seyyid Hacı Hafız Hüseyin	ferağ	Musa	Ramazân 1202/Haziran-Temmuz 1788[471]
Hafız Ahmed	bila veled fevt	Abdullah bin Ahmed	Rebîülevvel 1203/Kasım-Aralık 1788[472]
Tayyib Baba	ferağ	Derviş Said bin Derviş Mehmed	Muharrem 1204/Eylül-Ekim 1789[473]

[462] Çetin, *a. g. t.*, s. 647.
[463] Çetin, *a. g. t.*, s. 648.
[464] Çetin, *a. g. t.*, s. 648.
[465] Çetin, *a. g. t.*, s. 649.
[466] Çetin, *a. g. t.*, s. 649.
[467] Çetin, *a. g. t.*, s. 650.
[468] Çetin, *a. g. t.*, s. 650.
[469] Çetin, *a. g. t.*, s. 650.
[470] Çetin, *a. g. t.*, s. 651.
[471] Çetin, *a. g. t.*, s. 651.
[472] Çetin, *a. g. t.*, s. 651.
[473] Çetin, *a. g. t.*, s. 652.

Musa bin Abdullah	fevt	Halil	Ramazân 1205/Nisan-Mayıs 1791[474]
Derviş Said bin Derviş Mehmed	fevt	oğlu Derviş Ali	Zilka'de 1210/Mayıs-Haziran 1796[475]
Osman bin Mehmed	bila veled fevt	es-Seyyid Sadullah bin Kasım	Rebîülâhir 1221/Haziran-Temmuz 1806[476]
Hafız Mehmed bin Mehmed Halife	bila veled fevt	es-Seyyid Mehmed Raşid bin es-Seyyid Mehmed Said Halife	Cemâziyelevvel 1234/Şubat-Mart 1819[477]
Feyzullah bin Mustafa	fevt	oğlu İbrahim	Şabân 1236/Mayıs-Haziran 1821[478]
es-Seyyid İbrahim veled-i Feyzullah	fevt	Hafız Mehmed ibni Mehmed	2 Rebîülevvel 1263/19 Şubat 1847[479]

Hacı Bayram-ı Veli Türbesi'nde Hemşire Hatun Vakfı'ndan ücreti karşılanan cüzhanlar, görevlerini yerine getirmeleri karşılığında günlük iki akçe almışlardır. Bu kayıtlara göre 144 yıllık zaman diliminde cüzhanların isimleri sıralanmıştır. Cüzhanlar görevden vefat yoluyla veya kendi istekleri dahilinde ayrılmışlardır. Görev, babadan oğula geçtiği gibi çocuğun görevi yerine getirecek yeteneği olmadığında başka bir şahsada intikal ettiği de olmuştur. Aynı zamanda çocuğu olmadan vefat eden cüzhanlardan sonra yeteneği olan başka birine görev verilmiştir.

4.1.3. Vakfa Olan Müdaheleler

Hemşire Hatun Vakfı'na dışarıdan müdaheleler de olmuştur. Bu müdaheleler çoğunlukla vakıf malının tassarufu konusunda ortaya çıkmıştır. 10 Cemâziyelâhir 1134 /28 Mart 1722 tarihli sicil kaydında Hemşire Kadın isimli hayır sahibi tarafından Hacı Bayram Veli Türbesi'nde her gün kurandan cüz okunması için Ankara'nın finasında (önünde) Kayaş

[474] Çetin, *a. g. t.*, s. 652.
[475] Çetin, *a. g. t.*, s. 652.
[476] Çetin, *a. g. t.*, s. 654.
[477] VGMA, *EV. MH.*, 183-152.
[478] Çetin, *a. g. t.*, s. 655.
[479] *AŞS 740*, ?/634.

isimli yerde bulunan Kayaş Suyu ile çalışan Deli Kayaş olarak bilinen bir göz değirmen vakfedilmiştir. Bu vakıf değirmen vakfın mütevellisi olan Ağazade Salih Efendi Efendi oğlu es-Seyyid el-Hacc Mehmed Efendi tarafından Hasan oğlu Veli Beşe ve Mehmed Beşe isimli şahıslara kiralanmıştır. Kiracıları bu değirmeni, değirmen harkı ve oluğun ıslahı, üst taşın yenilenmesi vesair tamir gerektiren yerleri kendi mallarından tamir etmek şartıyla 13 Nisan 1721/15 Cemâziyelâhir 1133 tarihinde bir seneliğine, içinde mevcut demirli söğüt şinik ve on bir müdd buğday ile kiralamışlardır. Bu kiralamanın karşılığında vakıf mütevellisi kiracılardan şinik ile 212 keyl buğday almıştır. Ancak değirmenin geliri 600 keyl buğdaya karşılık gelmektedir. Vakıf mütevellisi kiracılardan 212 keyl buğday aldığı, halbuki kiracıların 600 keyl buğday ödemesi gerektiği sebebiyle mahkemeye başvurmuştur. Mahkemede geri kalan 388 keyl buğdayı kiracılardan talep etmiştir. Kadı huzurunda toplanan mahkemeye hem kiracılar hem de güvenilir Müslümanlardan şahitler gelmiştir. Bu durum mahkemede hazır bulunan güvenilir kişilere sorulduğunda *...Veli Beşe ve Mehmed Beşe târîh-i kitâbdan sekiz gün mukaddem mârru'z-zikr değirmen gallesinden sene-i mezbûrede altı yüz keyl merkûm buğday hâsıl ve makbuzumuzdur deyu huzurumuzda ikrâr ve bizi işhad eylediler biz bu hususa bu vech üzere şâhidleriz…* şeklinde cevap vermişlerdir. Kadı huzurunda yapılan hesaplamalar doğrultusunda 72 keyl buğday kiracıların emeklerinin karşılığı ve 50 keyl buğdayın karşılığı olan ve değirmenin masraflarına sarf edilen miktar ise 27,5 guruş olarak hesaplanmıştır. Toplam giderler 122 keyl olduğu için bu giderler vakfın gelirinden düşüldüğünde vakıf mütevellisinin kiracılardan 266 keyl buğday alması gerektiği kararına varılmıştır.[480]

18 Zilka'de 1138/18 Temmuz 1726 tarihli kayda göre ise Hemşire Hatun isimli hayır sahibinin vakfının beratla mütevellisi olan Zahreddimağazade Salih Efendi oğlu es-Seyyid el-Hacc Mehmed Efendi Ankara'da bulunan ve Kayaş Deresi demekle bilinen yerdeki bahçe ahalisinden Abdullah oğlu Mehmed isimli kişiyi kadıya şikayet etmiştir. Şikayetine göre Veli Kayaş demekle bilinen vakıf değirmenin kadimi bend ve arkından akan sudan Abdullah oğlu Mehmed vesair kişilerin tasarruf hakları vardır. Ancak bu tasarruf hakkı Perşembe ve Cuma günlerine mahsustur. Diğer günlerde suyun kullanım hakkı vakfa aittir. Bu nedenle vakıf mütevellisi ile halk arasında birçok kez ihtilaf meydana gelmiş ve vakıf mütevellisi mahkemeye başvurarak haklı çıkmıştır. Mahkemede halka ve Mehmed'e Perşembe ve Cuma günlerinden başka diğer günlerde suyu kullanmamaları hakkında tenbihte bulunulmuştur.

[480] *AŞS 582*, 62/197.

Ancak Mehmed kendisine verilen uyarıya dikkate almayarak değirmenin hark ve bendini yıkıp bahçe ve bostanını sulamaktaymış. Ayrıca harktan akan suyu ağız suyu diye daima evine yönlendirmekteymiş. Bu durum üzerine vakıf mütevellisi vakfa *havf tari* olmuştur diyerek Mehmed'i kadıya şikayet etmiştir. Mahkemede Mehmed değirmene akan sudan ancak haftada Perşembe ve Cuma günleri kullandığını diğer günlerde herhangi bir alakası olmadığı ifade etmiş ve ağız suyu dahi cereyat etmediğini dile getirmiştir. Bunun üzerine Mehmed'e haftada Perşembe ve Cuma günlerinden başka günlerde değirmene cereyan eden suya ve vakfın bendiyle harkına müdahale etmemesi için tenbihte bulunulmuştur.[481]

[481] *AŞS 586*, 291/?.

SONUÇ

Turasan Bey, muhtemelen XIV. yüzyılın ilk çeyreği ile XV. yüzyılın ilk çeyreği arasında, kız kardeşi Fatıma Hatun'un oğlu ve Yeğen Bey diye meşhur olan Hızır Bâli ise XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk yarısı arasında Ankara ve çevresinde yaşamıştır. Turasan Bey Yabanâbâd kazasının Akçakavak köyünde ve çevresinde yaşamış; bu bölgenin şenlenmesinde ve güvenliğinin sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Turasan Bey'in türbesi, günümüzde Ankara ilinin Kahramankazan ilçesine bağlı olan Tekke köyünde bulunmaktadır. Türbe kitabesinde ve arşiv belgelerinde Turasan Bey'in babasının adının Duman /Toman /Tuman Ağa olduğunu öğrenmekteyiz. Babasının ismi dışında ailesi hakkında elimizde bilgi mevcut değildir. Ancak aileye Tomanoğulları/Tumanoğulları dendiği rivayet edilmektedir. Turasan Bey, türbe kitabesine göre Ramazân 824/Ağustos 1421 yılında vefat etmiştir. Turasan Bey'in ailesinden bilinenler, kızı Paşa Hatun, kız kardeşi Hemşire Hatun olarak da bilinen Fatıma Hatun ve Hızır Bâli olarak bilinen Yeğen Bey'dir. Turasan Bey'in Yabanâbâd'a bağlı Akçakavak köyünde bir cami, bir zaviyesi ve türbesi bulunmaktaydı. Bunlardan günümüzde cami ve türbesi ayaktadır. Turasan Bey'in yaşadığı cami ve türbesinin bulunduğu köy daha sonraları Tekke köyü ismini almıştır.

Turasan Bey'in Ankara merkez ve Ankara'nın Yabanâbâd (Kızılcahamam – Çamlıdere) kazasına bağlı Akçakavak köyündeki vakıf hayratı içim 826/1423 yılında bir vakfiye tescil ettirmiştir. Turasan Bey ve yeğeni Hızır Bâli'nin vakıfları hakkında bize ayrıntılı bilgi veren ana kaynaklardan biri bu vakfiyedir. Turasan Bey kurduğu bu vakfın tevliyetini hayatta oldukça kendi üzerine, vefatından sonar kız kardeşi Fatıma Hatun'un oğlu Hızır Bâli (Yeğen Bey)'ye ve onun evladı üzerine bırakmıştır. Zamanla Ankara'da, Turasan Bey, Yeğen Bey ve Hemşire Hatun vakıflarının yönetim işi birbiri ile aynı çatı altında birleşmiştir.

Vakfiyesi olmamakla birlikte Yeğen Bey'in Ankara'da cami, medrese inşa ettirdiği, bunlar için köy ve arazileri vakfettiği, hatta Ankara merkezde kendi adını taşıyan bir mahalle olduğu arşiv kayıtları arasında yer almaktadır.

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının eşkincilü vakıf olduğu, Sultan I. Selim zamanında bu vakıf serbestiyet statüsüne kavuştuğu, böylece dışardan yapılacak herhangi bir müdahalenin önü alınmıştır.

Turasan ve Yeğen Bey Vakıflarının Ankara'nın Yabanâbâd ve Murtazaâbâd kazaları ile Ankara'nın merkezinde ve çevresinde, sonraki tarihlerde vakfa dahil edilen İstanbul Divanyolu'nda vakıf akarı olduğu kayıtlarda yer almaktadır. Vakfın akarı arasında çeşitli köyler ve araziler, dükkanlar, evler ve hamam gibi gayrimenkullerdir.

Turasan Bey ve Yeğen Bey cami, medrese, zaviye, çeşme ve hamam gibi halkın ihtiyaçlarına yönelik dini, sosyal ve kültürel eserler inşa etmişler; Ankara şehrinin imarına ve gelişimine katkı sağlamışlardır. Yeğen Bey'in adını taşıyan Ankara'da bir mahalle bulunmaktaydı. Bu mahallede, Yeğen Bey Camisi, Medresesi, Çeşmesi, Fazıliye Medresesi ve Sedükoğlu Muallimhanesi gibi yapılar bulunmaktaydı. Aynı zamanda kayıtlarda Yeğen Bey'in adına bir de zaviye tespit edilmiştir. Zaviyenin Yeğen Bey Camisi'nin yakınında veya caminin bir bölümünün zaviye olarak kullanılmış olması ihtimal dahilindedir. Burası misafirlerin konakladığı, aşevinden yemek yedikleri bir yerdi.

Turasan Bey'in kızkardeşi ve Yeğen Bey'in de annesi olan Hemşire Hatun adı ile bilinen Fatıma Hatun'un da Ankara'da bir vakfı ve hayratı bulunmaktaydı. Vakfiyesi günümüze ulaşmayan bu vakfın en önemli hayratı, Ankara'nın Hacendi Mahallesi'nde bulunan Genegi ya da diğer adı ile Fatıma Hatun Mescidi'dir.

Turasan Bey ve Yeğen Bey'in vakıf yapıları tarihi süreç içerisinde pek çok kez tamir ve onarım görmüştür. Yüzyıllar boyu ayakta kalan vakıf yapılarından Turasan Bey Cami ve Türbesi halen Kahramankazan Tekke köyünde varlığını sürdürmektedir. Ancak zaviyesi günümüze ulaşamamıştır. Ankara'nın Denizciler caddesi civarında olduğu düşünülen Yeğen Bey Cami 1916 yılında çıkan büyük yangında yanarak harap olmuş, caminin sadece minaresi kalmış, o da daha sonra yıkılmıştır. Caminin yanında bulunan medrese ve çeşme de muhtemelen bu yangında yok olmuştur.

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıfları XX. yüzyıl itibariyle mazbut vakıf haline getirilmiştir. Bu dönemde vakfın bilinen son mütevellisi ise 1923 yılında tayin olunan İbrihim Efendi'dir. Bu vakıf, daha sonra özel mülkiyete dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi

- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *979/1571-1572 Tarihli 558 Numaralı Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri*.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- 867/1463 Tarihli *9 Numaralı Maliyeden Müdevver Defter (MAD. d-9), Ankara Livası Mufassal Tahrir Defteri,* Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.
- *Ankara Şer'iyye Sicili (AŞS)* 464, 488, 489, 494, 497, 498, 499, 502, 503, 504, 506, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 518, 520, 525, 538, 543, 550, 558, 564, 568, 582, 583, 585, 586, 645, 652, 655, 674, 704, 713, 737, 752, 779, 786.
- BOA, *Ali Emirî Sultan Ahmed III* (*AE. SAMD.III)*, 160-15733-001-001.
- BOA, *Cevdet Evkaf* (*C. EV*.), 216-10773-002-001.
- BOA, *Cevdet Evkaf* (*C. EV*.), 27-1338-01-01/02.
- BOA, *Cevdet Evkaf* (*C. EV*.), 27-1338-02-01/02.
- BOA, *Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Temettuât Defterleri* (*ML. VRD. TMT. D*.), 188.
- BOA, *Nüfus Defterleri* (*NFSD)*, 1741.
- BOA, *Nüfus Defterleri* (*NFSD)*, 1742.
- BOA, *Nüfus Defterleri* (*NFSD)*, 18181.
- BOA, *Nüfus Defterleri* (*NFSD)*, 18183.
- BOA, *Nüfus Defterleri* (*NFSD)*, 18187.
- BOA, *Topkapı Sarayı Müze Arşivi Defteri* (*TS. MA. D.)*, 5584-01-02.
- BOA, *Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TS. MA. E.)*, 810-67.
- BOA, *Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TS. MA. E.)*, 820-42.
- BOA, *Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TS. MA. E*.), 820-43.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

- *928/1522 Ankara Vakıf Tahrir Defteri*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları 116/5.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 126-281.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 127-278.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 197-40.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 197-40.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 266-366.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 269-420.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 419-40.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 419-44.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 419-47.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Cihet Kalemi* (*EV. MKT. CHT.*), 512-512.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1305-170.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1305-302.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1305-304.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1305-306.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1305-308.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1337-126.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 1337-304.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 2385-22.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 2503-420.
- VGMA, *Evkaf Mektubi Kalemi* (*EV. MKT.*), 63-56.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 1473-284.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 361-138.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 365-260.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 648-300.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 76-246.

- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 836-220.
- VGMA, *Evkaf Muhasebe Kalemi* (*EV. MH.*), 183-152.
- VGMA, *Evkaf Tahrirat* (*EV. THR.)*, 325-280.
- VGMA, *Evkaf Tahrirat* (*EV. THR.)*, 227-116.
- VGMA, *Temessük Defteri (TMSK*. d)., 1093-4.
- VGMA, *Temessük Defteri (TMSK*. d.*)*, 1093-5.
- VGMA, *Temessük Defteri (TMSK*. d.), 1093-7.
- VGMA, *Vakfiye Defteri*, *2113*, 63.
- VGMA, *DEFTER*, 2169-10.
- VGMA, *DEFTER*, 283- 102.
- VGMA, *DEFTER*, 306-902.
- VGMA, *DEFTER*, 892-50.
- VGMA, *DEFTER*, 1956-44.
- VGMA, *DEFTER*, 1954-50.
- VGMA, *DEFTER*, 1954-159.
- VGMA, *DEFTER*, 1955-165.
- VGMA, *DEFTER*, 1956-44.
- VGMA, *DEFTER*, 1975-62.
- VGMA, *DEFTER*, 1975-63.
- VGMA, *DEFTER*, 1975-64.
- VGMA, *DEFTER*, 259-12.
- VGMA, *DEFTER*, 259-13.
- *Ankara Hurufat Defteri* 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 1057, 1058, 1060, 1061, 1063, 1067, 1068, 1071, 1072, 1137, 1138, 1140, 1143, 1144.

Araştıma Eserler ve Makaleler

- AKAKUŞ, Recep, "Reîsülkurrâ", *TDVİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 545-546.
- AKAR, Tuba, "Tanzimat Öncesinde Vakıf Kurumu ve Yapıların Korunması", *Vakıflar Dergisi*, S. 33, Ankara 2010, s. 89-110.

- AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*, C. II, Tekin Yayınları, Ankara 1979.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, "İcareteyn", *TDVİA*, C. 21, İstanbul 2000, s. 389-391.
- AKGÜNDÜZ, Ahmed, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İkinci Baskı, İstanbul 1996.
- AKTÜRE, Sevgi, "16. Yüzyıl Ankara'sı Üzerine Bilinenler", *Tarih İçinde Ankara*, der. Ayşıl Tükel Yavuz, Ankara 2000, s. 3-48.
- BAKTIR, Mustafa, "Hutbe", *TDVİA,* C. 18, İstanbul 1998, s. 425-428.
- BALTACI, Cahit, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilat Tarihi*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğ'unda Aldığı Şekiller I: Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 6, S. 1, 1940, s. 156-181.
- BAYKARA, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş-I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.
- BAYRAMOĞLU ALADA, Adalet, *Osmanlı Şehrinde Mahalle,* Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008.
- BEYDİLLİ, Kemal, "Osmanlı Devleti'nde İmamlık", *TDVİA*, C. 22, İstanbul 2000, s. 181-186.
- BEYDİLLİ, Kemal, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğünde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü,* Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
- BOZKURT, Nebi, "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 323-327.
- ÇADIRCI, Musa, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara Büyük Şehir Belediyesi Eğitim Kültür Daire Başkanlığı, Ankara 2000.
- ÇETİN, Adem, *Hurufat Defterlerindeki Kayıtlara Göre Ankara İl Merkezindeki Dini Mimari Yapılar*, Ankara Üniversitesi Soyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

- ÇETİNKAYA, Canan, *XVII. Yüzyılda Ankara Gayrimüslimleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2021.
- ÇINAR- GÜMÜŞÇÜ, Hüseyin - Osman, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*, Bilge Yayınevi, Ankara 2002.
- ÇINAR, Hüseyin- Koyuncu Miyase, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2015.
- ÇINAR, Hüseyin, "Hurûfât Defterlerinde Yabanâbâd Kazası Vakıfları", *Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Geçmişten Günümüze Çamlıdere Sempozyumu*, Yayına haz. Mehmet Ali Çakmak- Mehmet Mandaloğlu, Yağmur Ofset, Kayseri 2013, s. 108-143.
- ÇINAR, Hüseyin, "Osmanlı Döneminde Ankara'da Vakıf Kuran Kadınlar", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 25-26 Ekim 2011) Bildiriler*, C. I, Editör: Yılmaz Kurt, Ankara 2012, s. 287-322.
- ÇINAR, Hüseyin, "Osmanlı Zamanında Yabanabad (Kızılcahamam-Çamlıdere) Kazasında Kurulmuş Olan Vakıflar", *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi Sempozyumu 21-22 Ekim 1995*, Yayına Hazırlayanlar: Kemal Gürab, Eyüb Sanay, Seyfettin Erşahin, Ankara 1997, s. 39-69.
- ÇINAR, Hüseyin, "Yabanâbâd ve Şorba'dan Kızılcahamam'a: İdari Yapıda Yaşanan Değişim", *Yabanâbâd'dan Kızılcahamam'a Kızılcahamam 100 Yaşında*, edt. Seyfettin Erşahin, Hüseyin Çınar, İbrahim Ethem Arıoğlu, Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayını, Ankara 2016, s. 69-122.
- ÇINAR, Hüseyin, *H. 1020-1021 Tarihli 13 Numaralı Ankara Şer'iye Sicili - Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.
- CİRİT, Hasan, "Vaaz", *TDVİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 404-407.
- DEMİREL, Kadir, *Ankara Kent Tarihine Bir Katkı: Kızıl Bey – Hayatı, Hayrâtı ve Vakıfları-*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstirüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021.

- ERDEM, İlhan, "İlhanlılar Döneminde Ankara", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarihte Ankara Sempozyumu"*, edt. Yılmaz Kurt, C. I, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 2012, s. 131-138.
- ERDEM, Sargon, "Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 201-203.
- ERDOĞAN, Emine, *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defteri'nin Analizi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Bili Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2004.
- ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerine Bazı Düşünceler", *Şehir Toplum Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 94-104.
- ERGENÇ, Özer, "XVI. Yüzyıl Ankara'sının Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 105-116.
- ERKEN, Sabih, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C. I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1963.
- ERZEN, Afif, *İlkçağlarda Ankara*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1946.
- EYICE, Semavi, "Ankara'nın Kaybolan Bir Eseri: Klemens Kilisesi", *Ankara Dergisi*, C. 1, S. 2, Ankara 1991, s. 5-12.
- EYİCE, Semavi, "Çeşme", *TDVİA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 227-287.
- GALANTİ, Avram, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, Ankara 2005.
- GALİB, Mübarek, *Anadalu Türk Asar ve Mahkukatı Tetebbuatına Esas Ankara*, C. I, Matbaa-i Amire, İstanbul 1923.
- GÜNEL, Gökçe– Kılcı, Ali, "Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, Ankara 2015, s. 78-104.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, "Derbend", *TDVİA*, C. 9, İstanbul 1994, s. 162-164.
- HIZLI, Mefail, "Osmanlı Vakıf Eserlerinin İnşa, Tamir ve Restorasyonları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 5, Bursa 1993, s. 219-232.

- HIZLI, Mefail, "Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair", *TESAM Akademi Dergisi*, C. I, S. 1, 2014, s. 41-51.
- İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *Belleten*, C.XXIII, Ankara 1959, s. 575-610.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.
- İPŞİRLİ, Mehmed, "Osmanlı Dönemi Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 327-333.
- İŞÇEN, İbrahim Yavuz, *Osmanlı Dönemi'nde Ankara'nın Mahalle Çeşmeleri*, Cadde Anafartalar Kuyumcuları Yayınları, Ankara 2019.
- KAYA, Süleyman, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014.
- KAZICI, Ziya, "Osmanlı Eğitim ve Öğretim Sisteminde Genel Medreseler", *Osmanlı*, edt. Güler Eren, C. 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 161-167.
- KAZICI, Ziya, *İslami ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1985.
- KILCI, Ali– GÜNEL, Gökçe, *Bir Ankaralı Tüccarın Kentine Katkıları: İbadullah Vakfı*, Ankara 2019.
- KILCI, Ali, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY*, Biyografi Net Yayıncılık, Ankara 2021.
- KIRPIK, Güray- ÇAM, Mevlüt– ERDOĞAN, Abdülkerim, *Şehr-i Kadîm Ankara*, C. 2, Semih Of-set Matbaacılık, Ankara 2015, s. 136-141-162.
- KIRPIK, Güray–ÇAM, Mevlüt– ERDOĞAN, Abdülkerim– KILCI, Ali-TOPRAKLI, Abdurrahman Yağmur, *Şehr-i Kadîm Ankara*, C. 3, Semih Of-set Matbaacılık, Ankara 2015.
- KÖÇ, Ahmet, "Ankara'da Eşkıyalar Tarafından Gerçekleştirilen Vakıf Gayrımenkullerinin Tahribatı", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, İstanbul 2017, s. 61-79.
- KÖÇ, Ahmet, "XV. Yüzyılda Ümera Vakıfları ve Ankara'nın Gelişimi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 22, Aralık 2009, s. 179-191.

- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Ankara Abidelerinden: Karacabey Mamuresi Vakfiyesi, Eserleri ve Tarihi*, Neşiri: İzzet Karacabey, İstanbul Bürhaneddin Matbaası 1943.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Ankara Camileri*, Kültür Matbaacılık, Ankara 1978.
- KÖSE, İbrahim, *Ankara Evkâf Defteri (1571),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Müezzin", *TDVİA*, C. 31, Ankara 2020, s. 489-495.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- MAMBOURY, Ernest, *Ankara Gezi Rehberi*, Fransızca 2. Basımı, edt. Araş. Gör. Dr. Çağrı Eroğlu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2014.
- ÖNEY, Gönül, *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1971.
- ÖNGE, Yılmaz, "Vakıf Müessesesinde Su ve Önemi", *1 inci Vakıf Haftası (5-11 Aralık 1983)*, haz. İ. Ateş- K. Erdoğan, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1984, s. 23-34.
- ÖNGÖREN, Reşat, "Şeyh", *TDVİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 50-52.
- ÖNKAL, Ahmet- BOZKURT, Nebi "Cami", *TDVİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 46-56
- ORMAN, İsmail, "Türbe", *TDVİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 464-466.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, "İslâmî Dönem Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 203-204.
- ÖZDEMİR, Rıfat, "Osmanlılar Devri Ankara", *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 204-209.
- ÖZDEMIR, Rifat, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- ÖZER, Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- ÖZKAYA, Yücel– AKYILDIZ, Ali, "Muhassıl", *TDVİA*, C. 31, Ankara 2020, s. 18-20.
- ÖZMEL, İsmail, "Kayyım", *TDVİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 107-108.

- ÖZTÜRK, Nazif, "Mütevelli", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 217-220.
- ÖZTÜRK, Nazif, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.

- ÖZTÜRK, Nazif, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.

- ÖZTÜRK, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- PEDERSEN, Johs, "Hatib", *MEBİA*, C. V, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987, s. 363-365.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.
- SÖNMEZER, Şükrü – SEÇKİN, Selçuk, "İstanbul Mescitleri", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 218-231.
- TAMUR, Erman, "Ankara'da Mahal İsimlerine Yansıyan Tarih-I", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 29, 2010, s. 57-71.
- TANMAN, M. Baha – PARLAK, Sevgi, "Tekke", *TDVİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 370-379.
- TAŞ, Hülya, *XVII. Yüzyılda Ankara*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı*, Başbakanlık Yazımevi, Ankara 2001.
- TURAN, Ahmet Nezihi, *Yabanâbâd Tarihini Ararken*, Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, Ankara 1999.
- ÜNAL, Mehmet Ali, *Paradigma Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.

- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- WEBER, Max, *Şehir Modern Kentin Oluşumu*, Bakış Yayınları, İstanbul 2010.
- YAZICI, Tasin– İPŞİRLİ, Mehmed, "Ferrâş", *TDVİA*, C. 12, İstanbul 1995, s. 408-409.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, "Vakıf", *TDVİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 479-486.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.
- YILMAZ- DİKMEN, İbrahim -S. Ümit, "Osmanlı Döneminde Yapıların Onarım ve Restorasyonunda Tasarım ve Onay Süreci", *23. Uluslararası Katılımlı Yapı&Yaşam Kongresi*, Bursa 2011, s. 169-173.
- YILMAZ, İbrahim, "Osmanlı Klasik Döneminde Vakıf Yapıların Korunmasında Onarım Çalışmaları", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, İstanbul 2017, s. 36-40.
- YÜKSEL, Hasan, "Vakfiye", *TDVİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 467-469.

EKLER

EK-1. Turasan Bey'in Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Bulunan Evâil-i Şevvâl 826/7-16 Eylül 1423 Tarihli Arapça Kaleme Alınmış Olan Vakfiyesi

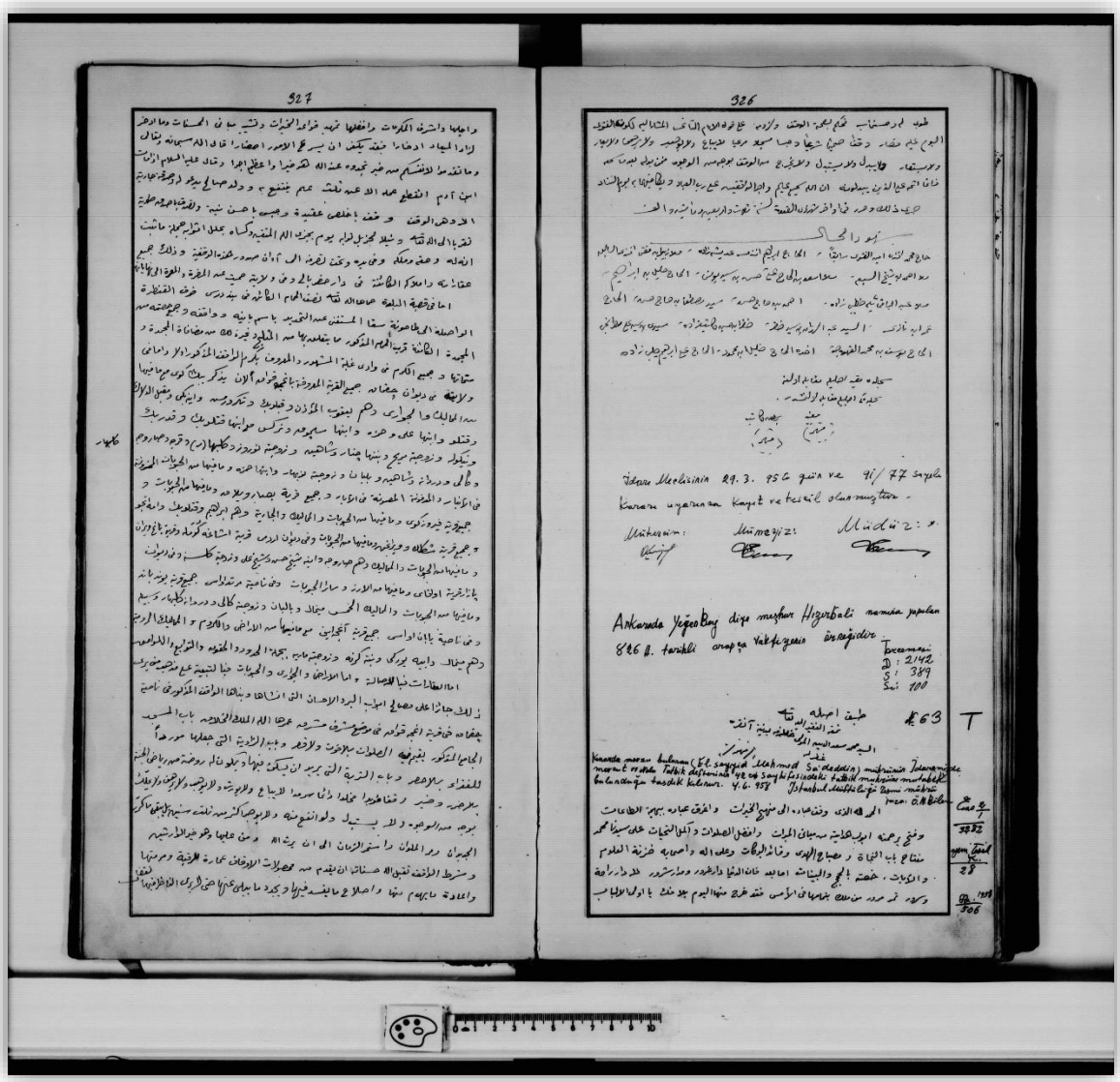

وشرط ايضا ان يكون في المسجد امام متعين ذو منصب يؤم في الاوقات الخمس ويخطب في الجمعة
وشرط ايضا ان يكون فيه مؤذن صالح يؤذن في الاوقات ويسبح في الاسحار عقيب الصلوات
وشرط ايضا ان يكون باب الزاوية مفتوحا يدخل من يدخل فيها ويخرج من يخرج عنها من يريد
يساكن ويريد يجاور من بات بات ومن راح راح للمسجد عنها الضيف ولو زيد الغريب الذي
كان يطلب ويقيم وجعل الواقف المذكور النظر والقوامة لنفسه مادام في قيد حياته وبعده
فعلى الناظر والقوامة في جميع الاوقات سوى الكرم المذكور الذي جعل القوامة والنظر فيه لبنته
خاصة من صلبه باستحقاق وعدان لها خمس محصولاته للبنت اضافة الذي تبناه ورباه
الى الرضاعة فوضعته وهذا الامر الجزم والملك المرسوم الكرم ذو الاعلاوة الحمية و
الخانات الجوة وخطر الى المشهور بيكن بك وبعده للاولاد اولاده الذكور لطنا بطن
ونسلا بعد نسل ونصبه متوليا في كل الاوقات سوى الكرم وعين اخصه الحلوات مما لكل سوى الكرم
لغذا الفقراء والباقي ابيعة الاخماس لمصالح المسجد والتربة والقرائة شيء ما يراه مصلحة
اما الجمعة فيعطى من يخدم الجمعة من الخادم في كل سنة ما يليقه لهم لغذا وهنا حسب ما يراه
مصلحة واما التربة فيعطى من يلازم فيها في كل شهر ما يليقه واما فالاوقاف غير مفيها يؤتى
بمن مرتبه من الطعام بما كل منه من يحضر ويساقر ويقيم ويجاور وان نزل فيها ثلاثة ايام
فيعطاف ما يليقه وان نزل ضيفا فيعطى ما يليق لشانه وان احتاج الى خدمة
الخدم اذا اراد وهنا فليجمعه ويزوده ويلبس الخدام فالوقف من الحلوات وينصب
فيها شيخ زاوية يتباشى عن المخلف وعن المعيشة ويعطى من الوظيفة ما يليق حسب ما
يراه الناظر مصلحة ثم ان كل متولي من هذه الاوقاف فالمتولي بالخيار ان شاء يتخذه
على الفقراء والمكاتب والعلماء العامين والفقهاء الصالحين وان شاء يشترط حيا فاذا حضر
فيوقف وقفا منفصلا الى اخر الاوقات فيكون وقفا جائزا المرسوم المبعاد للاجل السلطان
ودير والاوقاف ومشير والاوقاف وقائم والاوقاف ولا يتعقب وستولي
ولا الخطيب وستولي فيه هذا الوقف وشبيه وتنفيذ ومتولية وتطلب من فعل شيئا
من ذلك فقد باء بغضب من الله وعلى لعنة الله والملائكة والبشر والناس اجمعين
خالدا ويحوله شفعه والملائكة بيقظه ومن اقام على شروطه ولم يغير شيئا من مقرراته
خالدا معاونه في جميع امور ورزقه ما يتمناه خان الله لا يضيع اجر المحسنين

وبعد هذا الوقف وهذه الوقف المذكور نصف الحرم المذكور الشاهد لمبنه ورسم حدوده
القطع الموصلة الى طاعة سنا ووقفه جميع الاوقاف المعروفة بحمد ورد المشهد بعلو باره
الشاهد في بند رسم اما في دفترها في ديوان شقاعه جميع مزرعة ارض مع
الاوراق وفي ديوان ادرمه جميع الكرم الشاهد في قرية باوران وجميع ادرعه
المشهد بأوطان بجملة الحدود المعلومة على اسمه اخته وهو الامير الجزم جعفر بالي المشهد
بيكن بك وبعده للاولاده واولاد اولاده لطنا بطن ونسلا بعد نسل ثم لغذا المسلمين
الى نهاية ثم اخر الوقف المذكور وما مجالس فيه واشهد على اقراره جمعا من العدول
يذكر اسمائهم في الذيل وحكم بصحته ولزوم حكما تاما وفقه الخطاء وحكما وعلى جميع ذلك
وقع التحرير في اوائل شهر شوال سنة ست وعشرين وثمانمائة
التاريخ صحيح

الشهود عليه بجميع الشرائط اجمالا وتفصيلا

يشهد بمضمون المرقوم
محمد بن عبد الله
شهد بذلك علي الملك الغني

خلف العلماء العظام ذو الطبع الوقاد والذهن النقاد
مولانا جلال الدين بن مولانا بهاء الدين واولاده حميد الدين
وشهاب الدين ومحمد تقيهم الله بالعلم والعمل واطال بقاءهم
ومولانا شمس الدين النائب في محكمة البلدة
مع

Idare Meclisinin 7.7.1958 gün ve 204/215
Sayılı kararı uyarınca kayıt ve tescil olunmuştur.

Müdür: Müdür: Müdür:

Tercümesinin 21.7.958 tarih ve 318 sayılı ile Müdürlükte Vakfiyeler defterine kaydedilmiştir.
Vakfiyenin aslı ve tercümesi

No. 66

ايج كرم بعضه لطفاء وامن ذكر بعضه بكلوا رزقا محمد للاذى (سبحانه وتعالى) ... -
المحمول جل ذراه عما يحسن شريعة كل واحد وعزها من ان يجيء هذا الواحد بصواحد ... (سبحانه وتعالى) -
حكمه اوضحا باقتضاء محاسن الزمان ومنصب كونه شيخ سادة الاعاظم والاعيان ... (سبحانه وتعالى)
وصلاة على سالك الاستعداد بأيمك الاوامات والخوارق عمتاج بعناه فما شمله كونها في ظل الوجود وجعت
بشيء الله منها ورزقه كل من سعوده ... (سبحانه وتعالى) من بعده مقابلة الاوصاف والمقصد والامر والنشر
الى العلماء على ما في سورة المتوالية ومفاتحة سالك الرسالة العامة خاتم الرسالة وارسل هادي الانام
الى قوم اسلم اشارة الى الواضح الجلي المبارك الكتاب الى الواية والحق سيما محمد المطهر شارات
الفاطمة المؤيد بالمعجزات الساطعة على الاوراد وجميع الانبياء ومن تبعهم باعادة الليل بالنهار والقمر
(فائق مصطفى سلطان طوغلي)
سلطان بن سليمان
المظفر دائما

Sayı 1/2
1692

Sayı 30

Sayı 204

ما عرض من هذا الوقف المشتمل على اصل الوقف ونظرت في
وناصحته من خلوه ولا فالمركز وجدت ما يطابق الشرع
ما فقا لشرعة القويم فيقبله وانفذه ونفذته وانفذته
وانا اتعهد الشيخ الحنفي بمرتبة المعلوم الاوقاف
بالمشهورة في ولاية آنا قولي فيعطيها

ما مدة ولاية الدين وكذا الاخصية فيما اجرة
ويتسلمه ولا يسبق وجود ذلك فيما الاولاد الشرعي
ومع تولية وجود الحيات من بعده وتعطى الاخصية
فكان يكون باب حياة ما ما هي انهاء
حسبما نظر نائبا بها في تولية الناظر ومحمد بن
يأخذ الزائد فيعطى ابن القسم وانفاذه الوقف
الفوة فانا في ما حين اولاد الوسيلة ... -
(سبحانه وتعالى) الشاهد بالعلم المشهور في وجه
رسم الظاهر على عليها

اما بعد فانه لم يكن في زمن سليم رأسه وبدع فوقها ولا فلك والقاسي وهيئته ...
(سبحانه وتعالى) غرائب عن عجائب شأنه وانعدام رأيا الحرج الوقوم ان يتلقى العالم بعيدا زمان
والشهود ويتعلقون ... (سبحانه وتعالى) وتبارك فما هذا قاعدة واعلام الغيب وبراهين ولوازم الوقت
وأسرار الملكوت وبعد ظهر نور صالح العلم المعهود وبطالع رأيه مكنة ولوازمه وآلاته وشكر
نعمة نعمتها وشدة حكمة مدها تبوان بما قوة الله وعلى عينه وعاتقه فانا لنعمة عليها نعمات
وكلا الاسباب في شرف الشأن ولقد رتبت ما يلقى الاشكال وقوعه فيما سمعت الجلال وتنبهات
الصلاة النفسان ودنا الرجل ودرج عين فؤاد فليس لهم فيها غاد ودانوا الى الحدود
فاقام وتقيد للاوامر قبيا وعلى سيفه وغمدا فيه بما يتعهد كوار منار في مدينة اهل العلم
والعماد ليهتدوا الى منهاج الحق ليتمسك بالعروة الوثقى وتأيد نظر الانزل والجبال

EK-2. Turasan Bey'in Kızı Hundi Hatun'un Mezar Taşı (Kaynak: Ali Kılcı, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY,* Biyografi Net Yayıncılık, Ankara 2021, s. 63)

EK-3. Tekke Köyünde Turasan Bey Türbe Kapısı Ve Kitabesi (Kaynak: Ali Kılcı, *Ankara'da Bir Alperen TURASAN BEY*, s. 119)

EK-4. Turasan Bey Türbesi

EK-5. Yeğen Bey Cami (Kaynak: Uğur Kavas, *Yıldız Albümleri'nde Ankara Fotoğrafları,* Koza Matbaa, Ankara 2014)

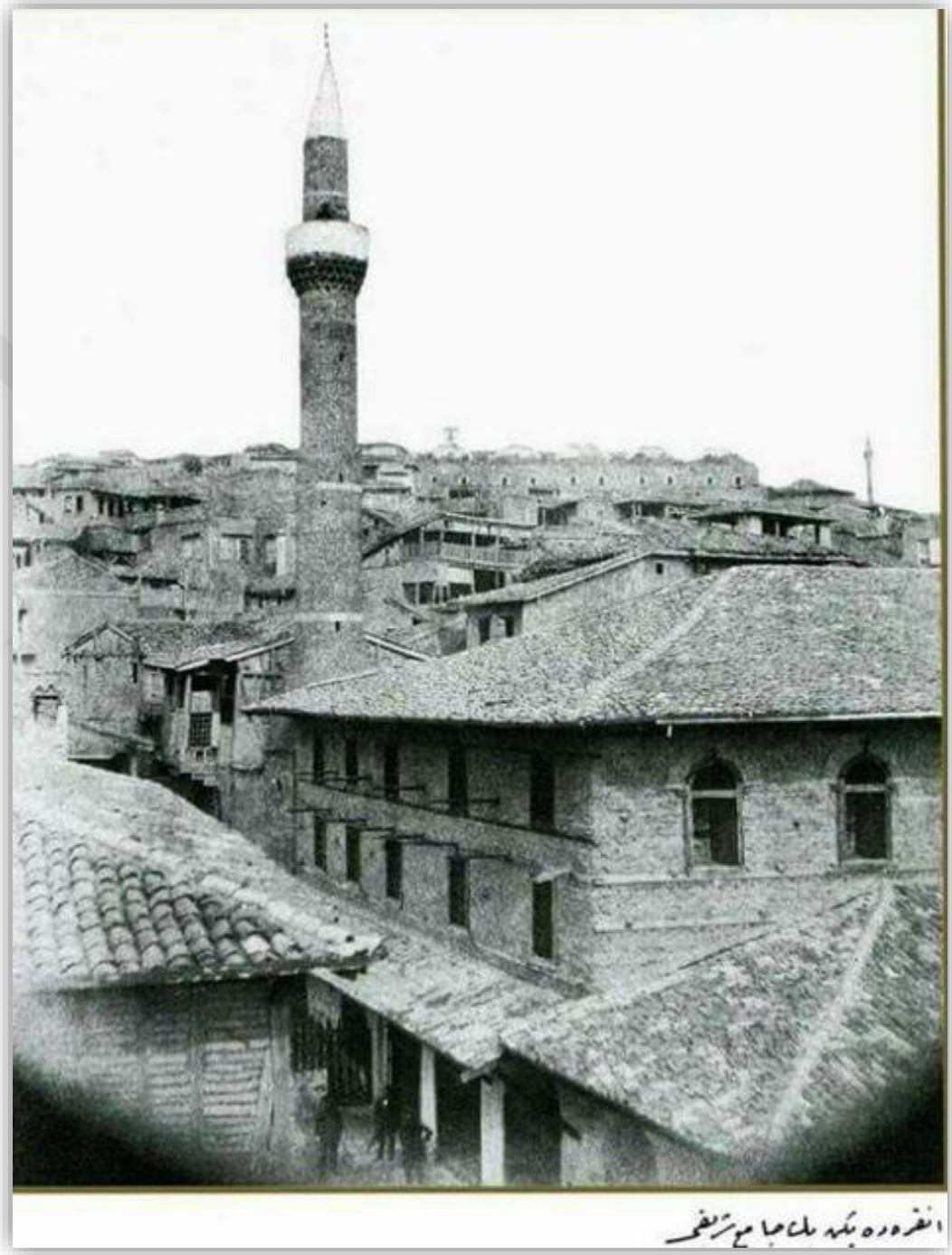

EK 6. Sağ Yukarıda Görünen Uzun Minare Yeğen Bey Camisi'ne Ait. Sol Ortada Tabakhane Camii Minaresi (Kaynak: Erman Tamur, "Ankara'da Mahal İsimlerine Yansıyan Tarih-I", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 29, 2010, s. 60)

EK 7. 1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri v. 57b.

Nâhiye-i Yabânabâd der livâ-i Ankara (1522 Tarihli Ankara Vakıf Tahrir Defteri v. 57b.)

Evkâf-ı Turasan Bey ki mezkûr Turasan Bey Ankara tevâbi‘inde Yabânovâsı Nâhiyesi’nde karye-i Akçakavak’da binâ itdüği câmi‘ine ve türbesine ve nefs-i Ankara’da binâ itdüği mahalle mescidlerine vakf idüb vakfiyesinde itdüği emlâkı bunlardır zikr olunur evkâf-ı mezbûrenin tevliyetini ve nezâretin hemşiresi oğlu Hızır Bâli’ye ki Yegan Bey dimekle meşhûrdur ona ta‘yîn idüb ba‘dehu evlâdına ve evlâd-ı evlâdına neslen ba‘de nesl ve batnen ba‘de batn vakfiyyesinde ta‘yîn eylemiş el-hâletü hazihi Yegan Bey oğulları Mehmed Çelebi ve Mustafa Çelebi mütevellîlerdir cihet-i tevliyet mutasarrıflardır ber-mûceb-i vakfiyye ellerinde selâtin-i mâziyeden ve pâdişâhımız halledet hilâfetühu hazretlerinden nişân-ı şerîfleri vâr fe-ammâ defter-i köhnede zikr olan evkâf içün altı cebelü kayd olmuş imiş avâtıf-ı pâdişâhâne ve mevâhib-i mülûkâne vâkı‘ olub pâdişâhımız hallede hilâfetühu hazretlerinden zikr olunan altı cebelüyü üç eylemiş deyu defter-i köhnede mestûr hâliyen evkâf-ı mezbûrenin tevliyeti ve nezâreti el-mezbûr Mustafa Çelebi fevt olub oğlu Ahmed Çelebi ve Mehmed Çelebi fevt olub anın evlâdından Esen Hatun’a sadaka olmuş bâ-berât-ı merhûm Sultan Selim Hân ve pâdişâhımız hazretleri ve mezkûrun evkâfı evkâf-ı selâtîn gibi serbest ola kimesne dahl u ta‘arrûz eylemeye deyu selâtin-i mâziyeden müte‘addid ahkâm-ı şerîfeleri olub ve hâliyen teftîş olunub kadîmü’z-zamândan ilâ haze’l-an evkâf-ı selâtin nice? ri’ayet olunugeldiği bunlar dahi ol-vechile ri’ayet ve serbest olub hiç ferd bâd-ı hevâsına ve yavesine ve beytü’l-mâlına ve mâl-ı gâyibine dahl u tecâvüz idegelmedüği zâhir olmağın vech-i meşrûh üzere defter-i cedîde kayd olundu.

Evkâf-ı mezbûrenin altı cebelüsü olub sâbıkân avâtıf-ı hüsrevâniyeden cümlesi def‘ olunub müte‘addide ahkâm-ı şerîfe virülüb eski defterlere dahi kayd olunmuş imiş. Hâliyen vilâyet müceddeden yazıldıkda sehven ibâret def‘ üç kayd olunduğu divân-ı âlîde tamâm ma‘lûm olub defter-i cedîde tashîh olundu.

Tahrîren fi evâsıtı Ramâzani’l-mübârek sene semân ve selasîn ve tis‘a mi’ete. (10-20 Ramazân 938)

EK 8. Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt

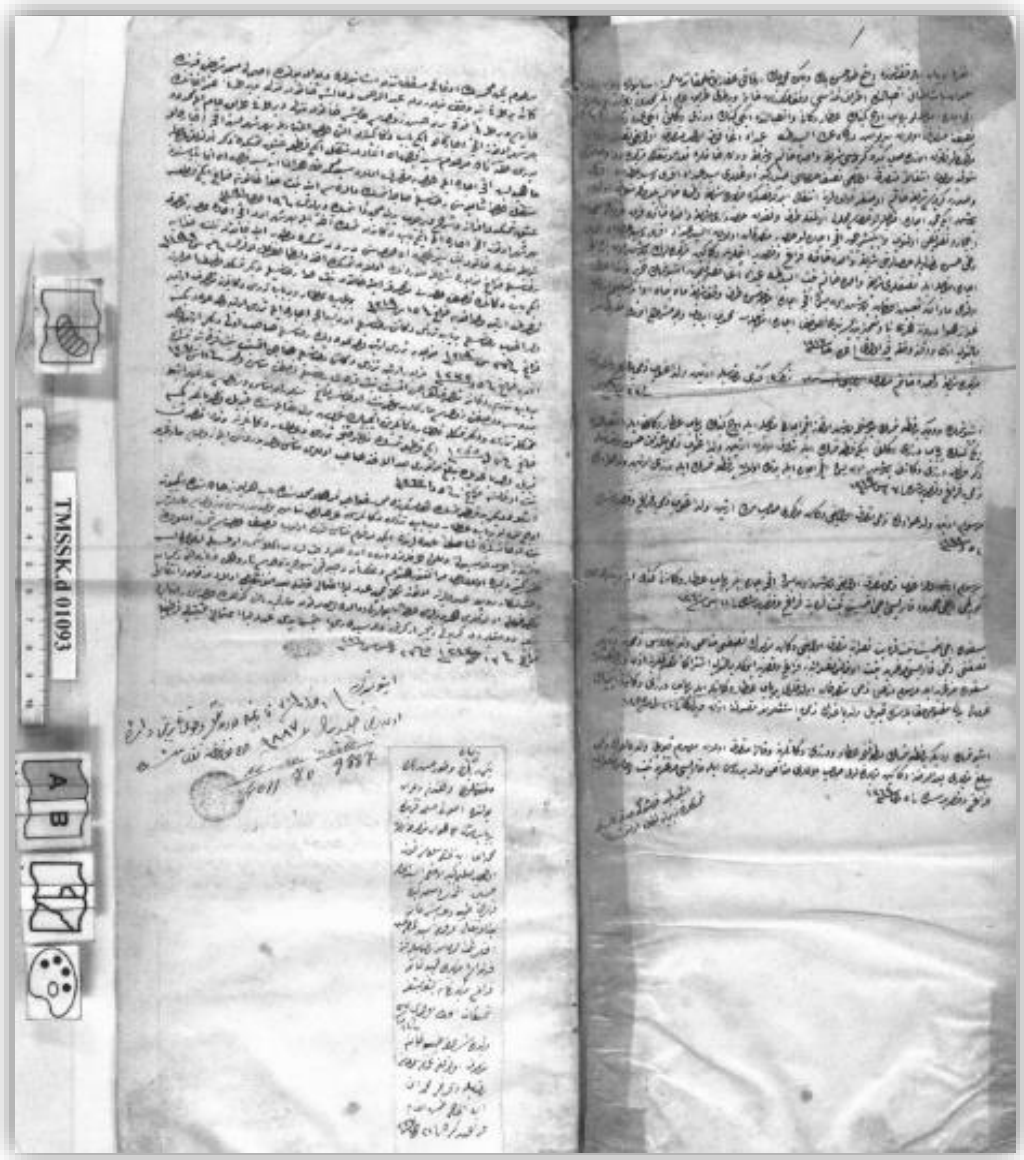

Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt (VGMA, TMSK. d., 1093-04)

Ankara ve Yabanâbâd kazâlarında vâki' Turhasan Bey ve Yeğen Mehmed Bey evkâfı akârâtı mülhakâtından mahmiye-i İstanbul'da Divân Yolu'nda Süleyman Paşa Hanı ittisâlinde etrâf-ı selasesi vakf-ı mezbûrdan hâne ve bir tarafı tarîk-i âmm ile mahdûd beher şehr on beş akçe icâre-i mü'eccelelü bir bâb üç kepenk attâr dükkânıı ve ittisâlinde iki kepenk derzi dükkânı iki aded dükkân-ı mezkûrelerin nısfına mutasarrıf olan ser-bevvâbin-i dergâh-ı âli es-Seyyid Taha Abdullah Ağa fevt olub mutasarrıf olduğu nısf dükkân-ı mezkûreler kânûn üzere sulbiye kebîre kerîmesi Şerife Vahide hanım ve Şerife Vidade hanımlara ba'de'l-intikâl mezbûre Vidade hanım dahi müteveffiye olub intikâlen mutassarrıfe olduğu nısf hissesi sadr-ı kebîr oğulları Seyyid Abdullah Efendi ve Seyyid Ataullah Efendi ve sadriyye kerîmesi Şerife hanım üç nefer evlâtlarına intikâl eyledikden sonra mezbûre Şerife Fatma hanım bilâ-veled mütevaffâ olub beher şehr iki buçuk icâre-i mü'eccelelü hissesi mahlûl olmağla taraf-ı vakıfdan hissedârı Şerife Vahide hanıma kırk guruş mu'accelat icâr ve tefvîz olunub ve ikişer buçuk akçe icârelü hisseye mutasarrıfân olan es-Seyyid Abdullah Efendi ve Seyyid Ataullah Efendi dahi hüsn-i rızâlarıyla hisselerini Şerife Vahide hanıma ferâğ ve kasr-ı yed itmeleriyle dekâkîn-i mezbûrelerin beher şehr on beş akçe icâre-i mü'eccele ile nısfları Şerife Vahide hanım binti es-Seyyid Taha Abdullah Ağa tasarrufu içün iş bu temessük tahrîr yedine i'tâ olundu madâmeki ta'yîn olunan beher şehr on beş akçe icâre-i mü'eccelesi taraf-ı vakf-ı şerîfe mâh be mâh edâ ve teslîm idüb gayr ez hevâ derûnuna her ne binâ ve ta'mîr ider ise teberru'an bi'l-vakf icâre-i mu'eccelesine mahsûb idüb vech-i meşrûh üzere tasarrufuna ... bi't-tevliye izin ve defter-i vakfa kayd olundu. Fî gurre-i CA sene 1217.

Mezbûre Şerife Vahide Hanım mutasarrıf olduğu hisse-i mezkûru kendi rızâsıyla Artin veled-i Agob zimmîye ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 23 M. sene 1219.

İşbu temessük ve diğer bir kıt'a temessük mûcebince beher şehr otuz akçe icâre-i mü'eccele ile üç kepenk bir bâb attâr dükkânı ile ittisâlinde iki kepenk bir bâb derzi dükkânı iki kıta temessük ile mutasarrıf olan Artin veled-i Agob zimmî bi'z-zât hüsn-i rızâsıyla zikr olunan derzi dükkânı beher şehr on beş akçe icâre ile yedinde olan temessük ile derzi Artin veled-i Avadik zimmîye ferâğ ve kasr-ı yed şode. 27 Ş. Sene 1219.

Mersûm Artin veled-i Avadik zimmî mutasarrıf olduğu dükkân-ı mezkûru sâhib-i evveli Artin veled-i Agob zimmîye ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 5 R. sene 1232.

Mersûm Artin veled-i Agob zimmî mutasarrıf olduğu beher şehr on beş akçe icâre ile bir bâb attâr dükkânı kendi ….. Kürkçü Aci Haçadur ve karısı Aci Ahsabet binti Karabet'e ferâğ ve kasr-ı yed şode fî 11 Ş. Sene 1240.

Mesfûre Aci Ahsabet binti Karabet nasrâniye mutasarrıf olduğu dükkân-ı mezbûrun nısfı Minas veled-i Bedros zimmîye ve diğer nısfı dahi karısı Margarid binti Ohannes nasrâniyeye ferâğ ve kasr-ı yed etmekle bi't-tevliye iştirâken tasarruflarına izn virildikden sonra mesfûre Margarid ile mersûm Minas zimmî mutasarrıfân oldukları bir bâb attar dükkânıyla bir bâb derzi dükkânı iki bin guruş bedel-i makbûz mukâbelesinde Kabril veled-i Bağdik zimmîye istiğlâlen mutasarrıfına izn virildi. Fî 10 L. sene 1255.

İşbu temessük ve diğer bir kıta temessük mantûkunca attar ve derzi dükkânlarına defâtir mutasarrıf olan mersûm Kabril veled-i Bağdik zimmî meblağ-ı mezbûru ba'de'l-ahz dekâkîn-i mezbûreleri sâhib-i evvelleri Minas veled-i Bedros ile karısı Margarid binti Ohannes nasrâniyyeye ferâğ ve kasr-ı yed şode fî RA. Sene 1262.

İşbu kayd karşuki varakada diğer temessükün zîrine nakl olunmuşdur.

Merhûm Yeğen Mehmed Bey evkâfı musakkafâtından İstanbul'da Divân Yolu'nda Asmalı Mescid-i şerîfi kurbunda kâ'in bir tarafı yine vakf-ı mezbûrdan Abdurrahman ve Aişe hatun menzili ve bir tarafı Ömer Ağa'nın hânesi ve bir tarafı ... berber Hasan zevcesi Aişe hatun menzili ve bir tarafı tarîk-i âmm ile mahdûd beher şehr otuz akçe icârelü iki bâb dekâkînden altı hisse i'tibâriyle beher şehr beş akçe icârelü pederi Tahazâde merhûm Seyyid Feyzullah Ağa'dan müntakıl iki kıt'a atîk temessükde zikr olunduğu vecihle mâhiye beş akçe icâre ile hisse-i mutasarrıf olan Seyyid Mehmed Tahir Ağa ibni Seyyid Feyzullah Ağa babasından müntakıll hisse-i şâyi'asını rızâsıyla sâhib-i temessük vâlidesi Emine binti Havva ferâğ iki kıt'a temessükden ifrâz ve şerh verilüp yedine mücedden temessük verildi. Fî 19 RA sene 1191.

Beher şehr otuz akçe icâre ile iki bâb dükkândan temessük aher ile beher şehr on akçe icâre hisseye mutasarrıfe Şerife Münevvere hatun binti Seyyid Feyzullah hissesini derûn-ı

temessükde mastûr Emine Hatun binti Havva'ya rızâsıyla ferâğ mezbûre Şerife Münevvere'nin olan temessük ahz ve hıfz olundu. Fî 2 S. sene 1192.

İki bab dükkânın nısf hissesine mutasarrıfe Emine Hatun binti Havva rızâsıyla diğer temessükle nısf-ı aherlerine mutasarrıf Artin veled-i Agob'a ferâğ fî 15 S. sene 1219.

Bir bâb attar ve bir bab derzi dükkânlarına mutasarrıf Artin veled-i Agob rızâsıyla bir bâb derzi dükkânını rızâsıyla on beş akçe icare ile derzi Artin veled-i Avedik'e ferâğ fı 27 S. sene 1219.

Mezbûr derzi Artin veled-i Avedik rızasıyla sâhib-i evveli diğer Artin veled-i Agob'a ferâğ fî 5 Z. sene 1232.

Mezbûr Artin derzi dükkânını rızâsıyla nısfını Minas veled-i fî 11 S. sene 1240 Bedros'a ve nısfını zevcesi Margarid binti Ohannes'e ferâğ mezbûrân Minas ve zencesi Margarid işbu temessükle derzi ve diğer temessükle attar dükkânların iki bin guruş bedel mukâbelesinde Kabril veled-i Bağdik'e ferâğ fî 10 L. sene 1255 iki kıt'a temessük mantûkunca derzi ve attar dükkânlarına defâen mutasarrıf Kabril veled-i Bağdik'in meblâğ-ı mezbûru ba'de'l-ahz sâhib-i evvelleri Minas veled-i Bedros ile zevcesi Margarid binti Ohannes'e ferâğ fî 5 ZA. sene 1262.

İşbu ve diğer bir kıt'a temessük hâmişlerinde muharrer Hoca Ferhad Mahallesinde Bâb-ı Hümâyûn Caddesinde iki yüz üç numerolu bir bab attar ve ve bir bab derzi dükkânları arsaları Minas veled-i Bedros ve zevcesi Margarid binti Ohannes'in münâsefeten uhdelerinde iken merkûm Minas fevt olub nısf hissesi tahrîr-i emlâk ve tesviye tarâf-ı komisyonu ve meclis taraflarından vürûd iden arzuhallerden anlaşılmış olmasıyla ol-vechile beş nefer kebîr ve kebîre evlâdları marangoz Hendem? Ve Aleksan ve Çubukçu Seblac? Zevcesi Zarohi ve Nazmeci? Dikrat? Ve hizmetkâr Ropen? uhdelerine otuz sekiz buçuk aded lira-i Osmani kıymetle ba'del-intikâl evlâd-ı merkûmana intikâlen mutasarrıfûn oldukları her birleri hisse-i şâyi'aları ve vâlideleri merkûme Margarid dahi kezâlik hissesini rızâlarıyla teb'a-i Devlet-i Aliyye'den Giridli rençber Argiri veled-i Sideri'ye yetmiş yedi aded lira-i Osmani kıymetiyle … ferâğ. Fî 12 C. sene 1287 ve fî 27 Ağustos sene 1286.

İcâre 15. Yeğen Bey ve Turhasan Bey Vakfından Divanyolu'nda Asmalı mescid kurbunda bir bab menzil ma'a hevâ-yı … olan Mehmed Ağa ibni el-Hacc Süleyman fevt olub sulbi kebir oğlu esseyyid el-hacc Hüseyin Efendi ve sulbiye kebire kızları Tayyibe ve Ayşe Hanıma

badel-intikal merkûm esseyyid el-hacc Hüseyin Efendi sülüs hissesi rızasıyla kız karındaşı mezbûre Tayyibe Hanım'a ferâğ ve mezbûretâna başka başka temessükat ita oldu fî 24 R. sene 57.

Mezbûre Şerife Tayyibe Hanım mutasarrıfe olduğu sülüsan hissesini rızasıyla akrabamız? Mehmed Ağa ibni el-hacc Hasan'a Ağaya ferağat-kerde fî 21 C. sene 1257.

EK 9. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Ferhad Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt

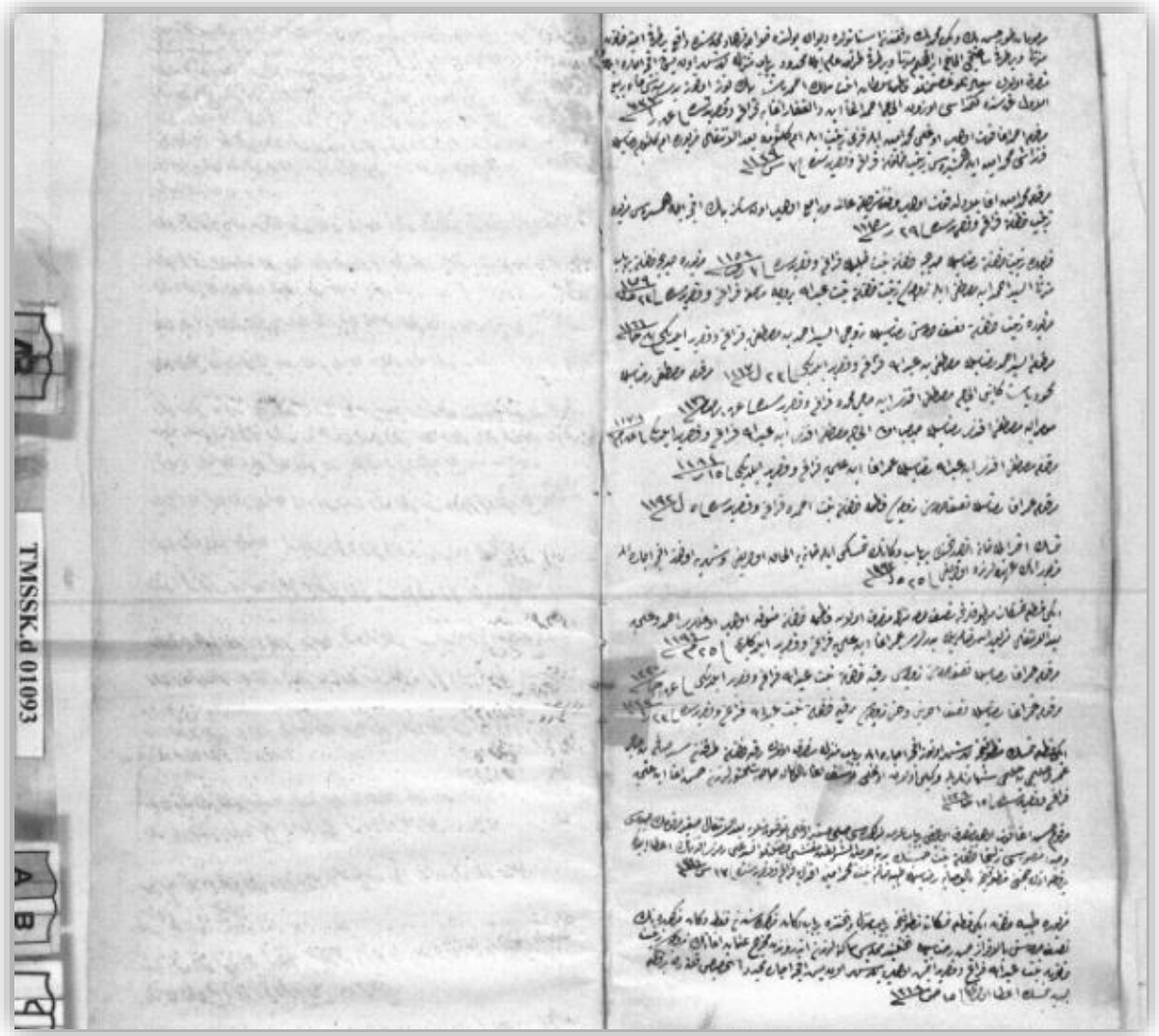

Turasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Ferhad Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt (VGMA, TMSK. d., 1093-05)

Merhûmân Turhasan Bey ve Yeğen Mehmed Bey vakfından İstanbul'da Divân Yolu'nda Hoca Ferhad Mahallesi'nde vâki' bir tarafı Emine Hatun menzili ve bir tarafı Saatci el-Hacc İbrahim menzili ve bir tarafı tarîk-i âmm ile mahdûd bir bâb menzile beher şehr on beş akçe icâre ile mutasarrıf olan sa'âdetlü ismetlü Fatma Sultan ibneti Melek Ahmed Paşa'nın yüz otuz yedi senesi mâh-ı rebî'ü'l-evvel gurresinde kethüdâsı Uzun el-Hacc Ahmed Ağa ibni Zülfikar Ağa'ya ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî gurre-i RA sene 1137.

Turhasan ve Yeğen Bey vakıflarının vakfına ait İstanbul'da Divanyolu'nda Hoca Ferhad Mahallesinde bulunan eve aylık 15 akçe ile mutasarrıf olan Fatma Sultan ibneti Melek Ahmed Paşa'nın hakkını kethüdasına bıraktığı.

Merkûm Ahmed Ağa fevt olub oğlu Mehmed Emin ile kızı Zeyneb ile Ümmügülsüm'e ba'de'l-intikâl mezbûre Ümmügülsüm rızâsıyla karındaşı Mehmed Emin ile hemşîresi Zeyneb Hatun'a ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 7 Ş sene 1139.

Merkûm Mehmed Emin Ağa bilâ veled fevt olub vakf-ı şerîfe âid ve râci' olub on sekiz bin akçe ile hemşîresi mezbûre Zeyneb Hatun'a ferâğ ve kasr-ı yed şode. 29 R sene 1145.

Mezbûre Zeyneb Hatun rızasıyla Hadice Hatun binti Halil'e ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 3 Receb sene 1158 mezbûre Hadice Hatun bir bâb menzili es-eyyid Ahmed ibni Mustafa ile zevcesi Zeyneb Hatun binti Abdullah'a ber vech-i münâsafa ferâğ ve kasr-ı yed şode. 23 CA sene 1159

Mezbûre Zeynep Hatun tasarruf nısf hissesi rızâsıyla zevci es-Seyyid Ahmed bin Mustafa'ya ferâğ ve kasr-ı yed eylediği. Fî 8 CA sene 1166.

Merkûm es-Seyyid Ahmed rızâsıyla Mustafa bin Abdullah'a ferâğ ve kasr-ı yed eylediği Fî 23 L sene 1167. Merkûm Mustafa rızâsıyla Mahmud Paşa kâ'in el-Hacc Mustafa Efendi ibni Hacı Mehmed'e ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî gurre-i Receb sene 1176.

Mûmâ ileyh Mustafa Efendi rızâsıyla mûceb el-Hacc Mustafa Efendi ibni Abdullah ferâğ ve kasr-ı yed eylediği. Fî gurre M sene 1178.

Merkûm Mustafa Efendi ibni Abdullah rızâsıyla Ömer Ağa ibni Ali'ye ferâğ ve kasr-ı yed eylediği Fî 15 R sene 1184.

Merkûm Ömer Ağa rızâsıyla nısf hissesini zevcesi Fatma Hatun binti Ahmed'e ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 5 L sene 1192.

Temessük-i aher ile hâne ... bir bâb dükkânın temessükü ile hâneye almak ... ve şehriyye otuz akçe icâre ile mezbûrânın uhdelerinde ... fî 25 ZA sene 1196.

İki kıt'a ... nısf hissenin mutasarrıf olan Fatma Hatun müteveffâ olub oğulları Ahmed ve Hüseyin ba'de'l-intikâl mezbûrân rızâsıyla ... Ömer Ağa ibni Ali'ye ferâğ ve kasr-ı yed eylediği fî 25 M sene 1194.

Merkûm Ömer Ağa rızâsıyla nısf hisseni zevcesi Rukiye Hatun ibni Abdullah'a ferâğ ve kasr-ı yed eylediği. Fî gurre CA sene 1220.

Merkûm Ömer Ağa rızâsıyla nısf aherini dahi zevcesi Rukiye Hatun binti Abdullah'a ferâğ ve kasr-ı yed şode fî 23 RA sene 1223.

İki kıt'a temessük matûkunca beher şehr otuz akçe icâre ile bir bâb menzile mutasarrıf olan Rukiye Hatun tarafından Seyyid Salih bin Hacı Ömer ve Hüseyin bin Hüseyin şehâdetleriyle vekîli olan oğlu Yusuf Ağa bi'l-vekâlete ... Hasan Ağa ibni Ali'ye ferâğ ve kasr-ı yed şode fî 15 CA sene 1228.

Merkûm Hüseyin Ağa fevt olub mutasarrıf olduğu bir bâb arsa-i mezkûresi sulbî sağîr oğlu Tevfîk Monla ba'de'l-intikâl sağîr-i merkûmede ... vechi mansûbesi Zeliha Hatun binti Hüseyin'in yedine harameyni'ş-şerîfe müfettişî fazîletlü Efendi... Remzi Efendi'nin i'tâ eylediği bir kıt'a izin ... mantûkunca bi'l-vesâye rızâsıyla Tabibe Hanım binti Mehmed emin Efendi ferâğ ve kasr-ı yed şode. Fî 17 S sene 1246.

Mezbûre Tabibe Hatun iki kıt'a ... mantûkunca bir bâb menzil ve ... bir bâb dükkân-ı mezkûresinin fakat dükkân-ı mezkûrenin nısf hissesini bi'l-akrân Hasan rızâsıyla ... Mahallesi sâkinelerinden ... Osman bin Ağa'nın ber-vech-i Zeyneb Hatun binti Abdullah ferâğ ve kasr-ı yed itmiş olub beher şehr on beş akçe icâre muceddeden tahsîs kılına bir kıt'a cedîd-i temessük i'tâ oluna. 15 Sad sene 1268.

EK 10. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Rüstem Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt

Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu Hoca Rüstem Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt (VGMA, TMSK. d., 1093-07)

Mahmiyye-i İstanbul'da Divanyolu'nda Hoca Rüstem Mahallesi'nde merhûm Yeğen Vakfı'ndan dört kepenk iki bâb dükkâna mutasarrıf olan Ayşe binti Beycan Hatun mutasarrıfe olduğu iki kepenk bir bâb dükkânı beher yevm bir akçe icâre-i mü'eccele ile rızâsıyla İbrahim Çelebi bin İsmail'e ferâğ fî gurre-i M. sene 1105. Mezbûr İbrahim fevt olub oğlu Mustafa Ağa'ya intikâl mezbûr Mustafa Ağa tarafından vekîli Ali Ağa Mustafa Ağa'nın valide Emine binti Ahmed'e dükkân-ı mezkûru rızâsıyla ferâğ fî 21. M. sene 1132. Mezbûre Emine binti Ahmed müteveffiye bir bâb dükkân mezkûr oğlu Mustafa Ağa'ya intikâl fî gurre-i RA. Sene 1153. Mezbûr Mustafa Ağa müteveffâ dört nefer evlâd-ı sagiri Osman ve Mustafa ve İbrahim Edhem ve Ayşe binti Mustafa'ya intikâl fî 7 RA. Sene 1177. Mezbûrûn Osman ve Mustafa ve İbrahim Edhem ve Ayşe'ye taraf-ı şer'den virilen hüccet mûcebince vasîleri ve vâlideleri Ali Efendi bin Hüseyin'e ferâğ fî RA. sene 1177. Bir bâb dükkâna mutasarrıf mezbûr Ali Efendi rızâsıyla Hanife Hanım binti Osman Bey'e ferâğ fî 15 RA. sene. Mezbûre Hanife Hatun beher şehr otuz akçe icarelü dükkân-ı mezkûru rızâsıyla Mehmed Şerif bin Mustafa'ya ferâğ fî gurre-i RA. sene 1205. Mezbûr Mehmed Şerif bin Mustafa dükkân-ı mezkûru rızâsıyla Rukiye Hatun binti İbrahim ile Ayşe Hatun binti Halil'e nısfiyyet üzere ferâğ fî gurre-i N. sene 1205. Mezbûre Rukiye Hatun müteveffiye olub nısf dükkân sagir oğullarına intikâl mezbûrların vasîleri bâbaları Aşçıbaşı Hüseyin Ağa bin İbrahim yedine ba-hüccet-i şeriyye mûcebince yüz elli guruş bedel ile Ali Beşe bin Hüseyin'e ferâğ fî 3 Z. sene 1206. Şehriye on beş akçe icârelü nısf dükkâna mutasarrıf Ali Beşe bin Hüseyin dükkân-ı mezkûru rızâsıyla Aşçıbaşı Hüseyin Ağa bin İbrahim'e ferâğ bütün bir bâb dükkân Hüseyin Ağa uhdesinde fî gurre-i M. sene 1207. Mezbûr Hüseyin Bin İbrahim ve Ali Beşe bin Hüseyin ve Ayşe Hatun binti Halil ber vech-i iştirâk rızâlarıyla Tatar Ağalarından Abdüllatif Ağa bin İsa Ağa'ya ferâğ fî gurre-i S. sene 1222. Mezbûr Abdüllatif Ağa rızâlarıyla derûnunda mevcûd kürek ta'bîr olunur âlât-ı lâzımesiyle Mehmed Ağa bin Ebubekir'e ferâğ fî gurre-i RA. sene 1239. Mezbûr Mehmed Ağa bin Ebubekir rızâsıyla dükkân-ı mezkûru ma'a kürek Yakub bin Yusuf'a ferâğ fî 13 N. sene 1239. Nezâret-i Haremeyn'e mülhâk-ı evkâfdan bâbü's-sa'âde ağası nezâreti evkâfından beher şehr otuz akçe icârelü el-yevm bir bâb manav dükkânına mutasarrıf olan Yakub bin Yusuf rızâsıyla Hadice Hanım Mehmed binti Mehmed Esad Ağa'ya ferâğ fî 19 R. sene 1247.

Yeğen Mehmed Bey Vakfı'ndan Hoca Rüstem Mahallesi'nde vaki' bir tarafı yine vakf-ı mezkûrdan Zeyneb Hatun menzili bir tarafı yine vakf-ı mezbûrdan Ömer Ağa menzili ve tarefeyni tarîk-i âmm ile mahdûd tabaka-i ulyâda bir oda ve bir sofa ve vüstâda bir oda ve bir sofa ve matbah ve tahtânî yine matbah ve kenef beher şehr on beşer akçe icâre-i mü'eccele ve mu'accelelü bir bâb menzilin atîk temessük mûcebince tasarrufuna Zeyneb Hatun binti Mahmud ile nısf-ı aherine zevci Halil bin Mustafa mutasarrıflar iken mezbûr Halil Ağa beher şehr yedi buçuk akçe icârelü nısf hissesin rızâsıyla Hanife Hatun binti Osman'a ferâğ ve nısf-ı aheri Zeyneb binti Mahmud üzerinde atîk temessüke şerh verilüb yedinde ilkâ kılınmağla işbu temessük verildi. Fî 5 S sene 1191. Mezbûre Hanife Hatun iki kıt'a temessükle bir bâb hane-i mezkûru rızâsıyla er karındaşı Mehmed Ağa bin Osman Ağa'ya ferâğ fî 15 R sene 1193 mezbûr Mehmed Ağa fevt olub hâne-i mezkûr iki kıt'a temessük mantukunca sulbiye kebire kerîmesi Fatma'ya intikâl mezbûre dahi hâne-i mezkûru rızâsıyla validesi Emine Hatun binti İbrahim'e ferâğ fî gurre-i Receb 1225 beher şehr on beş akçe icârelü bir bâb menzil arsasına mutasarrıf Emine Hatun tarafından Mustafa İsmail ve Mehmed Efendi bin Mustafa şehâdetleriyle ferâğa vekîl Abdullah Efendi bin Mustafa menzil-i mezkûr arsasını rızâsıyla es-Seyyid el-Hacc Mustafa Efendi'nin halîlesi Hadice Hanım binti el-Hacc Mehmed Esad Ağa'ya ferâğ selh-i Ş sene 246.

Yeğen Mehmed Beğ Vakfı'ndan Hoca Rüstem Mahallesi'nde sakine Emine binti el-Hac Ahmed bir bâb hâneli rızâsıyla ma'a müştemilat Fatma Sultan bin Melek Ahmed Paşa'ya kırk dokuz bin dört yüz akçeye ferâğ beher şehr on beş akçe icare ile uhdesine kayd şüde fî gurre-i R. sene 1135. Muma-ileyhâ Fatma Sultan bir bâb haneli rızâsıyla Saraylı Bahri Hatun binti Abdullah'a ferâğ fî 25 Receb sene 1136. Saraylı Bahri Hatun bir bâb haneli rızâsıyla zevci Ahmed Efendi bin el-Hac Abdullah'a ferâğ fi 5 Şabân sene 236. Mezbûr Ahmed Efendi rızâsıyla Berber Mehmed Ağa bin Mehmed'e ferâğ fi 11R. sene 1139. Mezbûr Berber Mehmed bir bâb haneli rızâsıyla Ahmed Efendi el-Hacc Abdullah'a ferâğ fî gurre-i M. sene 1140. Mezbûr Ahmed Efendi rızâsıyla Bahri Hatun'a ferâğ fi 27 S. sene 1146. Mezbûre Bahri Hatun'a rızâsıyla Mustafa bin Mehmed'e ferâğ fi 8 ZA. sene 1146. Mezbûr Mustafa bin Mehmed rızâsıyla Hüseyin bin Süleyman'a ferâğ fi 25 R. sene 1148. Mezbûr Hüseyin bin Süleyman rızâsıyla hâne-i Mezbûrun nısfını zevcesi Zeyneb Hatun bin Mahmud'a ferâğ fi 12 S. sene 1159. Mezbûr Hüseyin nısf hâneli bilâ-veled fevt olduğu içün mahlûl ve taraf-ı vakfa aid olmağın zevcesi Zeyneb Hatun binti Mahmud'a yalnız yüz altmış guruş mu'accele ile îcâr

fi 15 L. sene 1166. Mezbûre Zeyneb Hatun bir bâb hâneli rızâsıyla nısfını Halil Ağa bin Mustafa'ya ferâğ fi 12 C. sene 1175. Nısf hisse menzile mutasarrıf Halil Ağa rızâsıyla Hanife Hatun bin Osman'a ferâğ Mezbûre Zeyneb nısf hisse içün yedine başka cedîd temessük-dâde fi 5 S. sene 1191. Mezbûre Zeyneb Hatun nısf menzili beher şehr yedi buçuk akçe icâre ile rızâsıyla aher temessükle hissedarı Hanife Hatun binti Osman'a ferâğ fi gurre-i R. sene 1191. Mezbûre Hanife Hatun iki kıt'a temessükle rızâsıyla er karındaşı Mehmed Ağa bin Osman'a ferâğ fi 15 R. sene 1193. Mezbûr Mehmed Ağa iki kıt'a temessükle bir bâb mutasarrıf iken fevt olub kebîre kerîmesi Fatma'ya intikâl mezbûre dahi rızâsıyla vâlidesi Emine Hatun binti İbrahim Ağa'ya ferâğ fi gurre-i Receb sene 1235. İki kıt'a temessükle beher şehr on beş akçe icârelü bir bâb menzil arsasına mutasarrıfe Emine Hatun tarafından Mustafa Ağa bin İsmail ve Mehmed Efendi bin Mustafa şehâdetleriyle ferâğa vekîli Abdullah Efendi bin Mustafa bir bâb menzil arsasını rızâsıyla es-Seyyid el-Hacc Mustafa Münib Efendi bin el-Hacc Hafız Mehmed Efendi'nin Halîlesi Hadice Hanım binti Mehmed Esad Ağa'ya ferâğ fi selh-i Ş. Sene 1266.

EK 11. Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Asmalı Mescid Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt

Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Asmalı Mescid Mahallesi'nde Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt (VGMA, EV. MH., 648-300)

Sâhibe-i arzuhâl mu'arrefetü'z-zât Şerife Habibe Hatun ibneti Mehmed meclis-i şer'-i münîrde zevci Çörekci esnâfından Mehmed Ağa ibni Hasan muvâcehesinde nezâretleri hazîne-i evkâf-ı hümâyûna mülhak-ı evkâfdan Turhasan Bey ve Yeğen Bey Vakıflarının câbîsi olub zikr-i âtî husûsda vakfeyn-i mezkûreteyne kâim-makâmlığı re'y olunan Mehmed Efendi ibni Abdullah hâzır olduğu halde vakfeyn-i mezkûreteyn muzâfatından İstanbul'da Binhane kurbunda Asmalı Mescid Mahallesi'nde vaki' bir tarafdan Süleyman Paşa Hanı ve bir tarafdan vakf-ı mezbûrdan zikr-i âtî menzil ve iki tarafdan tarîk-i âmm ile mahdûd şehriye otuz akçe icâre-i mü'eccelelü bir bâb menzil benim müstakıllen ve yine vakfeyn-i mezkûreteyn müsakkafâtından menzil-i mezkûr ittisâlinde ka'in ma'lûmu'l-hudûd şehriye on beş akçe icâre-i mü'eccelelü bir bâb menzilin sülüsân hisse-i şâyi'ası benim ve sülüs hisse-i şâyi'ası zevcim merkûm Mehmed Ağa'nın iştirâken bi't-temessük mütevellî bi'l-icâreteyn taht-ı tasarrufumuzda olub ber vech-i müstakılle mutasarrıf olduğum şehriye otuz akçe icârelü menzil-i mezkûr un sülüs erbâ' hisse-i şâyi'asını uhdemde ifâ ile ma'adâ rub' hissesini ve şehriye on beş akçe icârelü menzil-i mezkûrdan mutasarrıf olduğum sülüsân hisse-i şâyi'ası bin iki yüz elli yedi senesi cemaziye'l-ahiriniñ yirmi birinci günü ancak zikr olunan otuz akçe icârelü menzil teberru'en li'l-evkâf me'alinden harc u sarfla ta'mîr etmek şartıyla zevcim merkûm Mehmed Ağa'ya bâ-izn-i mütevellî kat'iyen ferâğ ve tafvîz eylediğimde ol dahi şart-ı mezkûr ile tafavvuz ve kabul etmişidi. Lakin zevcim merkum Mehmed Ağa menzil-i ol mezkûru ta'mîr eylemediğinden mâ'adâ benim şart-ı mezkûr ile vâkı' olan ferâğatim sahîh ve mu'teber olmağla su'âl olunub hisseteyn-i mezkûreteynden keff-i yed ve bâ-izn-i mütevellî bana redd ve ferâğa zevcim merkûm Mehmed Ağa'ya tenbîh olunmak murâdımdır deyü da'vâ etdikde ol dahi cevâbında müdde'iye-i mezbûrenin ber-minvâl-i muharrer müdde'âsını bi-tamamihâ tāyi'an ve kat'iyen ıkrâr ü i'tirâf idüb ancak sâlifü'z-zikr şehriye on beş akçe icârelü menzil-i mezkûrun sülüs hisse-i şâyi'ası zevcim müdde'iye-i mezbûre Şerife Habibe Hatun'un ve sülüs hisse-i şayiası li-eb er karındaşı müteveffâ es-Seyyid el-Hacc Hüseyin Efendi'nin hayatında bi'l-icâreteyn taht-ı tasarruflarında olduğu halde karındaşı müteveffâ-yı merkûmun sülüs hisse-i mezkûresini iki yüz elli yedi senesi şehr-i rebî'ü'l-ahirinin yirmi dördüncü günü bin iki yüz guruş bedel mukâbelesinde ferâğından ba-izn-i mütevellî tafavvuz eylediği hinde bedel-i meblağ-ı merkûm bin sekiz yüz guruş zevcem müdde'iye-i mezbûrenin bi-şartü'r-rücû'

emriyle karındaşı merkûm es-Seyyid el-Hacc Hüseyin Efendi'ye ben mâlımdan def' ve teslîm etmemle meblağ-ı merkûm ile kezâlik zevcem müdde'iye-i mezbûrenin üzerine lâzım olmayan umuruna bi-şartu'r-rücû' emriyle masrufum olan beş yüz kırk beş guruş ki cem'a olacak hakkım olan iki bin üç yüz kırk beş guruş taleb iderim deyü zevcesi müdde'iye-i mezbûrenin inkârına mukârin tasaddî eylediği da'vâsı ile beyân ba'de'l-havâle etyân-ı beyyineden zizhâr-ı acz idüb talebiyle zevce-i mezbûre vech-i meşrûh üzere tahlîf olunmağın mûcebince merkûm Mehmed Ağa da'vâ-yı mezkûresiyle zevce-i mezbûre Şerife Habibe Hatun bi't-tenbîh mu'ârazadan ba'de'l-men' alâ mûcib ikrâra hisseteyn-i mezkûreteynden keff-i yed ve zevcesi müdde'iye-i mezbûre Şerife Habibe Hatun bâ-izn-i mütevellî redd-i ferâğa merkûm Mehmed Ağa'ya tenbîh olunduğu evkâf-ı hümâyûn müfettişi fazîletlü Mehmed Sadeddin Efendi memhûren i'lâm etmeleriyle mûcebince iktizâsı su'âl olundukda müfettiş-i mûmâ ileyhin işbu i'lâmı evkâf muhâsebesine bi-ibâretihâ kayd ie münâza'a olan hisse-i mezkûre ferâğı icrâ olunmak üzere vakfı tarafına ilm ü hâberinin i'tâsı iktizâ eylediği evkâf muhâsebesinden derkenâr olunmağın ber-minvâl-i muharrer ilm ü haberi yazıla deyü fermân-ı şerîfe buyurulmağın mûcebince kayd olunub vech-i meşrûh üzere ferâğın icrâsı fî 12 CA sene 1266 tarihinde vakf tarafına ilm ü haberi verildiği mastur ve mukayyeddir fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 18 C sene 1274.

Mukâbele şode.

Anadolu cânibinde Ankara kazâsında Turhasan Bey'in vakf-ı şerîfi musakkafâtından Der-Aliyye'de Divân Yolu'nda vâki' bir bâb menzilin tasarrufesi Habibe Hanım ibni Mehmed menzil-i mezkûrun sülüs hissesini zevci Mehmed Ağa ibni Hasan'a fâriğ olmuş ise de mu'ahharan hisse-i mezkûrun reddi husûsuna dair olunan istid'â üzerine altmış altı senesi zarfında evkâf muhâsebesinden tarâf-ı vakfa bir kıta' ilm ü haber i'tâ kılınmış ise de ilm ü haber-i mezkûr zâyi' ve telef olmuş olduğuna ve şimdi ise ilm ü haber-i mezkûrun lüzûmu bulunduğuna mebnî kuyûd kaleminden ihrâc buyurulmak bâbında ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 19 CA sene 274.

Keyfiyet ve iktizāsı evkâf muhâsebesinden.

EK 12. 6 Muharrem 1188/19 Mart 1774 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt

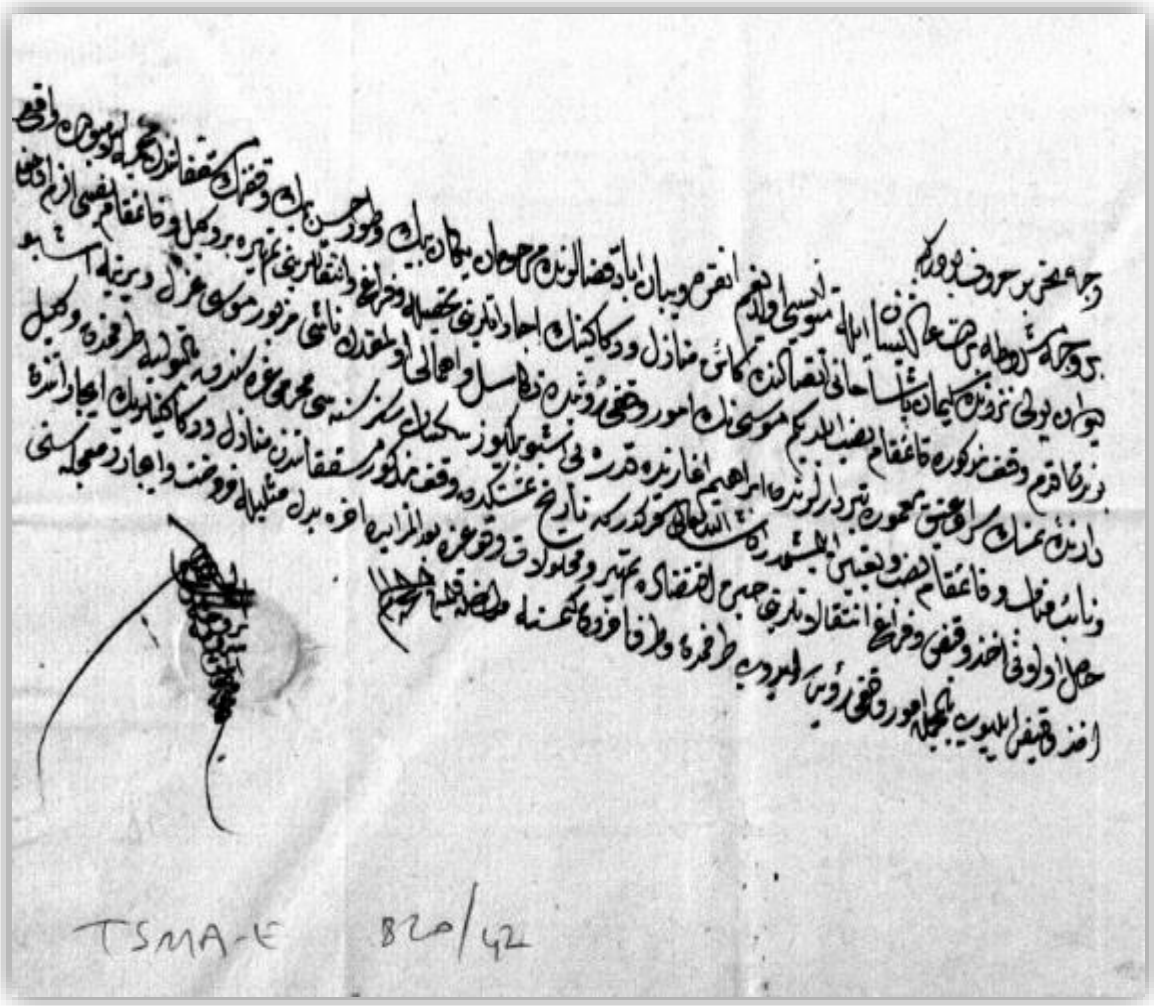

6 Muharrem 1188/19 Mart 1774 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının İstanbul Divanyolu'nda Bulunan Akarları İle İlgili Kayıt (BOA, TS. MA. E., 820-42)

Vech-i tahrîr-i hurûf budur ki

Ber-vech-i meşrûta berât-ı âlîşân ile mütevellîsi olduğum Ankara ve Yabânabâd kazâlarında merhûmân Yegan Bey ve Turhasan Bey vakfının musakkafâtından mahmiyye-i İslambol'da (İstanbul) vâki' Divanyolu nezdinde Süleyman Paşa Hânı ittisâlinde kâ'in menâzil ve dekâkinin icârâtlarını tahsîle ve ferâğ ve intikâllerini temhîre bir vekîl ve kâ'immakâm nasbı elzem olmağla bundan akdem vakf-ı mezkûra kâim-makâm nasb eylediğim Musa'nın umûr-ı vakfı ru'yetde tekâsül ve ihmâli olmakdan nâşî mezbûr Musa azl ve yerine iş bu dârende-i temessük Saray-ı atîk-i ma'mûre teberdarlarından İbrahim Ağa zîde kadruhuyu iş bu bin yüz seksen sekiz senesi Muharremi gurresinde bi't-tevliye tarafımdan vekîl ve nâ'ib-i menâb ve kâim-makâm nasb u ta'yîn eylemişimdir. İnşaAllâhu ta'âlâ gerekdir ki târîh-i temessükden vakf-ı mezkûr musakkafâtından menâzil ve dekâkinlerinin icârâtından hâsıl olanı ahz u kabz ve ferâğ intikâlâtlarını hîn-i iktizāda temhîr ve mahlûlât vukû'unda ba'de'l-müzâyede ahere bedel-i misliyle fürûht ve icâr ve mu'accelesini ahz u kabz eyleyüb bi'l-cümle umûr-ı vakfı ru'yet idüb tarafımdan ve taraf-ı aherden kimesne müdâhale kılmaya. 6 Muharrem sene 1188.

EK 13. 9 Receb 1048/16 Kasım 1638 Tarihli Yeğen Bey Camisi'nin Tamirine Dair Kayıt

9 Receb 1048/16 Kasım 1638 Tarihli Yeğen Bey Camisi'nin Tamirine Dair Kayıt

(AŞS 513, 96/308)

Budur ki Medîne-i Ankara'da vâki' merhûm ve mağfûr'un-leh Yegan Bey binâ eyledüği câmi'-i şerîfin berât-ı şerîf ile mütevellîsi olan Seyyid Ahmed Çelebi İbni Seyyid Abdülkadir nâm mütevellî mahkeme-i şerîfe gelüb takrîr-i merâm idüb didiği câmi'-i mezbûr sakfında bir mikdar yeri çöküb harâb olmuşdur cânib-i şer'-i şerîfden nâ'ib ve mi'mâr irsâl olunub ba'de'l-müşahede ile ne mikdâr şey ile ta'mîr olunur tahmin ve tahrîr olundukda mâl-ı vâkıf ile ta'mîre izin taleb iderim didikde husûs-ı mezkûr savb-ı şer'den bu hakîre tefvîz ve sipâriş olunmağın halen medîne-i merkûmede berât-ı cihân-nutâ ile mi'mâr başı olan ûstâd Habil bin Haydar ve zeyl kitâbda mastûru'l-esâmî-i müslimîn ile üzerine varub fi'l-hakîka câmi'-i mezkûrun on sekiz hurucu ve on bir şişhâne direk ve iki dikme direkleri payeleri çürüyüb matar nâk olub tecdîd ve ta'mîr üstâdiye ve ırgâdiye vesâ'ir masraf cümle beş bin akçe ile ancak ta'mîr olunur deyü mezkûr üstâd Habil vesâ'ir ehl-i vukûf tahmin ve takdir ve ittifak eylediklerinde iş bu hurûf ketb olundu.

Hurrire fî 9 şehr-i Receb sene 1048.

EK 14. Yeğen Bey Camisi'ne 5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844 Tarihli Hafız Mehmed Halife'nin İmamet Beratı

Yeğen Bey Camisi'ne 5 Rebîülâhir 1260/24 Nisan 1844 Tarihli Hafız Mehmed Halife'nin İmamet Beratı (AŞS 737, ?/236)

Hâfız Mehmed halîfenin imâmet berâtıdır

Nezâret-i evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkâneme mülhak evkâfdan Ankara ve Yabânabâd'da vâkı' müteveffâ Yegan Bey ve Turhasan Bey evkâfından olmak üzere yevmî iki akçe vazîfe ile Ankara kazâsında Aşhor (Eşenhor) Mahallesi'nde kâin câmi'-i şerîfde evkât-ı hamsede imâmet ciheti babaları Hâfız Ali halîfe bin İsmail'in uhdesinde olduğu hâlde mukaddemâ vefâtı vukû' bulmuş olduğundan cihet-i mezkûreyi mahlûlünden Hâfız Abdullah Halîfe bin Mehmed bir takrîb uhdesine tevcih ittirmiş olduğu beyânıyla cihet-i mezkûrenin kendülere tevcihi husûsu müteveffâ-yı merkûmun sulbî oğlu Hâfız Mehmed ile Asâkir-i Tanzîme-i Şâhânem Kol Ağalarından diğer oğlu İsmail mu'ahhâren bâ arz-u hâl niyâz ve istid'â eylediklerine binâen husûs-u mezbûrun isti'lâsı zımmînda sadra'zam tarafından tastîr ve mahalline tesyîr kılınan tahrirât mûcebince fi'l-hakîka merkûmân Hâfız Mehmed ve İsmail mütevaffâ-yı merkûm Ali'nin sulbî sahîh oğulları olduğu tahkîk kılınmış ve merkûm Hâfız Abdullah Halîfe'den bir nefer sulbî sağir oğlu Mehmed Emin'i terk iderek vefât etmiş idüğünden bahisle cihet-i mezkûre sağir-i mezbûra tevcihi husûsu bu defa' mahalinden bâ i'lâm ve mazbâta cevaben inhâ ve iş'âr olunmuş olmakdan nâşi keyfîyet kuyûdunu bi'l-muraca'a iktizâsı Mekke-i Mükerreme payesiyle hâlen evkâf müfettişi aksa kazâtü'l-müslimîn Mevlânâ Mehmed Rüşdü zidet fezâiluhuya lede'l-havâle cihet-i mezkûra elli beş senesi evâsıtı Cemâzîye'l-ûlâsı tarihiyle müteveffâ-yı ol-merkûmun mahlûlünden müteveffâ-yı nâşî-i mezbûr Hâfız Abdullah Halifeye tevcih olunarak uhdesinde bulunduğu ve bu makûle cihat mutasarrıflarının vefâtları vukû'unda müstehâk evlâdı bulunur ise evlâdına tevcîh olunması müesses olan nizâmından olduğu kuyûddan nümâyân olmuş ve merkûmân Hâfız Mehmed ve İsmail meclis-i şer'a celb ile istintâk olundukda merkûm İsmail vefât-ı seniyye-i pâdîşâhânemde olarak cihet-i mezkûraeden kef-i yed etmiş ve merkûm Hâfız Mehmed tahsil-i ulûm-ı nâfi'a ile şuğl olarak ehl ve erbâb bulunduğundan mahalinde bi'n-nefs edâ-yı hizmete müte'ahhid olduğu müfettiş mûmâ-ileyh tarafından i'lâm kılınmış olduğundan cihet-i mezkûre merkûm Abdullah'ın mahlûlünden sağir-i merkûma tevcihinden sarf-ı nazarla müteveffâ-yı ol merkûm Hâfız Ali'nin oğlu mûmâ-ileyh işbu râfi'-i tevkî'-i refi'ü'ş-şân-ı hâkânî Hâfız Mehmed halîfe zide salâhuya ber-mûceb-i nizâm bi'l-nefs bilâ kusur edâ-yı hizmet etmek ve

terk ve tekâsül ider ise ref‘inden ahere virilmek şartıyla tevcîh ve yedine berât-ı âlîşânım i‘tâ olunmak bâbında e‘âzim-i ricâl-i devlet-i aliyyemden evkâf-ı hümâyûn iftihârü’l-e‘âlî ve’l-e‘â‘zim Mustafa Kani Bey dâme ulûvvuhu cânibinden dahi i‘lâm olunmuş olmağla mûcebince tevcîh olunmak fermânım olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i padişâhânem zuhûra gelüb bin ikiyüz altmış senesi rebî‘ü’l-evvelinin yirmi ikinci günü tarihiyle mûverrah virilen ru’us-ı hümâyûnum mûcebince bu berât-ı şerîfi virdim ve buyurdum ki mûmâ-ileyh Hâfız Mehmed Halîfe zide salâhu babası müteveffâ-yı ol merkûmun mahlûlünden şart-ı mezkûr üzere cihet-i mezbûra mutasarrıf olub ta‘yîn olunub yevmî iki akçe vazîfesin vakfeyn-i merkûmeteyn mahsûllerinden mütevellisî olanlar yedlerinden ahz eyleye şöyle bileler alâmet-i şerîfe i‘timâd kılalar.

Fi’l-yevmi’l-hâmis min şehri Rebî‘ü-i’l-ahir sene sittin ve mi’eteyn ve elf.

EK 15. Evâhir-i Ramazân 1027/10-20 Eylül 1618 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının Mütevellisi Kerime Hatun'un Vakfın Şartlarına Aykırı Davrandığına Dair Kayıt

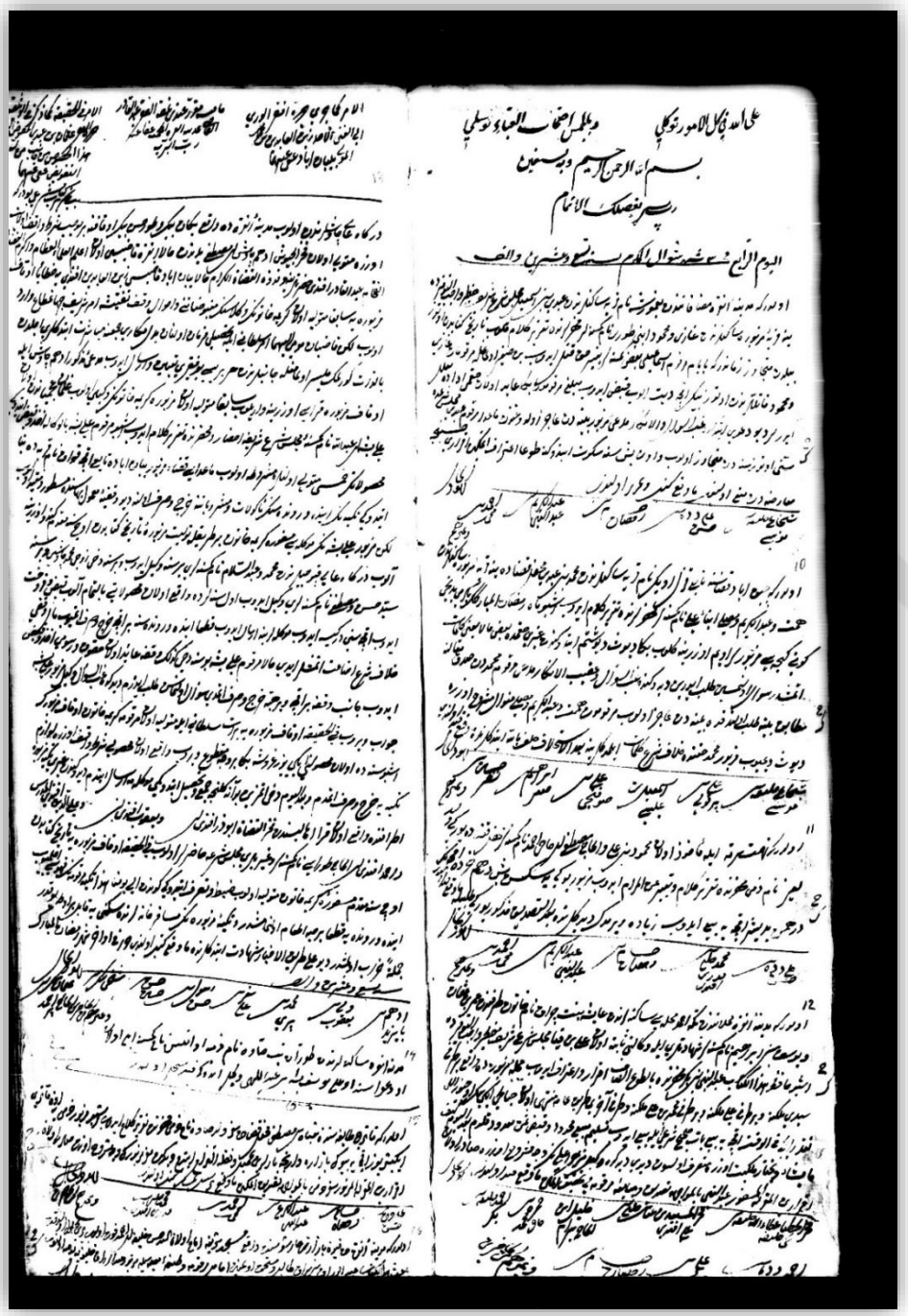

Evâhir-i Ramazân 1027/10-20 Eylül 1618 Tarihli Turasan Bey Ve Yeğen Bey Vakıflarının Mütevellisi Kerime Hatun'un Vakfın Şartlarına Aykırı Davrandığına Dair Kayıt (AŞS 503, ?/13)

Sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı şer'î budur ki

Dergâh-ı âlî çavuşlarından olub medîne-i Ankarada vâki' Yegan Bey ve Turhasan Bey evkâfına ber-mûceb-i şart-ı vâkıf olan üzere mütevellî olan fahrü'l-ceyş Ethem Çavuş bin Mustafa yedinden halen Ankara kâdısı olan a'lemi'l-ulemâi'l-izâm ve'l-kirâmi'l-füzalâi'l-fihâm Abdülkadir Efendî hazretlerine kıdvetü'l-kuzâtü'l-kirâm hâlen Yabânabâd kadısı Zeynelabidin Efendi'ye hitâben evkâf-ı mezbûreye sâbıkan mütevelliye olan Kerime Hatun'un vükelâsının makbûzâtını ve ahvâl-i vakf teftîşe emr-i şerîf-i cihân-mutâ' vârid olub lakin Kâdıyân-ı mûma-ileyh emr-i sultânî ile tahsîli fermân olunan bedel-i mekkârî cem'ine mübâşeret itdikleri ecilden bizzât görülmek müyesser olmamağla câniblerinden her birisi bu fakîri ta'yîn ve irsâl idüb müdde'î-i mezkûr Edhem Çavuş ile evkâf-ı mezbûre kurâsı üzerine varulub sâbıkan mütevelliye olan mezbûre Kerime Hatunun vekîli olub gılmân-ı acemiyândan olan Ali Beşe bin Abdullah nâm kimesne meclis-i şer'i şerîfe ihzâr ve mahzarında takrîr-i kelâm idüb iş bu merkûm Ali Beşe bi'l-vekâle ahz u kabz itdüği mahsulatın hums mütevellî olanlara meşrûta olub mâ'adâsı kazâ-i mezbûr Yabânabâd'a tâbi' Akçakavak nâm karyede binâ itdüği tekyenin âyende ve revendesinin me'kûlât ve meşrûbâtına harc u sarf oluna deyü vakfiyye-i ma'mûlün bihâsında mestûr ve mukayyed olub lakin mezbûr Ali Beşe'nin müvekkilesi mesfûre Kerime Hatun bir tarîkle tevliyet-i mezbûre(y)i tarihi kitâbdan üç sene mukaddem kendü üzerine alub dergâh-ı âlî kapucularından Mehmed ve Abdüsselam nâm kimesneleri bir sene vekîl idüb ve bir sene dahi zevci Mehmed Çavuş ve bir sene Seyyid Hasan ve Mustafa nâm kimesneleri vekîl idüb ol senlerde vâkı' olan mahsûlâtı bi't-tamâm alub kabz ve fürûht idüb akçesini der-kîse idüb müvekkillerine irsâl idüb kat'an âyende ve revendesine bir akça harc u sarf itmeyüb mal-ı vakfı hilâf-ı şer' izā'at itmişler idi. Hâlen merkûm Ali Beşe bu sene dahi kezalik vakfa aid olan hukûk ve rüsûmu ahz u kabz idüb cânib-i vakfa bir akçe ve bir habbe harc u sarf itmedi su'al olunmasın taleb iderim didikde gıbbe's-su'al vekîl-i mezbûr Ali Beşe cevab virüb fî'l-hakîka evkâf-ı mezbûreye berât-ı sultânî ile mütevelliye olan merkûme Kerime Hatun evkâf-ı mezbûrun iş bu senede olan mahsulünü iki yüz guruşa bana ber-vech-i maktû' virüb vâkı' olan mahsulü şart-ı vâkıf üzere levâzım-ı

tekyeye harc u sarf itmedim ve ba‘de’l-yevm dahi etmezin. Bu ana gelince cem‘ ve tahsîl itdüğimi müvekkileme irsâl itdüm didiğinden gayrı tekye-i mezbûre etrafında vâkı‘ olan kurâ ahâlisinden fahrü’l-kuzât Ebuzer Efendi bin () ve Yakub Efendi bin () ve Alaaddin Efendi el-müderris ve Ahmed Efendi bin el-Hâcc Durası nâm kimesneler ve gayrıları meclis-i şer‘a hâzırlar olub fî’l-hakîka evkâf-ı mezbûreye tarih-i kitâbdan üç sene mukaddem mesfûre-i Kerime Hatun mütevelliye olub zabt ve tasarruf itdüği günden ilâ yevminâ hazâ tekye-i merkûmenin kapusu açılmayub ayende ve revendeye kat‘an bir habbe it‘âm olunmamışdır ve tekye-i mezbûrenin misâfirhânelerinden süknâya kâbil bir oda yoktur cümleten harâb olmuşdur deyü alâ tarîki’l-ihbâr-ı şehâdet itdiklerinden mâ-vaka‘a ketb olundu.

Hurrire fi evâhiri şehr-i Ramazâni’l-mübârek sene seb‘a ve işrîn ve elf.